OMUL TIMPULUI MEU

The New York Times
100 de cărți notabile ale anului 2020

DALIA SOFER

Autoarea romanului Septembrie în Shiraz

CORINT FICTION

DALIA SOFER

OMUL TIMPULUI MEU

Traducere din limba engleză şi note de

MIHNEAGAFIŢA

EDITURA CORINT FICTION

Imprint coordonat de
ANA ANTONESCU

DALIA SOFER

OMUL TIMPULUI MEU

Traducere din limba engleză și note de
MIHNEA GAFIȚA

Dalia Sofer
MAN OF MY TIME: A Novel
Copyright © 2020

Published by arrangement with Farrar, Straus and Giroux, New York.
All rights reserved.

Toate drepturile asupra ediției în limba românăaparțin CORINT FICTION,un imprint al CORINT BOOKS,str. Mihai Eminescu nr. 54A, Bucureşti.
www.edituracorint.ro

ISBN 978-606-088-003-5
ISBN EPUB 978-606-088-232-9

Redactare: Cosmin Perța
Tehnoredactare: Mihaela Ciufu
Design copertă: Dan Mihalache
Ilustrația copertei: Fără titlu (1972) de Ardeshir Mohassess

Familiei mele

„Omul simplu şi stăpânul seamănă între ei:
Chipul unuia şi-al celuilalt se întunecă la fel.”
Epopeea lui Ghilgameş[1]

PARTEA ÎNTÂI

1

[1] După *Gilgamesh: A New Rendering in English Verse* (*Ghilgameş. O nouă redare în versuri englezeşti* – 1992), de David Ferry.

În jurul meu, parcă era o colonie de furnici de maşini negre. În buzunarul hainei, într-o cutiuţă de bomboane mentolate, aveam ascunsă cenuşa tatălui meu, Sadegh Mozaffarian, care murise de două săptămâni şi pe care nu-l mai văzusem de treizeci şi opt de ani. Iar lângă mine, pe bancheta din spate a limuzinei, stătea şeful meu, Ministrul Afacerilor Externe. Delegaţia iraniană, compusă din ministru, eu, doi translatori şi vreo şase inşi care ne păzeau, avea deplasarea limitată la doar câteva străzi newyorkeze, dincolo de care nu ne era îngăduit să mergem.

— Parc-am fi într-o nenorocită de-nchisoare, i-am spus ministrului, în acea primă zi de Adunare Generală a Naţiunilor Unite, când mi-am dat seama că eram ţinuţi închişi ca într-un perimetru-fantomă, înconjurat cu sârmă ghimpată.

— Nici chiar aşa, a zis el. Dumneata, dintre toţi, ar trebui să ştii cum stă treaba.

Optimismul îi fusese pus la încercare pe toată durata călătoriei. O dată în plus, promisiunile pe care ni le făcuseră americanii fuseseră încălcate, scuza cea mai recentă fiind o altercaţie între cele două Marine militare, a noastră şi-a lor, în Golful Persic. Ei au arătat cu degetul înspre est, către ayatollahii noştri cu aer de sfincşi, care, la rându-le, s-au repezit la pupitrele rugăciunilor de vineri seara şi-au negat orice implicare. Acuzele şi contestările s-au întreţăiat ca mingile de ping-pong, făcând ca orice idee de vinovăţie sau nevinovăţie să pară un simplu moft.

— Scârbele-astea iar ne-o trag, i-am spus ministrului în dimineaţa respectivă, în timpul unei binemeritate pauze de pişare, din lunga procesiune de discursuri.

Cum prinţul-moştenitor al Arabiei Saudite şi premierul pakistanez ocupaseră cabinele toaletei mai bine de un sfert

de oră, eu şi ministrul meu, ignorând edictele religiei noastre, n-am avut ce face, decât să recurgem la pisoare. Stăteam unul lângă altul, într-un şir lung de bărbaţi în costume închise la culoare, având în buzunarele de la piept paşapoartele unor naţiuni adversare, dar cu toţii întorşi cu feţele către perete, ca un pluton de execuţie, oftând la unison a uşurare.

— Ferm, dar cu deschidere, a zis ministrul. Numai aşa se poate ajunge la un rezultat oarecare.

— Ştiţi ce altceva mai e ferm, dar cu deschidere? l-am întrebat, ridicându-mi fermoarul.

S-a uitat la mine amuzat, prin oglindă, în timp ce se spăla pe mâini. Cât îl invidiam, pe ministru, pentru stăpânirea de sine pe care o dovedea! Ţinuse o alocuţiune atât de bine primită de Adunarea Generală, încât figura lui s-a lăfăit pe primele pagini ale ziarelor, în următoarele două zile. Avea şi o faţă bună, care genera încredere, pentru că sugera că era familiarizat cu canonul occidental – de la Homer la Hemingway, de la Socrate la Slavoj Žižek. Discursul propriu-zis şi dicţia lui, la fel de contemplativă ca trăsăturile feţei, erau măsurate, meditative şi suficient de evazive, încât să sugereze o ambiguitate vecină cu misticismul. Presa i-a întors pe toate părţile fiecare vorbă, de ziceai că vorbise nimeni altul decât Papa.

Ambasadorul rus era lângă noi, aplecat deasupra unei chiuvete, cu faţa foarte aproape de oglindă, inspectând o pată neagră de pe nasul său de cazac. Te pomeneşti că-l bătuse prea tare soarele, cât stătuse în Crimeea, în vacanţă. Am dat să-i spun exact aşa, dar m-am abţinut în ultima clipă. M-am gândit: lasă-l în pace, amărâtul. Probabil că nici el nu voia să fie acolo, cum nici noi nu voiam. Acea reuniune anuală a reprezentanţilor lumii întregi era ca un fel de încrucişare între balul de sfârşit de liceu şi ziua Judecăţii de Apoi: făceam act de prezenţă cu toţii şi băteam

câmpii, doar-doar scăpam de răfuiala finală, care ne-aştepta, mai limpede ca un far ce lumina o mare cufundată în beznă.

— A discuta cu americanii e ca şi cum ai încerca să faci unt din apă, i-am spus ministrului. *Az āb kareh gereftan.*

— Răbdare, Hamid, a zis ministrul, în timp ce-şi pieptăna barba de Van Dyke. Am stat de vorbă despre asta. Când o să-ncetezi să mai fii aşa un cap înfierbântat?

— Tata-mi spunea *khorous jangi* – ,,cocoş de luptă", i-am spus.

— Tatăl dumitale este un om înţelept, a zis ministrul.

— A fost, am zis eu.

Mi-am dat cu apă rece pe faţă, părându-mi-se grea cenuşa tatălui meu, în buzunarul de la piept. Am închis ochii şi parcă l-am revăzut, cum îşi bea ceaiul la fereastra bucătăriei noastre şi citea ziarul de la prima până la ultima pagină, cum făcea de obicei – în fiecare dimineaţă. Tatăl meu era întotdeauna impecabil îmbrăcat – purta costum şi cravată, chiar şi-n zilele insuportabil de toride. Avea un aer de om de lume – de lumea veche: ştia cât de adânc să se încline, cât de frecvent să zâmbească, dacă şi când să se lanseze într-o discuţie ori să se retragă din ea. Doctor în Istoria Artei, profesor la Universitatea din Teheran o vreme, se purta cordial cu toţi şi apropiat cu nimeni. În jurul lui, plutea o melancolie constantă – atât de profundă, c-ar fi putut părea exersată –, care-l făcea să pară, în acelaşi timp, fragil şi nepăsător. Era un om, din câte mi-l aminteam eu, întotdeauna singur.

Mai târziu, chiar şi după ce primise un post de conducere în Ministerul Culturii, iar eşafodajul existenţei lui se schimbase, însingurarea îi rămăsese neştirbită. Zilele şi nopţile lui, de-acum ocupate cu tot felul de întâlniri şi dineuri, se constituiseră într-un coridor cu oglinzi, în care

niciodată nu voia să intre pe de-a întregul. Când se întorcea, serile, acasă, parcă se strecura, din lumea de candelabre a miniştrilor şi artiştilor, în camera lui cu sunete înfundate, scoţându-şi numai pantofii şi ciorapii. Se aşeza la birou, în costum cu cravată şi papuci, şi lucra la un *magnum opus*[2] al lui, un compendiu de artă iraniană: pre-cucerire, post-cucerire, pre-modernă, modernă, post-modernă – şi tot restul, tot ce fusese vreodată sau avea să fie. La ora cinei, din capul mesei, îşi lua familia la întrebări despre sticla sasaniană, olăria de Samarkand, miniaturile de Tahmasp sau picturile din cafenele. Mama nu-l băga în seamă. Fratele meu, Omid, şi eu încercam să-i dăm satisfacţie – şi chiar să-l cucerim. Dar, la fel cum răspunsul corect nu se alegea cu nicio laudă, nici răspunsul greşit nu se lăsa cu vreo mustrare.

Demonstranţii de pe trotuare îngreunau traficul. Nişte sirieni. O sectă obscură chineză. Nişte liberali americani, care strigau, sus şi tare, cântecul de lebădă al democraţiei. Şi, cei mai bizari dintre toţi, nişte evrei ultraortodocşi, care chemau la distrugerea Ţării Sfinte.

— Ce revendicare mai e şi *asta*? l-am întrebat pe ministru.

— Îl aşteaptă pe Mesia, să vină odată să reconstruiască Templul de la Ierusalim, a zis el, cu zâmbetul de cunoscător care acceptă lumea întreagă drept un carnaval, ceea ce şi este.

Mi-ar fi plăcut să prelungesc discuţia, dar l-am simţit redevenind băţos, când şi-a reluat schimbul de mesaje pe telefon cu vechiul său prieten, fostul Secretar de Stat american. Cât de mult ne lipsea tuturor omul ăla – ministrului, mai mult decât oricui altcuiva.

---

[2] „Operă măreaţă” (în lb. latină în original).

— Doar un minian[3] de-americani de treabă s-au ivit în timpul existenței noastre, am glumit. Şi, cum au venit, aşa s-au şi dus, precum cometa lui Halley[4].

Ministrul a încuviințat din cap, fără să râdă. A întrebat, în schimb:

— Cum de unul ca dumneata ştie ce-i un minian?

— Unul ca mine are multe vieți la activ, i-am răspuns, fără să mă simt lezat.

Ministrul şi-a reluat scrisul pe tastatura telefonului, cu atitudinea febrilă a unui adolescent care încearcă să-şi reîncălzească o primă relație de amor.

Fiica mea, Golnaz, avea exact aceeaşi privire ultima oară când o văzusem. Trecuseră trei ani din acea noapte blestemată, în care se dusese la maică-sa, Nuşin, să locuiască împreună cu ea. Şi eu nici măcar nu încercasem s-o împiedic. Faptul că-mi lăsasem fiica să plece fusese un gest de pură bunăvoință. Nici nu ştiam că sunt în stare de asta.

Cu Nuşin, care mă părăsise cu cinci ani înainte ca fiica mea să procedeze la fel, mă purtasem incomparabil mai tăios. În scrisoarea de rămas-bun, pe care mi-o lăsase pe masa de mic-dejun, scrisese că trăitul cu mine era „ca şi cum ai surzi câte puțin pe zi ce trece, până când îți dai seama, într-o bună zi, că strigătele păsărilor, dimineața, par să fie plânsetele unor copii din depărtare”. „Ce metaforă

---

[3] În religia iudaică, denumire dată unui grup de minimum zece adulți, în general bărbați trecuți de vârsta de 13 ani, care trebuie să ia parte la unele ritualuri, pentru ca ele să se poată desfăşura conform uzanțelor.

[4] Cometă descoperită în 1758 de astronomul britanic Edmund Halley (1656–1741), a cărei traiectorie o face să revină în apropierea Terrei la fiecare 75–76 de ani, cu acele ocazii fiind observabilă cu ochiul liber.

torturată", îi spusesem, cu scrisoarea în mână, ținându-mă după ea până în dormitor, unde stătusem şi mă uitasem cum îşi înghesuia bluze, fuste şi pantofi într-un geamantan. „Adică, zău aşa, *strigătele păsărilor, dimineața*, sunt ca *plânsetele unor copii*? E caraghios..." Când îşi luase de pe umeraş rochia bleu-pal, cu nasturii de piatra-lunii – cea pe care o purtase şi la petrecerea de aniversare de demult, când împlinise Golnaz doi ani, când împreună făcuserăm un tort cu Pantera Roz pe el şi ne crezuserăm fericiți –, avusesem senzația că viitorul nostru comun era o coardă care-mi plesnea mie în piept. „Nu se poate să-ți părăseşti soțul chiar aşa", îi spusesem, în timp ce-şi trăgea cizmele de catifea neagră până la genunchi şi-şi închidea geamantanul verde, acelaşi pe care-l adusese şi în prima şi singura noastră călătorie de familie – o excursie la Isfahan.

O amintire cu noi trei mâncând înghețată sub coloanele pavilionului de acolo, Chehel Sotoun, îmi străpunsese inima, cu sentimentul pierderii care mă aştepta, la fel cum făcuse propria-mi reflecție în iazul vechiului palat al safavizilor, în după-masa cu pricina. Mă repezisem la uşa din față şi-o blocasem cu trupul meu masiv. „Tu nu eşti soț", îmi trântise Nuşin, cu ochii ei negri, străpungători ca nişte țepuşe de spart gheața. „Eşti doar un gardian cu verighetă" – după care mă dăduse la o parte, iar eu mă lăsasem dat. Auzind-o cum troncănea cu tocurile pe scări în jos – nici nu mai aşteptase liftul –, îmi revenisem în simțiri şi-i zbierasem: „Du-te înapoi în iadul din care ai ieşit, dar ține minte că ți-ai văzut fata pentru ultima oară". De pe scări, auzisem răbufnind un urlet straniu, parcă sugrumat. Ştia că legea era de partea mea.

Când plecase Nuşin, Golnaz avea nouă ani şi era pe punctul de a se vedea expulzată din copilărie. Îmi jurasem să-i ofer o viață bună. Îi făceam de mâncare, o duceam la cumpărături

sau la film, o lăsam la şcoală în fiecare dimineaţă. Din când în când, îi mai şi cântam. De multe ori mi se spusese că am o voce însufleţită, şi-i oferisem, de câteva ori, cele mai bune imitaţii ale lui Dariuş[5], de care eram în stare – şi pe care ea le găsea hilare. Într-o vreme, puneam la bătaie felul meu de a interpreta piesele lui Dariuş, ca să le seduc pe femei, dar asta fusese într-o viaţă precedentă. Nu mă deranja să fi trecut de la statutul de seducător la cel de caraghios – doar în asta şi consta natura timpului, că trecea. De multe ori, după ce spălam vasele împreună şi le puneam la locurile lor, ne aşezam la masa din bucătărie: Golnaz îşi termina temele pentru a doua zi, în timp ce eu, privindu-i fix chipul în formă de inimă, eram copleşit de gândul că urma s-o pierd. Când îmi ura noapte-bună, o sărutam pe creştetul capului, reamintindu-mi, de fiecare dată, ca şi cum ar fi fost pentru prima oară, că era posibil ca bunătatea chiar să existe pe pământ. A pudră de talc mirosea, şi-a miere, a vanilie şi sare. Ăsta era mirosul ei, şi la fel mirosise şi Nuşin, mama ei. Uneori, nopţile, când nu puteam să dorm, intram în camera fetei pe vârfuri şi mă puneam în genunchi lângă patul ei, ca un bandit, adulmecându-i capul, după care, la un moment dat, mă întorceam în scorţoşenia propriilor mele aşternuturi apretate. Eram obsedat de curăţenie în zilele acelea şi-i ceream, de fiecare dată, menajerei să-mi lase mie să spăl rufele murdare. Numai că, în loc să folosesc maşina de spălat, umpleam cada şi puneam lucrurile la înmuiat în leşie, frecând şi bătând pânzeturile soioase, de parcă aş fi fost o spălătoreasă din vremuri de demult, de la marginea râului, care freca nu numai cu apă şi săpun, ci şi cu cenuşă, doar-doar scoteam şi amintirile din acele rufe.

---

[5] Dariuş Eghbali (n. 1951), interpret vocal iranian.

Sirenele au început să urle, şi 42nd Street s-a eliberat, în sfârşit. Cu toţii am traversat-o, limuzină după limuzină, îndreptându-ne spre hoteluri. De la fereastra fumurie, rezistentă la gloanţe, a Mercedesului negru ca tăciunele, mă uitam la pietoni, cum se opinteau să-şi croiască drum prin metropola vremelnic ocupată. *Aşa le trebuie*, mă gândeam. *Să se chinuie şi ei câteva zile, ca tot restul lumii.* Adevărul era că partea mea preferată, din acea călătorie, o reprezenta chiar plimbarea cu o maşină atât de puternică. *Măchin-e-zanbour assal*, îi spuneam, adică un fel de „maşina noastră ca o matcă", fiindcă îmi reamintea de o jucărie pe care o avusesem în copilărie. Pe-atunci, demult de tot, fratele meu şi eu aveam o colecţie de maşinuţe. Printre ele, era şi una prelungă, neagră, un Chrysler Imperial modelat după maşina din serialul de televiziune *Viespea Verde*[6], cu o regină a albinelor maiestuoasă pe capotă, cu ferestrele de-o nuanţă de verde, cu un grătar de radiator, care se ridica şi scotea la iveală o rachetă roşie şi cu un portbagaj din care, odată deschis, se înălţa o antenă radar. Pe bancheta din spate, stătea o figurină care înfăţişa Viespea Verde ţintind cu pistolul, iar la volan se afla Kato, asistentul eroului. Era o jucărie grozavă, pe care o iubeam în egală măsură, fratele meu şi eu, deşi din motive diferite: pe mine, mă obsedau grătarul mobil şi racheta de sub el, în timp ce Omid adora viespea fixată de carcasa neagră, lucioasă. „Albina te conduce spre stup", zicea Omid iar şi iar, în timp ce sucea maşinuţa printre arabescurile covorului de mătase originar din Kaşan, vechi de un secol, din camera noastră, moştenire de la o rudă bogată din partea mamei. Bietul Omid. Credea

---

[6] *The Green Hornet*, titlul unui serial de televiziune difuzat în anii 1966–1967 în Statele Unite. În rolul personajului Kato, menţionat mai jos, apărea Bruce Lee, care-şi scotea în evidenţă calităţile de practicant al artelor marţiale.

că lucrurile pot fi mai bune. Probabil că nici n-ar fi putut altfel, purtând un asemenea nume: Omid, care înseamnă „speranță”.

Am ajuns la hotel cu ministrul. Recepționistul – un tânăr într-un costum elegant bleumarin, fără îndoială absolvent al şcolii elvețiene de hotelieri – ne-a informat că ne lăsaseră, cel puțin zece persoane, un snop de steguleţe în miniatură, inscripționate cu mesaje. În timp ce ministrul îi punea întrebări despre acei vizitatori, eu am remarcat butonii de la manşete ai tânărului recepționist, care aveau ca model chipul lui Mao reprezentat în stil Andy Warhol – o tuşă de ironie în ținuta lui, altminteri severă.

Ne-a înmânat steguleţele. Erau din varianta veche, cu un leu de aur şi-un soare în mijloc, iar mesajele erau de genul: „Jos cu diavolul!” sau „Într-o bună zi, prințul va reveni”[7] şi alte asemenea bazaconii. Dintre toate facțiunile care scindau națiunea noastră, cei mai jalnici erau regaliştii.

Pe drumul către lift, ministrul mi-a fixat un steguleț după ureche, ca pe un trandafir. I-am înfipt unul şi eu în coama de păr de pe cap, şi am izbucnit amândoi în râs.

— Ne vedem la cină, mai târziu? m-a întrebat.

Am declinat propunerea. I-am spus că eram obosit, ceea ce chiar aşa era. La fel de adevărat însă era că nu-mi doream decât să beau ceva la bar de unul singur, ceea ce nu se putea, bineînțeles. Cu toate că stăteam într-un hotel discret – i se spunea „de nişă”, în broşurile de prezentare –,

---

[7] E vorba de prințul moştenitor Reza, fiul Şahului Mohammad Reza Pahlavi, care a plecat în autoexil în ianuarie 1979, pentru a lăsa ca tulburările civile şi politice să se liniştească. După o lună, în februarie 1979, republica islamică a luat locul monarhiei în Iran, dar Şahul, care a murit în Egipt, în anul următor, 1980, nu a abdicat, aşa încât fiul său ar putea emite pretenții asupra tronului (să „revină”).

ca un delegat al Republicii Islamice să fi fost zărit cu vreun pahar de gin în mână, la barul hotelului, era de natură să creeze nici mai mult, nici mai puțin, decât un scandal internațional.

La mine în cameră, de unul singur fiind, m-am aşezat pe patul matrimonial. Am stat aşa zece minute bune, fără să fac nimic, uitându-mă în gol spre perete şi gândindu-mă că vizita în care mă aflam, la New York, mă făcea să mă simt, realmente, ca şi cum aş fi fost băgat la închisoare, numai că într-o celulă mai frumos decorată: pereții tapetați cu flori de crin, tăblia patului vopsită sidefiu şi drapată, peste un pat model vechi de mahon, oglinda în ramă aurie, candelabrul cu cristaluri – totul cu intenția de a crea un efect rococo. Asta, de parcă viața dinaintea electricității ar fi fost ceva demn de a fi reprodus. Era genul de cameră în care mama mea s-ar fi dat peste cap să fie cazată, pe vremea când eram şi noi o familie încă nedestrămată şi călătoream cu toții în locuri precum Paris, Roma şi Barcelona. Tânjea după orice era cât de cât continental, mama mea, educată în Elveția, care pretindea c-ar fi avut o descendență regală. În acea dimineață de vară din 1979, când ei trei – mama, tatăl meu şi Omid – se îndreptau spre aeroport, să prindă ceea ce avea să fie zborul de salvare pentru ei, cel care-i scotea din Teheran pentru totdeauna, ea îşi tot frângea mâinile pline de bijuterii şi zicea întruna: „Când te gândeşti că o descendentă a dinastiei Qajar-ilor ajunge să fugă din propria ei țară, cu nimic altceva, decât o valiză... ce scandalos...” Iar eu, care stăteam pe bancheta din spate a maşinii, lângă Omid, şi-i însoțeam la aeroport, chiar dacă mă numărasem, cu doar câteva luni mai înainte, printre toți acei revoluționari nebărbieriți şi cu tururile nădragilor atârnându-le, în timp ce dădeau foc străzilor din oraşul nostru, îi spusesem ceea ce de ani buni crăpa fierea-n mine să-i spun mamei mele: „Mamă, tu şi-ncă juma’ de Iran sunteți de neam regal şi vă

trageți din Qajar-i. La urma urmei, orice rege din acea dinastie a Qajar-ilor avea un harem întreg, ticsit de curve!”

După aşa ceva, nu ne mai vorbiserăm. Până în săptămâna dinaintea călătoriei mele la New York. Atunci, într-una din zile, mă sunase dis-de-dimineață la Minister. Când ridicasem receptorul, îmi spusese, ca o străină:

— Pot să vorbesc cu *aghaye* – domnia-sa – Hamid Mozaffarian?

Între ea şi mine se înălțau valize, frontiere şi zidul de piatră a vreo patru decenii. Radioul mergea, cu ştirile de dimineață de la Radio Teheran; în acel moment, era o reclamă despre beneficiile pentru sănătate ale nucşoarei. Închisesem aparatul şi rămăsesem aşa, ținând receptorul la ureche şi tăcând, o vreme care mi se păruse foarte îndelungată. Probabil că şi ea mă recunoscuse, chiar şi fără să spun eu nimic, fiindcă tot ea îmi vorbise:

— Sunt mama ta, Monir – de parcă i-aş fi uitat până şi numele.

Când îmi spusese că tatăl meu murise – că se prăbuşise din picioare, de un atac de cord, în timpul unei plimbări de dimineață pe malul fluviului –, la început, nu simțisem nimic.

— Ce fluviu? o întrebasem, fără să ştiu de ce ar fi contat un asemenea detaliu.

— *East River*, zisese ea. La un cvartal de apartamentul nostru de la New York.

Realitatea faptului că nu mă gândisem niciodată cât de cât precis, în aproape patru decenii, la cum va fi arătat viața rudelor mele cele mai apropiate, începuse brusc să mă cuprindă, ca o durere care se cerea întreruptă, aşa că voisem să aflu de la ea:

— Şi ce vrei, în cazul ăsta?

Îşi dresese glasul cu nervozitatea cuiva care se pregătea să rostească un discurs dinainte pregătit – auzisem deja multe asemenea discursuri, la viaţa mea.

— Ce vreau este să te-ntâlneşti cu fratele tău, când vii în vizită la New York, îmi spusese. El o să-ţi dea cenuşa tatălui tău, pe care te rog s-o duci înapoi cu tine-n Iran. A fost ultima şi, ca să-ţi spun drept, singura dorinţă a tatălui vostru.

Abia dacă dormisem două ceasuri în noaptea dinainte. Insomnia pusese iar stăpânire pe mine, şi-mi petrecusem orele de nesomn citind *Reflecţiile asupra umanităţii*, ale lui Ali Şariati[8], una dintre cărţile pe care le păstrasem din zilele mele revoluţionare. Ţineam receptorul strâns în mână şi mă uitam la un lucrător care se afla în dreptul ferestrei mele, pe dinafară: se bălăbănea cu o schelă mobilă şi găurea cornul ciobit al capului de taur în stil ahemenid, care forma o porţiune a capitelului uneia dintre coloanele porticului. Îmi plesnea capul.

Mă bucuram că mama mea îmi luase urma până tocmai la minister şi că ştia că postul meu de acolo se numea Delegat Însărcinat cu Afacerile Europene şi Americane. Pe de altă parte, mai mult ca sigur, motivul ei nu era că-i fusese dor, ci că avea nevoie de mine. Luasem o înghiţitură din sticla fără etichetă, pe care o păstram sub birou. Băutura îmi străpunsese parcă toate maţele şi avusese darul să mă mai liniştească. Îi spusesem:

— Incinerarea contravine religiei. Ştii asta.

— Aoleu, termină cu prostiile! îmi întorsese ea vorba, calmul bine exersat începând să-şi arate primele fisuri. Dorinţa lui a fost să fie îngropat acolo, în patria lui de

---

[8] Ali Şariati Mazinani (1933–1977), sociolog şi revoluţionar iranian, supranumit „ideologul revoluţiei din Iran”.

origine, şi ăsta-i modul cel mai simplu în care se poate face aşa ceva. Şi-n testament şi-a trecut dorința.

— Ştii ce se-ntâmplă, dacă sunt prins? îi şoptisem în receptor. Îmi pierd postul de la minister, şi Dumnezeu ştie ce mai pățesc. Chiar şi faptul că m-ai sunat aici a fost extrem de nechibzuit.

— Unde altundeva era să te sun? Ce, ştiu eu cumva unde locuieşti? Luase şi ea o sorbitură din ceva, după care continuase, pe un ton de poruncă maternă: Un singur lucru-ți cer să faci pentru noi.

Un *singur* lucru. Se vede că uitase nenumăratele lucruri pe care le făcusem pentru ei, până îmi descoperisem propria cauză şi mă eliberasem – cum urmasem şcolile pe care *ei* mi le aleseseră, îmi făcusem prietenii cu care fuseseră *ei* de acord, vorbisem aşa cum doriseră *ei*, citisem ce-mi spuseseră *ei* să citesc, mâncasem ce şi cum îmi comandaseră *ei*, mă şi pişasem când îmi dăduseră voie, cântasem la pian când îmi ceruseră, îi însoțisem la dineurile de socializare de la Clubul Ofițerilor şi la Chattanooga, cluburile alea de noapte, unde-mi înzorzonasem vorbirea cu tot felul de cuvinte franțuzeşti sau italieneşti, pasămite băgate la-ntâmplare. Deşi nu era nimic întâmplător în tot ce făceam. Totul făcea parte din planul de ansamblu, din acea credință oarbă în urcuşul treptat către o stratosferă socială mai înaltă chiar decât celebrul Turn Babel[9]. Lăsând la o parte iritarea care mă cuprinsese, eram însuflețit, în secret, de faptul că timpul nu erodase maniera poruncitoare de a fi a mamei mele. Şi, poate din cauza unui respect filial, care

[9] Turn menționat în cartea *Genezei*, cap. 11, pe care oamenii îl construiesc din dorința de a putea să ajungă până la cer. Dar Dumnezeu, văzându-le intenția, le „amestecă limbile", făcându-i să nu se mai înțeleagă între ei şi să nu-şi poată duce lucrarea până la capăt.

mai sălăşluia încă în sufletul meu, ca un câine bătrân, orb şi uitat, zisesem:

— Foarte bine. O să-i îndeplinesc ultima dorinţă lui *bābā*.

— Mai e ceva, îmi spusese ea. O să fie un dineu comemorativ, la care te-aş ruga să iei parte.

— O să fiu tot timpul reţinut la reuniuni.

— Nu poţi să-ţi faci timp, să iei parte la un dineu în memoria tatălui tău?

— Bine, zisesem eu – şi-amândoi tăcuserăm, niciunul nevrând să fie cel sau cea care-şi lua rămas-bun.

Mă uitasem afară, pe fereastra biroului meu, la Piaţa Maşgh, unde sclipeau stropii de la ploaia de dimineaţă. Un băiat trecuse pe o bicicletă care se cam împleticea pe roţi. Purta un tricou cu un personaj de benzi desenate, unul verde, pe care eram prea bătrân ca să-l mai recunosc. Îmi amintisem că mama mea îşi făcuse un obicei din a veni să mă ia de la şcoală, în fiecare joi, cu câte un volum nou din *Aventurile lui Tintin*, care avea să-mi ţină companie tot sfârşitul de săptămână care urma.

— Bine, asta-i tot, îmi spusese.

— Aşteaptă, zisesem eu.

— Nu te-ntinde mai mult decât e nevoie, zisese ea. Sunt recunoscătoare c-ai fost de acord să iei cenuşa cu tine înapoi şi să participi la dineu – iar, după o lungă pauză, continuase: L-am însoţit ani de zile pe tatăl vostru, la plimbările lui. Nu şi-n ultimul an, din cauza durerilor mele cu artrita.

Zisese „cu artrita”, de parcă eu aş fi fost parte din viaţa ei neîntrerupt şi-aş fi fost la curent cu toate nefericirile care o încercau.

— Adică era singur, când s-a prăbuşit? voisem să verific.

— Da, era singur. L-a găsit un alergător şi-a chemat o ambulanţă. Numai după două ceasuri am fost anunţată de

la spital – şi-o auzisem aprinzându-şi o ţigară. Închipuie-ţi, să fie găsit aşa lângă fluviu, de parcă n-ar fi avut pe nimeni.

Nu zisesem nimic.

— Ai familie? ţinuse mama mea să ştie.

— O fiică, îi spusesem, lăsând la o parte faptul că n-o mai văzusem, pe fiica respectivă, de trei ani. Se numeşte Golnaz.

— Bine. Bravo ţie, zisese mama mea, şi închisese telefonul.

În calitatea mea de fiu mai mare al răposatului, se cuvenea să mă prezint acolo într-o atitudine corespunzător de îndoliată. Nimic nu s-ar fi potrivit mai deschis la culoare decât gri-fer. Bleumarin, în cel mai rău caz. Aveam trei costume bune, toate de culori deschise. Mi-a trecut prin minte să-i cer ministrului să-mi împrumute un costum, dar el era mai scund ca mine cu un cap, şi-apoi, ultimul lucru pe care mi-l doream era să-l amestec şi pe el în dramoleta mea de familie. Nu-i vorbisem niciodată despre părinţii mei, decât atunci când îi dădusem genul de informaţii care puteau fi găsite, fără dificultate, într-un dosar guvernamental: numele, datele naşterilor, datele dispariţiei, lucruri de-astea. Preocuparea legată de ţinuta corespunzătoare avea să-mi îngreuneze pregătirile pentru vizita la New York. Mai aveam de revizuit discursul ministrului din plenul Adunării Generale şi de alcătuit o selecţie de cărţi, în concordanţă cu obiceiul nostru de a citi câte un volum inspirat de fiecare metropolă pe care o vizitam. Fusese ideea ministrului, ca nu cumva, zisese el, să devenim „nişte strânge-mâini cu creiere de bibilică”, şi acelea contaminate numai cu manifeste şi rezoluţii. Drept care, la Paris citiserăm din Balzac – *Moş Goriot* –, iar la

Roma, un volum de poezii de Pasolini[10]. Pentru New York, nu făcusem încă o alegere anume. Fiind metropola care-mi înghițise familia, New Yorkul mi se părea cel mai rău-prevestitor loc de pe pământ – şi ca nici un altul de iluzoriu.

Până la urmă, am decis: mi-am cumpărat un costum de un gri oțelit, pe care nu mi-l puteam permite, şi-am optat pentru *Lumea subterană*[11] a lui Don DeLillo, un roman la fel de intimidant, de strălucit şi de sinistru, ca oraşul pe care mergeam să-l vizităm.

Aşteptându-l pe Omid la intersecția 43rd Street cu First Avenue, m-aşteptam, nu ştiu nici eu de ce, să-l revăd pe frățiorul pe care-l văzusem ultima oară sub luminile fluorescente ale aeroportului Mehrabad, arătând ca un băiat sensibil şi mult mai tânăr decât cei şaisprezece ani, câți avea. Când l-am văzut apropiindu-se, m-am cutremurat, dar nu fiindcă ar fi semănat şi acum cu băiatul de atunci – nu, ci fiindcă părea să fie o replică a tatălui meu, aşa cum îl văzusem ultima oară: un bărbat de vârstă mijlocie, chipeş încă, dar cam cu burtă, înalt şi fisurat pe dinăuntru, ca o coloană grecească, amintind parcă de cine ştie ce tărâm al unei grandori expirate. Mi-am dat seama, după cum cerceta cu privirea, că nu mă recunoscuse din primul moment, ceea ce nu m-a surprins.

După ce-mi lăsasem fiica să iasă pe vârfuri din viața mea, începusem să mă transform şi fizic. Părul îmi căzuse, mai întâi în fire numărabile, apoi în smocuri, atât de rapid, încât

---

[10] Pier Paolo Pasolini (1922–1975), regizor de film şi poet italian, care s-a distins şi în posturi conexe: actor de film, prozator, dramaturg. A făcut şi politică, devenind o figură controversată a scenei italiene, şi a murit asasinat.

[11] *Underworld*, roman din 1997 al lui Don DeLillo (n. 1936).

încetasem să mă mai lamentez pentru pierderea fiecărei şuviţe şi mă apucasem să recit elogii colective, cum faci când te afli înaintea unei gropi comune. După ce pierdusem destul de mult din păr, mă hotărâsem să mă rad în cap cu totul. Nu ştiu exact când începusem să pierd şi din greutate – atât de preocupat eram de căderea părului –, dar ţin minte c-am ieşit de sub duş, într-o dimineaţă, şi am rămas interzis, uitându-mă la bărbatul care-mi întorcea privirea din oglinda cuprinsă de aburi a băii: înalt, lat în umeri, cu ochi negri adânciţi în găvane cenuşii ca nişte pătrare de lună, capul chilug şi nici măcar un gram de grăsime în exces – adică, un individ bine făcut şi revoltat.

— Omid! am strigat, peste vacarmul de la ora prânzului, din mijlocul Manhattan-ului. Omid! Omid...!

Faptul de a-i repeta numele iar şi iar mi-a dat un sentiment de uşurare, de parcă ar fi fost un refren pe care mi-l reamintisem dintr-odată. Când m-a zărit, a îngheţat pentru o clipă, după care, toată faţa i s-a luminat. A venit către mine, cu o vagă reţinere. Ne-am oprit faţă-n faţă, amândoi stânjeniţi, în timp ce reporterii şi cameramanii lor treceau pe lângă noi în şi din toate direcţiile, vizibil deranjaţi de momentul nostru de inacţiune, în toiul unei frenezii de asemenea proporţii. Ne-am întins braţele unul către celălalt, şi eu, dacă aş fi fost un om religios, aş fi zis că nu trăisem niciodată mai profund experienţa de a mă apropia de Dumnezeu. Am avut o senzaţie de absolută atemporalitate, că nimic din ce fusese până atunci şi nimic din ce avea să fie de atunci înainte nu conta. Numai momentul respectiv.

— Vrei să ne-aşezăm undeva? m-a întrebat. Ai mâncat de prânz?

De la o vinărie din apropiere, ne-am luat sandviciuri de curcan. Omid mi-a spus că, în mod normal, am fi putut merge la „Băieţii Halal”, două străzi mai sus, dar, din cauza

lucrărilor Adunării Generale, toate localurile propriu-zise fuseseră obligate să închidă.

— „Băieții Halal”[12]? am verificat, dacă auzisem bine.

— Nu râde, mi-a spus. Şi-au construit un imperiu, nu altceva, numai din chebap.

După o serie de pertractări cu cei de la biroul de siguranță, am reuşit să fac rost de un permis de liberă-trecere pentru vizitatori, pe numele lui Omid. Ne-am găsit un colțişor discret în Grădina de Trandafiri, la umbra pavilionului Adunării Generale. Folia de aluminiu s-a mototolit când ne-am despachetat sandviciurile, erau între noi treizeci şi opt de ani de vorbe nespuse. El a început. Mi-a povestit despre studiile lui de literatură, despre anii în care scrisese poezie, înainte să se apuce de traduceri, mai întâi din cele de gen literar, apoi, când se hotărâse, în sfârşit, să se căsătorească şi avea nevoie de un venit ceva mai consistent şi constant, din cele birocratice. În majoritatea cazurilor, traducea depoziții sub jurământ, pentru cei care depuneau cereri pentru cărți verzi de rezidență, şi formulare de restituire a terenurilor, pentru cei care plecaseră din țara lor de atâta timp, încât nici limba nu i-o mai ştiau.

— Şi mama? l-am întrebat.

— Cu viața ei, mi-a răspuns. Dar trăieşte într-o bulă temporală. Stă, practic, toată noaptea şi nu doarme, ca s-asculte nişte discuri vechi de-ale lui Sattar şi Guguş, în timp ce licitează pentru tot felul de ciudățenii pe e-Bay. Numai să vezi cum arată apartamentul în care stă. Are un set de farfurii de la gala din 1971, de la Persepolis, toate

[12] Termenul *halal* se referă, în limba arabă, la regulile de preparare a hranei, în special a cărnii, la musulmani. Este echivalentul termenului *koşer*, folosit de evrei.

bancnotele şi monedele imaginabile, tăieturi din reviste cu zilele alea, ultime, din Panama şi de la Cairo[13], un set de ceai, despre care vânzătorul s-a jurat că-i aparţinuse lui Mozzaffar-al-din Şah Qajar, şi o gravură cu argint gelatinat, a uneia dintre cele optzeci şi patru de neveste ale lui Nasser-al-din Şah. Eu îi spun Palatul din Golestan apartamentului în care stă ea.

— *Bābā* n-a ridicat obiecţii?

— *Bābā* şi-a pierdut capacitatea de a mai obiecta, mi-a spus Omid. Mai ales în ultimul an de viaţă.

Când l-am întrebat despre nevasta lui şi copil, s-a întunecat la faţă.

— Am divorţat, a zis. M-a lăsat fără nimic. Tot ce fac, în prezent, este să lucrez şi să plătesc pensie alimentară. Şi, practic, nici nu-mi văd fiul.

— E americancă, fosta ta soţie? l-am întrebat.

— Nu, mi-a spus. E fata unui dezvoltator imobiliar iranian din Los Angeles. Nu ştiu de ce nu i-a fost de ajuns averea propriei familii. I-a trebuit şi amărâta mea de leafă de traducător. Şi tu? m-a întrebat. Ce-ai mai făcut, de când te-am lăsat la aeroport, acolo? Am auzit zvonuri... Sunt adevărate?

— Nu ştiu ce-aţi auzit voi, am zis.

— Zvonuri despre postul tău de la-nchisoare, a zis Omid. Vorbea lumea că lucrai la Ministerul Informaţiilor, că te făcuseşi anchetator.

— A fost mai complicat, i-am spus.

— Hamid, erau adevărate zvonurile?

— Da, probabil că erau adevărate, am zis.

---

[13] E vorba de viaţa din exil a ultimului şah, Mohammad Reza Pahlavi, care a locuit o vreme în Statele Unite, apoi în Panama şi Egipt, unde a şi murit, în 1980.

Am rămas multă vreme în tăcere amândoi, cu sandviciurile în poală, pe jumătate mâncate, ca doi adolescenți timizi, în pauza de prânz, în curtea şcolii. Mă temeam să nu ne fotografieze careva pentru vreo completare amuzantă la ştirile dure ale zilei: *Până şi-n Republica Islamică se nasc fiinţe umane!* Ar fi fost genul de contribuție care le place americanilor atât de mult, să-şi ilustreze autoproclamata capacitate de a vedea umanitatea chiar şi la duşmanii lor şi, făcând asta, să-şi confirme lor înşişi propria mărinimie din suflete.

— Ce s-a întâmplat cu tine? a vrut să ştie Omid.

— Nu ştiu, am zis. Cred c-am avut intenții bune.

— Chiar ai avut?

— Da, măcar la-nceput.

— Şi mai târziu?

— Mai târziu, lucrurile s-au schimbat în altceva.

M-am uitat în sus, la cerul de septembrie. Ziua senină de toamnă mă făcea să-mi amintesc de Teheranul dinaintea poluării.

— Cu toții facem, în oricare moment, ceea ce trebuie să facem, a zis Omid. *Tout comprendre, c'est tout pardonner* – Să-nțelegi totul înseamnă să ierți totul, a continuat el, citând vechiul proverb.

Clemența lui Omid a ieşit la suprafață atât de rapid, încât am bănuit că nu era sinceră – mi-am închipuit că era un aforism adoptat de el, ca să se apere de supărările pe care i le provocase lumea. Într-un târziu, s-a uitat la ceasul de la mână şi a scos din buzunar o cutiuță de bomboane mentolate.

— Uite, aici ai cenuşa lui *bābā*, mi-a spus.

— Atât? Asta-i tot ce-a rămas din *bābā*? M-aşteptam la vreo urnă de cositor.

— *Khar nasho* – nu fi tâmpit! a zis Omid. Vrei să te-ntorci la Teheran cărând o urnă de zece kile, cu oase şi cenuşă umană? Bineînţeles că nu e tot aici.

— Da' restul unde e? l-am întrebat, cuprins iar de obişnuita mea indignare. Un trup mort trebuie să rămână întreg, am adăugat, cu aerul de autoritate al unui om sfânt. Ai comis un păcat, împărţindu-l aşa pe bietul om.

— Pe bietul om? a exclamat el. Unde-ai fost, nenorocitule, toţi anii ăştia, cât a mai trăit „bietul om"?

Vocea lui era pe punctul de a-şi pierde reţinerea îndelung exersată.

Nu dădea greş niciodată. Faci suficiente presiuni asupra oricui, şi ajungi la esenţă. M-am uitat fix în ochii negri ai fratelui meu, imagini în oglindă ale ochilor mei, şi-am zis:

— Cum rămâne cu *să-nţelegi totul* şi *să ierţi totul*?

În jurul nostru, au început să răsune sirenele – o coloană de maşini părăsea clădirea.

— Preşedintele american, am zis. Tot discursul pe care l-a ţinut azi-dimineaţă a fost împotriva noastră.

Mi-am adus aminte că, nu cu mulţi ani în urmă, predecesorul actualului preşedinte şi ministrul meu îşi dăduseră mâna pe holurile Adunării Generale, un eveniment nerepetat dinainte şi cu atât mai spectaculos – la fel ca Vito Corleone[14] aşezându-se confortabil, după toată vărsarea de sânge cu cele Cinci Familii.

— Uite ce este, a zis Omid. Vreau să lăsăm trecutul în urmă...

— Dă-mi cutiuţa de bomboane, i-am spus. Iau cenuşa. După ce mi-a pus cutia în palmă, am întrebat: Unde s-o împrăştii?

---

[14] Personaj din romanul *The Godfather* (*Naşul*, 1969), de Mario Puzo (1920–1999), şi din trilogia de filme cu acelaşi titlu din anii 1972, 1974 şi 1990, în regia lui Francis Ford Coppola (n. 1939).

— Unde şi cum crezi că e mai bine. Abia ce-am aflat şi noi că voia să fie-ngropat acolo.

— Nu-i văzuse nimeni testamentul?

— Testamentul lui a fost unul *mistic*, de genul care până la moartea persoanei rămâne sigilat.

— Era şi de aşteptat, de la *bābā*, s-aibă un testament *mistic*, am zis.

Omid a râs, a chicotit ca un băieţel, cum râdea el – un râs pe care i-l uitasem, dar care m-a luat cu asalt, pe nepregătite, reamintindu-mi de noi doi, într-o vară, pe plaja de la Babolsar, când am construit un castel de nisip, reprezentând cetatea Uruk a regelui Ghilgameş. Făceam asta, ca să-l impresionăm pe tatăl nostru, pe care-l fascina *Epopeea lui Ghilgameş*, o poveste mesopotamică despre camaraderie şi regalitate, despre muritori şi nemurire. Zicea că era cea mai veche scriere cunoscută şi păstrată din istoria omenirii şi, cu toate că era scrisă din perspectiva străvechilor noştri duşmani – care trăiau în Mesopotamia şi aveau să devină arabi, într-o bună zi –, ne citea din ea seară de seară, spunându-ne, iar şi iar, povestea puternicului rege, dar şi tiran, care descoperise bunătatea şi, în cele din urmă, înţelepciunea, prin intermediul morţii bunului său prieten, Enkidu. În acea zi de vară, Omid şi eu, exaltaţi de orele de libertate, pe care urma să le petrecem scăldându-ne în soare, am cărat găletuşe de apă de mare de la răsărit până spre apus, modelând locuinţele, crângul de curmali, groapa de argilă, chiar şi templul zeiţei Işţar, crezând că aveam să trăim veşnic împreună, în interiorul castelului nostru de nisip.

— Omid, i-am spus, întoarce-te la Teheran. E diferit acum. Se-ntâmplă atât de multe, se mişcă-n toate direcţiile. O fi urât, oraşul, o fi sălbatic, dar e şi viu, iar prin sălbăticia lui, îţi aminteşte şi ţie că eşti viu. Tu şi toţi cei ca tine – care aţi plecat şi n-aţi mai venit înapoi – sunteţi încremeniţi în timp.

Aveți o amintire finală, pe care v-o tot rostogoliți în minte. Şi-ați adus pe lume deja o nouă generație, care nu ştie nimic despre locurile de unde se trage, decât că mai mănâncă, la câtva timp o dată, câte un chebap cu vreo rudă, într-un restaurant oarecare de la New York sau Los Angeles, cu câte un disc al unei foste vedete a muzicii pop iraniene cântându-le, ca să le reamintească te miri ce. Pe tine, de pildă, ce te reține aici?

— Nimic, în afară de timp, a zis Omid. Prea mult a trecut. E ca o cezură într-un poem. Odată ce dai peste o asemenea spărtură într-un vers, nu te mai poți întoarce înapoi.

— Când te-ai făcut poet? l-am întrebat.

Ne-am despărțit, cu promisiunea să recuperăm timpul pierdut, începând cu prânzul de a doua zi. Când a ieşit pe poarta sediului Națiunilor Unite, şi-a ridicat o mână şi m-a salutat ca un vulcanian[15], aşa cum făcea şi când eram băieți, apoi s-a dizolvat în mulțimea care popula First Avenue. Am rămas cu acea cutiuță de tinichea, pe care o simțeam rece în palmă. Tatăl meu.

---

[15] Locuitor al planetei Vulcan, din suita de seriale *science-fiction* de televiziune *Star Trek* (textual: „Drumul stelelor"), demarate în anii 1960, şi din seria de filme de lung-metraj cu acelaşi titlu. Cel mai celebru vulcanian din toată această filmografie a fost Spock. Salutul tipic vulcanian constă în a-i arăta celuilalt patru degete de la mână (arătător, mijlociu, inelar şi mic) despărțite două-câte-două, în formă de V, rostind formula: „Trăieşte mult şi prosperă".

2

Întins pe patul din camera de hotel, pe întuneric, mă uitam fix la cutiuța de bomboane mentolate, care sclipea roşiatic, de la neonul firmei de delicatese de peste drum. *I-ascult-aici, bătrâne*, am zis cu voce tare. *Chiar şi-n testamentul tău, ăla, tot ai cerut imposibilul – să mori într-un colț de pe pământ şi să fii îngropat într-un alt colț.* Am deschis cutiuța şi m-am uitat la cenuşa lui, care era ca un fel de grăunțe de o nuanță de alabastru – nici vorbă de praful cenuşiu pe care mi-l închipuisem.

Copil fiind, mă întindeam alături de tatăl meu în pat, când el îşi făcea siesta, şi mă dădeam tot mai jos, până când tălpile mele ajungeau la nivelul tălpilor lui, închipuindu-mi că piciorul lui drept era cel mai bun prieten al piciorului meu stâng. Iar acum, țineam în mâna cutiuța, şi mi-am dat seama că nici măcar nu ştiam ce număr avea tatăl meu la picior. Toți acei ani, o viață întreagă, şi eu nu eram în stare să spun cât purta la pantof. S-a prăbuşit peste mine o avalanşă de lucruri pe care nu le ştiam. La ce oră a zilei se născuse? Care fusese materia lui preferată la şcoală? Pe cine sărutase prima oară? Ce sentimente avusese, când intrase pentru prima oară pe porțile universității, ca profesor de istorie a artei? Şi-n ziua naşterii mele, fusese bucuros ori tulburat că venisem pe lume? Pierdusem atâta timp, ca să-mi apăr propria existență în fața tatălui meu, încât existența *lui* o trecusem cu vederea.

M-am ridicat şi m-am dus, cu paşi împiedicați, la frigider. Sticle de rom Bacardi, şampanie Veuve Cliquot şi whisky Johnny Walker în miniatură, dimensionate pentru gnomi,

stăteau întoarse către mine, sfidătoare. Era şi o fiolă de lichior Kahlúa – pe care s-o amesteci cu ce, mai exact?

Uitându-mă afară, pe fereastră, am văzut pietoni care se grăbeau s-ajungă la întâlnirea cu metropola lor supraetajată, a cărei duritate, îmi închipuiam, contrasta viguros cu promisiunea pe care o reprezenta. Din câte înțelegeam, aceasta era provocarea New Yorkului, într-un joc de noroc, la care însăşi familia mea se încumetase. Şi, la fel ca oricare alt joc de noroc, presupunea, tocmai, să ai *noroc*, dacă voiai să câştigi. Dar, aşa cum se zice, casa întotdeauna câştigă.

Dimineața, ministrul şi eu aveam întâlnire cu nişte oficiali americani, legat de restituirea unei opere de artă găsite în posesia unui comerciant de asemenea obiecte, cu baza la Geneva, care adusese fraudulos la New York un desen, cu câțiva ani mai înainte, şi care era pe punctul de a-l vinde unui colecționar privat, pentru o sumă de bani considerabilă. Agenții federali puseseră mâna pe obiectul de artă şi-l puseseră la păstrare într-un depozit din Queens. Desenul cu pricina – *Pelerinul*, de Reza Abbasi, o vreme pictor de curte al şahului safavid Abbas – reprezenta un bătrân aflat în pelerinaj la Templul imamului Reza de la Maşhad. Fusese şterpelit din muzeul templului, şi custozii – dintre care unul, Mostafa Akbari, fusese pentru mine ca un Rasputin[16] decenii la rând, iar acum nu mai vorbea cu mine – transformaseră furtul respectiv, în ultimele luni, într-o chestiune de indignare națională. Nefiind câtuşi de puțin prietenul ministrului, nici al politicii lui externe, Akbari ştia

[16] Grigori Iefimovici Rasputin (1869–1916), mistic rus, care se autointitula om sfânt şi care a căpătat o influență puternică asupra familiei imperiale ruse, cu precădere asupra țarinei Aleksandra. A fost ucis, într-un complot al mai multor nobili ruşi.

că repatrierea operei de artă putea fi folosită pe post de benzină, pentru aprinderea unei vâlvătăi în psihicul colectiv.

Lăsând la o parte simbolismul, Abbasi era important pentru mine, pentru că se numărase odată printre pictorii preferați ai tatălui meu, iar în ultima vreme – cu mult după ce tatăl meu fugise –, şi printre ai mei. Cu liniile lui tipice mai curând caligrafiei, dar specifice lui, în orice caz, fusese primul artist care se desprinsese de prinți şi eroi şi-şi întorsese atenția către omul oarecare – dervişi, negustori, pelerini, scribi –, reuşind să transforme banalul în ceva demn de a fi reprezentat în pictură. De ce refuzau americanii să restituie lucrarea? Numai răutatea lor putea justifica o asemenea poziție. Deşi, în ultimii ani, returnaseră mai multe obiecte furate, acum îşi reluaseră atitudinea vindicativă. Iar ministrul şi eu, dacă ne-am fi întors acasă cu mâna goală, n-am fi făcut decât să le oferim nemulțumiților de la Maşhad motive pentru toate falsele lor pretenții.

La uşă, a bătut cineva.

— Serviciul în cameră, a zis o voce.

A intrat un tânăr într-un costum cu vestă şi-a depus pe masă un vas de argint, cu lapte clocotit, şi un singur pahar.

— Din partea domnului ministru, a zis, care vă urează un somn uşor peste noapte.

I-am mulțumit şi i-am dat bacşişul obligatoriu la New York, echivalentul plății pentru o zi întreagă a cuiva care ar fi lucrat la Teheran.

Era o absurditate ca un bărbat de vârsta şi cu trecutul meu să aibă nevoie de lapte cald, ca să poată dormi noaptea, dar obiceiul se înrădăcinase în mine cu multe decenii în urmă, când, neputând să închid ochii, mă strecuram pe vârfurile picioarelor în bucătărie, în toiul nopții, şi-l găseam acolo pe tatăl meu, insomniac la fel ca

mine, în pijama şi cu papuci îmblăniţi, luând înghiţituri mici de lapte fiert şi citind. Ceva legat de bezna profundă a nopţii îi lua tatălui meu din aura care-l înconjura de obicei şi, în acele cazuri, mi se părea că nu era, nici el, decât un om, acolo, sau, poate, o floare care ar fi fost redusă la propria-i anteră. După ce-mi turna şi mie un pahar de lapte, îmi aducea cărţile şi creioanele de colorat, şi ne aşezam la masă împreună, în tăcere, eu colorând, el citind, până când ne lua somnul şi pe unul, şi pe celălalt, şi ne retrăgeam în camerele noastre, unde aşteptam să treacă întunericul, fiecare simţindu-se reconfortat de vigilenţa tacită a celuilalt.

Când laptele începuse deja să mă toropească, mi-a piuit brusc telefonul. Un mesaj-text de la Nuşin. Mă tot bătea la cap cu divorţul şi mă târâse deja la tribunal de trei ori. Mă informa că judecătorul era de acord să ne primească miercurea următoare, la ora zece dimineaţa. „Şi te rog, Hamid, să nu mai vii şi acum cu tot felul de trucuri. Nu vreau nimic de la tine. Doar o semnătură."

Când mă gândeam la noi doi, aşa cum fuseserăm la început, o mai doream încă. Ne cunoscuserăm într-o noapte, cu vreo douăzeci de ani mai devreme, când ea şi câţiva prieteni de-ai ei, toţi nişte podoabe, fuseseră umflaţi de la o petrecere zgomotoasă, care se ţinea în apartamentul lui Nuşin dintr-o zonă rezidenţială. Pentru că se găsise o copie ilegală a filmului *Z*[17], al lui Costa-Gavras, în videocasetofonul ei, poliţia trimisese tot grupul direct în arest. O interogasem şi pe ea, la fel ca pe toţi ceilalţi, punându-le setul de întrebări obişnuite – cât alcool consumaseră, cine li-l furnizase, de ce erau femeile atât de

[17] Film din 1969, cu tematică politică, regizat de Konstantinos Gavras (n. 1933).

sumar îmbrăcate, de ce toți bărbații arătau ca niște vagabonzi –, plus altele, care mă făceau să mă simt ca un vameș care bifa căsuțele corespunzătoare dintr-un formular. Numai că ea avea ceva care mă făcuse, brusc, să mă opresc. Avea frumusețea rezervată, colțuroasă, pe care o văzusem la Anouk Aimée[18], actrița de mult preferată a mamei mele, și mi-am închipuit-o conducând mașina, pe înnoptate, chiar pe marginea unui drum de pe un munte prăpăstios, contemplând ideea unei evadări din plicticoasa lume vizibilă. Îmi răspunsese la întrebări politicos, dar cu o nuanță de iritare, ceea ce mă vrăjise. Rar se întâmpla să iasă la iveală iritarea, chiar de la primul interogatoriu. Dar vremurile se schimbaseră. Eram în vara lui 1997, și reformiștii exultau, în urma victoriei în alegerile prezidențiale a candidatului lor[19], care purta *labbaadeh*[20]. Insolența ei, o atribuisem faptului că era destul de tânără, că-și luase diploma de licență în Arte și că aparținea unei generații care-și descoperise un simț cu totul nou al îndreptățirii. Toleranță, societate civilă, dialog între civilizații – în acei ultimi ani crepusculari ai mileniului trecut, asemenea vorbe se infiltraseră în conversații, purtând cu ele ecouri din opiniile austriacului Hans Köchler și ale ayatollahului nostru *Hagi-aga* Nurollah, bătrânul constituționalist de la Isfahan. Și eu mă simțeam cu mult mai optimist decât mă simțisem de

---

[18] Pseudonimul de scenă al actriței franceze Nicole Françoise Florence Dreyfus (n. 1932), celebră mai ales pentru rolul din filmul *Un homme et une femme* (*Un bărbat și o femeie*, 1966), în regia lui Claude Lelouch (n. 1937).

[19] Mohammed Khatami (n. 1943), președinte reformist al Iranului, din 1997 până în 2005.

[20] Veșmânt tradițional iranian, constând într-o robă semilungă, fără mâneci, care dă senzația unui aspect nepretențios.

mulți ani, crezând că aveam să ne aliniem, în sfârşit, scopurilor pe care ni le propuseserăm cu atât de mult timp – aproape o generație – în urmă.

Totuşi, aveam o datorie de îndeplinit.

— Raportul celor de la poliție zice că-n videocasetofonul dumitale s-a găsit filmul *Z*, îi spusesem. Plănuiați vreun puci?

Ea râsese şi exclamase:

— Puci? Nu sunteți voi revoluționarii? S-ar cuveni s-apreciați filmul – voi, înaintea tuturor. Ca să nu mai spun că se petrece într-o țară fictivă.

— De unde-ai făcut rost de copia ilegală?

— Am găsit-o pe stradă, îmi spusese, mutându-şi privirile în altă parte.

— Dar cu celelalte copii, tot ilegale, cu Foo Fighters şi Pearl Jam[21], din combina dumitale stereo, cum a fost? Le-ai găsit la fel, pe trotuar? Trebuie să fii o culegătoare mai mult decât norocoasă.

Nu mai zisese nimic. Era trecut de miezul nopții şi mă simțisem cuprins brusc de o senzație de oboseală. Ca şi cum aş fi fost prins între două oglinzi paralele, care multiplicau la infinit imaginile din ele, văzusem înaintea ochilor cum se înmulțeau reflecțiile cu tatăl meu în costum şi cravată, cum îl ştiam dintotdeauna, stând, alternativ, când cu fața, când cu spatele spre mine. Îmi adusesem aminte că filmul respectiv, *Z*, provocase tulburare şi în familia mea, când eram copil. În 1969, anul când se lansase filmul în America şi-n Europa, tatăl meu, angajat recent la Ministerul Culturii, ca director al Arhivelor Naționale, fusese recrutat şi ca membru al Comisiei pentru Artele Dramatice, a cărei sarcină, printre altele, era să cenzureze filmele considerate

[21] Denumirile unor trupe de muzică rock americane, înființate la Seattle.

ofensatoare la adresa religiei, a monarhiei, a guvernării, a militarilor, a moralității şi-a unității naționale. Nefiind încă de tot înrăit de ridicolul comisiei respective, tatăl meu găsise că deliberările pe marginea interzicerii unui film ca *Z* erau peste măsură de tulburătoare. „E-un film foarte bun”, zicea, mai mult pentru sine, la masa de seară, în familie, sau în timp ce mergea cu maşina. „Cum aş putea eu să-l interzic şi să rămân cu conştiința împăcată?” Mama mea păstra tăcerea în timpul unor asemenea solilocvii, în care tata negocia cu sine, aşa cum faci când sughiți şi aştepți să-ți treacă. Până la urmă, filmul fusese interzis, iar după câteva decenii, sub un alt regim şi cu alt sistem de cenzură în funcțiune, îmi cumpărasem eu însumi o copie frauduloasă şi luasem cunoştință de ceea ce interzisese şi tatăl meu – iar acum ajunsesem şi eu, ca şi el, în situația de a fi forțat să elimin, încă o dată, acelaşi film.

Dar mă simțeam prea obosit, ca să reiau toată acea situație. Aşa că mă concentrasem, în loc de asta, pe aparatul ei de fotografiat, confiscat şi acela, un Leica M6, aflat pe biroul dintre ea şi mine, de parcă ar fi fost cutia neagră a unui avion.

— Ştii că trebuie să-ți cer să-mi dai filmul din aparat, nu-i aşa? îi spusesem.

— Nu *trebuie*, îmi întorsese ea vorba. S-ar putea să *vreți* asta, dar nu-i acelaşi lucru.

— Ce e pe film?

— Mă credeți, dacă vă spun?

— Să zicem că te cred.

— O serie de autoportrete.

— Făcute-n ce scop?

— Ca să mă-nțeleg eu singură mai bine.

— Şi? Ai reuşit?

— Ce să reuşesc?

— Să te-nțelegi mai bine.

Se uitase de jur-împrejur, prin încăperea în care ne aflam. Era goală, încăperea, cu excepția biroului şi-a celor două tablouri obligatorii, care tronau pe perete, ale celor doi ayatollahi – cel original şi succesorul său[22].

— Dați-mi voie să vă fotografiez, îmi spusese. Pentru seria mea.

— Nu poți să scapi de-aici, doar folosindu-ți farmecul personal, zisesem. Şi-apoi, nu văd cum şi de ce m-aş potrivi eu în seria dumitale de autoportrete.

— Sunteți cel care mă interoghează, îmi spusese. Drept care, faceți deja parte din biografia mea.

— Ce se-ntâmplă aici nu poate fi înregistrat, zisesem.

— Era o vreme în care, tocmai pe dos, ce se-ntâmpla într-un asemenea loc se dădea la televizor, la ore de maximă audiență.

Se referea la începuturile revoluției şi la sesiunile de interogatorii înregistrate video, aşa-numitele *mossaahebeh* – adică „interviuri”, sau desolidarizări, care se transmiteau în mod curent la televiziune.

— Dar dumneata nu erai copil pe-atunci? o întrebasem. Cum de ții minte aşa ceva?

— Nu era nimic altceva la televizor, în zilele alea, îmi replicase.

Eram conştient: gestul ei de a-mi cere voie să mă fotografieze avea scopul să-mi zgândăre vanitatea şi să întoarcă situația în defavoarea mea. Dar nu-mi păsa. Ceva din aplombul ei îmi amintea de revoluționarul care fusesem şi eu odată. Şi-apoi, de atâta timp fusesem cronicarul

---

[22] Este vorba de *Sayyid* Ruhollah Musavi Khomeini (1902–1989), primul Conducător Suprem al Republicii Islamice Iran (1979–1989), şi de succesorul său, Conducătorul Suprem actual, *Sayyid* Ali Hosseini Khamenei (n. 1939).

înregistrărilor altora. Să fiu înregistrat eu însumi, fie şi într-o poză, mi se părea un fel de predare.

Îşi potrivise aparatul şi mă privise prin vizor. Mă lăsasem pe spate în scaunul meu de piele – sau, cum îi spuneam întotdeauna, în glumă, în fotoliul meu de Căpitanul Kirk[23]. Majoritatea colegilor mei, săteni cu înclinaţii religioase şi educaţie de nivel de liceu, în cel mai bun caz, nu pricepeau referinţa, dar câţiva o apreciau – aceia ca mine, care crescuseră uitându-se la seriale americane, la televizoarele lor color. Aşa îmi câştigasem supranumele de „*Căpitanul Kir...*, ba nu, *Căpitanul Prick*", adică „Puţă", o poreclă pe care o respingeam, dar care-mi plăcea – ăsta-i adevărul. În pauze, între un interogatoriu şi altul, îmi umpleam timpul, povestind cum găzduiam noi, fratele meu şi eu, nişte împătimiţi ai serialului, petreceri tematice pentru copiii din cartier, inspirate din *Star Trek*, la care se purtau inclusiv urechi de Spock şi se împărţeau băuturi verzi-albastre, pe care le făceam din struguri, adăugând şi un strop de *curaçao* albastru.

Mâinile, mi le pusesem una peste alta pe burtă, dar poza părea forţată. Mă aplecasem înainte, cu braţele încrucişate ferm pe marginea mesei, dar nici acea poză nu mi se păruse potrivită.

— Cum să stau? întrebasem.

— Oricum doriţi, zisese ea. Fiţi natural.

— Cum aş putea să fiu natural într-un asemenea loc? zisesem şi-mi ridicasem privirile către ea – exact în acel moment apăsase butonul declanşator.

---

[23] James T. Kirk, căpitanul navei stelare *Enterprise*, din mai multe serii şi filme de lungmetraj *Star Trek*, interpretat de William Shatner (n. 1931) între anii 1966 şi 1994 şi de Chris Pine (n. 1980) începând cu anul 2009.

Mă uitam la ea de dincolo de birou. Dermatograful cu efecte metalice îi exagerase negrul ochilor, şi o urmă de ruj şters în grabă îi pătase buza de jos, făcând-o să arate ca un mozaic roman, de-acum estompat. Îmi întorsese privirea, după care, îşi înclinase capul, zâmbindu-mi şi muşcându-şi buza cu pata de ruj. *Uite o femeie care ştie cum să se uite la un bărbat*, îmi spusesem, în sinea mea. *Îndrăzneală şi reticenţă, în proporţii perfect dozate.* Scosesem o tabletă de ciocolată în staniol auriu din sertarul biroului şi i-o întinsesem. O luase, dar n-o desfăcuse acolo. Mă ridicasem şi începusem să mă învârt prin cameră, neştiind foarte bine ce să fac mai departe. Ventilatorul de pe birou se rotea, împrăştiind căldura nopţii de vară; o lamelă crăpată pocnea la fiecare rotaţie şi ameninţa să se desprindă.

Mă dădusem ceva mai înapoi, vrăjit de unghiile rubinii care i se vedeau la picioarele ieşite din sandalele cu tocuri cui; nu avusese timp să-şi mai schimbe şi încălţările, când poliţia dăduse buzna şi le stricase petrecerea. Înaintasem câţiva paşi, până lângă speteaza scaunului ei. Nu dăduse vreun semn de nervozitate. Îi pusesem amândouă palmele, cu blândeţe, pe umeri. Îşi înclinase capul într-o parte, şi obrazul i se lipise de dosul mâinii mele. Avea pielea caldă, şi-i zvâcnea de vitalitate. Eşarfa de şifon îi alunecase pe păr în jos, şi ea o lăsase aşa, să-i cadă la podea. Cu degetul arătător, îi şterseseem năduşeala de lângă tâmplă, după care mă aplecasem doar un centimetru sau doi către capul ei, care mirosea a căpşuni şi ţigări. Aşa rămăsesem poate un minut, poate două, iar apoi îi dădusem drumul, zicând:

— Eşti liberă să pleci.

— Şi prietenii mei? întrebase.

— O să cer să li se dea drumul şi lor, zisesem.

Îşi luase aparatul de fotografiat, apoi eşarfa de pe jos, pe care şi-o pusese, cum se cuvenea, pe cap. Înainte să plece, se uitase la dosarul de pe biroul meu, pe care scria numele

ei (Nuşin Taheri), ce vârstă avea (douăzeci şi cinci de ani), unde locuia (pe strada Sayeh), ce şi unde lucra (curator asociat la galeria de artă „Anahita”), persoanele cu care fusese arestată (Mariam P., Şabnam S., Parissa A., Reza A. şi Babak M.), unde-şi petrecea sfârşiturile de săptămână (fie la vreun muzeu, fie în Park-e-Mellat – „Parcul Național”), care era băutura ei preferată şi unde şi-o bea (cappuccino, la Cafeneaua Şemrun din Muzeul de Artă a Grădinilor), plus alte lucruri pe care numai ea le ştia – şi-acum le ştiam şi eu, şi arhivele guvernamentale. Se îndreptase către uşă, dar, înainte să plece, se răsucise pe călcâie şi zisese către mine, zâmbind însă mai mult către sine:

— Aşa, deci, *aghaye* Mozaffarian: dacă doriți să vedeți un exemplar pe hârtie al acelei fotografii, ştiți unde mă găsiți.

Sucită, ca şi mine, mă gândisem, în sinea mea. La cei treizeci şi şapte de ani, câți aveam, în sfârşit îmi găsisem perechea potrivită.

Blocat acum între sentimentul de regret şi dorința de răzbunare, am rămas cu telefonul în mână, citindu-i mesajul-text iar şi iar.

„Vin la tribunal – i-am răspuns –, numai ca să te revăd.”

„N-am vrut să se ajungă aici – mi-a scris ea –, dar Golnaz e de acord să depună mărturie în favoarea mea.”

„În favoarea ta sau împotriva mea?”

„Nu-i acelaşi lucru?”

„Du-te naibii”, i-am scris.

Şi s-a dus. N-au mai rămas decât ecranul inert şi ultimul schimb de replici – epitaful vieții noastre în doi. Curând, chiar şi ecranul s-a făcut negru. Am rămas iar în singurătatea fără margini, locul pe care-l cunoşteam chiar mai bine decât adresa la care locuiam. Numai gândindu-mă la cât de tare mă străduisem să ajung până acolo, regretam că nu mă bucuram ceva mai mult că izbutisem, în sfârşit.

Am rămas uitându-mă fix la tavanul cu candelabrul plin de cristale care sclipeau în lumina lunii şi ascultând sunetul propriei mele respiraţii obosite, printre atât de multe absenţe, pe care-mi petrecusem decenii întregi să le tot adun, cu aceeaşi vrednicie şi fervoare, cu care tatăl meu, pe vremuri, îşi adunase fişele pentru enciclopedia lui dragă.

3

Când am venit pe lume, în vara lui 1960, tatăl meu lucra deja, de aproape un deceniu, la enciclopedia lui. Dacă ar fi să asociez copilăria mea cu vreun miros, ar fi acel iz de pânză de cotor şi de hârtie – dar nu genul de hârtie inofensivă, care se găseşte în papetării, ci de manuscrise atinse de mucegai, care erau stivuite în fiecare colţ al biroului tatălui meu, cea mai mare încăpere din micul nostru apartament de pe strada Pahlavi. Mama mea, care-şi mai spunea încă Monir Farahani *Ed Dowleh*, deşi mai mult în glumă – acest din urmă cognomen desuet referindu-se la descendenţa ei presupus aristocratică –, îi tolera mania, cu pragmatismul unui jocheu care acceptă capriciile pur-sângelui de concurs. Deşi pretindea că ea se trăgea dintr-o familie bogată şi cu tradiţie, mama se împăcase cu gândul că, de vreme ce se măritase cu un profesor universitar, cel mai bun lucru la care putea spera, de-acum, nu mai era să ducă o viaţă îndestulată, ci să se bucure de recunoaşterea

unei cohorte întregi de mari figuri universitare, pe care altfel nu le putea suferi. Tatăl ei,Ardeşir Khan Farahani, un bărbat cu o mustață gen Şah Abbas, care fusese furnizorul nostru de porțelan franțuzesc, îi tăiase fiicei lui orice sprijin financiar, pentru că el, unul, nu se dăduse niciodată în vânt după ginerele lui parcă prea lipsit de simț practic, pe care-l compara cu Don Quijote, spunându-i: „Don Mozaffarian, omul de pe Shatt-al-Arab". Această poreclă, care se referea la circumstanțele naşterii tatălui meu, era o încercare câtuşi de puțin mascată de a şi-l înstrăina: tatăl meu se născuse prematur cu două săptămâni, pe un feribot care traversa mult-disputatul fluviu zis Shatt-al-Arab de vecinii noştri arabi irakieni, pe care noi îl numim Arvand Rud. Locul exact al naşterii, după cum l-a descris mai târziu pilotul feribotului, fusese după vărsarea Karun-ului, dar înaintea bifurcării dintre Tigru şi Eufrat, lăsându-i pe bunicii mei, care locuiau, pe atunci, în oraşul de baştină al bunicii mele, Korramşahr, cu o povestire de pomină şi-un bebeluş apatrid. Şi, chiar dacă problema se rezolvase, în cele din urmă, şi un certificat de naştere îi fusese totuşi emis, tatăl meu a rămas, tot restul vieții, stigmatizat de o proveniență dubioasă, care avea, cum-necum, tangență cu o țară arabă.

După toate aparențele, tatăl meu n-a băgat-o în seamă nici pe mama mea, nici familia ei cu pretenții, ci şi-a văzut cu sârg de enciclopedia lui, cu precizia unui scrib, devenind, peste ani, acel *Simorgh* mitic, către care porneau în pelerinaj discipoli ai lui din domeniul istoriei artelor, precum păsările fictive ale lui Attar. În 1972, la patru ani după ce fusese cooptat în echipa Ministerului Culturii, a primit o bursă guvernamentală. Şi-a extins aria de studiu în apartamentul de deasupra celui în care locuiam, plus că şi-a angajat şi trei cercetători, care se prezentau la lucru, în fiecare dimineață, la ora şapte şi jumătate, cu servietele lor Samsonite şi cu loialitatea celor Trei Magi de la Răsărit,

încărcați cu daruri. Aveam supranume pentru toți trei: francezului cu ifose şi cu o aplecare spre trenciurile marca Pierre Cardin, îi spuneam *Monsieur Hulot*[24]; englezului îndesat, cu nasul borcănat – *Earl de Sandwich*; iar persanului despre care se dusese vorba c-ar fi fost un geniu şi care consuma cantități copioase de marțipan, Yasser *Maghz-Pahn*, adică Yasser „Minte-Multă".

După şapte ani, când totul s-a sfârşit, Monsieur Hulot şi „contele" englez şi-au făcut bagajele şi s-au întors fiecare în țara lui; în schimb, Yasser „Minte-Multă" – care poate că nu fusese chiar aşa un geniu, la urma urmelor – a decis că el rămânea, fiindcă, nu-i aşa?, fusese doar un cercetător oarecare şi nu comisese vreo crimă. Uitase, probabil, că, înainte să se angajeze pe post de băgător de seamă al tatălui meu, se arătase foarte critic, ani de zile, şi-i denigrase pe artiştii şcolii Saqqakhaneh, care integrau, în scrierile lor, motive locale din folclorul mitic, simboluri religioase şi obiecte care se găseau prin bazare: amulete, zodiace, astrolabi, chiar şi josnicul *aftabeh* – țucalul. „Marcel Duchamp – scrisese genialul de Yasser în 1964, după cea de-a Patra Bienală de la Teheran –, care s-a născut în țara lui Molière, Montesquieu şi Voltaire, îşi poate permite să declare un pisoar operă de artă; noi, însă, care şi aşa suntem considerați un popor de *Hagi Bābā*[25] şi pe covoare zburătoare, nu ne putem permite aşa ceva. Propun să lăsăm țucalul în seama scopului pentru care a fost conceput şi să ne spălăm la dosuri." Bietul nebun este şi azi îngropat în cimitirul Beheşt-e-Zahra, într-un mormânt anonim, nu

---

[24] Personaj întruchipat de actorul francez Jacques Tati (1907–1982), într-o serie de filme din anii 1950–1970.

[25] Formulă care s-ar traduce prin „înțelepți care au fost în hagialâc", adică în pelerinaj la locurile sfinte musulmane de la Mecca.

departe de cel în care se află fostul prim-ministru Hoveyda[26].

4

Cine mă vede acum nu bănuieşte că, la începutul trecerii mele prin această lume, eram genul de băieţel care se ghemuia pe vine într-un colţ al bucătăriei şi muşca din biscuit, lăsând firimiturile să-i cadă în palma celeilalte mânuţe, făcută căuş dedesubt. Că-mi aranjam creioanele colorate în ordinea crescătoare a întunecimii culorilor – de la alb la negru – şi cărţile în funcţie de mărime, cu cotoarele bine aliniate şi orientate în aceeaşi direcţie, precum un câmp de floarea-soarelui. Că mă culcam, numărând până la zece, ca să ţin moartea la distanţă, şi că la sculare, în fiecare dimineaţă, îmi duceam o mână la inimă, ca să fiu sigur că era tot acolo şi bătea, iar cealaltă la puţă, ca să fiu sigur c-o mai aveam – acest din urmă obicei atrăgându-mi câteva palme din partea mamei.

Din cea mai fragedă copilărie, am fost îndrăgostit de sticlă. Aveam o colecţie de *sulfide marbles*, bile din secolul XIX –

[26] Amir Abbas Hoveyda (1919–1979), prim-ministru al Iranului monarhic timp de 12 ani. A fost condamnat la moarte de un tribunal revoluţionar islamic şi împuşcat.

globulețe transparente, care aveau înăuntru figurine de porțelan. Tatăl meu era cel care mă ajuta să le comand tocmai din Germania, prin intermediul unuia dintre periodicele lui de artă. Preferata mea era una care conținea o bufniță de zăpadă, de culoarea laptelui, şi care, după ideile tatălui meu perfecționist, era defectă, pentru că bufnița dinăuntru era crăpată. Defectul acesta pe mine nu mă deranja – dimpotrivă, mă făcea să iubesc şi mai tare bila cu pricina. Într-o după-masă, când m-am întors de la şcoală, n-am mai găsit-o. Am căutat-o înnebunit, mai întâi prin jurul scrumierei de cristal de pe măsuța de cafea, unde o şi lăsam de obicei, apoi prin sertare, pe sub mobile, chiar şi în spatele closetului, unde am descoperit, în schimb, o gărgăriță care trăgea să moară.

La cina din acea seară, tatăl meu a recunoscut: găsise bila de sticlă în pliul canapelei, în noaptea dinainte, şi-o aruncase la gunoi. „Era spartă", mi-a spus, în timp ce-mi punea în farfurie încă o porție din mâncarea de vinete, cu toate că pe prima o mâncasem silit. Am scuturat din cap că nu, aşa ceva nu, dar vocea n-a vrut să mi se facă auzită. Amintirea bufniței mele de zăpadă ciobite, de-acum dispărute, m-a făcut să plâng atât de intens, că mi s-a făcut şi mie ruşine. Tatăl meu a întins o mână peste farfurie şi mi-a dat batista lui cu monogramă brodată. Mi-a promis că avea să-mi comande mai multe bile de sticlă prin intermediul revistei. „Ține minte, dragule – armonie!", a zis după aceea. „Fără ea, toate lucrurile se prăbuşesc." Mi-a explicat cum, pentru a face bilele acelea, sticlarul trebuia să încălzească figurina la exact aceeaşi temperatură ca globul de sticlă topită, care urma s-o înglobeze; chiar şi cea mai măruntă diferență de temperatură era capabilă să facă ori ca bila de sticlă să se pulverizeze, ori ca figurina dinăuntru să se crape.

Tânjeam şi eu după armonie, dar nu credeam în ea. Lumea din jur mă pusese în faţa unor incongruenţe mult prea mari: tatăl meu, de pildă, savantul ermetic, alături de mama mea, femeie de lume, neîmplinită; devoţiunea mea faţă de o piatră de rugăciune, pe care o primisem de la unchiul Majid, cu puţin timp înainte ca el să moară într-un accident de maşină, comparată cu indiferenţa totală a pietrei faţă de mine; faptul că unchiul meu cel dispărut prematur, Majid, era prezent fără încetare în mintea mea, cu toate că nu-mi aminteam, despre el, decât că avea un zâmbet de om ştiutor şi-o pălărie melon de culoare neagră; şi faptul că nişte lucruri plăcute, ca zahărul ars, de exemplu, mă făceau să plâng uneori.

Sticla îmi oferea eliberarea personală. Păstram sticle golite şi le aranjam ca pe nişte soldaţi pe pervazul ferestrei de la baie, unde lumina după-amiezii trecea prin ele şi apoi se refracta pe podeaua băii, generând umbre care dansau. Faptul că în acele sticle fuseseră odată remedii precum ulei esenţial de mentă, apă de trandafiri şi esenţă de salcâm avea darul de a-mi aduce pacea sufletească. Sticlele – aşa credeam eu pe-atunci – mă protejau de lumea din jur.

Iubeam sticla, pentru că nu se cerea definită. Ce era, nişte pământ solid topit sau vreun lichid care se mişca într-atât de încet, că părea să nu se mişte deloc, la fel ca pământul însuşi? O iubeam şi pentru că, prin ea, învăţam să văd, lumea înfăţişându-mi-se nu ca un continuu neted, ci ca o serie de forme nestatornice, reflectate şi refractate, care-şi schimbau culoarea în funcţie de ora din zi sau de câtă lumină era pe cer. Şi mai ştiam, în plus, durerea sfâşietoare pe care o resimte oricine, auzind sunetul de sticlă făcută ţăndări. Un ulcior ciobit, un castron de mic-dejun plesnit, cine ştie ce oglindă crăpată – nu există lucru stricat, care să provoace mai multă durere.

Tatăl meu, crezând că eu însumi demonstram caracteristicile sticlei, mi-a oferit o carte, *Orbis pictus*[27], de John Amos Comenius, o enciclopedie ilustrată pentru copii, din seco-lul XVII, în care-şi punea el speranțe că avea să-mi injecteze o doză de realitate şi să mă facă mai compact, mai puțin transparent. Titlul complet al cărții era: *Lumea vizibilă sau Nomenclatorul cu ilustrații al tuturor lucrurilor celor mai importante care se află pe lume şi al felului în care le utilizează oamenii*. Aceea era, mi-a spus tata, predecesoarea tuturor cărților ilustrate pentru copii de mai târziu şi, scoțând-o cu gesturi teatrale din valiză, după o călătorie la Londra, mi-a înmânat-o cu aceeaşi reverență cu care ar fi manevrat o carte de rugăciuni. „Ai mare grijă de ea", mi-a spus, şi m-a sărutat pe frunte. Gândindu-mă că îndeplineam un fel de ritual religios oarecare şi sperând să mă ridic la înălțimea seriozității momentului, am dus cartea la buze şi am sărutat-o şi eu pe ea. Tatăl meu s-a uitat lung la mine, iar mie mi s-a părut că s-a uitat o vreme îndelungată. După care a zis: „Ce mai e şi prostia asta?" – şi s-a întors cu spatele, ca să-şi toarne un pahar de Cointreau. Mi-a spus: „La sentimentalisme, după cum remarca Oscar Wilde, recurge acela care vrea să-şi permită luxul emoțiilor, fără să şi plătească pentru ele".

Că într-o carte s-ar fi putut găsi „lumea vizibilă", mi s-a părut un fel de promisiune care nu avea cum să se îndeplinească. Şi-am descoperit, curând, că nici cartea cu pricina, precum toate lucrurile din lumea vizibilă, nu era în stare să-şi onoreze cuvântul dat: încă din capitolul al doilea, era o discuție despre Dumnezeu, cel mai absent dintre toți

---

[27] Sau *Orbis sensualium pictus*, „Globul celor vizibile în imagini", manual ilustrat pentru copii, alcătuit de pedagogul ceh Jan Amos Komenský (1592–1670) şi publicat inițial în limbile latină şi germană, în 1658, apoi tradus în multe limbi.

absenteiştii, pe care-l descria ca fiind: „o lumină inaccesibilă... peste tot şi nicăieri”. Desenul care însoțea textul nu avea nimic în comun cu acele picturi în care apăreau nişte bătrâni bărboşi, de Michelangelo şi Benvenuto Tisi, reproduse în cărțile de referință ale tatălui meu – era doar un soare în care se afla încadrat un triunghi, plus nişte litere într-o limbă demult dispărută şi, oricum, indescifrabilă. După ce am avut, inițial, sentimentul că eram trădat şi m-am convins de unul singur că tocmai căzusem victimă unei minciuni de nescuzat, am ajuns, tot eu, treptat, să admir acea lipsă a cărții. Permisiunea dată celui absent de a pătrunde în adunarea tiranică a celor ce țineau de prezent, era o formă de recunoaştere tacită, pe care autorul o făcea, că morții nu sunt niciodată prea departe – şi-mi dădea mie, cititorului, asigurarea că bila mea de sticlă, cu bufnița ei de zăpadă, crăpată încă de la naştere, nu părăsise cu totul această lume, în ciuda faptului că fusese ucisă de tatăl meu, ca şi cum ar fi fost cel mai natural gest pe care-l putea face.

După multă deliberare, l-am acceptat pe Comenius, aşa cum te implici într-o nouă prietenie. Multe după-amiezi, am stat cu hainele pe mine în cadă, sub sticlele de pe pervazul geamului de la baie, şi-am citit acea carte din scoarță-n scoarță, descoperindu-i catalogul întocmit despre lumea de secol XVII, care nu se schimbase radical față de cel din propria mea lume: *foc, aer, apă, nori, pământ, metale, pietre, copaci, flori, grâu, boschete, păsări cântătoare, păsări răpitoare, păsăret de apă, animale truditoare, fiare sălbatice, şerpi şi alte târâtoare, peşti şi moluşte, părțile din afară ale omului, capul şi mâna, muşchii şi măruntaiele, fluidele şi oasele, simțurile îndreptate în afară şi înăuntru, sufletul omului, gospodăria, făcutul mierii, coptul pâinii, pescuitul, creşterea păsărilor, tăiatul animalelor, gătitul, pantofarul, tâmplarul, zidarul, o casă, o mină, fierarul, călătorul,*

călărețul, trăsurile, traversatul cursurilor de apă, înotul, naufragiul, hârtia de scris, legătorul de cărți, o carte, o şcoală, geometria, tot ce ține de planete, filozofia morală, chibzuiala, vrednicia, cumpătarea, tăria de caracter, omenia, răbdarea, dreptatea, liberalismul, arborele consangvinității, un oraş, judecata, chinuirea făcătorilor de rău, o îngropăciune, o piesă de pe scenă, regatul şi regiunea, oastea şi lupta, împresurarea unui oraş, religia, judecata de pe urmă, încheierea socotelilor.

Nu mi-am dat seama, inițial, că limba în care era scrisă cartea era o engleză veche, şi, timp de săptămâni după ce am citit-o, am recitat, oricui stătea să mă asculte, pasajul meu preferat din ea, pe care-l învățasem pe dinafară, în engleza mea foarte aproximativă, nepricepând, şi pace, de ce reuşeam să le smulg atâtea râsete adulților – mai exact, părinților mei şi colegilor tatălui meu, de la minister –, pe care eu speram să-i impresionez, mai degrabă decât să-i amuz. Pasajul respectiv, țin minte şi-acum, era în secțiunea care descria omul şi suna în felul următor:

Trei sunt Simțirile îndreptate în'untru:

Bunul Simț, aflat sub țeasta dinaintea capului, pricepe lucruri percepute cu Simțirile îndreptate în afară.

Fantezia, găzduită sub creştetul capului, judecă lucrurile acestea, le cugetă şi le visează.

Memoria, sălăşluind în partea dinapoia capului, orânduieşte fiecare lucru şi-l cheamă, când e cazul; pe unele, totuşi, le pierde, iar aceea se numeşte uitare.

Somnul este odihna Simțirilor.

Ca să-mi dovedesc mie însumi existența lumii, am urmat exemplul cărții şi-am început să desenez. Am desenat ochelarii tatălui meu, haina de imitație de blană a mamei mele, mustața imperială a bunicului meu. Am desenat

arlechinul ciobit de porțelan, de pe pian şi samovarul de argint din bucătărie, care-şi pierduse lustrul. Am desenat hainele de iarnă, care atârnau blege în cuierul de lângă uşa de la intrare şi mănuşile goale stivuite pe consola din vestibul, cu palmele îndreptate în sus, ca nişte mâini întinse, care aşteptau pomana. Şi rochia de mireasă a mamei mele am desenat-o, învelită într-un giulgiu de bumbac de culoarea cernelii, ca o relicvă prețioasă, care s-ar fi putut dezintegra, dacă era, cumva, expusă luminii de zi. Am desenat, într-o după-masă de vară, o caisă lovită, care căzuse din pomul aflat în curtea noastră din spate.

Am încercat să-l desenez pe unchiul Majid, numai că nu puteam să mi-l amintesc aşa cum fusese. *Pe unele, totuşi, memoria le pierde, iar aceea se numeşte uitare* – m-am gândit. Am trasat, cu cărbune, conturul crestat al unei pălării melon de culoare neagră şi mi-am lipit acel desen de tăblia patului.

— Asta ce-i? a vrut să ştie tatăl meu, când m-a trezit, într-o dimineață, ca să merg la şcoală.

— Unchiul Majid, i-am spus.

— Ăsta nu-i unchiul Majid, a zis tatăl meu. E-o pălărie.

— E unchiul Majid, am insistat.

Din acea zi, tatăl meu a ridiculizat acel desen al meu, care ar fi vrut să fie unchiul Majid. Am plâns, de față cu lume şi umplut de ruşine, iar tatăl meu a lansat o teorie care avea să se țină scai de mine pentru tot restul copilăriei mele: că aveam o înclinație deosebită la capitolul crăpături, cioburi şi aşchii. Că aveam pielea foarte subțire, motiv pentru care eu însumi aveam să plesnesc, peste nu foarte mult timp.

Dar eu m-am cramponat de acel desen al meu, reprezentându-l pe unchiul Majid. Aveam nevoie de el, ca să pot fi şi eu în lumea celor vizibile.

5

Până cu cinci zile înainte să moară, unchiul Majid fusese îngrijitor de grădini şi nu aspirase câtuşi de puţin să fie mai mult de atât. Pe tatăl meu – fratele lui mai mare –, aşa ceva era de natură să-l dezamăgească, iar pentru mama mea, era un motiv în plus de umilinţă familială. De ce ar fi vrut un bărbat să-şi petreacă zilele printre greble şi furtunuri, era de neînţeles pentru ei amândoi, dar unchiul meu insista că munca manuală făcea bine la suflet şi că nu poţi cunoaşte înţelesul existenţei, până nu-ţi consumi câteva ceasuri cu mâinile afundate în noroi. Avea trei clienţi în partea de nord a Teheranului: un industriaş evreu din domeniul oţelului, un văduv nostalgic, pasionat de lalele, şi un profesor de matematici, cu o nevastă blondă, irlandeză, căreia toată lumea îi spunea „englezoaica”. De mai multe ori, tatăl meu se oferise ca, folosindu-şi legăturile de la Minister, să-i facă rost fratelui său măcar de o slujbă la vreunul dintre parcurile municipale, de pildă la grădina Niavaran sau la parcul Şahinşah, dar unchiul Majid a refuzat, spunând că: „Eu n-o să lucrez niciodată pentru ceva ce se cheamă «Regele regilor», indiferent dacă e om sau parc”.

Pe lângă modestele lui ambiţii în viaţă, unchiul meu avea prea puţine vicii. Nu bea, nu fuma, nu se putea nici măcar apropia de locurile în care se consuma opiu – asta, pentru că oricând îl putea lovi o migrenă. Avea un consum alimentar măsurat şi-o garderobă şi mai şi; colecţia lui de fulare de lână – primite la mâna a doua de la profesorul cu nevasta irlandeză – şi pălăria melon îl făceau să arate ca şi cum ar fi coborât întruna dintr-un catalog Marks & Spencer.

Vorbirea lui întruchipa sobrietatea ținutelor pe care le purta: nu-i plăcea să bârfească şi nu intra niciodată în viața privată a nimănui. Era bine informat despre ce se întâmpla în mod curent, dar citea puține cărți; avea mare grijă chiar şi de ce informații anume ingurgita, de parcă prea multă cunoaştere consumată deodată i-ar fi putut provoca vreo indigestie. Nu era genul care să spună poveşti la masa de seară şi, cu siguranță, nu era vreun spiritual; virtutea lui de bază era gentilețea, ceea ce însemna că, trăgând linie şi adunând, unchiul Majid era considerat de societate, inclusiv de familia noastră, ca fiind mai degrabă nătărău.

Dar ceea ce-i lipsea lui la capitolul excentricitate, compensa nevasta lui, Azar, o cârcotaşă de profesie, care purta la ea, în permanență, o sticluță cu alcool etilic, pentru a dezinfecta suprafețele cu care lumea din jur o forța să vină în contact – telefonul unor străini, un braț de fotoliu, clanța de la merceria în care putea fi văzută în oricare după-amiază, cumpărând panglici, nasturi sau accesorii pentru rochiile făcute în casă. Dacă-l ascultai pe unchiul Majid, soția lui spăla toți banii de hârtie, pe care-i avea în portofel, în fiecare seară, înainte să se culce, şi atârna bancnotele în baie, să se usuce, pe o sfoară de uscat rufele. „Dar cu *el* ce faci?", întreba tatăl meu, arătând spre unchiul Majid. „Îl cufunzi şi pe el în etanol în fiecare seară, înainte de culcare?" Azar se mulțumea să ridice din umeri, lăsând a se înțelege că nu exista vreun pericol ca ea să intre vreodată în contact direct cu soțul ei, la care unchiul meu, care avea pielea mai deschisă la culoare, decât oricare dintre noi, ceilalți membri ai clanului Mozaffarian, se înroşea tot la față şi-şi lăsa capul în jos, a capitulare.

Până nu s-a petrecut un accident, în toamna lui 1970, când tatăl meu s-a întors din Germania cu un trenuleț de jucărie marca Märklin, eu nu-mi formasem o părere definitivă despre unchiul Majid. Prezența lui în casa noastră

era la fel de liniştitoare cum sunt nişte papuci îmblăniți puşi bine sub pat. Când tatăl meu, entuziasmat de vizita pe care o făcuse la Köln, unde luase parte la un târg de obiecte de artă cu o denumire imposibil de pronunțat: *Kölner Kunstmarkt* – „Piața de artă de la Köln" –, a stivuit cutiile trenulețului pe măsuța de cafea, Omid şi eu ne-am uitat la ele interzişi, nevenindu-ne a crede. Setul era compus dintr-o locomotivă cu aburi, mai multe vagoane de călători, un vagon-restaurant şi unul de bagaje, plus o serie de bucăți de şină, unele drepte, altele curbe, toate în aşa fel proiectate, încât să se îmbuce între ele şi să dea naştere unei lumi într-atât de magice, încât un copil nu avea suficiente merite, ca să fie lăsat să intre – nu eu, în orice caz.

Şi, de fapt, intrarea chiar mi-a fost interzisă. Tatăl meu l-a cooptat pe unchiul Majid, să-l ajute să asambleze trenulețul, îngăduindu-ne nouă, celorlalți – copiilor şi nevestelor –, să ne uităm de la o distanță sigură. Mama mea, pe care n-o interesau jucăriile şi dispozitivele, a dat drumul la televizor şi s-a cufundat într-un film vechi franțuzesc: *Copiii Paradisului*[28], aşa se numea, şi era un ditamai filmul de trei ore, pe care-l mai văzuse de multe ori – în două cazuri, inclusiv cu mine.

Cu o mutră jalnică, molfăia la o felie de ananas, uitându-se din când în când, plină de dispreț, la castronul cu bucăți de fruct galben aşezate stivă, care trecea drept masa ei de seară. Încă din vară, urmase aşa-numita „dietă sexy cu ananas", care-şi instruia adepții să nu mănânce nimic altceva, decât castroane cu ananas, timp de două zile în fiecare săptămână. Ca un adolescent, care ar fi pus şi repus întruna fondul muzical al unei tragedii, mama mea, din ce în ce mai micşorată, care-şi tot reluase dieta săptămânală,

---

[28] *Les Enfants du Paradis*, film din 1945, în regia lui Marcel Carné (1906–1996)

deşi toţi cei din jurul ei ridicaseră obiecţii, începuse să semene cu un peşte-trombon galben şi ne transformase casa, cu grămezile ei tot mai înalte de ananaşi brazilieni, într-o plajă Tropicana. Tatăl meu îi spunea Carmen Miranda[29].

Azar a oftat şi s-a trântit pe un fotoliu, moşmondindu-şi nervos cordonul inegal de la rochia de culoarea orhideei.

— Ştiţi c-aş fi putut deveni creatoare de modă? a zis ea, neadresându-se nimănui în mod special. Cine ştie unde aş fi putut ajunge pân-acum? La Londra, la Paris, chiar la Amsterdam...

Nu i-a răspuns nimeni dintre cei prezenţi. M-am uitat cu atenţie la faţa ei trasă şi la gura cu colţurile răsucite în jos. M-am gândit: *Da, exact aşa, du-te! Ia şi treci peste Podul Londrei, cântă la un acordeon pe treptele Turnului Eiffel, cumpără-ţi nişte saboţi de lemn şi fă piruete cu vreun olandez de-a lungul canalelor din Amsterdam sau, şi mai bine, suie-te pe-un tren de-ăsta, Märklin, şi du-te învârtindu-te din viţile noastre!* Suita de gânduri dezagreabile parcă m-a eliberat, şi-aş fi putut s-o ţin tot aşa, dacă nu intervenea unchiul meu, care, văzându-ne pe mine şi pe Omid aşezaţi alături, pe două scaune de bucătărie, ţinându-ne mâinile blege în poală, i-a spus tatălui meu:

— Lasă-i şi pe băieţi s-ajute, Sadegh. La urma urmei, nu-i pentru ei, toată povestea?

Tatăl meu, cu mânecile suflecate şi cravata slăbită la gât, a dat din cap că nu şi-a zis:

— Ştii cât de greu mi-a fost să fac rost de setul ăsta? E scump, şi mai e şi de prima mână. Doar n-o să-i las pe caraghioşii ăştia doi să-l strice.

---

[29] Numele de scenă al dansatoarei de samba şi actriţei braziliano-portugheze Maria do Carmo Miranda da Cunha (1909–1955).

Omid şi eu am stat şi ne-am uitat la cei doi bărbaţi, cum s-au chinuit ore în şir cu şinele şi vagoanele, construind şi desfăcând trenuleţul pe masa din sufragerie. Pe tot parcursul chinuielii, tatăl meu l-a tratat pe unchiul Majid ca pe un servitor, numai că, de mai multe ori, când unchiul Majid fusese cel care soluţionase vreo dilemă inginerească, a preferat să tacă, îmbufnat, decât să meargă măcar o dată până acolo, încât să-i recunoască meritul fratelui său mai mic. Eu le-am ignorat ciorovăielile, preferând să ascult, în schimb, sunetele televizorului care mergea în fundal, vocea de şmecheră atotştiutoare, cu care Arletty[30] o interpreta pe Garance, femeia pe care patru bărbaţi o iubesc – printre care şi Baptiste, mimul –, dar care, la sfârşit de tot, renunţă la tot şi la toţi.

După ce filmul şi-a desfăşurat scena finală, şi muzica de carnaval i-a înecat strigătele mimului Baptiste cel nefericit în dragoste, care o chema deznădăjduit pe Garance prin mulţime, Azar şi-a luat rămas-bun de la toţi ceilalţi. Singura trăsătură lăudabilă a mătuşii mele, consecinţă a fricii ei de orice posibil germen, era că niciodată nu-şi lua rămas-bun pupând pe cineva şi că dispărea din orice adunare cât mai puţin ceremonios cu putinţă. Ca să-i ţină treji pe bărbaţi, mama le-a adus pahare cu ceai, în timp ce nouă, lui Omid şi mie, ne-a oferit prăjiturele, apoi *lavashak* de caise – un fel de rulou cu marmeladă tare de fruct –, după care, nu ne-a mai dat nimic, pentru că era deja miezul nopţii, şi s-a dus şi ea la culcare.

Omid şi eu am primit permisiunea să rămânem treji mai mult, pentru că a doua zi era o sărbătoare care marca

---

[30] Numele de scenă al actriţei şi cântăreţei franceze Léonie Marie Julie Bathiat (1898–1992), care a fost învinuită de trădare, din cauza legăturii amoroase cu un ofiţer german, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

naşterea imamului Mahdi, al doisprezecelea imam, despre care se crede că s-ar fi făcut nevăzut şi ar urma să reapară, se zice, în preajma Judecăţii de Apoi, ca să scape lumea de toate relele. M-am întrebat adesea de ce tot ce ţine de ocult, precum învierile din morţi sau despărţirile mărilor dinaintea lor, nu se mai ivea şi în vremurile noastre lipsite de orice strălucire. Era ca şi cum Dumnezeu, devenit acum un adolescent plin de cinism, cu geacă de piele şi ochelari de soare, devenise prea mare pentru asemenea trucuri şi optase, în schimb, pentru ţigări şi Jean-Paul Sartre – ale cărui cărţi ocupau o jumătate de raft, în biblioteca tatălui meu. Şi totuşi, măcar atât aveam şi noi: în amintirea miracolelor de mult duse şi apuse, erau acum închise şcolile.

Îmi pusesem în gând să stau treaz cât de mult puteam, dar, uitându-mă la tatăl meu, cum aşeza meticulos vagonul-restaurant pe şine, a început să se învârtească toată camera cu mine, şi m-am temut să nu cad, cu scaun cu tot. M-am ridicat şi-am urmat-o pe mama mea, la ea în dormitor.

— Nu vrei să stai până termină? m-a întrebat, la care eu am dat din cap că nu – simţeam, pe dinăuntru, o crăpătură care se tot lărgea, şi i-am spus mamei că voiam să dorm cu ea în pat, dar ea a râs şi mi-a spus: Ai zece ani. Eşti prea mare să mai dormi cu mine.

M-a condus la mine în cameră şi-a stat acolo, până mi-am pus pijamaua de Batman şi mi-am şters degetele de la picioare cu şosetele. Aşezându-se pe marginea patului, mi-a luat capul între sâni, care miroseau a parfumul ei – un iz dulce-acrişor, de flori de portocal. Mi-a spus:

— Când o să vezi trenuleţul instalat, mâine-dimineaţă, o să uiţi că-n seara asta eşti amărât – la care eu m-am gândit: *Până şi asta vor să-mi ia, cât mă simt de amărât*, şi-am izbucnit în plâns, iar mama, strângându-mă din ce în ce mai tare la pieptul ei, pe măsură ce eu plângeam, a

continuat: Eşti băiat mare, de-acum, şi trebuie să-nveți să faci față lumii în care trăieşti. Ca să supraviețuieşti, în viața de zi cu zi, îți trebuie o armură, ca unui soldat.

Mi-a lăsat un sărut rece pe frunte şi-a plecat, stingând lumina în urma ei. M-am întins pe pat singur, pe întuneric, întrebându-mă de unde era să cumpăr eu armura cu pricina şi dacă s-ar fi găsit cineva care să mă ajute s-o găsesc. Şi, dacă era vorba să fiu soldat, n-aveam nevoie de un regiment? Ce fel de război să porți, cu o armată de un singur om?

L-am auzit pe Omid prăbuşindu-se în patul propriu. L-am întrebat:

— Au terminat?

— Nu, mi-a răspuns el. Încearcă să facă semaforul să clipească.

Am evaluat, în sinea mea, posibilitatea de a-l înrola pe Omid în armata pe care mi-o pregăteam, dar nu – era prea mic şi, pe urmă, n-aş fi putut fi sigur niciodată de cum stătea cu loialitatea.

M-am întors cu spatele şi-am început să mă uit fix la peretele gol. Am zis:

— Urăsc trenulețul ăla.

Omid a tăcut o vreme, timp în care eu m-am gândit că adormise, totuşi. Dar el a zis, brusc:

— Mie-mi place podul. E foarte-n regulă podul ăla.

— *Kölner Kunstmarkt* ce eşti, i-am spus, de parc-ar fi fost vreo insultă.

— *Kölner Kunstmarkt* eşti tu! mi-a întors vorba Omid, şi-am izbucnit în râs amândoi, în bezna unei alte nopți indiferente.

M-am trezit speriat şi-am văzut o siluetă care stătea în picioare, la căpătâiul meu. După cum i se contura pălăria melon, mi-am dat seama că era unchiul Majid.

— L-am terminat. Vrei să-l vezi? mi-a şoptit la ureche, adăugând, cu degetul peste buze: Nu face nici cel mai mic zgomot. Abia s-a culcat şi tatăl tău.

Năucit şi cu toată gura făcută pungă, după cât mă îndopasem cu *lavashak*, l-am urmat în sufragerie. Pe masă, am găsit vagoanele trenuleţului, mergând fără cusur pe şinele lor şi oprind la semnalul semaforului, ca o amintire păstrată dintr-un vis.

— E perfect, am zis.

Unchiul Majid a pus alături două scaune, şi ne-am aşezat, unul lângă altul. Cu cât îl ţintuiam cu privirile mai mult, cu atât devenea mai real, trenuleţul acela, şi cu atât viaţa mea se retrăgea mai departe de realitate. În ritmul electric al roţilor care se învârteau pe şine, auzeam, cuprins de remuşcări, ecoul iubirii tatălui meu pentru mine – şi-mi părea rău că-i purtasem pică mai devreme.

— E ora două noaptea, mi-a spus unchiul meu. Tu trebuie să te duci înapoi la culcare, şi eu – înapoi acasă. Azar o să-mi facă o criză de nervi.

— Da, i-am spus, fără să-mi dezlipesc ochii de la semaforul de trafic.

— Hamid...

— Numai câteva minute?

— Da, bine, a zis unchiul Majid, mi-a arătat comutatorul de la care putea fi oprită instalaţia şi m-a sărutat pe creştet. La revedere, mi-a spus. Mâine-noapte, o să fiu într-un tren adevărat. Azar şi cu mine mergem la Tabriz, în vizită la părinţii ei, pentru două săptămâni.

— La revedere, i-am spus şi eu, întrebându-mă de ce se purta cu atâta supuşenie cu o asemenea acritură de femeie.

Uşa de la intrare s-a închis cu zgomot. Nu mai fusesem niciodată aşa, treaz şi singur, în toiul nopţii. Obiecte altminteri inofensive în lumina zilei – figurinele de porţelan

din vitrină, ceasul de perete, care avea o formă de balon cu aer cald, chiar şi propriul meu pulover întins pe speteaza unui scaun – deveneau stranii la ore atât de târzii. Ca să-mi iau atenţia de la ele, m-am dus în bucătărie, şi acolo, când am deschis frigiderul şi i-am evaluat conţinutul, groaza de mai înainte m-a părăsit, lăsând locul unei porniri spre libertate. Mi-am turnat un pahar cu lapte, peste care am turnat două linguri cu vârf de praf de cacao şi cât zahăr m-am gândit eu că pot îngurgita, după care, m-am întors cu paharul în sufragerie şi m-am aşezat să supraveghez trenuleţul, îmbătat de băutura greţos de dulce, pe care mi-o făcusem, şi de sentimentul de suveranitate, care mă cuprinsese.

Când m-am trezit, eram cu faţa-n jos pe masa din sufragerie. Mi-am ridicat capul care mă durea şi l-am văzut pe tatăl meu, stând aşezat vizavi de mine şi privindu-mă fix de sus în jos. Din bucătărie, se auzeau zgomotele obişnuite ale dimineţii – troncănitul vaselor de mic-dejun, ştirile de la radio, Omid recitându-i mamei cine ştie ce povestire de la şcoală, învăţată pe dinafară.

Tatăl meu n-a zis nimic. Pe fereastra înecată în lumina soarelui, se afla un muscoi, ocupat să-şi găsească vreo cale de scăpare. M-am ridicat în capul oaselor şi m-am frecat la ochi. Evenimentele nopţii s-au aliniat în memoria mea, şi-am văzut catastrofa în toată amploarea ei: cacao cu lapte vărsată peste şine, peste mai multe vagoane şi peste comutatorul de pornire-oprire; alături, paharul răsturnat, cu amprentele mele pe el. M-am uitat iar la tatăl meu, care stătea la fel de drept şi nemişcat, ca bustul de marmură al lui Omar Khayyam din camera lui de lucru.

— Explică-mi, a zis.

— Cred c-am adormit, am zis.

— Cine ți-a spus să dormi aici? a vrut să ştie. Şi paharul de cacao cu lapte – ăla de unde a apărut?

— Din bucătărie, am zis.

Am citit furia din ochii lui. Dar, după teama inițială, m-a cuprins o exaltare de-a dreptul stranie. Mi-a trecut prin minte să dau vina pe unchiul Majid – la urma urmei, de la el pornise totul, fie şi parțial –, dar am decis că aveam o soluție mai bună.

— Se mai întâmplă accidente, am zis.

— Ştii ce altceva se mai întâmplă? Să-ți petreci noaptea fără un acoperiş deasupra capului. Diseară, te culci în grădină.

— Toată noaptea?

— Ca să-nveți că o casă e ca o mănăstire, şi că la o mănăstire sunt reguli.

— Exagerezi, Sadegh, a zis mama, dând buzna din bucătărie, cu pete de grăsime, de la gătit, pe albul rochiei. Ce-or să spună vecinii? Că ne lăsăm fiul în curte, ca pe-un câine?

Tatăl meu şi-a pus haina de la costumul din stofă de lână şi a plecat, fără să mai scoată o vorbă. După câteva minute, aerul dimineții a vibrat de huruitul motorului de la maşina Paykan – „Săgeata” –, cu care pleca el.

Aşezat în fața trenulețului distrus, am apăsat butonul de pornit-oprit de mai multe ori, dar nu s-a întâmplat nimic.

— Du-te şi te spală pe față, a zis mama. Ți-am pregătit micul-dejun.

Cum treci printr-o zi întreagă, ştiind că seara te aşteaptă osânda? Omid m-a bătut la cap toată dimineața, pentru că distrusesem trenulețul, dar, în cele din urmă, a fost de acord să mă ajute. A folosit uscătorul de păr al mamei, ca să usuce comutatorul instalației, într-o tentativă disperată de a repara stricăciunea – dar nu a reuşit. Mi-am petrecut restul

zilei gândindu-mă la cum să mă apăr. Pe urmă, la cum să scap şi, în fine, la cum să capitulez.

— Am putea măcar să batem o minge, a zis fratele meu, plictisit de toată nefericirea mea, îndemnându-mă să renunț la a mai sta botos.

Numai că, date fiind orele care se tot împuținau, mi se părea o copilărie să mă joc. Eram un băiat condamnat, ceea ce mai întâi m-a umplut de autocompătimire, după care, de un sentiment al grandorii: era ceva de natură să te consoleze în a fi hulit, supus la cazne, ba chiar în a muri dintr-o judecată greşită. Mulți oameni mari sfârşiseră în felul ăsta. Cicero, Galilei, chiar şi primul nostru ministru, răsturnat de la putere, Mohammad Mossadegh, care, aşa cum niciodată nu obosea tatăl meu să-mi explice, fusese dat jos în urma unei lovituri de stat britanico-americane, pentru că naționalizase petrolul țării. Condamnat la închisoare la domiciliu, murise după o lungă suferință, izolat şi singur.

Era la sfârşitul lui octombrie, perioada din an în care noaptea se lasă parcă pe furiş, când nici nu s-a terminat bine după-amiaza. În acel scurt spațiu liminal dintre lumină şi întuneric, m-am îndreptat spre grădină, anticipându-mi exilul. Era o seară senină, fără vreun semn de ploaie. Fie şi pentru asta, eram recunoscător.

M-am aşezat pe iarbă, sub cais, care nu mai făcea fructe încă de la sfârşitul verii tocmai trecute. Omid a venit şi s-a pus lângă mine.

— Ți-e frică? m-a întrebat.

— Nu fi caraghios, i-am spus.

— Crezi că *bābā* chiar o să te pună să-ți petreci toată noaptea de unul singur, aici?

Eu am ridicat din umeri.

— Poate că sunt animale sălbatice, care mişună pe-aici noaptea. Şi hoți, a mai zis Omid.

— Mai taci, i-am spus. Nu sunt animale sălbatice, într-un oraş mare.

— Dar sunt hoți, a zis el. Îmi pare rău că n-am văzut şi eu trenulețul mergând, a schimbat apoi subiectul. Şi că nu m-a trezit şi pe mine unchiul Majid.

Mutra nevinovată a fratelui meu m-a făcut invidios pentru statutul lui în familie, neştirbit de nimic. I-am spus:

— Pleacă de-aici, prost şi egoist ce eşti. Nu-ți pasă decât de tine.

Tatăl meu era, printre altele, un om de cuvânt. Seara, mi-a spus ca, după cină, să mă duc să-mi iau un pulover şi-o pătură şi să ies cu ele afară. Mama iarăşi a protestat, dar el nici nu a băgat-o în seamă. Am stat şi-am lungit-o la masa din bucătărie, mestecând cu încetinitorul, doar-doar mai amânam ora plecării în exil.

— Hamid, a zis tatăl meu, nu ca să mă distrez fac asta. Fac asta, pentru ca tu să pricepi că lumea este ceva haotic şi că trebuie să-nveți să trăieşti după reguli, ca s-o poți mereu ține la respect. Altminteri, prăbuşirea este inevitabilă.

M-am holbat la el, nepricepând o vorbă din ce-mi spunea, şi-am zis:

— Vrei să-mi scrii, te rog? Aşa, ca să țin minte.

Figura parcă i s-a mai înmuiat. Şi-a scos din buzunar stiloul şi s-a întins după pliculețul cu chibrituri de la PanAm. L-a desfăcut şi a scris pe suprafața goală, cu o caligrafie minusculă, ceea ce-mi spusese mai înainte.

În grădină, m-am înfăşurat cu pătura şi-am rămas cu privirile ațintite către lună, cerându-i să mă lumineze. Am auzit ceva frecându-se de muşcate şi-am văzut ivindu-se o pisică vagaboandă, cu ochii verzi licărindu-i în beznă. Am chemat-o, i-am întins o mână, şi-a venit către mine, şontâcăind pe trei picioare, în loc de patru. Era toată albă,

cu nişte pete negre pe faţă, care o făceau să arate ca un Batman în minia-tură. I-am pus mâna pe creştetul capului, şi s-a încolăcit pe după genunchiul meu, respirând adânc. Mi-a părut rău pentru toate dăţile în care gonisem vreun animal cu furtunul de apă sau doborâsem vreun furnicar, dând cu piatra în el. Am hotărât să-i pun un nume. Pofak, i-am spus, după cartofii pai, care erau preferaţii mei; dar, în clipa în care i-am rostit numele, am şi fost copleşit de revelaţia că urma s-o pierd.

Când am întins pătura pe iarbă, pisica, probabil tulburată de atâta mişcare, a şters-o la fel cum venise, şontâcăind. M-am întins pe-o parte, simţind din plin, în nări, mirosul ierbii. O vreme, ochii lui Pofak au mai licărit în bezna nopţii, ca nişte lumânări de aducere-aminte. În depărtare, a răsunat o sirenă de ambulanţă – mi-am închipuit că, undeva, cineva trăgea să moară. M-am gândit la tot ce mi se întâmplase – la nenorocirea cu trenuleţul şi la cât de lungă fusese ziua pe care mi-o petrecusem anticipând noaptea de faţă. Şi, după asta, ce mai urma? Doar ajunsesem la o prăpastie, la un capăt căruia nu ştiam ce nume să-i dau.

— Hamid! l-am auzit pe unchiul meu, Majid, strigându-mă în întuneric.

— Unchiule Majid... credeam că erai în tren spre Tabriz, de-acum.

— Plecăm de dimineaţă. Cu maşina. După ce m-a sunat mama ta şi mi-a povestit ce s-a întâmplat, nu puteam să mai plec. Îmi pare aşa de rău de toată povestea...

— N-a fost vina ta, l-am asigurat.

— I-am explicat lui taică-tău că eu am fost cel care te-a trezit.

— Şi nu l-ai putut face să se răzgândească, bănuiesc.

— Nu. Niciodată, de altfel. Nici măcar când eram şi noi copii.

Să mi-i închipui pe tatăl meu şi pe unchiul Majid copii era ca şi cum aş fi privit printr-un telescop aşezat invers. Unchiul meu s-a aşezat şi el pe pătură, a turnat un pahar de ceai dintr-un termos şi mi l-a întins. L-am luat, chiar dacă nu-l voiam. Într-o noapte precum aceea, simțeam că trebuia să accept orice mi se oferea – o lună, o pisică, un pahar de ceai, un unchi amabil.

— Cum era tatăl meu în copilărie? am vrut să ştiu.

— Deştept şi serios. Câştiga toate premiile. Cred că-ntotdeauna s-a crezut menit să realizeze ceva măreț.

— Nu asta crede toată lumea?

— Eu, de pildă, n-am crezut, a zis unchiul Majid, luându-şi pălăria de pe cap şi făcându-şi-o titirez pe vârful degetului. Niciodată n-am avut sentimentul că puteam concura cu el şi nici n-am vrut. Îmi făceam temele cât de repede puteam şi mă duceam la joacă. Tatăl tău, în schimb... Ți-a povestit vreodată cum a-ncercat să memoreze tot dicționarul?

— Nu. De ce-a vrut să facă aşa ceva?

— Exact asta l-am întrebat şi eu. Îi spuneam că dicționarul are o singură treabă – să țină el minte cuvintele, ca să nu trebuiască să le ținem noi minte pe toate.

— Şi? L-a terminat?

— Nu. Doar până la litera *dal* a ajuns – la *D*. S-a oprit, când s-a îndrăgostit de mama ta.

Noaptea se făcea din ce în ce mai rece, şi-am început să mă întreb dacă pătura mi-ar fi fost de ajuns până dimineața. Mi-am umplut iar paharul cu ceai.

— Uite, ştii, nu lăsa ca incidentul ăsta să te despartă de tatăl tău, a continuat unchiul Majid şi-a scos din buzunar o piatră de rugăciune, pe care mi-a întins-o, zicând: Aş vrea să iei tu asta. O port cu mine de când eram copil.

— Şi de ce-ai purtat-o cu tine atâta timp? l-am întrebat.

— E făcută din pământ, şi mi-a fost de ajutor, ca să rămân ancorat la lumea din jur.

Ţineam piatra de rugăciune în palmă. Era uşoară şi răcoroasă, şi gravată cu litere arabe.

— Tu te rogi, unchiule Majid? l-am întrebat.

— Mă rog şi eu, când simt nevoia.

— Te rogi pentru mine? i-am spus. Ca să supraviețuiesc acestei nopți?

Mi-a pus mâna pe creştetul capului, cum îi făcusem şi eu pisicii, mai devreme. După care, şi-a scos pantofii şi ciorapii, a făcut spălătura de păcate rituală cu furtunul de grădină, a luat piatra de rugăciune şi-a pus-o pe pătură, apoi a început să se roage, trupul său aplecându-se şi ridicându-se alternativ, la lumina lunii. M-am aşezat şi eu în genunchi, alături de el, şi i-am copiat gesturile, dar eu nu mă mai rugasem niciodată, până atunci, aşa că nu ştiam vorbele pe care ar fi trebuit să le spun.

Mintea mi-a zburat la un episod la care asistasem cu două săptămâni mai înainte, prin gaura cheii de la biroul tatălui meu: pe un scaun, stătea încovoiat unchiul Majid, iar tatăl meu, în picioare lângă el, îi vâra cu forța în mână un teanc de bani. „Îți mulțumesc, Sadegh...", zisese unchiul meu, în timp ce tata se îndrepta către fereastră, cu mâinile în buzunare, zicând: „Eşti un prost că nu accepți postul de la parcul municipal. Ți-ai face o cu totul altă situație în viață." Unchiul Majid scuturase din cap: „Nu pot să lucrez pentru guvernul ăsta", zisese. „Ține de integritate. Eu nu sunt ca tine." Tatăl meu se întorsese, roşu tot la față: „Asta... Ce vrei să spui?", întrebase, la care, unchiul Majid, uitându-se în pământ, îi răspunsese: „Cum ce? Ai şi uitat ce i-ai făcut prietenului tău, Huşang? Dacă lucrezi pentru guvernul ăsta, eşti obligat să renunți la integritate." Tatăl meu îl înfruntase din priviri o vreme, apoi zisese: „La ce bun integritatea, dacă prețul e propria ta demnitate?"

Ţinându-şi capul în mâini, unchiul Majid izbucnise în plâns, fără să mai zică nimic. Pusese teancul de bani pe masă şi se ridicase în picioare. „Ia banii, prostule”, îi spusese tatăl meu. „Din ce-o să trăieşti, din bulbii tăi de lalele?”

Când a terminat rugăciunea, unchiul Majid mi-a băgat mie piatra în buzunar şi s-a întins pe spate, pe pătură.

— Nu te duci acasă? l-am întrebat.

— Stau aici, cu tine, mi-a spus, desfăcându-şi un braţ în aşa fel încât să formeze o pernă pentru capul meu, apoi a continuat, în timp ce amândoi ne uitam în sus, la cerul ca de safir: Pe drumul spre Tabriz, există un masiv muntos, care se numeşte Aladaglar. E roşu, galben, arămiu şi verde, ca un tort gigantic de aniversare, din cine ştie ce basm. Imaginează-ţi: secole-ntregi s-a erodat calcarul şi s-a depus cenuşa vulcanică, numai şi numai pentru a modela masivul acela. Este unul dintre cele mai frumoase locuri de pe pământ, şi e premiul meu de consolare, pentru că-ndur, timp de două săptămâni, familia mătuşă-tii Azar.

— Bine, dar... de ce te-ai căsătorit cu ea, unchiule Majid? am zis.

— Am făcut o greşeală, a zis.

Nu mai auzisem niciodată ca vreun adult să vorbească atât de franc. Nu tu justificări, nu explicaţii – doar adevărul, recunoscut fără echivoc. Mi-am băgat mâna în buzunar şi-am luat piatra de rugăciune în palmă. Ceva cald mi s-a lipit de picior – se întorsese pisica. Mi-am închis ochii, mulţumindu-mă să simt lumina lunii deasupra mea. Nemaiauzind propria mea respiraţie de sforăitul unchiului Majid şi de torsul pisicii Pofak, m-am declarat şi eu fericit, măcar pe durata nopţii.

Când a sunat telefonul, la ora cinci fără un minut după-masa, cinci zile mai târziu, mama era plecată la cumpărături cu Omid, iar tatăl meu era la el în birou şi asculta, ca de multe ori, o transmisiune muzicală de la Radio Golha. Eu eram singur în salon, în faţa televizorului, şi aşteptam să se termine difuzarea zilnică a imnului naţional şi să înceapă programul pentru copii. Am ridicat receptorul. Azar era, mătuşa mea, care mi-a spus, parcă nemaiavând aer să respire:

— Dă-mi pe careva dintre părinţii tăi.

Am închis televizorul şi l-am strigat pe tatăl meu, dar muzica era dată prea tare, şi nu avea cum să mă audă.

— Nu sunt aici, i-am spus mătuşii Azar.

— S-a întâmplat un accident, mi-a spus. Cu Majid – la care, mie a început să-mi bubuie inima în urechi. M-asculţi? a zis ea.

— Da.

— Spune-le părinţilor tăi c-a fost un accident. Majid se-ntorcea singur la Teheran şi s-a răsturnat cu maşina. Am băgat mâna în buzunar, după piatra de rugăciune. Ai auzit ce ţi-am spus, Hamid? Spune-le părinţilor tăi, bine? Pot să mă sune la părinţii mei acasă, la Tabriz.

— Bine.

Am rămas multă vreme nemişcat, lângă telefon. Tatăl meu a ieşit, până la urmă, de la el din birou, ca să-şi mai pună ceai în pahar, de la bucătărie.

— Ce-ai păţit? a vrut să ştie, când a văzut cum arătam.

— A sunat mătuşa Azar, i-am spus. Unchiul Majid... a păţit un accident.

M-a dat la o parte, a căutat numărul părinţilor lui Azar în agenda telefonică a mamei mele şi a smuls receptorul telefonului. Când l-a pus înapoi în furcă, s-a prăbuşit pe canapea, cu fruntea în palme.

— Maşina lui Majid s-a prăbuşit într-o râpă dintr-un masiv muntos, între Tabriz şi Zanjan, a zis.

— Mătuşa Azar de ce nu era cu el? am întrebat.

— Se certaseră. Majid plecase mai devreme.

Oare în momentul în care maşina i s-a răsturnat, şi unchiul Majid a început să vadă munții Aladaglar cu fundul în sus, m-am întrebat – când acel calcar în toate culorile curcubeului, erodat secole de-a rândul, i-a trecut pe dinaintea ochilor –, dusese cumva mâna la buzunar, după bucata de pământ care devenise piatra lui de rugăciune şi, negăsind-o acolo, îşi luase rămas-bun de la lumea din jur?

— Ştii, *bābā*, i-am spus tatălui meu, cred că eu sunt de vină. Unchiul Majid mi-a dat piatra lui de rugăciune, chiar înainte să plece.

Dar tatăl meu nici măcar nu m-a auzit. Se uita în gol, spre fereastră, şi-a zis:

— Prostul... De câte ori nu i-am spus că era un şofer de toată jena?

La două luni după moartea unchiului Majid, am primit, prin colet poştal, pălăria lui melon şi un pantof cu botul ascuțit, negru şi acela. Trupul său, ni se comunica, nu putuse fi recuperat, cu excepția piciorului drept, pentru care tatăl meu a hotărât că era cazul să organizeze o ceremonie funerară la Beheşt-e Zahra. Cimitirul acela uriaş tocmai fusese construit la marginea oraşului, şi tatăl meu, într-un acces de credință, cumpărase deja trei locuri de veci – pentru el însuşi, mama mea şi unchiul Majid.

Singurul din familie care a luat parte la înmormântarea unchiului Majid a fost chiar tatăl meu. Bunicii refuzaseră să meargă, zicând: „Cum poți să-ngropi un picior, când ai pierdut un fiu întreg?” Mătuşa Azar îşi însuşise această lamentație şi-o folosise până la refuz, comunicându-le tuturor celor care o întrebau – şi care n-o întrebau – că: „Una e să-ngropi un soț, şi cu totul altceva să-ngropi...” – la care, vocea ei se pierdea, şi ochii începeau să-i lăcrimeze, un spectacol care l-ar fi putut impresiona, vorba tatălui meu, până şi pe Stanislavski[31]. Mama mea, în schimb, care-şi cumpărase o rochie pentru acel eveniment şi pantofi potriviți, se trezise, în dimineața înmormântării, cu o durere de cap „orbitoare”, aşa că rămăsese în pat. Iar Omid şi eu, considerați prea mici, ca să venim în contact chiar atât de apropiat cu moartea – mai ales cu o moarte atât de abruptă şi de prematură –, n-am avut voie să luăm parte.

Dacă s-ar fi obosit cineva să mă întrebe, aş fi zis că eu, dintre toți oamenii, ar fi trebuit să fiu de față, de vreme ce fusesem singurul răspunzător de moartea unchiului meu, acceptând piatra de rugăciune, pe care mi-o dăruise. Nu m-a întrebat nimeni, însă. După o săptămână, mânați de o dorință colectivă de mântuire, toată lumea s-a strâns la noi acasă, la o comemorare – bunicii din ambele părți, mai multe mătuşi, unchi şi veri. Fuseseră cu toții de acord că măcar atât puteau face şi ei pentru bietul Majid, care murise nevăzut şi neauzit de nimeni, exact la fel cum şi trăise.

---

[31] Konstantin Sergheievici Stanislavski (1863–1938), regizor şi actor de teatru mai întâi rus, apoi sovietic.

Rar se reuneau cele două părți ale familiei, şi asta era foarte bine. Întotdeauna mă gândisem la unii şi la ceilalți ca la două echipe de fotbal de anverguri diferite. Pe de-o parte, familia mamei mele, cam ca echipa spaniolă Real Madrid, consolidată de moştenirea lui Alfredo Di Stefano şi îndemânarea lui Francisco Gento, care au câştigat *Copa del Rey* – Cupa Regelui –, plus şase cupe europene. Pe de altă parte, familia tatălui meu, întruchiparea unei echipe oarecare obscure, de pildă a celei din Guam[32].

Bunicii din partea mamei au sosit primii, teatral de posomorâți. Ardeşir, bunicul cu palton de caşmir, i-a întins mamei mele un castron de porțelan, plin de curmale, plus nişte praline franțuzeşti aruncate peste ele, aşa, ca să fie acolo. Mama i-a ridicat capacul cu câtă discreție s-a priceput, ca să se uite la semnul de identificare, cei doi *L* albaştri îngemănați – marca porțelanului autentic şi magnific de Sèvres. Era o specialitate a magazinului de antichități deținut de bunicul meu, care ne amintea tuturor, iar şi iar, că porțelanul de Sèvres a luat ființă în secolul XVII, sub patronajul regelui Ludovic XV şi al amantei sale, Doamna de Pompadour. Bunica mea, Ziba, legătura noastră cu pretinsa şi defuncta moştenire monarhică, descendentă a unuia dintre cei o sută cincisprezece copii – care au trăit – ai lui Fath Ali Şah Qajar, era contabila şi administratoarea generală a magazinului. Casa lor, din partea de nord a Teheranului, era ticsită cu tot felul de obiecte de porțelan – vaze, orologii, seturi de ceai, marmite – , iar eu rămâneam uimit, de fiecare dată, când mă trezeam fâțâindu-mă printre serafimi durdulii şi îngeraşi roşii în obraji, ciobănițe visătoare şi nimfe despuiate, flori din pietre semiprețioase şi

[32] Insulă din Micronezia (Pacificul de Vest), aflată în administrarea Statelor Unite ale Americii, care este cea mai vestică porțiune a teritoriului american.

peşti fantezişti, toți şi toate plasați pe fundaluri de un alb untos şi aureolați cu fire de aur de douăzeci şi patru de carate sau cu splendide pete de culoare – fucsia, turcoaz, bleu-azuriu, verde-jad şi galben-narcisă. Când ajungeai în casa respectivă, era ca şi cum ai fi privit lumea reală din interiorul unei picturi de Fragonard.

Aşezați pe canapea şi înghesuiți unul într-altul, bunicii mei păreau nelalocul lor, ca un candelabru cu ciucuri de cristal, atârnat în camera de joacă a unui copil.

— Ce ghinion! a zis bunica, la care toți ceilalți au încuviințat din capete.

— Era foarte veche, Simca lui? a întrebat bunicul. Oamenii care şofează maşini vechi joacă ruleta rusească.

— Maşina era în regulă, a zis tatăl meu. Majid era un şofer de toată jena.

Au sosit şi cei patru frați şi surori ai mamei mele, cu soți, soții şi copii, oameni pe care, de când mă născusem, nu-i văzusem decât o dată pe an – dacă şi atunci. S-a umplut camera de ei toți, ca de un stol de flamingi, femeile în rochii drepte şi bărbații în costume cu croială italienească, aşa cum purta şi tatăl meu. Se adunaseră destule diamante, în acea cameră, cât să umple tezaurul Băncii Naționale. Pentru toți nou-sosiții, au fost aduse fotolii pliante, ca să aibă pe ce să stea comod. Au fost împărțite ceaiuri şi dulciuri, şi oamenii au început să discute pe marginea vremii, care se răcise dintr-odată, şi despre călătoriile din viitorul apropiat. Două mătuşi, cu progeniturile lor, plănuiau să meargă să schieze la Chamonix. Parcă-i şi vedeam în ținutele lor de schi marca Emilio Pucci, cu modele circulare şi jambiere potrivite, alunecând la vale pe pârtiile de pe Mont Blanc, ca nişte macaron caleidoscopice.

Când au sosit şi bunicii din partea tatălui, împreună cu mătuşa Azar, atmosfera din cameră s-a schimbat. Cei deja prezenți le-au oferit locurile lor şi condoleanțe pline de milă,

aşa cum vezi la voluntarii înscrişi să facă munci caritabile pentru prima oară.

— Ne pare atât de rău pentru pierderea pe care ați suferit-o, a zis bunicul Ardeşir.

Mama tatălui meu, bunica Nasrin, plângea într-o batistă, în timp ce soțul ei, bunicul Ahmad, stătea nepăsător. După ce fusese, ani de zile, dispecer de schimb la rafinăria de petrol de la Abadan, bunicul Ahmad făcuse el ce făcuse şi obținuse, la câțiva ani după naşterea tatălui meu, o slujbă guvernamentală la Teheran. Devenise funcționar la Edareh-ye Sabt-e Ahval – adică Biroul de Afaceri Sociale –, unde se ocupa cu emiterea certificatelor de naştere şi colecta de la populație date pentru studiile statistice. Slujba respectivă îl adusese într-o perpetuă stare de contabilizare, iar pe bunica mea, născută la Ahvaz şi în parte araboaică, într-o perpetuă stare de justificare a originilor ei şi-a dreptului de a fi considerată ca făcând parte dintre subiecții de recensământ ai soțului ei. Faptul că fiul lor cel mare – tatăl meu – pătrunsese în spațiul academic şi, ulterior, la Ministerul Culturii era motiv de mândrie pentru ei, ceea ce se vedea şi din felul cum se îmbrăcau elegant, ori de câte ori veneau la noi în vizită – bunicul, într-un costum cu cel puțin o mărime prea mare pentru el; bunica, într-o rochie cu modele geometrice fără noimă şi pantofi de lac negri, fără toc. Atunci, însă, au stat în linişte, într-un colț, purtând versiuni ale aceloraşi ținute, numai că negre. Alături de ei, stătea mătuşa Azar, cu fusta ei de poliester croşetată de ea însăşi, părând să-şi fi pierdut, în prezența familiei atât de intimidante a mamei mele, tot flerul pentru dramatism, pe care-l căpătase în săptămâna dinainte. Parcă ofilită şi uzată, nu mai era deloc văduva plină de exaltare – nu mai era decât nevasta unui grădinar mort.

Din când în când, tatăl meu, vizibil iritat, îi arunca priviri maică-sii, care se smiorcăia. Până la urmă, s-a ridicat şi i-a

întrerupt manifestarea durerii, întinzându-i o cutie cu batiste de hârtie. Bunica Nasrin şi-a suflat nasul, după care, a ridicat ochii către toți cei din cameră şi-a zis:

— Iertați-mă...

Sentimentul de milă a câştigat teren şi, odată cu el, a sporit şi cel de stinghereală de a fi prins astfel în capcana întristării. Cineva s-a găsit să comenteze cât de frumos era castronul de porțelan. Bunicul Ardeşir a explicat că data din 1768 şi a plusat cu o poveste bizară, necerută de nimeni, despre legătura de amor dintre Doamna de Pompadour şi regele Ludovic XV, pe care l-a numit „Ludovic", pur şi simplu. Bunicul nu scăpa niciodată vreun prilej de a-şi demonstra spoiala de franțuzism, citând liber – şi, după tatăl meu, adeseori greşit – din Molière şi Racine. A vorbit pe lung şi pe lat despre delicatețea porțelanului de Sèvres, despre divinul *quattrocento blue*[33] al unei rochii marca Lanvin[34], despre sacralitatea pâinii făcute zilnic în casele francezilor. În timp ce el vorbea, ceilalți musafiri întindeau mâinile întruna după curmale, praline şi alte distrageri ale atenției din spectrul comestibilului.

Tatăl meu, care stătuse tăcut câtă vreme bunicul monologase, a început să recite brusc:

— *Dar kaargaaheh kouzegari raftam douş / Didam do hezar kouzeh gouyaa va khaamouş / Naagah yeki kouzeh baraavard khorouş / Koo kouzeh garo, kouzeh kharo, kouzeh forouş?*

---

[33] Formulă hibridă, italiană şi engleză, care s-ar traduce prin „albastru de secol XV".

[34] Casă de modă, înființată la Paris, în 1889, de Jeanne-Marie Lanvin (1867–1946).

— Cui nu-i place un catren de-al lui Khayyam? a zis bunica Ziba.

Verii mei au bombănit în legătură cu poezia recitată de tata.

— N-am înțeles, a zis Teimur, cel mai dat naibii şi mai gras dintre ei, care avea obiceiul să mă tachineze cu şerpi de plastic, numai fiindcă eram foarte mic față de el.

— Poetul intră în atelierul unui olar, şi-a pus mintea cu el tatăl meu, explicându-i. Şi vede acolo două mii de oale, iar una dintre oale îi vorbeşte. Şi ce-i spune: *Unde este olarul şi unde, rogu-te, sunt cel ce cumpără şi cel ce vinde?*

— Tot nu-nțeleg, a zis Teimur, înfigându-şi colții ca de popândău într-o curmală.

— Olarul îl simbolizează pe Dumnezeu, i-a explicat, în continuare, tata. Poetul se-ntreabă unde e Dumnezeu şi unde a dispărut umanitatea.

La tatăl meu, spiritualitatea nu ieşea la iveală, decât în prezența neamurilor lui prin alianță, care aveau darul de a-i stârni sentimentele umilinței şi exasperării, o combinație de-a dreptul explozivă, care-l transforma până şi pe el – cititor de Sartre şi Nietzsche – într-un mistic. Liniştea s-a lăsat peste cameră, şi mama, care stătuse cocoțată, de la începutul după-amiezii, pe mânerul canapelei, alături de rudele ei, s-a uitat la el cu o privire dezaprobatoare, tipică pentru ea, de genul celor pe care le ținea în rezervă pentru măcelarul care o păcălea cu câteva grame de carne de miel în fiecare săptămână.

— Îmi pare rău dacă vasul de porțelan îți induce aşa o deprimare în privința întregii umanități, i-a spus bunicul Ardeşir tatălui meu, rânjindu-i pe sub mustața lui venerabilă.

— Nu-i vorba de vas, a zis tata. Un obiect nu-i niciodată vinovat.

Bunicul şi-a umplut iar paharul de ceai. A urmat o tăcere. Ar fi fost cazul unei mingi de arbitru.

— Dar cum de s-a făcut *Don* Mozaffarian al nostru, născut pe Shatt-al-Arab, aşa un recitator talentat de versuri ale lui Khayyam? a comentat bunicul. Asta n-o să-mi explic în vecii vecilor!

Orice reamintire a originilor lui nu dădea greş niciodată: imediat se vedea linia de falie din coloana vertebrală a tatălui meu. Invariabil, se retrăgea într-o coajă de ou, de ruşine.

Când s-a înserat şi au fost puse la bătaie sticlele de vin, rudele mamei, prinse oarecum într-o capcană a râsului zgomotos, au ascultat cum recita bunicul Ardeşir un pasaj atribuit aşa-zisului strămoş de secol XVIII al nevestei lui, Fath Ali Şah:

— „Cutare sau cutare nătărău v-a povestit despre bogăţia mea", zicea bunicul, cu vocea lui baritonală şi mustaţa ca un panaş imperial. „E drept că mi se trimit daruri de *Nowruz*[35], dar ce fel de daruri sunt acelea? Nu bani, ci cai, cămile, asini, oi, podoabe, perle şi alte asemenea fleacuri. Cele dintâi două, vedeţi dumneavoastră, domnule Ambasador, îmi îngăduie să mă deplasez de colo-colo, iar de ultimele două... – şi bunicul a venit aici cu o înfloritură pompoasă –, ei bine, de-acelea mă scapă femeile, una-două."

Toţi cei de faţă au râs. Adunarea nu se plictisea niciodată, când se dădea în spectacol patriarhul.

Bunicul celălalt, Ahmad, se uita la ei cu deferenţă şi dezgust, deopotrivă. Se gândea, poate, că slujba lui

---

35 Anul Nou iranian, serbat peste tot în lume de grupurile etnice persane, în ziua echinoxului de primăvară.

funcționărească de la Teheran şi ascensiunea fiului său cel mare până în vârful ordinii sociale se cereau plătite prin faptul că amândoi îndurau asemenea după-amiezi. Îl întrebasem odată, în timpul unei călătorii de vară la Babolsar, ce presupunea slujba lui, şi-mi explicase că Biroul de Afaceri Sociale fusese înființat în anii 1930 de Reza-Şah, tatăl şahului de atunci, ca să aibă grijă ca toate naşterile să fie înregistrate corect. Asta, îmi spusese, făcea parte din planul de centralizare, sistematizare şi organizare şi urma calea unui edict şi mai vechi, aşa-numita Lege a Identității şi a Statutului Personal, care introdusese obligația civică de a purta un nume de familie. Aşa se făcea că familiile stupefiate, care până atunci se mulțumiseră să poarte cognomene onorifice şi titluri pseudo-militare, se treziseră obligate să-şi aleagă nume care aveau să le definească timp de generații întregi. Unele îşi aleseseră propriile oraşe ca nume de familie: *Tehrani*, *Şirazi*, *Hamadani* („de la Teheran, de la Şiraz, de la Hamadan"), altele – ocupația: *Saatchi* („ceasornicarul"). Intelectualii se lăudaseră cu erudiția lor: *Daneşvar* („învățatul"), iar clericii – cu ştiința lor într-ale religiei: *Şariatmadari* („expertul în legea *Şaris*"). Străbunicul meu, Lotfollah, fusese cel care decisese numele nostru de familie: *Mozaffarian*, adică: „din familia celor învingători".

— Noi, „victorioşi"? mă mirasem eu.

— De ce nu? zisese bunicul Ahmad. Ştii cum şi-a ales numele de familie Reza-Şah însuşi?

Nu-mi trecuse niciodată prin cap că era cu putință ca un rege s-ajungă rege, fără să aibă dinainte un nume.

— Cum? întrebasem.

— Un bărbat obişnuit, îmi spusese bunicul, care se numea inițial Reza-Khan, comandantul unei brigăzi instruite de cazaci, care-i răsturnase pe Qajar-i – pretinşii strămoşi ai mamei tale –, şi-a luat numele de familie *Pahlavi* – adică, aşa cum se numea scrierea medio-persană folosită până la

cuceririle arabilor. În felul ăsta, şi-a oferit lui însuşi o descendenţă străveche şi le-a furnizat supuşilor lui mitul puterii imperiale, o istoriografie născocită şi-o continuare a naraţiunii din *Cartea Regilor*.

Aşa cum nu înţelegeam nimic din vorbele tatălui meu, dar le învăţam, totuşi, pe dinafară, pentru că-l consideram pe tatăl meu, cel cu enciclopedia, un om enciclopedic el însuşi – la fel, nici asta nu pricepusem.

— Ce-i aia istoriografie? îl întrebasem pe bunicul Ahmad. E-un alt fel de-a spune istorie?

— Nu este istoria propriu-zisă, îmi explicase el. Ci felul în care se scrie istoria.

Nu vorbea nimeni cu bunicul meu înregistratorul, care stătea şi număra chiştoacele de ţigări din scrumieră, pătate sau nu de ruj de buze. Dacă s-ar fi ştiut, poate, că el, îndoliatul de atunci, avea să devină cel care să-i îndolieze pe ceilalţi, şi încă destul de curând, ar fi făcut un efort şi ei de a-i adresa măcar o vorbă. După fix şaizeci şi două de zile, părăsind, la ora trei dimineaţa, locuinţa unui prieten la care se dusese pentru o partidă de *poker*, avea să fie orbit de farurile unei maşini, s-alunece pe o băltoacă transformată într-un ochi de gheaţă şi să-şi crape capul de trotuarul de la intersecţia Sarheşmeh, exact în faţa Cofetăriei Bahar, care face şi acum cele mai bune fursecuri *koloocheh* din tot Teheranul.

Ca să-i întrerup singurătatea, i-am adus ceai – altceva, nu aveam ce să-i ofer eu. Mi-a mulţumit. Bunica mea, care stătea lângă el, plângea în reprize. Gambele ei, ca doi contraforţi umflaţi în colanţi negri, cu picioarele pufoase vârâte cu forţa în pantofiorii negri de lac, mă făceau să sufăr inefabil.

— Unchiul Majid şi eu ne-am petrecut o noapte-n grădină, le-am spus tuturor, fără să ştiu nici eu de ce. Şi, stând noi

acolo, ne-am împrietenit c-o pisică şchioapă, cu numai trei picioare, care ne-a ținut de urât până la răsăritul soarelui.

Au zâmbit cu toții, gândindu-se, mai mult ca sigur, că şi eu inventam o poveste oarecare, menită să gonească spectrul morții.

În partea cealaltă a camerei, mama mea îşi delecta surorile, povestindu-le ce pățise în luna de miere, pe care ea şi tatăl meu şi-o petrecuseră la Roma: cum o apucase o criză de hiper-ventilație şi fusese la un pas de a se prăbuşi în Capela Sixtină – cu Dumnezeu întinzându-i mâna lui Adam chiar deasupra capului ei.

— Acum admiram frescele cu Judecata de Apoi, şi-n clipa următoare, stăteam cu gleznele încrucişate chiar acolo, pe podeaua de marmură, şi cu fusta ridicată până peste genunchi. Unde-şi țin papii conclavurile, închipuiți-vă! Au venit gărzile, mi-au întins apă, gheață, o batistă. Dar totul n-a fost decât o schemă de-a mea. Ca să-i fac pe italienii ăia frumoşi să-şi bată capul cu mine! Aş fi fost bună de cântăreață de operă mai demult, nu-i aşa c-aş fi fost?

Surorile mamei au râs, în timp ce spărgeau semințe de floarea-soarelui cu dinții lor albi. Tatăl meu, în schimb, se uita la ea, ca şi cum ar fi fost dintr-un film plicticos, pe care-l văzuse de-atâtea ori, şi acum era forțat să-l mai suporte încă o dată. Niciodată n-am îndrăznit să-l întreb dacă mama mea chiar se prăbuşise la podea, în Capela Sixtină, aşa cum pretindea ea. Unica martoră a lunii lor de miere era o *Pietà* în miniatură, care o imita pe-a lui Michelangelo şi care ajunsese îngropată undeva, în străfundurile unei vitrine ticsite cu suveniruri.

7

În anul de după cel în care-mi pierdusem bufnița de zăpadă, trenulețul marca Märklin şi pe unchiul Majid, am devenit obsedat de goange. Mai precis, obsesia era legată de săvârşirea lor din viață. Le prindeam în recipiente de sticlă, pe care le închideam etanş cu capace, după care le urmăream agonia, care dura şi câteva ore, iar uneori, chiar şi zile. Umila muscă domestică se dovedea o luptătoare viguroasă, dar țânțarul fără minte se rotea după el însuşi atât de mult, încât îl scuteam de chinuri, până la urmă, aruncându-l pe closet în jos şi trăgând apa după el. Muscuțele de lampă erau cele mai teatrale, prin urmare şi cele mai isterice dintre insecte. Fluturii erau prea delicați, nu le puteai face rău, iar gărgărițele, pentru care aveam o afecțiune cu totul aparte, nu figurau pe lista mea neagră.

Forțat să fie martorul unor asemenea morți lente, Omid a desfăcut borcanele, într-o după-masă de vară, bucurându-se când şase muşte, patru țânțari şi-o musculiță şi-au luat zborul în camera noastră, îndreptându-se glonț către o fereastră larg deschisă. Le-am urmărit şi eu cu privirile, cum îşi făceau ieşirea din scenă, imaginându-se libere, şi l-am lăsat pe fratele meu să se bucure de spiritul său justițiar, care îmbobocea. N-avea importanță. Într-o altă casă, la doar câteva uşi mai încolo sau câteva ceasuri mai târziu, vreun papuc avea să-i storcească țeasta vreunei muşte, sau vreun fâs dintr-un produs contra insectelor să-i taie respirația vreunui țânțar în plin zbor.

În acelaşi an, lucrul tatălui meu la enciclopedie a căpătat un ritm frenetic. Tot cam pe atunci, el a început să sufere de insomnie în adevăratul sens al termenului, nemaigăsindu-şi consolarea în câte un pahar cu lapte cald. Iar eu, la fel de nedormit ca şi el, stăteam întins pe pat şi ascultam ţăcănitul maşinii lui de scris, noctambulă şi ea, care-mi umplea orele de trezie forţată, în timp ce mă străduiam, iar şi iar, să reconstitui ultimele momente ale vieţii unchiului Majid – era dat în jos geamul maşinii, îi mergea radioul, fusese martor cineva la transformarea în sicriu a bietului automobil Simca bleumarin? Despre toate lucrurile-astea, nu vorbea nimeni. Vorbeam, în schimb, şi încă foarte mult, despre vezica biliară a tatălui meu. Despre durerile ascuţite, ivite pe neanunţate, cărora le spunea „lovituri de cuţit". Bilă, pietre, indigestie, obstrucţie biliară. Părea şi potrivit ca tatăl meu să sufere de-o boală a „umorilor" – melancolie şi furie, corespunzător de medievale. A izgonit untul din meniul de mic-dejun, a renunţat la carnea roşie, şi porţiile de până atunci le-a înjumătăţit. A slăbit şi-a încărunţit, dar atacurile au persistat, aşa încât, până la urmă, tatăl meu a cedat insistenţelor doctorului care-l trata, de a-şi extirpa chirurgical vezica biliară.

În timpul şederii lui în spital, mama mea, Omid şi eu ne-am văzut de zilele noastre mai departe, dar învârtindu-ne în jurul absenţei lui, într-o stare de calm, care ba era, ba nu era. Neputând să dorm, într-o noapte, m-am strecurat pe vârfurile picioarelor la el în birou, sperând să-l înţeleg mai bine pe omul care se prezenta restului lumii drept Sadegh Mozaffarian. În jurul biroului la care lucra, plutea în aer un iz de tutun, praf de hârtie şi bomboane cu anason. Pe rafturi, de jur-împrejurul pereţilor, erau dosare negre, aşezate alfabetic, în care-şi ţinea depozitate intrările din enciclopedia lui de suflet, pe măsură ce le compila. Lângă dosarele respective, erau vreo zece-douăsprezece ediţii şi

traduceri ale *Epopeii lui Ghilgameş*, cu tăieturi de prin ziarele care scriseseră despre cum fusese descoperit încă un fragment de tăbliță de lut, din epopeea reconstituită.

Cu câteva luni înainte, în timpul vacanței de vară, îmi explicase tatăl meu că fire timpurii ale naraţiunii se regăseau în poemele sumeriene, dar că versiunea cea mai cunoscută era cea babiloniană, scrisă în limba regatului Akkad, o scriere cuneiformă, care funcționa ca limbă a diplomației în mileniul al doilea dinaintea erei curente. Dispariția, în cele din urmă, a cuneiformelor a făcut să se piardă şi povestea lui Ghilgameş, iar timp de două mii de ani, tăbliţele de lut arse la soare au zăcut îngropate, laolaltă cu alte zeci de mii de texte cuneiforme, sub rămăşiţele Bibliotecii lui Assurbanipal, de la Ninive. Pe acele tăbliţe, redescoperite după atâta timp, zicea tatăl meu, se afla, printre altele, şi povestea potopului, precursoare a naraţiunii biblice despre Noe.

— Cum se poate aşa ceva, îl întrebasem, de vreme ce povestea lui Noe stă la baza naşterii lumii?

Ne aflam în curtea interioară a casei de la Marea Caspică, pe care tatăl meu şi-o cumpărase în anul precedent, după ce-şi căpătase postul de la Ministerul Culturii. Un cuib de albine – ca un sac de formă octogonală, care amenința să dezlănțuie o armată întreagă de înțepătoare – se construise parcă singur, în acea vară, pe zidul exterior; insectele bâzâiau şi vibrau, în timp ce tatăl meu vorbea.

— Povestea lui Noe, o ştim cu toții, îmi spusese. Dar au mai existat şi alte versiuni, cu mult înaintea celei biblice. În *Epopeea lui Ghilgameş*, Utnapiştim este omul nemuritor, supraviețuitor al potopului.

În timp ce tatăl meu îi dădea înainte cu potopul, o durere ascuțită îmi străbătuse stomacul, durere care mă tot apuca şi mă lăsa de săptămâni bune, fără vreo explicație. Doctorii nu-mi găsiseră nimic defect. Ajunseseră la concluzia că

durerea făcea parte din teatralismul comportamentului meu. Şi se prea putea, ziseseră, să mă fi luat la întrecere cu tatăl meu şi cu accesele lui de durere din cauza vezicii biliare. Ignorasem senzația, în momentul respectiv, cât de bine mă pricepusem, preferând să-l contrazic pe tatăl meu, care întotdeauna demola ceea ce credeam şi eu că ştiam.

— Vrei să spui că toată lumea greşeşte? îl întrebasem. Profesorul meu, şi manualele, şi chiar filmele?

— Povestea pe care o spun cu toții îşi are originile-n altă parte, zisese el. Iar treaba noastră e să reconstituim, din fragmente pierdute, noi versiuni ale originilor noastre.

— Dar dacă se mai descoperă şi alte tăblițe, decât cele de-acum, încă şi mai vechi? Cum vom putea şti vreodată de unde am pornit?

— Nu vom şti precis niciodată, zisese tatăl meu, nebăgând în seamă cele trei albine care-i dădeau târcoale urechii. Aşa-ncât, compilăm şi iar compilăm, cum fac eu cu enciclopedia mea... Ne-ntoarcem înapoi în timp, cât de departe putem arunca o privire. Asta-i tot ce putem face.

Stând acum la biroul lui, m-am întrebat cum se descurca el, oare, la spital, fără enciclopedie sau fără hârtii. Am ales, din biblioteca lui, o traducere după *Greața* lui Sartre, dar nu am trecut de primul paragraf – n-am putut. Am aşezat cartea înapoi de unde o luasem, alături de traducerile unor scrieri ale unor oameni ale căror nume cu sonorități germane, eu, unul, n-aş fi putut nici să le citesc, nici să le rostesc. Deasupra lor, se găseau mai multe volume de Sadegh Hedayat şi-o culegere de povestiri ale lui Gholam Hossein Saedi, al cărui nume l-am recunoscut, pentru că povestirea lui cu titlul „Vaca” tocmai fusese adaptată cinematografic şi-i adusese o celebritate ieşită din comun. Şi-apoi, tot acolo era şi traducerea cu Ghilgameş, din care tatăl meu ne citea nouă, lui Omid şi mie, la culcare, când

eram copii. Deschizând-o la întâmplare, am citit un pasaj în care Ghilgameş încerca să-l înduplece pe Utnapiştim:

> „Enkidu, fratele meu pe care l-am iubit, a fost luat de moarte. Şapte zile şi şapte nopți l-am plâns, până când viermii s-au înfruptat din carnea lui. Din cauza fratelui meu, frica de moarte m-a cuprins şi pe mine.”

Dacă aş spune c-am rămas mişcat de acest pasaj, n-ar fi decât pe jumătate adevărat. Am fost, cu siguranță, mişcat la fel de mult cum ar fi fost orice muritor, şi m-am întrebat, fugar, dacă pierderea fratelui meu m-ar lăsa şi pe mine în egală măsură devastat. O asemenea direcție de gândire m-a făcut să devin agitat şi din ce în ce mai plictisit, dar nu de pasajul în sine – despre care trebuia să recunosc că era frumos –, ci de nesfârşitele trimiteri la ideea disoluției, indiferent la ce mă uitam. Poate că suferința, tărâmul acela exaltat al calității de om, era la fel de anostă ca orice dictator.

În sertarul cel mai de sus al biroului, am găsit cărți poştale din partea unor persoane pe care nu le cunoşteam – prieteni şi cunoştințe de-ale tatălui meu, de la Erevan, Istanbul sau Roma; un *tasbih* – şir de mătănii făcute din piatra-lunii; câteva şervețele umede marca Air France; o reproducere întunecată, Polaroid, a unei picturi, care purta pe spate inscripția: „Caravaggio – *Chemarea Sfântului Matei* – *San Luigi dei Francesi* – Roma, august 1952”. Mi-am adus aminte că tatăl meu călătorise în Italia, când era student la istoria artei. Ce altceva mai ştiam despre tinerețea lui? În fundul acelui sertar, într-un plic din hârtie de Manila, care purta însemnul mărcii Kodak, era o fotografie alb-negru, cu doi băieți care stăteau cu mâinile în şolduri, sub un chiparos. Pe ea, scria: „Abbas şi Majid lângă arborele de la Abarkuh, Yazd, 1938”.

După operație, cât se afla încă în ceața semiconștienței postoperatorii, tatăl meu se uita în gol, către nimic anume, având ochii absolut indecișI.

— Cum te simți, *bābă*? l-am întrebat.

Nu mi-a răspuns, drept care, mi-am pus problema dacă nu cumva mă și uitase.

— Cum de n-am văzut? a zis.

M-am uitat de jur-împrejur. Pereții parcă dați cu înălbitor și niște perdele tot albe ne închideau pe amândoi într-un fel de țarc.

— Ce să vezi? am întrebat.

— Pe Majid. Nu l-am salvat.

— *Bābă*, dar a murit într-un accident de mașină.

Și-a ridicat privirile goale către tavan.

— Ți-am spus vreodată că-l puneam să-mi care ghiozdanul, când eram copii? Și cât de mic era... Eu luam numai note bune, așa că mi se ierta mai tot ce făceam. Și cred – a zis tatăl meu – că mi-am făcut fratele să sufere...

N-am zis nimic. El, după o vreme, a continuat:

— Dar am avut și momente bune... Mergeam cu bicicletele până pe strada Lalezar și ne strecuram în cinematografe. Lui Majid, îi plăcea la nebunie *Semnul lui Zorro*[36], cu Tyrone Power. De câte ori n-am văzut noi filmul ăla!... Dar cum am putut eu să nu văd?

— Unchiul Majid a murit într-un accident de mașină, *bābă*, i-am reamintit.

— A, da, mi-a răspuns tatăl meu. În accidentul ăla.

Când s-a întors acasă de la spital, s-ar fi zis că nu-și mai amintea nimic despre discuția noastră de acolo. Regretele i

---

[36] *The Mark of Zorro*, film alb-negru, din 1940, în regia lui Rouben Mamoulian (1897–1987).

se păreau la fel de problematice, ca şi completarea enciclopediei lui. Aşa încât a continuat de unde lăsase totul, omul fără cusur aflat în căutarea genealogiei obiectelor, a cărui viziune mergea înapoi în timp oricât era nevoie, chiar şi până la originile tuturor lucrurilor, dar care nu era în stare să ne cuprindă, în acea viziune, şi pe noi, umila lui familie.

8

Timpul a devenit, curând, preocuparea mea numărul unu: îl iroseam, îl pierdeam, îl măsuram, îi ţineam ritmul, mi-l umpleam, mi-l omoram cumva, îl aşteptam să comunice cu mine, să mă sfătuiască, să mă vindece. Dar nu puteam, în tot cazul, nici să uit de el, nici să mă supun lui. Lecţiile menite să-mi trezească interesul mă lăsau indiferent – încă un rege, alt masacru, teritorii abandonate, pământuri câştigate, noi naţiuni trasate pe harta lumii şi altele, mai vechi, şterse de pe ea – totul se uniformiza, până la urmă.

Omid şi eu ne îndepărtam din ce în ce mai mult unul de celălalt; pubertatea scotea în evidenţă deosebirile dintre noi. În timp ce fratele meu se supunea fiecărei reguli a casei, eu începusem să fac abstracţie de ele. Mergeam de unul singur la magazine – ignorând avertismentele mamei mele, că prădători de copii stăteau la pândă la toate colţurile – şi-mi cumpăram pungi întregi de gume de mestecat de tamarin, la

care molfăiam, până când îmi ajungeau dinții la fel de roș-cafenii ca un *kaşkul*[37] de cupru. Pentru fiecare gumă permisă, eu îmi cumpăram cinci şi le mestecam pe toate odată; şi de fiecare dată, când eram obligați să ne lăsăm pupați de câte o rudă, eu îmi răsuceam capul, şi-anume cu atâta pricepere, încât ruda cu pricina se alegea, în chiar momentul atingerii unor buze țuguiate, doar cu câte o şuviță năclăită de păr nespălat. În rarele ocazii în care puneam, Omid şi eu, de câte o aventură comună, lucrurile se terminau de obicei prost, ca, de pildă, atunci când ne-am fofilat într-un cinematograf, să vedem şi noi *Marele Dictator* al lui Chaplin, dar am fost prinşi, pentru că Omid a început să plângă în spate – cică de vinovăție; sau atunci când am vrut să hrănim un câine fioros cu osul gambei unui miel, dar ne-am ales cu muşcături – eu, la mână; Omid, la gleznă –, numai şi numai, pentru că Omid nu a fost capabil să fugă destul de repede, iar eu, din frățietate cu el, a trebuit s-o las mai încet şi să sufăr din pricina lui.

Din laboratorul de biologie al şcolii, am şterpelit, într-o după-masă, ochiul unei vaci, pe care l-am ascuns în ghiozdanul lui Omid. Mai târziu, seara, când fratele meu a băgat mâna în ghiozdan, ca să recupereze de acolo mărul pe care nu şi-l mâncase la şcoală, şi a dat, în loc de măr, peste ochiul de vacă, l-a scăpat din mână pe podeaua camerei noastre şi-a început să alerge ca nebunul prin toată casa. Ochiul, o mingiucă lăptoasă la culoare şi gelatinoasă la consistență, s-a rostogolit puțin şi s-a oprit printre motivele geometrice ale covorului. Când eu m-am rupt în două, râzând copios de absurditatea farsei şi bucuros nevoie-mare de triumful pe care mi-l prilejuise, Omid şi-a zvârlit înspre

---

[37] Recipient folosit de cerşetori sau dervişi rătăcitori, pentru a colecta banii sau alte lucruri oferite de pomană după câte o recitare sau rugăciune publică.

mine manualul de fizică, dar eu m-am ferit şi am ripostat cu un creion bine ascuțit, care l-a înțepat în creştetul capului, de unde i-a țâşnit un firişor de sânge şi s-a prelins pe frunte. Acuma, când se lăsa cu leziuni corporale, părinții mei simțeau nevoia să intervină, ca nişte vajnici susținători ai Alianței Nord-Atlantice. Mi-am încasat muştruluiala previzibilă şi din partea unuia, şi-a celuilalt – atunci m-am pricopsit cu porecla mea cea mai durabilă, de *khorous jangi*, ,,cocoş de luptă", cum ar veni, ceea ce s-a dovedit a-mi aduce, după cum am aflat curând, mult mai mult prestigiu, decât precedenta mea întruchipare, a băiatului care demonstra proprietățile sticlei.

Şi oricând, oricum, desenam. Cu cărbune, desenam animale şi plante – maimuțe şi elefanți, chiparoşi, lalele. Caisul din grădina noastră, cel sub care petrecusem o noapte alături de unchiul Majid, apărea întâmplător, când şi când, prin desenele mele. Când mă săturam de animale, desenam oameni: brutari şi pantofari, dansatori şi vagabonzi. Prin clasa a unşpea, trecusem la caricaturi. Cel mai des, reprezentam un bărbat cu atitudine contemplativă, care avea gulerul trenciului ridicat în sus, favoriți proeminenți şi-o coafură pompadurescă, în stilul anilor 1970, în timp ce fuma o țigară marca Gauloises[38] – era viziunea mea iraniană asupra lui Albert Camus. Îi spusesem „Jamşid Oarecarele"[39] şi-mi semnam fiecare desen cu autograful lui, nu cu al meu.

---

[38] Textual: „galice", marcă de țigarete produse în Franța din 1910.

[39] În original: *Everyman Jamshid. Everyman* („tot-omul, orice om") trimite la o moralitate, o piesă medievală anonimă de la sfârşitul secolului XV, pe teme de moralitate, intitulată *The Summoning of Everyman* (*Chemarea lui Orice-Om*), în care omul generic se îndreaptă

9

După ce fusesem promovat la rangul de „cocoş de luptă”, am fost desemnat însoțitorul permanent al tatălui meu, în vizitele lui la doctorul Albert. Zeci de ani, dentistul familiei mele de la Teheran, doctorul Albert, un bărbat readus la viață din epoca victoriană, îi găurise şi-i plombase măselele bunicului meu, îi extrăsese caninul tatălui meu şi-mi evaluase mie gura de mai multe ori, aşa cum prețăluieşti un cal. Până în ziua de astăzi, igiena orală impecabilă a gurii mele se datorează groazei pe care o aveam de omul acela. Îşi avea cabinetul pe strada Lalezar, la primul etaj al unei clădiri care dădea impresia că stătea să cadă, flancată, de-o parte şi de alta, de tarabele unei piețe de peşte, pe care o traversam cu bărbia vârâtă în gulerul cămăşii, având o cutie de cremă Nivea practic lipită de nas, dar nimeni şi nimic nu m-ar fi putut scăpa de putoarea înconjurătoare. Tatăl meu, care întruna mă îndemna să merg mai repede, zicea că parcă aş fi fost un marchiz cu nasul pe sus, care priza tutun, şi mă făcea de ruşine că nu eram în stare să țin pasul cu el. Zicea: „Toată afectarea asta ține de familia din partea maică-tii”. Aşa că treceam printre negustorii de peşte şi peştii condamnați, cu branhii care încă le mai pulsau, şi-o luam în sus pe scările de lemn dărăpănate, iar la etaj ne întâmpina portarul şi, pasămite, secretarul doctorului, Ali-*aga*, şi ne înmâna un număr de ordine din pachetul lui de

---

spre moarte, însoțit de personaje generice, precum Bunătatea, Adevărul etc.

cărți. Bineînțeles, bancnota strecurată în mâna parcă solzoasă şi ea, pe care Ali-*aga* ți-o întindea, te trimitea, ca prin minune, tocmai în fața rândului.

În toamna lui 1973, l-am însoțit pe tatăl meu la cabinetul doctorului Albert, pentru extracția unei măsele de minte. Ținându-şi bărbia umflată cu palma făcută căuş, tatăl meu a mers aproape obedient alături de mine, de astă-dată, nu ca şi cum ar fi fost mai-marele, ci egalul meu – ca un prieten suferind. Felul în care s-a bazat pe mine în acea după-masă m-a şi flatat, m-a şi împovărat, iar când am ajuns amândoi în capul scărilor şi-am căpătat un trei de pică din partea lui Ali-*aga*, mai că-mi lipsea deja tatăl meu, în ai cărui ochi fusesem, până atunci, imaterial şi, prin urmare, liber de orice obligații. Căutând să mă ridic la înălțimea situației, am tras portofelul din buzunarul hainei lui şi i-am strecurat lui Ali-*aga*, în palma umedă şi rece, o bancnotă de douăzeci, în schimbul căreia ne-a dat un as de cupă şi ne-a mutat incomparabil mai în față. Tatălui meu i s-au luminat ochii: nu cred că se aşteptase la o asemenea viclenie din partea mea. La cei treisprezece ani ai mei, plin de recunoştință, am priceput în fine, pe scările acelea şubrede ale clinicii doctorului Albert, semnificația loialității filiale şi-a maleabilității morale.

După ce ne-a întâmpinat doctorul, cu halatul alb de laborator apretat şi coronița cu oglindă pe cap, tatăl meu s-a aşezat pe scaunul de operație, iar eu mi-am găsit un loc în sala de aşteptare – o replică fidelă a cabinetului de secol XIX al doctorului Louis Pasteur, inclusiv cu mobila de mahon, draperiile de velur şi busturile de marmură. În vitrinele înrămate cu lemn, tronau diverse unelte stomatologice din secole demult apuse, dintre care – pe unele, cel puțin – eram convins că bunul doctor încă le mai folosea, când şi când. Alți doi pacienți aşteptau să le vină rândul, un bătrân matusalemic, al cărui ultim dinte încă se mai cerea tratat, şi

o femeie cu haine modeste şi cu pielea plină de cicatrice, de la cine ştie ce boală necruţătoare din copilărie. Pe mine, cruzimea faptului de a fi trebuit să treacă prin viaţă cu o asemenea figură m-a neliniştit de-a dreptul şi, ca să-mi distrag atenţia cu ceva, m-am cufundat în lectura unei reviste franţuzeşti. Citeam destul de bine în franceză, cât să pricep cronica erupţiei unui vulcan islandez, care durase cinci luni.

Din cabinetul dentistului, se auzeau vuietul forezei şi ţipătul din ce în ce mai înalt al tatălui meu. Doctorul Albert nu credea în anestezie – nici măcar în folosirea eterului. În schimb, credea în suferinţă şi în capacitatea lui însuşi de a o provoca.

Mi-am ridicat privirile din revistă. Bătrânul îşi freca mătăniile în palmă de îngrijorare, iar femeia cu cicatrice pe faţă se uita în gol, absentă, la firma unui magazin de pantofi, care se vedea pe fereastră. M-am întors la revista mea şi-am trecut la un alt articol, de astă-dată despre cum se împlineau douăzeci de ani de la „căderea lui Mossadegh". Am citit despre cum fusese răsturnat primul-ministru, care se luptase pentru naţionalizarea petrolului, despre cum se uniseră britanicii cu americanii şi-l înlăturaseră de la putere, despre susţinătorii şi detractorii lui din ţară şi ciocnirile dintre ei, despre cum „se retrăsese" la Roma Şahul – pe atunci, nu o numise nimeni fugă – şi cum revenise apoi la Teheran şi le spusese oamenilor, cu glasul sugrumat şi ezitant: „Ştiam că mă iubeau". Nu se putea să nu-ţi pară şi ţie rău de un asemenea om.

Articolul cita o relatare din *The New York Times*, a înfrângerii primului-ministru, pe 21 august 1953:

> „Un martor ocular al capitulării a spus că fostul premier stătea în pijama. Capitularea s-a făcut într-o atmosferă încărcată de emoţii, în biroul generalului Zahedi, aflat la etajul al doilea de la Clubul Ofiţerilor din Teheran. Cei trei care s-au predat odată cu el

au fost: Safollah Moazami, fostul ministru al Poştelor şi Telegrafului; doctor Ali Şayegan, fostul purtător de cuvânt al doctorului Mossadegh în *Majlis* – camera inferioară a Parlamentului – şi consilier-şef, şi doctor Gholam Hussein Sadighi, fostul ministru de Interne. Premierul răsturnat de la putere a fost adus în curtea Clubului Ofiţerilor şi ajutat să coboare din automobil. A părut obosit şi deprimat. La coborârea din maşină, se sprijinea din plin pe un baston din lemn de ratan."

Pe drumul spre casă, l-am întrebat pe tatăl meu despre viaţa lui Mohammad Mossadegh, fiindcă altfel nu vorbea niciodată decât despre moartea lui.

— Şi-a început cariera în timpul Revoluţiei Constituţionale din 1906, a zis tatăl meu. Pe urmă, a fost membru al Parlamentului, apoi ministru al Justiţiei, apoi ministru de Finanţe, după care, iarăşi parlamentar. Ca prim-ministru, a venit cu măsuri de siguranţă socială şi de reformă agrară, iar căderea de la putere, cum ştie toată lumea, i-a fost provocată de faptul c-a naţionalizat industria petrolieră, care pân-atunci fusese controlată de britanici.

— Ţie-ţi plăcea de el? am întrebat.

— M-am numărat printre susţinătorii lui şi-am demonstrat în favoarea lui, împotriva sistemului. Cu toţii am fost acuzaţi că eram comunişti.

Nu mi-l închipuisem niciodată pe tatăl meu în ipostaza de protestatar.

— Tu, comunist?

— Nu eram comunist, a zis el. Credeam în dreptate. Numai că Şahul şi susţinătorii lui îl etichetaseră pe Mossadegh, de la bun început, ca fiind un adept al comunismului.

— Erai acolo, în ziua-n care s-a predat? am vrut să ştiu. În revistă, scria că l-au găsit în pijama.

Dar tatăl meu, care-şi ţinea în palmă obrazul încă umflat, nu mi-a răspuns.

— Aveam un prieten, mi-a spus, după o vreme. Ne cunoscuserăm la universitate. Se numea Huşang Habibi. Se numeşte şi-n ziua de astăzi, bineînțeles, dar acum i se spune, pur şi simplu, *H*. Eram nedespărțiți. Credeam că venise vremea noastră. Democrație. Autoguvernare. O constituție. Vedeam toate lucrurile astea în viitorul nostru nu foarte-ndepărtat, şi încă altele.

— Ce s-a întâmplat cu prietenul tău? l-am întrebat.

— S-a făcut artist, a zis tatăl meu. Caricaturist pe teme politice. Desenele lui se află în galerii de prin toată Europa. Chiar şi aici, mai reuşesc să pătrundă unele desene ale lui. Dar, de când ne-am văzut ultima oară, în urmă cu douăzeci de ani, H. a făcut închisoare de trei ori.

— Ce-a făcut de-a fost băgat la-nchisoare?

— A desenat.

— Şi tu... de ce nu l-ai văzut de-atâta timp? am vrut să aflu.

— Pentru că-n viață trebuie să faci anumite alegeri, a zis tatăl meu, tăios.

Pe deasupra capetelor noastre, zburau rândunele şi-n aerul înserării plutea un miros de lemn ars.

— Dar cum se face că tu, dup-atâția ani, ai ajuns să lucrezi la Ministerul Culturii, care-i al Şahului? am întrebat. Nu ziceai că erați împotriva sistemului?

— Dragă băiete, a zis tatăl meu. Încet-încet, eu am devenit sistemul.

10

Ca să discute despre ce urma să se întâmple cu *Pelerinul*, acel desen sechestrat într-un depozit federal din Queens, americanii au trimis un funcţionar de rang inferior, un asistent al ambasadorului lor pe lângă Naţiunile Unite. Acela s-a scuzat pentru absenţa Secretarului de Stat, invocând o încurcătură absurdă oarecare în materie de program, ivită în ultimul moment, ceva legat de copilul Secretarului însuşi, care se intoxicase cu mâncarea, iar soţia lui lipsea din ţară. Funcţionarul, roşu la faţă ca un rac şi cu buzele pecetluite, era genul capabil să scoată pe gură vorbe fără noimă, până când oponentul se declara învins de farsa în capcana căreia picase. Aşa să fie, m-am gândit. Ştim şi noi câte ceva, la capitolul farse.

— Înţelegem că desenul acesta e destul de important pentru dumneavoastră, a început el. Mare păcat că nu ne permit, circumstanţele actuale, să ne angajăm în tratative cu dumneavoastră.

— Mă bucur că apreciaţi valoarea desenului, care este una simbolică, mai degrabă decât una strict monetară, a zis ministrul. Restituirea bunurilor furate – ceea ce înşişi agenţii dumneavoastră federali au considerat că este obiectul cu pricina – cu greu ar putea fi considerată o angajare în tratative. Este, pur şi simplu, o reparaţie.

— O reparaţie presupune recunoaşterea celeilalte părţi ca fiind îndrituită, a zis funcţionarul.

— Furtul e furt, nu-i aşa? indiferent de cum apreciaţi dumneavoastră că este partea lezată, a zis ministrul. Gândiţi-vă la următorul lucru: desenul înfăţişează un pelerin pe drumul către Maşhad, locul de odihnă veşnică al celui de-al optulea imam al nostru, Reza, unde se află şi sanctuarul construit în amintirea lui. Este unul dintre cele mai sfinte locuri ale religiei noastre, vizitat anual de

milioane de pelerini. Artistul care l-a desenat, Reza Abbasi, a fost, o vreme, pictorul de curte al Şahului Abbas, care, la sfârşitul secolului XVI,a decretat şiismul religia oficială a ţării. Ca să-şi ilustreze devotamentul, Şahul Abbas a făcut el însuşi mai multe pelerinaje către sanctuarul imamului, înzestrându-l cu nişte *waqf*-uri deloc de neglijat – adică, donaţii caritabile. Aşa că, vedeţi dumneavoastră, artefactul de care vorbim poartă cu sine o semnificaţie simbolică de anvergură naţională, iar faptul că ni-l returnaţi ar semnala nu numai recunoaşterea, de către ţara dumneavoastră, a moştenirii noastre, ci şi disponibilitatea dumneavoastră de a discuta chestiuni de o însemnătate infinit mai mare. Ştim cu toţii că întâlnirea de faţă nu se referă, de fapt, la un desen.

— Uitaţi ce se-ntâmplă, a zis funcţionarul. Poate că v-aţi obişnuit să-i duceţi cu zăhărelul pe predecesorii noştri, ai celor de-acum. Dar suntem în vremuri diferite.

— Dacă-mi permiteţi, am intervenit eu. Ce animal credeţi că posedă cea mai vastă capacitate auditivă?

— De unde să ştiu? a zis celălalt. Liliacul?

— Adevărul este că molia de lumină îl bate pe liliac, în proporţie de o sută cincizeci la unu. Ştiţi cum de-a ajuns ea în această situaţie? El a ridicat din umeri, aşa c-am continuat: Molia de lumină este sursa primară de hrană a liliacului. Dar, în timp, a evoluat în aşa fel, încât să-şi domine prădătorul din acest punct de vedere. Spuneţi-i cursa înarmărilor de la nivelul naturii, dacă doriţi.

— Vă pierdeţi vremea degeaba, mi-a spus individul. Şi pe-a mea.

— De ce v-au trimis aici, la întâlnirea cu noi? am vrut să aflu.

El mi-a zâmbit cu buzele parcă stoarse de sânge şi a zis:

— Ca să le putem spune, celor de la presă, că v-am invitat la discuţii. Şi iată-ne aici, discutând. Sau nu-i aşa?

Omid era deja la restaurant, când am ajuns acolo. M-am strecurat în separeu, şi un ospătar zdravăn, cu un început de chelie şi părul strâns în coadă, la spate, ne-a întins nişte meniuri groase ca braţele lui.

— Ce-i asta? l-am întrebat pe Omid. O masă de prânz oarecare sau vreun festin din *Şah-Nameh*[40]?

Fratele meu a zâmbit, cum făcea mai demult.

— Uneori, mă simt atât de copleşit, a zis, încât iau meniul, îl deschid la-ntâmplare şi comand ce fel de mâncare-mi cade primul sub ochi.

— *Fal-e Hafez*, am comentat.

Când eram copii, urmam tradiţia de a căuta îndrumare în *Divanul* lui Hafez[41], ceea ce presupunea deschiderea cărţii la o pagină oarecare, pentru a găsi răspunsul unei dileme în versurile acelui poet din secolul XIV. Numai că Omid şi eu, în loc de opera lui Hafez, ne foloseam ca de un oracol de *Dayee jaan Napoleon – Unchiul meu, Napoleon*, un roman de mare succes, a cărui popularitate îl transformase pe tatăl nostru într-un critic acerb al acelei cărţi, iar pe noi – în susţinătorii ei devotaţi. Mi-am amintit cum s-a întors Omid acasă, odată, de-a dreptul panicat, pentru că-l văzuse pe tatăl nostru aplecat deasupra unei monografii, alături de o tânără îmbrăcată cu un trenci şi încălţată cu nişte ghetuţe până mai sus de glezne, legate cu şireturi, în raionul de istorie a artei dintr-o librărie. Când mi-a spus că voia s-o informeze pe mama noastră, am încercat să-l conving să nu facă aşa ceva, nu atât de dragul părinţilor mei, cât pentru mine – zău că n-aveam chef de certuri conjugale.

---

[40] *Cartea Regilor*, poem epic al poetului Firdousi (sec. X–XI), care conţine circa 50 000 de distihuri şi reprezintă epopeea naţională iraniană.

[41] Hafez („Păstrătorul”) din Şiraz (1315–1390), poet persan a cărui culegere de scrieri, *Divanul*, s-a păstrat în diverse alcătuiri.

— Zici că erau într-o librărie, pentru Dumnezeu, nu la *Şahr-e No*[42], i-am spus, dar Omid nici n-a vrut s-audă.

— Pentru *bābā*, librăria chiar *e* totuna cu districtul cu felinare roşii, a zis. Nu există afrodiziac mai puternic, pentru cineva ca el – şi-a început să patruleze pe latura mică, foarte mică, a camerei noastre. Îți spun eu, Hamid, a zis apoi, că era ceva, în felul cum țineau volumul ăla-mpreună... de parcă mâinile lor ar fi făcut amor acolo, pe paginile desfăcute. Plus că ea era şi foarte drăguță, într-un fel anume, tocilăresc, a ținut s-adauge. Arăta exact aşa cum s-ar cuveni s-arate o studentă sexy de la o şcoală postdoctorală.

Ştiam genul de fată la care se referea – şi-n grupa mea erau destule de genul respectiv. Frumoase, orgolioase, cu tot felul de aere, împrăştiau energie sexuală în pase volatile, sub forma discursului intelectual, de parcă şi-ar fi dat cu fixativ pe păr, dintr-o doză cu aerosoli. Să fi făcut amor cu vreuna dintre ele, îmi imaginam, în mintea mea de încă-virgin, ar fi fost la fel de epuizant ca participarea la o conferință despre Michel Foucault, de la care n-ai fi putut pleca. Era de neconceput pentru mine, pe atunci, că, după numai un an, avea să-mi cadă cu tronc, tocmai mie, întruchiparea unei asemenea fete – ca să nu mai vorbesc de Foucault însuşi. Dar aşa se întâmplă în viață. De multe ori ajungi să te surprinzi tu pe tine, cel puțin la tinerețe.

— Ce rost are să-l torni? am zis.

— Cum, ce rost are? a zis Omid. Ca să se afle adevărul.

— Nu e niciodată un singur adevăr, am zis, cum stăteam eu, aşa, pe marginea patului şi-mi dădeam o pasiență. Există un pandemoniu de adevăruri – şi asta, într-unul şi-acelaşi om.

---

42 Textual: „Oraşul Nou”, denumire dată districtului rău-famat al capitalei Iranului, Teheran.

Am ținut-o la fel, când unul, când celălalt, nici unul dintre noi nevrând să cedeze, până când l-am luat jos, de pe raftul de cărți, pe *Unchiul meu, Napoleon*, pe care i l-am întins lui Omid. L-a deschis la întâmplare şi-a citit:

— „Dintr-odată, unchiul meu drag şi-a reamintit cum îl trădaseră cei de lângă el...” – după care a închis cartea şi mi-a spus mie, celui care trebuia să interpreteze: Ei?

— Lasă-l în pace, să respire, i-am spus. Şi-n tot cazul, întrebarea cea mare este alta: ce treabă avea-n librărie o loază ca tine?

— Treaba cu cercetarea mea pe marginea lui Charles Dickens, pentru lucrarea finală, pe care o pregătesc, a zis Omid. Lucrez la ea de luni de zile. Dar când ți s-a întâmplat ție să ai habar de existența mea?

*

Ospătarul stătea lângă noi ca un turn şi-aştepta, cu carnețelul în mână. La cât de nehotărâți eram, şi unul, şi altul, am comandat *burger*-i, pe care nici unul, nici altul nu-i voiam.

— Cum a fost întâlnirea de dimineață? a întrebat Omid.

— Inutilă. Ne-au trimis un amator oarecare, să discute cu noi. Treaba lui era să refuze. Nu fac decât să se răzbune, de vreme ce desenul zace într-un depozit şi-adună praful. Custozii fundației care se ocupă de sanctuarul de la Maşhad or să facă un ditamai tam-tamul şi-or să dea vina pe ministru, bineînțeles.

— Pentr-o fundație cu scop caritabil, oricum fac prea multă gălăgie, a zis Omid.

— Fundațiile caritabile religioase țin sub control economia. Ca-n Europa medievală, când Papa şi cardinalii, pretinzând că vorbeau în numele Domnului, dețineau fiecare bucățică de pământ şi proprietate, am zis.

— La fel e şi-aici, a zis Omid. Numai c-aici, în loc de altare sfinte, sunt corporațiile.

— Da, fiecare națiune cu predicatorii ei. Numai costumele diferă.

— Şi? Cine a vorbit azi, în Adunarea Generală?

— Prințul saudit. Tot ațipeam, cât a vorbit el, cum făceam pe vremuri, în timpul filmelor cu John Wayne, ale lui *bābā*.

— Ştiai că John Wayne era mult mai amuzant, dublat în farsi? a zis Omid. În engleză, nu era decât un bădăran oarecare. Foarte dezamăgit am rămas, când i-am auzit vocea reală, pentru prima dată.

Ne-au sosit *burger*-ii – nişte matahale de carne tocată –, însoțiți de câte un toptan de cartofi prăjiți, câte un castron de murături şi-o sticlă plină de ketchup, pentru amândoi. Era suficientă mâncare pe masă, cât să hrănească o congregație întreagă de credincioşi, la o rugăciune de vineri, de la Qom. În timp ce mâncam în tăcere şi unul, şi celălalt, iar am simțit povara de-acum familiară a timpului, neputința lui de a conține trecutul. Fiecare minut pe care-l petreceam aşa, molfăind, era un minut în plus adăugat pe răbojul timpului pierdut.

— A pomenit vreodată *bābā* de femeia de la librărie, de-aia tânără, mai ştii? am întrebat.

— Femeia de la librărie? a repetat Omid, s-a oprit, după care, a exclamat: Dumnezeule mare! Şi-mi spui *mie* că sunt înlemnit în timp. N-a fost decât o notă de subsol în istoria familiei noastre.

— Uneori, nota de subsol e chiar povestea principală, am zis.

— Nu, Hamid, a zis fratele meu. Povestea principală ai fost *tu* – întotdeauna.

— Pentru *bābā*, n-am fost nici măcar o idee, darmite o poveste, am zis, întrebându-mă, în sinea mea, dacă partea din tatăl meu, aflată sub formă de cenuşă la mine-n buzunar, putea cumva să m-audă.

— După ce-am plecat, n-a mai vorbit despre nimic altceva, numai despre ce se-ntâmpla cu tine şi cum te puteai descurca singur în tot haosul ăla revoluţionar, a zis Omid. Ţi-am trimis o mulţime de scrisori. N-ai răspuns la niciuna. Şi-am încercat să te sunăm. Dar n-ai răspuns nici măcar o dată.

— Mi-am schimbat numărul de telefon, după ce-aţi plecat voi, am zis, după care, am scos din geantă sticla de luat la sală şi-am tras din ea câteva înghiţituri.

— De ce nu ţi-ai comandat o băutură ca lumea?

— Ştii foarte bine că nu pot fi văzut consumând alcool.

— Şi crezi că păcăleşti pe cineva, dacă bei dintr-o sticlă de plastic?

— Fiecare a doua persoană de la Teheran umblă cu aşa ceva pe oriunde merge. Cu toţii ştim ce este şi cu toţii ne prefacem că nu ştim.

— Ce dracu' mai faci acolo şi-acum, Hamid?

Am luat alte câteva înghiţituri.

— Mda... Puteam să părăsesc o lume atât de poluată, am zis, şi-ncă de mult de tot, aşa cum alţii au făcut, şi nu puţini. Dar, dacă plecam, ar fi-nsemnat să-mi falsific eul.

— Eul? a zis Omid. Pe-ăla ţi l-ai falsificat demult, dacă există vreo brumă de adevăr în zvonurile care umblă despre tine.

— Foarte bine, am zis. E drept c-am făcut multe greşeli şi-am comis multe fărădelegi. Nu pot să iau înapoi nimic din toate astea. Dar ştiu şi că, dac-ar fi să-mi părăsesc locurile natale, aş fi un om terminat. Libertatea fără suflet nu-nseamnă nimic pentru mine.

Omid a încuviinţat din cap, şi un zâmbet delicat i-a luminat faţa.

— „Cumva, schimbarea s-a sfârşit, ca un medicament prescris" – a început să recite. „Şi nu-s pe lume numai

ferestre cu vederi frumoase, nu trăieşti numai lângă lac. De-asemenea remedii, am trecut...”[43]

— Ce-i asta?

— Robert Frost, mi-a spus. Ştii, m-am dat peste cap să-mi găsesc un loc al meu pe pământul ăsta, şi cred că sunt destul de bătrân acum, ca s-accept adevărul: n-am reuşit. Mi-am petrecut anii de tinereţe printre stivele prăfuite din biblioteci, făcând cercetare pentru disertaţia de doctorat – se intitula: „Reconcilierea dintre cuvânt şi lume în *Tărâmul pustiit*, de T.S. Eliot”. Dar nu mi-am văzut de treabă şi-am părăsit şcoala după mii de pagini de note. Am încercat diverse slujbe – timp de mai mulţi ani, am fost corector la o revistă de agricultură, *The Farm Gentleman*; după care, m-am făcut vânzător de bilete la Opera Metropolitană, apoi barman în East Village – pe vremea când era tărâmul drogaţilor şi-al traficanţilor. Mi-am făcut bagajele, până la urmă, şi m-am dus la un refugiu budist din California, fiind conştient că deveneam parte a unui clişeu, dar incapabil să mă abţin. Acolo, am cunoscut un bărbat care-şi spunea Denpa, un columbian care se numea, de fapt, Alvaro – mai târziu am aflat. Şi repede ne-am împrietenit, pentru că eram – aşa cred – singurii străini cu pielea măslinie din tot refugiul, şi eram fără-ncetare îndemnaţi de colegii noştri, viitori *bodhisattva*, bine-intenţionaţi, dar întristător de proşti, să ne autoeducăm în spiritul Alterităţii. Purtam conversaţii la miezul nopţii, Alvaro şi eu, bând câte o infuzie de paciuli, despre diferenţa dintre durere şi suferinţă. El mă-ncuraja să-mi purific dieta şi să-mi fac purjări corporale, iar eu îmi petreceam nenumăratele nopţi de nesomn, stând cu picioarele-ncrucişate pe-o pernă şi meditând, ameţit de la

---

[43] Versuri din poemul *A Servant to Servants* („Un slujitor al slujitorilor”), din ciclul *North of Boston* (*La nord de Boston*, 1915), de Robert Frost (1874–1963).

postul în care nu-nghițisem nimic altceva decât sucuri de fructe şi legume, cu spatele-nțepenit şi mintea însăşi cuprinsă de dureri. Credeam că, numai dacă mă străduiam suficient de mult, aş fi putut transcende sentimentul alienării, care mă-ncerca, ideea că mă aflam într-un exil, din care n-aş mai fi putut niciodată să mă extrag pe deplin. Dar adevărul este că mă simțeam ca un şarlatan.

— *Bābā* era cu termenul ăsta – *şarlatan*, am zis.

— Aşa este, a zis Omid. Îi plăcea cuvântul. Pentru el, oricine era un fel oarecare de artist prefăcut. Şi poate c-avea dreptate, la urma urmelor. În tot cazul, a continuat Omid, când m-am întors la New York, Alvaro, care-şi încercase norocul în actorie la Los Angeles, a hotărât să se stabilească pe Coasta de Est, după ce avusese o epifanie, câtă vreme stătuse la refugiu, că lumea filmului nu era pentru el şi că s-ar fi descurcat mai bine în teatru. Ne-am închiriat amândoi un apartament ca vai de el pe East 85th Street, unde mirosul de mâncare chinezească, de la restaurantul de dedesubt, parcă făcea mai gros aerul. Alvaro a instalat perdele despărțitoare din mărgele şi ardea tămâie cât era ziua de lungă. Țin minte că m-am întors de la nu mai ştiu ce slujbă temporară, într-o seară de iarnă, şi l-am găsit meditând pe-ntuneric, aşezat pe-o pernă umplută cu crupe de hrişcă. Nevrând să-l tulbur, m-am întins pe canapea, contemplând obişnuita farfurie de la bucătăria „Generalului Tso”, şi eram ca şi adormit, când a sunat interfonul. „Răspund eu”, am bălmăjit, dar n-am fost în stare să mă ridic în picioare. Alvaro şi-a întrerupt meditația, a aprins lumina, înjurându-mă pe spanioleşte, mai mult ca să mă tachineze, şi-a răspuns la interfon. „FedEx”, am auzit o voce, anunțându-se de la parter. „Un pachet de la văru-meu din Bogotà”, mi-a spus, după ce a semnat avizul de primire, şi curierul s-a întors şi-a plecat. Nu-mi pomenise niciodată de vărul cu pricina, şi mi-am notat mental să-l întreb la cină

despre individul respectiv. Dar nici n-a plecat bine tipul de la FedEx, că s-au şi înfiinţat doi poliţişti, şi-au arătat insignele şi l-au încătuşat pe Alvaro. „Ce se-ntâmplă?”, a protestat el. Unul dintre poliţişti a zis, pe un ton calm: „Eşti arestat pentru posesie de cocaină” – şi l-a dus de-acolo, cu tot cu pachetul primit. Am alergat după ei pe hol şi am strigat: „Îl cunosc pe omul ăsta. Trebuie să fie o greşeală.” Celălalt poliţist, un tip cu faţa roşie, tuns milităreşte şi cu ochii injectaţi, a ridicat privirea de ceva mai jos, de pe scări, şi-a zis: „Noro’ că n-ai fost ăla de-a semna’ de primire. Eu nu mi-aş băga nasu-n treaba asta, în locul dumitale. Vezi ce spui şi ce faci, că nu eşti încă ieşit din vizor, domnu’... Mozaffarian.”

— Tu, să ai necazuri cu legea? i-am spus. Nu mi te pot închipui amestecat într-o asemenea belea.

— Nici eu nu mă pot închipui. Dar eram colegul lui de apartament – prin urmare, suspect. Mă rog, mi-am luat un avocat şi, după multe luni de-nfăţişări la tribunal şi de bani pierduţi, am fost exonerat.

— Şi prietenul tău?

— S-a dovedit că vărul din Columbia se folosise de membrii familiei de la New York, le trimisese drogurile, şi le ceruse să livreze ei pachetele unei persoane de contact locale. În timpul procesului, s-a lămurit că Alvaro nu avea habar de ce anume conţineau pachetele. Dar, de vreme ce primise mai bine de o sută patruzeci de grame de cocaină, a fost găsit vinovat de posesie involuntară de droguri de mare risc şi condamnat la opt ani de închisoare.

— Opt ani?

Omid a dat din cap că da, cu genul acela de resemnare de după ce infracţiunea s-a prescris de mult – îi cunoşteam prea bine căutătura cu pricina.

— Oricum, a zis apoi, după ce Alvaro a dispărut din peisaj, stăteam la masa de bucătărie, într-o dimineaţă, şi mă

gândeam: Sunt un poet de vârstă mijlocie, fără slujbă, fără familie, fără casă. Atunci m-am hotărât să m-apuc de traduceri în domeniul juridic, să mă mut de-acolo şi să mă-nsor.

— Adic-ai capitulat, am zis.

— Nu, a zis el. M-am predat. Ca să capitulezi, trebuie să crezi că renunți la un lucru de mare valoare. Eu nu credeam aşa ceva despre talentul meu personal. Nu pot spune c-am devenit mai fericit după căsătorie, pentru că mi-am dat seama, curând, că, de-atâta grabă de a-mi pune viața-n ordine, mă-nsurasem cu cine n-ar fi trebuit.

— La fel ca unchiul Majid, am zis.

— Mda... Numai că eu, cel puțin, scăpasem de sentimentul că m-aflam în război cu lumea-ntreagă, a precizat el. Nu-i un triumf oarecare, să-ți iei povara societății din cârcă. Mai ales a societății expatriaților.

Ospătarul ne-a debarasat masa şi-a trântit nota de plată pe ea, ca pe-o citație.

— E totuşi un lucru care-mi dă sentimentul autenticității, a continuat Omid, în timp ce-şi scotea portofelul din buzunar. Faptul că-mi iubesc fiul.

— Nu mi-ai spus cum îl cheamă, am zis.

— Araş, a zis Omid.

— Arcaşul Araş[44], am zis. Nu ți-ai uitat mitologia, văd.

— Tot ce mi-a mai rămas e mitologia, mi-a spus el.

— Omid, i-am spus şi eu, mi-ai lipsit în toți aceşti ani.

— Şi tu mie, a zis el. Erai prietenul meu cel mai bun, dobitoc ce eşti, şi m-ai lăsat baltă.

— Bine, dar... tu nu vezi ce şi cum? am zis. *Tu* m-ai lăsat baltă pe mine. Eu n-am plecat nicăieri. Pentru noi, toți cei care am rămas acasă, ceilalți s-au făcut nevăzuți.

---

[44] Personaj din mitologia iraniană, un fel de Wilhelm Tell în variantă persană.

Omid a încuviințat din cap, nu foarte convins, după care şi-a pus şapca de vânzător de ziare.

— Pari să fii la fel de virtuos ca o nevastă de marinar, mi-a spus.

— Zilele de-atunci, de la-nceput, au fost nebuneşti, nu altceva, i-am spus. Nu mă judeca după ele.

— Nu judec pe nimeni, a zis el. Numai că trebuie să plec, ştii? Am un câine bătrân, care n-a prea fost bine-n ultima vreme – şi s-a ridicat în picioare, a scos o cărțulie subțire din buzunarul paltonului şi mi-a întins-o. Uite, a zis, o plachetă cu versuri de-ale mele. Aş vrea să ți-o dau ție.

Am luat cartea şi m-am uitat la ea. Se intitula *Doi fii*.

— Ne mai întâlnim şi mâine dimineață? l-am întrebat.

— Vino la mine-acasă, mi-a spus. Locuiesc lângă sediul Națiunilor Unite, într-un cartier zis Oraşul Tudorilor. Nu se poate să nu vezi falşii gargui elisabetani şi cartuşele ornamentale de pe clădiri, după care a zis, râzând: N-are cine ştie ce istorie, țara asta, în schimb stă bine la butaforie.

Uitându-mă la cum îşi punea fratele meu mai mic ochelarii de citit, ca să-mi scrie adresa, m-am simțit copleşit de regretele pe care atât de mulți ani mi le înăbuşisem.

— Apropo, mi-a spus, mama vrea să vorbeşti la dineul de comemorare.

— Eu? Dar e-absurd aşa ceva.

— Vrea să spunem câte ceva şi tu, şi eu.

— Bine, dar... ce-aş putea eu să spun, dup-atâta timp?

— Găseşti tu ceva, mi-a spus Omid.

Pe drumul de întoarcere spre hotel, am trecut prin fața unor demonstranți cu pancarte, sloganuri şi megafoane, ale căror voci se acopereau între ele, printre turnurile de oțel din zona zgârie-norilor. M-am strecurat printre ei, nevenindu-mi să cred că, într-un alt timp şi-un alt loc, fusesem şi eu la fel ca ei – un om cu nişte revendicări şi cu credința că era posibil

ca lucrurile să fie corectate: bătăuşii – alungaţi; escrocii – pedepsiţi; falsificatorii – înfrânţi, iar cei fără prieteni, ca mine – în sfârşit, primiţi cu braţele deschise.

Ajuns în camera mea de hotel, în acea după-masă, am încuiat uşa, m-am dezbrăcat, am aşezat cenuşa tatălui meu şi cartea de la Omid pe noptieră, după care m-am strecurat cu totul sub cuvertură. Cearşafurile parcă erau de gheaţă pe pielea mea goală, dar pe dinăuntru aveam impresia că ard. Am pornit televizorul. Se dădea un documentar despre aniversarea celor optzeci de ani de când Austria fusese anexată de Germania – ceea ce se numise *Anschluss* – şi de când se pregătise, de fapt, ultimul război mondial. Optzeci de ani. Ce se schimbase de atunci? Lumea era iarăşi pornită pe clivaje, iar naţiunile, vrăjite iar de tot felul de noţiuni legate de puritatea rasială, se întreceau în a deplânge ticăloşia celuilalt. Ziarele afirmau că picaseră morţi copiii ca nişte musculiţe de noapte printre ruinele fumegânde ale Alepului[45] şi-n apele Mediteranei, dar acele morţi nu însemnau, pentru mine, cu nimic mai mult decât o idee sâcâitoare, cu care trebuia să mă confrunt. Am închis ochii şi m-am gândit la cineva, de undeva, care se pregătea să asiste la înmormântarea unei porţiuni de trup, aşa cum făcusem şi eu de atâtea ori, pentru câţiva pe care-i iubisem şi pentru mulţi cărora le greşisem, iar uneori, a câte unuia pe care-l şi iubisem, îi şi greşisem. Ştiam că toate întâmplările de pe lume, oricât de absurde ar fi fost, aveau să fie consemnate, într-o bună zi, sub titulatura de istorie, la fel cum fuseseră şi toate cele petrecute până în momentul respectiv. Poate că într-o altă bună zi, precum un iubit fugar, istoria urma să ne trimită nişte scuze tuturor. Un mesaj care să sune aşa: „Îmi pare rău că fac lucrurile aşa

[45] Alep, oraş din Siria, distrus în bună măsură de războiul civil iscat în această ţară din aşa-numita „Primăvară arabă” din anii 2011–2012.

cum le fac” – şi care să fie semnat de oricine a trăit vreodată, inclusiv de mine însumi. Dintr-odată, am simțit o durere străpungătoare în inimă, de genul celor care prevestesc o pierdere. Durerea nu se referea la dispariția unor oameni, ci a unor locuri care fuseseră ale mele – precum brutăria de lângă apartamentul meu, care-şi închisese obloanele, într-o dimineață, şi se redeschisese după o lună, transformată în salon de frumusețe – şi-a unora care nu fuseseră. La fel şi în cazul amintirilor – cele care erau ale mele, ca prima dată când am sărutat-o pe Nuşin sub salcia din parc, şi cele care nu erau. De viață – şi de-a mea, şi de-a celorlalți –, îmi era milă, dar nu-mi părea rău, de vreme ce destinația ei se cunoştea deja – dovadă prezența cenuşii tatălui meu lângă perna mea.

Poate că lumea era pornită pe clivaje, dar nu făcea tocmai asta, încă de la crearea ei? Ruptura se ivise cu mult înainte, dintr-un milion de nedreptăți care, precum fisurile de grosimea unui fir de păr de pe pereții urnelor străvechi ajung, până la urmă, să le facă să plesnească dinăuntru. Am întins mâna după cărțulia de versuri a lui Omid şi-am deschis-o la o pagină oarecare. În lumina vagă de septembrie în amurg, am citit:

Am doi fii, zice tatăl meu,
adresându-mi-se mie, unul dintre cei doi.
Nu-i mai aduc aminte cine sunt.
Pierdut pe drum spre casă, cic-aş fi,
şi zice, înnebunit, că nu ştiu unde sunt.
Eu, fiul mai mic dintre cei doi,
zic: Şşşt, şşşt! ca un tată.
De ce te-ai dus de unul singur?
Du-te până la colț, citeşte-mi semnul.
Nu e vreun semn, zice tatăl meu,
numai un râu şi-o cioară singuratică,
şi iată-l, da, un semn uriaş cu Pepsi Cola,
un cerc de neon roşu, acoperind soarele oranj.

Am doi fii, zice tatăl meu,
şi fratele tău mă va salva de tine.

11

În primăvara lui 1976, Minoo Levy mi-a dat viaţa peste cap, aşa cum ar fi amestecat cărţile, dacă era o veterană între crupieri. Am remarcat-o, pentru prima dată, într-o după-amiază de mai, înaintea vacanţei de vară, când s-a băgat, neinvitată, în jocul nostru de fotbal, rezervat băieţilor. Cu toate că băieţii au protestat, ea s-a postat în apărarea noastră; Omid, care juca de obicei în apărare, în ziua respectivă era bolnav.

S-a întâmplat că mingea era la mine, şi-am tras un şut în ea, cât am putut de tare. Aşa se face că meciul s-a reluat, cu tot cu Minoo. După ce s-a terminat, m-am dus la ea, să mă prezint.

— Ştiu cine eşti, a zis Minoo. Hamid Mozaffarian, corect?

Mi-am şters năduşeala de pe frunte, păstrând o bună distanţă între mine şi ea.

— Nu ştiam că sunt celebru, i-am spus, la care ea a râs, pe o tonalitate de clavecin, care mă bântuie şi-n ziua de azi.

— Desenul tău a devenit celebru, e de-a dreptul iconic peste tot prin şcoală, a zis. Nu ştiai?

Văzusem şi eu fotocopii ale caricaturii mele cu „Jamşid Oarecarele” – ipostaza mea iraniană a lui Camus –, lipite

prin dulăpioarele din baie ale băieților și în curte, înșirate ca portretele deasupra pubelelor de gunoi, dar nu știam câtuși de puțin c-ar fi fost și altceva, decât o glumă.

— Iconic? Pentru ce anume? am întrebat.

— Pentru omul oarecare, aflat în pragul conștientizării, a zis Minoo.

Nevrând să par mai habarnist decât propria-mi creație, am zâmbit, cu aerul celui care știe, și m-am îndreptat spre casă. Ce însemna să fii „în pragul conștientizării" și cum ilustra desenul meu conceptul ăsta? Intenționasem așa ceva, fără să înțeleg nici eu pe de-a întregul, sau ceilalți proiectau asupra unei caricaturi un sens anume, fără vreo noimă? Întrebările mi se învârtejeau prin minte, dar, odată ce după-amiaza se închega în amurg, adică la ora stranie, care nu se resemnează încă a marca sfârșitul zilei, gândurile mi s-au mutat la Minoo însăși, de departe mai captivantă pentru mine, chiar și decât desenul meu cu sau fără semnificație. M-am gândit la șortul ei alb și la ghetele Adidas albe cu dungi roșii, la genele ei care trasau o curbă prea puțin probabilă și la pleoapele ei, ușoare ca niște aripi de libelulă.

A doua zi, ultima din anul școlar, am coborât la etajul claselor a zecea ori de câte ori mi s-a ivit ocazia, până când urmărirea în sine s-a făcut la fel de incitantă ca premiul propriu-zis. La ultima oră, am văzut-o printre colegele ei, lângă poarta școlii. În mod normal, aș fi fost prea timid, ca să pătrund într-un cerc de fete, dar, amintindu-mi de celebritatea mea nou-apărută, am tras aer adânc în piept, m-am gândit: *Besmellah* – „Cu Allah înainte" –, și m-am îndreptat către ele.

— Vă doresc o vară frumoasă, fetelor, am zis.

Au tăcut brusc, toate cu obrajii îmbujorați, cu țigările în mâini și cu blugi Levi's pe ele, uitându-se la mine cu ochi

mari, de parcă le-aş fi fost cu adevărat un soi de far diriguitor.

— Noi mergem diseară, câte suntem aici, la o întâlnire secretă, a zis Minoo. La ora şase. Vino şi tu cu noi.

— O întâlnire... pentru ce anume? am vrut să ştiu.

Ea s-a uitat în jur, după eventuale urechi prea curioase, apoi a zis:

— Pentru *gharbzadeghi* – vestoxificare, cum ar veni.

Era, şi ăsta, unul dintre acele cuvinte care intraseră de curând în lexiconul intelectualității, în rândurile căreia nu mă socoteam. Sugerând o contaminare, termenul denunța felul în care națiunea noastră devenise obsedată de Occident. Până atunci, nu mă gândisem eu prea mult în sensul ăsta, care nici nu conta pentru mine, ca fiind cine ştie ce. Putea să fie şi legată de greieri, întâlnirea cu pricina, că tot m-aş fi dus, numai ca să fiu lângă Minoo.

— Se-nțelege că nu poți să mai spui nimănui, a zis ea. Întâlnirea se ține într-o casă conspirativă, adică-n apartamentul vacant al unui profesor plecat în străinătate.

— Înțeleg, am zis.

În timp ce ea îmi nota pe o hârtiuță adresa, eu îmi şi făceam scheme în cap, despre cum ar fi urmat să împrumut Fiat-ul coupé al mamei mele, singurul dar cât de cât notabil pe care-l primise de la tatăl ei. Unica soluție alternativă ar fi fost Peykan-ul tatălui meu, aşa uzat cum era.

Mi-a întins hârtiuța şi, când i-am citit numele de familie, am rămas interzis.

— S-a întâmplat ceva? m-a întrebat.

— Eşti evreică?

— E vreo problemă?

— Nicidecum, dacă nu-i pentru tine, am zis.

— Mă descurc şi eu cum pot, a zis ea, cu un simț al ironiei care m-a dezarmat.

— Nu vreau să te simți lezată, i-am spus.

— M-aşteptam la mai mult de la cel care l-a conceput pe „Jamşid Oarecarele”.

— Nu există creator perfect, am zis, luându-i mâna şi sărutând-o.

— Vino să mă iei la 5.30, a zis ea.

Ca s-o forţez pe maică-mea să iasă din casă, i-am cumpărat bilet la un film franţuzesc de la un cinematograf din apropiere, plus o cutie de bomboane elveţiene. Manualul de utilizare a sufletului mamei mele – aşa cum de mult descoperisem – era scris în limba franceză. Când am ajuns acasă, am găsit-o pe terasă, curăţând colivia păsării, la fel ca în fiecare după-masă, şi sporovăind cu canarul, de parcă ar fi stat de vorbă cu un vechi şi drag prieten. I-am întins cutia de bomboane şi biletul.

— Cu ce ocazie? m-a întrebat.

Avea faţa înroşită de căldura după-amiezii şi părul – pe care şi-l purta, de obicei, coafat în trepte, precum îngerii lui Charlie[46] –, acum legat într-o coadă de cal, o făcea să arate ca o fetişcană.

— Un dar modest pentr-o mamă aşa frumoasă, i-am spus.

— Adică, vrei să las totul şi să mă duc la film? a zis ea. Când Omid încă nu se simte bine? Şi-acum e-n pat...

— Mai trăieşte şi tu puţin, i-am spus. Am eu grijă de Omid.

M-a sărutat pe frunte, a închis colivia şi s-a îndreptat spre dormitor, să se schimbe. Eu am rămas pe terasă, cu lumea

---

[46] Trimitere la serialul de televiziune şi la suita de filme de lungmetraj cu acelaşi titlu, *Charlie's Angels*, care au demarat în 1976 şi au cunoscut diverse distribuţii până în prezent, numitorul comun fiind acela că o echipă de trei fete lucrează pentru o agenţie de detectivi particulari, condusă de Charlie, un personaj care nu apare niciodată, rămânând o voce care se aude numai telefonic.

deschisă înaintea mea şi răsunând toată de cântecul păsărilor colibri. Nu ştiam ce era mai incitant, perspectiva unei întâlniri subversive sau faptul de a o vedea pe Minoo. Îmi găsisem şi-o fată, şi-o cauză, concomitent. Ce putea cere un bărbat mai mult de atât? Mi-a venit în minte un vers pe care tatăl meu îl cita frecvent: „Sunt îndrăgostit de lumea-ntreagă, pentru că lumea-ntreagă este a iubitei mele". Nu mai ştiam cine fusese autorul, dar presupuneam că era vorba de vreunul dintre suspecţii de serviciu – acei mistici medievali, de care oamenii refuzau să se dezbare. Un milion de alte versuri mai fuseseră scrise de atunci, dar noi ne cramponam, cu toţii, de barzii aceia, precum progeniturile nostalgice ale unei dinastii de mult apuse.

Apoi, stârnind ecouri cu tocurile prin curte, mama mea s-a uitat în sus şi mi-a trimis o bezea, după care a grăbit pasul pe stradă în jos, ca să prindă spectacolul de la ora cinci. În cele câteva luni dinainte, se mai înmuiase şi ea, petrecând mai mult timp cu mine şi Omid, şi cu pasărea, gătind mese complicate şi călcând tot ce se putea călca prin casă, inclusiv chiloţii noştri. Totul însă venea prea târziu – aveam aproape şaisprezece ani, dar apreciam efortul ei matern, chiar dacă întârziat rău de tot. Nou-descoperita ei bunătate, o puneam pe seama însingurării. Cu cât se afunda mai adânc tatăl meu în enciclopedia lui, cu atât mai atentă devenea mama cu fratele meu şi cu mine. I-am făcut semn de rămas-bun cu mâna şi-am stat o clipă, să savurez momentul.

I-am adus o cană de ceai bolnavului Omid şi l-am făcut să-mi promită că nu mă spunea. Verde la faţă ca un fruct de mango necopt şi febril nevoie-mare, nu era el în starea în care să mă refuze.

Când mi-am făcut apariția la Minoo acasă, cu Fiat-ul decapotabil, ea s-a aplecat peste portiera maşinii şi mi-a spus:

— Tu-ți dai seama despre ce-o să fie discuția, nu?

— Îmi dau seama, urcă-te, i-am spus, fără să comentez nicicum despre blugii ei Levi's şi ochelarii de soare Ray-Ban.

Am luat-o din loc, lăsând urme de accelerație bruscă pe asfalt, semne ale mândriei mele nemăsurate. Soarele amurgului ne încălzea pielea, şi mirosurile de nalbe şi iasomie, care se înălțau din grădinile de iunie, umpleau înserarea iminentă. Fugeam de ceva dinapoi şi ne îndreptam către ceva dinainte, ambele părți fiind în egală măsură infinite şi necunoscute pentru noi, precum începutul şi sfârşitul vremurilor. Dând ocol turnului Şahyad, vechi de cinci ani, care întruchipa trecutul nostru pre- şi post-islamic – arcada lui parabolică amintind de ruinele de la Ctesifon[47], împodobită cum era cu arcade ascuțite, care aminteau de moschei –, ne minunam de oportunitatea încă nerealizată, care ni se deschidea în față. După trei ani, turnul avea să fie redenumit Azadi – „Libertate" –, iar cel care-l proiectase, un tânăr de religie *baha'i*, să fugă din țară în acel exod în proporții de masă al persecutaților şi înfricoşaților. Creația lui, însă, avea să rămână martoră deceniilor de demonstrații şi contra-demonstrații, de speranțe colective şi progeniturile acestora, născute gata moarte, de mulțimi care se adunau, ca să-şi strige sus şi tare disperarea, şi se dispersau la fel de repede, sub loviturile de baston ale cutărui sau cutărui crez.

Întâlnirea din casa conspirativă s-a dovedit a fi aşa cum dinainte mi-o imaginasem: o cameră plină de un fum de-l

---

[47] Cetate antică, situată pe malul estic al Tigrului, nu departe de Bagdadul de astăzi, care a fost capitala imperiului persan timp de opt sute de ani, până când musulmanii au cucerit Persia, în anul 651 e.n.

tăiai cu cuțitul şi de opinii întretăiate despre libertate, drepturi, egalitate şi alte cuvinte semețe, care ne ridicau tuturor temperatura emoțională. Erau acolo comunişti, socialişti, constituționalişti, plus istorici de toate coloraturile politice, care le reaminteau tuturor celor de față că de multe ori ajunseserăm la răspântii similare şi până atunci, mai cu seamă în 1906, apoi şi în 1953, şi că, de fiecare dată, puterile străine băgaseră bețe-n roate eforturilor noastre de a ne democratiza. Cineva şi-a pus mintea să recite paragrafe întregi din *Peştişorul mic şi negru*, de Samad Behrangi – pe dinafară. Alții i-au parafrazat pe Marx, Hegel şi Voltaire. Alții au vorbit despre Ahmad Fardid, cel care formulase primul termenul *gharbzadeghi* – vestoxificare –, şi despre Jalal-Al-e Ahmad, cel care-l popularizase, şi despre cum bunurile industrializate din Occident ne distrugeau nouă agricultura şi meşteşugurile. Solul şi sufletul au fost invocate iar şi iar, şi cu toții am încuviințat din capete iar şi iar, de-a dreptul intoxicați de perspectiva renaşterii noastre.

Pe urmă, am stat în Fiat-ul mamei mele cu Minoo, ținând-o de mână. Întâlnirea durase mult mai mult decât m-aşteptasem eu inițial, şi eram conştient că mama precis ajunsese acasă, de-acum, şi că remarcase locul gol în care ar fi trebuit să fie maşina ei. Dar, pentru prima oară, nu-mi păsa de asta. Luna era plină şi umplea toată partea de jos a cerului de vară. La radio, se dădea *Soltane Ghalbha* – „Împăratul inimilor" –, de Anuşiravan Rohani. M-am aplecat înspre Minoo şi-am sărutat-o, iar în acel unic sărut, am uitat cu desăvârşire de lungile ceasuri de singurătate, pe care le adunasem deja, şi de multele ceasuri de disperare spre care mă îndreptam cu capul înainte. Dragostea nu era decât un dulce popas în marşul singuratic spre neființă.

Multă vreme după aceea, am condus maşina la întâmplare, fără vreo destinație anume, doar ca să amân cât

mai mult cu putință mersul înapoi acasă – teritoriul monoton al televizorului, al vaselor nespălate, al unei enciclopedii plictisitoare şi al gardurilor ridicate între membrii familiei. Am trecut pe dinaintea magazinelor de pe strada Şah Reza, pe dinaintea conclavurilor de femei îmbrăcate fie cu *chador*, cărora nu li se vedeau decât ochii, fie cu minijupe, după care am luat-o către centru, a cărui dărăpănare generalizată ne-a făcut să ne simțim generoşi, pentru simplul fapt că ne avântaserăm până acolo. În apropierea bazarului, un grup de bărbați recitau rugăciuni şi se loveau peste piept – o altă zi de bocet din lunga înşiruire de zile marcate de doliul național.

— E vorba de martiriul Fatimei[48], a zis Minoo.

Iar eu, amintindu-mi că era evreică, i-am răspuns:

— Da, mă rog, dar asta nu te priveşte pe tine foarte mult, este?

Ea s-a uitat în altă parte şi mi-a întors vorba:

— Nici pe tine nu te văd lovindu-te peste piept.

— Nici n-am de ce, i-am spus, ținând volanul cu o singură mână, ca şmecherii. Bătutul peste piept face parte din patrimoniul meu, ca națiune. N-am nimic de dovedit.

— Da, şi? Eu am?

Şi unul, şi celălalt am tăcut, despărțirea dintre noi arătându-şi deja primele semne. Tot Minoo a rupt acea tăcere:

— Să stai pe margine şi să te uiți la o procesiune îndoliată e mai rău decât să iei parte la ea. Bocitorul îşi poartă durerea ca pe-un drept din naştere; privitorul de pe margine nu poate pretinde nimic, doar propria excludere.

Devenea mult prea sobră conversația cu pricina. Eu, unul, aş fi preferat să discutăm despre ochelarii ei Ray-Ban.

---

[48] E vorba de Fatimah (615–632/633), singura fiică sau fiica cea mai mică a profetului Mahomed, în funcție de diversele tradiții legate de ea.

— Las-o încolo, i-am spus. Poporul tău își are locul său propriu, de toată stima. Doar sunteți, la urma urmelor, copiii Esterei!

— Da, și de-asta ne și pretindem celebri, a zis Minoo.Estera[49], sclava cea frumoasă, devenită regină, care și-a salvat poporul. O poveste care ne legitimează, la fel cum un muzeu își legitimează relicvele.

— Din câte știu, am zis, relicvele nu construiesc fabrici, nu devin oameni de știință sau profesori. Poți să insiști, dacă vrei, susținând că ești o victimă. Dar cert este că n-am spus nimic anapoda.

În tăcerea bubuitoare care a urmat, am luat o cotitură, m-am îndreptat înapoi către nord și-am întins o mână către ea. După o lungă ezitare, mi-a luat acea mână.

De departe, am zărit luminile roții celei mari, care păreau atârnate de cerul nopții. Am luat-o într-acolo, și n-am auzit ca Minoo să obiecteze. Am parcat mașina și ne-am afundat în parcul de distracții, unde aerul vibra de gălăgia făcută de copii, de râsete și de tot felul de sunete produse electronic. Minoo a vrut vată de zahăr, așa că ne-am luat și, când am văzut-o cum lua cu buzele, ușor-ușor, din zahărul răsucit în vălătuc, am simțit o veche dorință reaprinzându-mi-se în suflet. Am tras-o într-un colț și-am sărutat-o pe gură, luându-i și ceva zahăr de pe limbă. Ne aflam lângă salonul oglinzilor și-i auzeam pe cei dinăuntru, cum se minunau și chicoteau, văzându-și propriile reflecții distorsionate. Ținându-ne de mână, ne-am repezit și noi înăuntru, stricându-ne de râs în fața versiunilor noastre lungi și

---

[49] Personaj din *Cartea Esterei* (*Vechiul Testament*), care ajunge nevasta regelui persan Ahașverușș, calitate în care află despre un complot de ucidere a tuturor evreilor din regat și-l convinge pe rege să le îngăduie celor vizați să se apere, ucigându-și ei dușmanii.

deşirate, apoi grase şi deformate, făcându-ne complici cu amăgirile din oglinzi.

Din roata mare, suspendaţi la semiînălţime, cum eram, vedeam oraşul febril de sub noi, patru milioane şi jumătate de oameni care se înfruntau şi complotau, rezistau şi tânjeau. Iar noi, acolo sus, numai doi din toate acele milioane, stăteam într-o cochilie galbenă de plastic şi ne roteam.

— Minoo, i-am spus, tu eşti cel mai bun lucru de care am avut parte vreodată.

Am strâns-o în braţe, şi am rămas aşa, lipiţi unul de altul, cât a mai durat învârteala. Ştiam că zorile aveau să spulbere farmecul, ca pe o coajă de ou. Dar până atunci, mai era cale-lungă.

Acasă, i-am găsit pe părinţii mei, cum era şi de aşteptat. În salon, tatăl meu citea o carte despre cum fuseseră jefuite bronzurile din Lorestan, în anii 1920, iar mama se uita la televizor, la *Rangarang* – un şir nesfârşit şi plictisitor de stele ale muzicii pop, în rochii lungi de bal şi smochinguri, turnând, unul după altul, cele mai noi hituri, cu pocnituri din degete, cu corpurile ţepene, cu nişte mutre mai potrivite pentru Puccini. Mi-am luat singur din ce *tahchin* mai rămăsese şi m-am aşezat lângă ei doi – dar, dintr-un motiv sau altul, mi-a fost imposibil să înghit: puiul se încăpăţâna să-mi rămână înfipt în gât şi refuza să se lase ingurgitat. Am încercat să-l fac să-mi alunece pe gât în jos cu nişte Coca-Cola, dar gustul acela dulce mi-a lăsat ca un fel de arsură în gâtlej, carnea rămânând neatinsă.

— Nu-ţi e bine, Hamid? a întrebat mama.

— Mi-e bine, i-am spus şi-am continuat să mestec.

Mă simţeam ca şi cum aş fi plutit prin cameră, m-aş fi dat huţa cu candelabrul, aş fi luat praful de pe cupa din aur, decorată cu un cap de grifon, a tatălui meu – o antichitate

oarecare din perioada ahemenidă, care-i fusese dăruită de guvern.

— Cine ți-a dat voie să-mi iei Fiat-ul? a întrebat mama, fără să-şi mute privirile dinspre televizor.

— *Hichkas* – Nimeni, i-am răspuns, desfătându-mă cu nihilismul acelui cuvânt.

În lumina ecranului, fața ei a strălucit albastră. Mi s-a părut frumoasă, în momentul acela, mai frumoasă ca de obicei. Poate din cauza faptului că-mi dădeam seama: în sfârşit, îi atrăsesem atenția. Din camera mea, l-am auzit pe Omid, izbucnind într-un alt acces de tuse. Îmi părea rău că-l abandonasem, dar tot eu avansam raționamentul că tot ce câştigasem în acea seară, plus tot ce pierdusem, însumate, făceau să merite infracțiunea pe care o comisesem. Pagube colaterale, cum se zice în armată.

— Ştiai că filmul franțuzesc la care m-ai trimis era oarecum pornografic? a întrebat mama, în timp ce Googoosh, care arăta ca de înmormântare, cânta *Gomşodeh*.

— Cum, *Emmanuelle*[50]? m-am prefăcut mirat. E-un film uimitor, aşa zice toată lumea. Şi tu mereu fredonezi prin casă cântecul ăla, de Pierre Bachelet.

— Nu-l fredonam, dac-aş fi ştiut despre ce era filmul, a zis ea.

— Mi-am închipuit că-ți place tot ce e franțuzesc, am zis.

Tatăl meu s-a uitat la mine dezaprobator, apoi şi-a reluat lectura. Stătea pleoştit în fotoliu, cu fața luminată de veioza caraghioasă – un bust al Mariei-Antoaneta, coafat de un abajur lat de pânză. Mama îl cumpărase de la un talcioc parizian, cu câțiva ani mai înainte, şi se arătase atât de

---

[50] Titlul unei serii de filme de lungmetraj pe teme de ceea ce se numeşte *soft porn*, inaugurată în 1974, după romanul cu acelaşi titlu din 1967, de Emmanuelle Arsan, având-o în rolul principal pe actrița olandeză Sylvia Kristel (1952–2012).

mulțumită de ce descoperise ea printre acele vechituri, încât, până la urmă, tatăl meu îi dăduse voie să expună veioza.

— Dar atunci, de ce trebuie s-o ținem noi aici pe regina aia de demult? am zis. Ce caută ea la noi, în camera de zi?

— Acuma nu-ți mai convine lampa? mi-a întors-o mama. E-un obiect de artă, şi-atât.

— De artă? Şi m-am întors către tatăl meu: Tu, dintre toți, nu spui nimic la o asemenea idee absurdă?

— Nu trăiesc numai eu în această casă, Hamid, a zis el, cu calmul exasperant pe care şi-l păstra întotdeauna.

— Mai aveai puțin, şi chiar mă prosteai, am zis, ceea ce el s-a prefăcut a nu auzi.

Mama s-a retras la bucătărie, de unde s-a întors, după o vreme, cu nişte bucăți de chec cu portocale şi trei căni de ceai – o propunere de armistițiu, adică. Emisiunea ei muzicală s-a sfârşit cu un semnal brusc şi ascuțit, după care s-au ivit dungile de culoare care apăreau la fiecare miez de noapte, la sfârşitul programului. *Rămâneți cu bine, telespectatorilor. Nu mai aveam cu ce să vă zăpăcim. Toate trucurile noastre vi le-am arătat, v-am legănat cu îmbrățişarea noastră electronică, atâta cât am putut. De-acum, duceți-vă şi-nfruntați noaptea singuri.*

Cu televizorul închis, ne-am băut ceaiurile şi mâncat prăjiturile, având grijă să nu ne cadă firimituri altundeva decât pe farfurii. Mama, molfăind o bucățică, stătea pe canapea, cu picioarele încrucişate şi arătând mai degrabă osoasă, nu propriu-zis distinsă. Amăreala cojilor de portocală coapte avea darul să mă calmeze, aşa că mi-a părut rău că o trimisesem la filmul respectiv – dar nu suficient de rău, încât să-mi cer iertare. Tatăl meu şi-a depus farfuria goală pe măsuța de cafea, după care, şi-a întins picioarele, cu mâinile împreunate pe burtă.

Ascultați-mă! – aş fi vrut să le spun, simțind cum toate emoțiile serii mă cuprindeau iar pe dinăuntru. *Oraşul ăsta se dezmembrează.* Pentru prima oară, mi-am imaginat cum ar fi fost să fiu singur pe lume – fără ei doi, chiar şi fără Omid. Eu. Doar eu. Mi-am dorit acea lume, apoi m-a cuprins panica numai la gândul c-ar fi fost cu putință, apoi o profundă tristețe la gândul că era inevitabilă. Curând, însă, după aceea, gândurile mi-au revenit la Minoo. La pantalonii ei scurți şi albi, la genele ei, la sărutul de pe bancheta Fiat-ului. Astea, şi primele ei vorbe către mine: *Ştiu cine eşti*.

12

Dacă ar fi să numesc un singur motiv al dihoniei dintre mine şi părinții mei, din vara lui 1976, aş arăta cu degetul spre întâmplarea care a fost apoi cunoscută, în casa noastră, drept „Incidentul cu Supa Campbell”.

Invitat de ambasadorul iranian la Națiunile Unite, Andy Warhol sosise la Teheran, cu peruca lui albă şi cu aparatul Polaroid, ca s-o fotografieze pe Împărăteasă[51], o entuziastă în materie de artă, care construia primul muzeu de artă

[51] Farah Pahlavi (n. 1938), a treia soție (din 1959) şi, apoi, văduva ultimului şah al Iranului, Mohammad Reza Pahlavi.

modernă din Iran, în jurul unei colecții socotite de criticii occidentali „demnă de MoMA”[52]. Vai de chipul pe care-l transformă Warhol în portret, mă gândisem, pentru că zilele îi sunt numărate, ca față umană. Nici nu băgasem în seamă toată nebunia din jurul unuia ca Warhol, dar, când a fost organizată o seară în cinstea marelui artist la Ministerul Culturii, mama, ştergându-şi de praf pantofii marca Yves Saint-Laurent, a insistat să merg şi eu. Tatăl meu, care nu-şi ascundea câtuşi de puțin disprețul față de cutiile de supă Campbell[53], urma să ia parte, numai pentru că avea un post anume în minister şi nu putea să lipsească.

— Faci după cum crezi, mi-a spus, îndemn care era totuna cu indiferența, în mintea mea de la vremea respectivă.

Ascuns în mijlocul unui grup de tineri admiratori, artistul se uita la gazdele sale aparent împietrit, cu toate că singura trăsătură de caracter, pe care şi-o expunea fără teamă, era slăbiciunea pentru caviarul care se tot fâțâia prin sală pe tăvi de argint, purtate de nişte ospătari deloc zâmbitori. Despre ceilalți oaspeți, cei mai mulți părând să fi coborât de pe platoul de filmare al lui Visconti – cum se pronunțase artistul însuşi –, s-ar fi zis că nu le păsa prea mult de omul în sine, cât de numele lui: erau încântați să se afle în aceeaşi încăpere cu cele două cuvinte, „Andy” şi „Warhol”, ale căror zece litere simbolizau, pentru ei, numărul sacru al creației şi plenitudinii.

M-am învârtit şi eu prin sală cu paharul în mână, ronțăind la gustări şi înghițindu-mi mânia care mă

---

[52] Acronimul Muzeului de Artă Modernă de la New York.

[53] Trimitere la colajul realizat în 1961–1962 de Andy Warhol (Andrew Warhola, 1928–1987), reprezentând reproduceri ale celor 32 de soiuri de supă la cutie ale companiei Campbell.

stăpânea. Performanța francofilă a mamei mele parcă mă râcâia la ureche mai tare ca de obicei, în timp ce răceala tatălui meu, la fel de predictibilă ca sosirea ziarului de dimineață, era de natură să-mi stârnească o furie mută.

Îmi petrecusem vara cu Minoo, în ipostaza de turist al atitudinii revoluționare. Citisem stenograme tipărite ale conferințelor lui Ali Şariati şi începusem să mă inițiez în leninism, grație unei traduceri după *Ce e de făcut?*[54], care fusese imprimată cu o literă miniaturală, în format de broşură, şi lăsată în toaleta unei stații de benzină – iar eu o găsisem în timpul unui drum cu familia până la Karaj. Câteodată, chiar trecusem în revistă biblioteca de la Minoo de acasă, plină de volume din operele lui Voltaire, Diderot şi Montesquieu, principalele figuri ale iluminismului. Dar, la fel cum declară dintotdeauna călătorii, că şi-ar dori să se mute în oraşul pe care l-au vizitat cel mai recent, aşa şi eu: citeam câteva paragrafe din fiecare carte şi decideam, spontan, să adopt filozofia desprinsă din ele, angajament care dura cel mult până la următoarea excursie. O asemenea oscilație mă tulbura. Ce se poate spune despre omul care nu ştie ce şi cum gândeşte? Când Minoo mă întrebase, frustrată, dacă-l admiram pe careva sau nu, îi răspunsesem:

— Să ştii că da – pe Massoud Ahmadzadeh.

Dar asta îi spusesem nu atât din convingere, cât pentru faptul că, în dimineața respectivă, găsisem în stația de autobuz şi citisem broşura lui Ahmadzadeh intitulată *Mobarezeh-ye mosallaḥaneh, ham esterateji ham taktik* – adică, „Lupta armată. Strategie şi tactică" –, în care se amestecau idei ale lui Mao, Che Guevara şi Régis Debray.

---

[54] Titlul unei broşuri pe teme politice, cu caracter programatic, scrisă în 1901 şi publicată în 1902 de V.I. Lenin (Vladimir Ilici Ulianov, 1870–1924). Subtitlul era : *Chestiuni arzătoare ale mişcării noastre*.

Zisesem şi pentru că Ahmadzadeh aparţinea unei grupări care făcea parte, la rândul ei, din Fedaiyan-e-Khalq – Organizaţia Gherilelor Fedai ale Poporului Iranian – care ieşise în evidenţă prin faptul că-l asasinase pe şeful tribunalului militar şi se dedase la jefuirea cu braţ armat a mai multor bănci. Altfel spus, dintre toţi subversivii, membrii organizaţiei erau de departe cei mai iconoclaşti. Minoo, adeptă a democraţiei liberale şi-a rezistenţei nonviolente, nu era de acord cu opţiunea mea, iar eu, care pe atunci încă mai doream să-i fiu pe plac, îi făcusem concesia că, aşa cum zisese Gandhi[55], „nonviolenţa şi adevărul sunt termeni inseparabili, şi fiecare dintre ei îl presupune pe celălalt".

În sala tapetată cu oglinzi a Ministerului, faţă-n faţă cu Andy Warhol şi anturajul său tineresc, stăteau în poziţie de drepţi, cu băuturi în mâini, mai mulţi bărbaţi în uniforme militare, cu piepturile pline de medalii. Alţii afişau, cu ţinutele lor mai relaxate şi ochelarii cu rame de metal, o atitudine mai de savanţi. În centrul sălii, se afla un grup de afacerişti, cu nevestele lor tapetate cu smaralde, care stăteau pe cele două diagonale, ca nişte balerine de-ale coregrafului american Balanchine, şi-l ascultau pe un magnat al dulciurilor, cum se lăuda cu fabrica lui cea mai nouă, de la Qazvin. Lângă res-pectivul grup, erau tatăl meu şi asistentul lui de cercetare, Yasser *Maghz-Pahn*, care discutau despre arta pop.

---

[55] Mohandas Karamchand, supranumit *Mahātmā* („Marele Suflet") Gandhi (1869–1948), activist politic indian, adeptul nonviolenţei, cel care a negociat şi obţinut, în 1947, independenţa Indiei de Regatul Unit al Marii Britanii.

— Strălucirea lui, zicea Yasser, uitându-se şi referindu-se la Warhol, constă în faptul c-a îmbrăţişat consumerismul din toată inima.

— Şi ce strălucire e-n asta? l-a întrebat tatăl meu, răsucindu-şi paharul de whisky şi făcând cuburile de gheaţă să se ciocnească de pereţii de cristal de Baccarat. E-o capitulare...

Yasser l-a întrerupt:

— Bine, dar nu vă daţi seama? În loc să se confrunte prin ipocrizie cu sistemul, el pune totul pe masă, la vedere. Strălucirea-n asta constă!

— Poate c-ar trebui să punem şi *noi* totul pe masă, la vedere, şi s-arătăm sistemul cu degetul, drept ceea ce şi este, am zis eu.

Tatăl meu s-a uitat la mine, aruncându-mi câte o suliţă cu fiecare ochi. Şi-a mutat apoi privirile către oamenii guvernării, care ne înconjurau, de fapt, şi mi-a spus, în şoaptă:

— Nu-i locul potrivit pentru aşa ceva!

— Ba e *tocmai* locul potrivit, am zis. Doar suntem în bârlogul leului!

— Domnilor, a zis Yasser, căutând să disipeze tensiunea, m-am trezit azi-dimineaţă c-o mâncărime la deget – şi şi-a ridicat degetul arătător, care avea pielea iritată. De ce credeţi că...?

— Poate dacă nu te-ai mai scobi atâta-n nas..., *aghaye* Yasser, i-am spus.

— Ce-i cu tine? a zis tatăl meu. Te-ai întors iar la manierele de *khorous jangi*? Fiul meu, cocoşul de luptă.

— *Baaz gardad be asleh khod har cheez* – Totul se-ntoarce la propriile origini, i-am întors şi eu vorba, după care, am continuat: Iartă-mă, Yasser-*aga*. N-a fost frumos din partea mea. Dar de ce schimbi dumneata subiectul? Nu spuneai adineauri că strălucirea omului ăstuia constă în faptul că s-

a dezbărat de ipocrizie şi-a îmbrăţişat sistemul? De ce să nu facem şi noi la fel? De ce să nu ieşim din izolare şi să strigăm, de pe acoperişuri, „Trăim şi ne batem în corupţie; suntem, cu toţii, fie păpuşi, fie păpuşari”?

Oamenii se adunaseră în jurul nostru de-acum; printre ei, şi mama, care-şi arăta din plin şi cu entuziasm decolteul mai mult decât generos, ceea ce avusese darul să-mi alimenteze pornirea toată seara.

— Potoleşte-te, Hamid! s-a stropşit la mine, cu vocea gâtuită de cât de umilită se simţea.

— Tu ai ţinut morţiş să vin şi eu, i-am spus.

— Aş vrea să pleci imediat, a zis tatăl meu.

— În fine, suntem şi noi de acord într-o privinţă, i-am replicat.

Am luat-o pe jos, mergând multă vreme, ca să ajung acasă la Minoo. Deşi era o seară de vară fără cusur, mă simţeam ca pe buza unei prăpăstii, tânjind să-mi întâlnesc propriul sânge vărsat. Ceea ce spusesem despre corupţia guvernamentală mă făcea numai bun de-o arestare şi de un interogatoriu la poliţia secretă, dar eram convins că tatăl meu găsise deja o cale să mă scape şi din asta. Ceea ce mă înrăia şi mai tare: aş fi vrut să fiu luat la întrebări, poate chiar şi bătut, până când n-aş mai fi ştiut de mine. Numai atunci, mă gândeam, circumstanţele în care m-aş fi găsit ar fi fost pe măsura angoasei mele.

Străzile erau pline de pietoni ieşiţi la plimbare – o familie cu îngheţate la cornet, un cuplu de tineri care se sărutau în faţa vitrinei în alb şi roşu a unui Kentucky Fried Chicken, un bărbat singur, în costum, care fugea să prindă ultimul autobuz. Cu toţii eram, în egală măsură, echilibrişti care mergeam pe sârmă între mitul măreţiei noastre ancestrale şi realitatea trecutului nostru compromis, între tentativele noastre de a ne autoguverna şi repetatele noastre eşecuri în

a face asta. Eram o generație cufundată în petrol şi în uitare, oraşul de oțel şi sticlă extinzându-se întruna în jurul nostru, obliterând cu o viteză amețitoare aleile bunicilor noştri şi încorsetându-ne din ce în ce mai mult, pe măsură ce el era tot mai lăbărțat.

Minoo mi-a deschis uşa, îmbrăcată cu o pereche de pantaloni scurți, tăiați dintr-alții mai lungi, şi un bluzon.

— Nu era vorba că te duci la petrecerea cu supă Campbell? m-a întrebat.

Am intrat şi, când am realizat că era singură acasă, am sărutat-o mai apăsat, mai cu forță, decât oricând până atunci, împingând-o, uşor-uşor, înspre camera ei. Deşi ne smotociserăm de nenumărate ori, nu ne aventuraserăm niciodată mai departe de atât. Ea pe jumătate mi-a opus rezistență, pe jumătate mi s-a abandonat tacit – nici nu aveam nevoie de altă permisiune.

Năduşisem tot, de la zăpuşeala nopții şi de la mirosul pielii ei în toiul verii. Mi-am dat jos bluza şi-am împins-o pe Minoo pe pat, neîncetând s-o sărut pe gât şi nebăgându-i în seamă protestele rostite cu jumătate de glas. Voiam s-o iubesc şi s-o rănesc deodată, senzația de greutate a corpului meu peste corpul ei îmbătându-mă cu propria mea senzualitate. Am ținut-o în acelaşi ritm o vreme, dar, când i-am descheiat nasturii şortului şi mi-am băgat o mână între picioarele ei, mi-a tras o palmă atât de tare peste urechea dreaptă, încât, efectiv, mi-am simțit creierii ciocnindu-mi-se de pereții craniului. M-am ridicat de pe ea, cu pielea capului zvâcnindu-mi. Era exact acea durere ca o pulsație, m-am gândit, pe care o căutasem cu lumânarea în toată seara dinainte, aşa încât am scos un oftat prelung, mi-am lăsat corpul să alunece la podea şi m-am prăbuşit pe spate, cu ochii închişi, ca şi cum aş fi vrut să-mi țin lacrimile de copil,

să nu mă podidească. Minoo s-a aşezat lângă mine pe jos, cu picioarele încrucişate sub ea.

— N-am vrut să se-ntâmple în felul ăsta, mi-a spus.

Cum zăceam acolo, pe covorul din camera ei, învăluit în mirosul de lână veche, am şoptit:

— Iartă-mă – deşi nu cred să mă fi auzit, pentru că mi-a spus:

— Ştii, să fii violent, şi-atât, nu foloseşte la nimic.

— Da' ce mai trebuie? am zis.

— N-ai priceput, mi-a spus. Te rog să pleci. Vreau să fiu singură. Şi, Hamid..., a mai zis. Nu te mai întoarce niciodată. Tu şi eu am terminat-o.

13

Dacă nu s-ar fi înclinat casa noastră, după câteva luni, viaţa mea poate c-ar fi luat-o într-o direcţie diferită.

În acea toamnă, după săptămâni petrecute în vidul creat de Minoo, am început cursurile la universitate. Nu aveam stofă de făcut politică, îmi spuneam. Cel mai bine era să mă ţin de pasiunea mea iniţială – desenul, plus istoria desenului. Mergând spre casă, după ore, într-o după-amiază, şi gândindu-mă la cursul din acea zi, despre diferenţa dintre a vedea o lucrare de artă înăuntrul şi în afara contextului propriu ei – de exemplu, să admiri o frescă de Giotto în bazilica Sfântului Francisc din Assisi, faţă de

atunci când găseşti o reproducere a frescei respective într-o revistă –, am remarcat aplecarea casei către stânga, o înclinaţie bizară, care o făcea să arate precum ceva ce-ar fi fost pictat de Magritte. Am dat la o parte observaţia, ca pe o iluzie optică: fără îndoială că toate discuţiile despre perspectivă, compoziţie şi acuitate vizuală mă făceau să percep neregularităţile lumii ceva mai bine. Dar, de ce mă uitam, de aceea deveneam tot mai convins că era vorba de o scolioză arhitecturală, care avea să conducă, mai devreme sau mai târziu, la complicaţii mult mai grave.

Tatăl meu a râs, când i-am spus:

— *Meymoun balad nist beraghse migeh zamin kajeh* – „Maimuţa nu ştie să danseze şi dă vina pe ringul de dans, că e-ntr-o parte", după care, stând la biroul lui de la ultimul etaj, cu costum şi cravată, dar cu papuci, şi-a ridicat ochii din hârtii şi a mai zis, pe un ton ceva mai blând: Casa n-are nimic, Hamid. Poate vrei tu să crezi, numai, că e-ntr-o parte?

Poate, poate... Ce ştiam eu, în tot cazul? Mă dovedisem un netot în materie de sentimente şi de filozofie politică, aşa că de ce nu şi în ce ţinea de arhitectură? Am dat chiar şi eu la o parte propriile mele aprehensiuni legate de o eventuală prăbuşire structurală a casei, dar, când toamna s-a dus, şi-a venit iarna, iar crăpăturile din apartamentul nostru au început să se întindă, precum firele unei pânze de păianjen, în jurul tocurilor de la ferestre şi uşi, am bătut la uşa dătătoare de fiori a proprietarului nostru, ofiţer superior în Forţele Aeriene Imperiale. Era un bărbat înalt, de vreo cincizeci de ani, cu o voce altminteri prietenoasă şi-o colecţie de tricouri Lacoste de polo. Nu-l prea vedeam niciodată, pentru că, în timpul săptămânii, pleca de acasă cu noaptea în cap şi se întorcea, seara, numai cât să se culce. Dacă era să-i dai crezare lui Yasser *Maghz-Pahn*, clevetitorul care cunoştea pe oricine merita să fie cunoscut, generalul îşi

petrecea zilele de la sfârşit de săptămână citind romane de Leonardo Sciascia, la o ceainărie din apropiere de bazar – ciudată alegere, dat fiind gradul său militar –, sau mergea să călărească în districtul Evin, la clubul de echitaţie Şaki.

În după-amiaza respectivă, dată fiind furtuna de zăpadă preconizată, se întorsese acasă mai devreme, aşa că mi-a deschis uşa în pijama.

Am aruncat o privire înăuntru. Pe o consolă din vestibul, trona o statuetă de fildeş din spaţiul germanic, reprezentând un bufon pe un soclu de lemn, într-o poziţie diavolească, sinistră. Mi-am adus aminte că-şi făcuse instrucţia militară la nu ştiu ce bază aviatică de lângă München, în Bavaria.

— Scuzaţi deranjul, domnule general, i-am spus. Dar cred că e-nclinată casa.

— Poftim? Nu-nţeleg, a zis el.

— Casa... e-aplecată într-o parte.

— În ce parte? a vrut să ştie.

Nu mă gândisem c-ar fi contat în ce direcţie.

— Cred că spre stânga, i-am spus.

M-a rugat să-l aştept şi s-a dus înăuntru, să-şi pună pantalonii şi ghetele, după care am ieşit amândoi, eu mergând pe urmele generalului, ca şi cum aş fi fost ordonanţa lui. De pe cealaltă parte a străzii, s-a uitat cu un aer de cercetător la casă, înclinându-şi capul când într-o parte, când în cealaltă, cum faci după ce atârni un tablou pe perete. L-am remarcat pe tatăl meu – silueta lui, de la brâu în sus – la fereastra de la etaj, privindu-mă cu o mină de nemulţumire pe faţă.

— Nu văd să fie-nclinată, a zis generalul.

— E posibil să văd eu lucruri care nu sunt reale, i-am spus. Iertaţi-mă.

— Stai puţin, a zis el, continuând să se uite scrutător la faţada casei, care data de la jumătatea secolului. Uite cum stă numărul casei, de pe uşa din faţă. Chiar că e-nclinat –

şi, observându-l şi el, chiar atunci, pe tatăl meu în spatele ferestrei, l-a salutat milităreşte, primind, în schimb, o fluturare de mână civilă, care nu părea să-l angajeze cu nimic pe domnul Mozaffarian-senior.

Am intrat înapoi în casă, unde generalul a deschis o uşă care scârţâia, şi-am coborât amândoi în beci, pe o scară în spirală. Mirosea neplăcut, a umed şi rece, a lucruri vechi şi-a decenii de când nu se umblase la ele. Generalul a scăpărat un chibrit – de la Clubul Ofiţerilor – şi l-a ridicat spre perete, mişcându-l în sus şi-n jos, şi iar în sus. Habar n-aveam ce căuta. Curând, însă, le-am văzut: nişte crăpături adânci, orizontale, care se întindeau pe mai mulţi pereţi.

— Asta nu-i bine, a zis generalul, fără să dea vreo explicaţie.

Nici nu-mi trebuia vreuna. Era suficient pentru mine faptul că-mi confirma suspiciunile.

De dimineaţă, lumea rămăsese neschimbată, cu excepţia celor douăzeci de centimetri de zăpadă care acoperiseră pământul şi-a tăcerii mofluze a tatălui meu, care nu ştia să piardă. Refuzase micul-dejun şi-şi pusese lanţuri de zăpadă la roţile maşinii, pornind către minister, înainte să fi apucat generalul să-şi degivreze parbrizul.

Simţindu-mă recunoscător faţă de general, pentru că mă luase în serios, l-am ajutat să-şi cureţe maşina şi m-am oferit să chiulesc de la cursuri, ca să-l primesc pe constructorul cu care programase el o inspecţie a casei. Mi-a mulţumit protocolar, cum îi era felul, şi mi-a cerut să-i raportez la un număr de telefon, pe care mi l-a mâzgălit pe dosul unei chitanţe.

După câteva ore bune, a sosit constructorul, însoţit de un inginer şi de doi muncitori. După o evaluare prelungită, au început să lucreze: au spus că fundaţia se scufunda, motivele fiind o proastă drenare a apei şi presiunea exercitată asupra solului, casa riscând să se prăbuşească.

Bineînțeles că m-am temut, dar ce mai conta că mă temeam, când mă simțeam şi atât de răzbunat? I-am telefonat generalului la numărul pe care mi-l notase pe hârtie – s-a dovedit că era chiar numărul biroului său de la Forțele Aeriene Imperiale – şi m-am umplut de propria mea importanță, când i-am transmis diagnosticul constructorului. Mi-a mulțumit iar scurt şi la obiect, cum făcuse şi de dimineață, adăugând apoi:

— Tatăl dumitale trebuie să fie mândru.

Tatăl meu nu a fost nici mândru, nici mulțumit. La cină, în aceeaşi seară, a rămas cu furculița înfiptă în orez şi tocană o vreme, după care, a zis, mai mult pentru sine:

— Poate c-ar trebui să mut în altă parte materialul enciclopediei...

— Singura ta preocupare sunt hârtiile tale? a întrebat mama.

El a îndreptat furculița către mine şi-a zis:

— De ce trebuie să provoci tu necazuri întotdeauna?

Reparatorii s-au dovedit a fi un cuplu de doi frați, pe nume Mirza şi Morteza. Mirza – mai bătrân decât celălalt cu cel puțin zece ani şi, evident, şeful echipei lor – dicta ritmul de lucru, stabilea ce era de făcut şi ținea socoteala pauzelor. Să fi avut vreo treizeci sau patruzeci de ani, cine ştie? Şi, dacă n-ar fi avut fața plină de ciupituri şi n-ar fi fost adus de spate prematur, poate c-ar fi putut trece drept arătos. Fratele lui era mai puțin marcat pe față, dar şi mai puțin chipeş – adică, un capriciu egalizator al sorții lor familiale îi menținuse pe amândoi cantonați pe tărâmul modestiei.

Nu i-am băgat în seamă, aşa cum nu-i bagă nimeni în seamă pe lucrători, asta însemnând că le dădeam bună-ziua de câte ori ni se încrucişau drumurile; în rest, mă prefăceam că prezența lor mă interesa la minimum, şi numai dintr-o strictă politețe – oi fi fost un student mediocru la facultate,

dar învățasem, dacă nu altceva, măcar bunele maniere. Odată cu trecerea lunilor, faptul că erau şi ei pe acolo, în casa noastră, devenise un şablon, cu nimic diferit de motivul decorativ dintr-un covor, pe care-l vezi în fiecare zi, dar, de fapt, nu-l vezi câtuşi de puțin. Găurile pe care le forau şi praful pe care-l produceau erau singurele lucruri care reaminteau faptul că existau şi ei pe lume.

Când s-a făcut vară, stând eu în grădină, într-o dimineață, şi citind ziarul, am dat peste o caricatură de-a lui Huşang Habibi, zis şi „H.”, vechiul prieten al tatălui meu. Caricaturile lui cu oameni corupți şi salahori în mizerie, cu grăsani ajunşi regi, înconjurați de gorilele lor, apăreau din ce în ce mai des prin ziare, semn al strădaniilor guvernării de a împrăştia firimituri de libertate, în fața unei nemulțumiri crescânde. Am resimțit ca pe un junghi faptul că erau duse de mult zilele mele revoluționare – la fel şi Minoo, care mi le prilejuise. Mi-ar fi plăcut să mai arăt cuiva imaginea din ziar, numai că nu era nimeni prin jur – erau toți înăuntru, pregătindu-se pentru excursia de fiecare an la Marea Caspică. Dată fiind ostilitatea constantă a tatălui meu față de mine, refuzasem să merg şi eu, iar el nu avusese nimic de obiectat, ceea ce nu făcuse decât să-mi întărească hotărârea de a rămâne singur la Teheran.

Când a sosit camioneta cu cei doi frați, le-am arătat lor desenul – un bărbat care atârna de o spânzurătoare şi se uita în jos, la taraba lui cu baloane, înconjurată de un rege şi de zbirii lui. Legenda zicea: „Un vânzător de baloane a lipsit de la jubileul regelui”. Morteza a ridicat din umeri şi-a plecat. Mirza, fratele lui, a râs, dar ținându-şi gura pe jumătate închisă – încerca să-şi ascundă lipsa unui canin din partea dreaptă. Pe urmă, am rămas amândoi stingheriți, neştiind ce să facem în continuare.

— Ai mei pleacă spre nord azi, i-am spus.

El s-a uitat la mine, surprins – de faptul că-i făceam o asemenea destăinuire. Era prima oară, când îi vorbeam direct despre ceva. După o vreme, a zis:

— Nu te duci cu ei?

— Am decis că nu mă duc, anul ăsta, i-am spus. De obicei, mergem toată familia, dar uneori e mai simplu să stai singur.

— Aşa ceva, n-am de unde să ştiu, a zis.

— Dumneata ai familie?

— O nevastă şi patru copii. Cu toţii sănătoşi, slavă Domnului.

— Slavă Domnului, am repetat. Să-ţi fie binecuvântaţi. Ce altceva ne putem dori, dacă nu sănătate?

Dar cine spunea, de fapt, lucrurile alea? Nu mă recunoşteam câtuşi de puţin.

— Ei, să mă duc şi eu la lucru, de-acum, a zis el. Dacă-mi dai voie.

Cât şi-au încărcat ai mei bagajele în Peykan-ul tatei, eu am rămas în grădină. M-am gândit dacă să-i ajut, dar am preferat să nu – ştiam că tatăl meu ar fi considerat gestul o concesie. Când au terminat, m-am dus la ei şi, în timp ce-şi luau rămas-bun, mama mea sfătuindu-mă ce să mănânc, dându-mi indicaţii despre cum să ud plantele şi unde să pun lucrurile la spălat, m-am întors către tatăl meu, i-am arătat caricatura şi i-am spus:

— Vechiul tău prieten H. e-n toate ziarele, în ultima vreme, ai văzut?

— Am văzut, a zis el, pe un ton sec.

— Presupun că nu-l mai închide nimeni, am zis, dar nu mi-a răspuns, aşa c-am adăugat: Se-apropie schimbări, te pomeneşti.

— De ce nu-l întrebi mai bine pe noul tău prieten, generalul? a zis tatăl meu, după care, a deschis portiera din

față şi s-a instalat la volan, pornind motorul înainte ca mama şi Omid să fi apucat măcar să se urce şi ei.

— De ce să-l întreb pe general, i-am întors vorba, când avem un om al guvernării chiar la noi în familie? Cu siguranță ştii la fel de bine ca el ce se-ntâmplă.

Omid m-a privit cu tristețe; de săptămâni întregi se ruga de mine să nu stric vacanța de familie anuală.

— Foarte bine, să mergem, a zis mama. Hamid, ai grijă ce faci.

— Poate că se prăbuşeşte casa, câtă vreme sunteți voi în vacanță, am zis. Şi-o să mă găsiți printre dărâmături, la-ntoarcere – îngropat cu enciclopedia ta la un loc.

— Nu-mi fac griji c-o să te găsim în viață şi bine sănătos, a zis tatăl meu. Şi nici măcar nu-ncerca să te-apropii de enciclopedia mea. În tot cazul, am încuiat uşa de la birou.

În zilele următoare, s-a conturat un ritual: mă aşezam cu ziarul şi cu un pahar de ceai în grădină, iar când soseau cei doi frați, îi arătam lui Mirza caricatura zilei, de obicei desenată de acelaşi H. Uneori, îl apuca râsul; alteori, stătea şi se uita la imagine preț de câteva momente, după care, zâmbea vag, ceea ce voia să spună, ştiam, că nu pricepuse poanta caricaturii, dar nu-i venea tocmai bine să recunoască. Nici nu conta prea tare – ideea era că aveam ceva de împărtăşit.

Când se apuca Mirza de lucru, eu, care pe atunci nu eram încă expert în solitudine – mai târziu aveam să devin –, cădeam pradă nelinişstii. Faptul că scăpasem de familie nu-mi era suficient.

Mi-ar plăcea să cred că dorul meu de dreptate m-a făcut să deschid, în orele acelea fără substanță, vechile broşuri cu texte din Lenin şi Marx, pe care le țineam ascunse la mine sub pat, într-o cutie de pălării. Dar adevărul nu era ăsta. Ce m-a făcut să descopăr textele respective, cel puțin la

început, a fost plictiseala; sau, mai exact, însingurarea. Cât de tare îmi lipsea Minoo!

M-am pus pe citit, pierzându-mă nu în limbaj, cât în ideologie. Dacă primul concept este apă – fluid şi maleabil –, al doilea e-un bolovan – dur, greu şi deloc flexibil. Amândouă sunt făcute din cuvinte, dar, dacă, în limbaj, cuvintele sunt stăpânii, în ideologie sunt slujitorii. Această diferenţă esenţială îmi scăpa în zilele respective, şi din cuvintele ideologiei, treptat, mi-am format un eu, procesul în sine dovedindu-se foarte liniştitor pentru băiatul care eram pe atunci, nestatornic, nestăpânit şi, mai presus de toate, mediocru. A urmat provocarea de a găsi o scenă pe care să-mi înfăţişez noul eu, situaţie în care Mirza, companionul meu matinal de vizionat caricaturi din ziare, a devenit, pentru mine, şi mai mult, şi mai puţin decât un om – a devenit un proiect.

Am început să merg să văd ce mai făceau fraţii, înarmat cu suc de rodie, ceai şi prăjituri, în timp ce ei forau în temelia fundaţiei, pentru a instala piloni pe care să poată fi împinsă mai sus porţiunea scufundată a casei. Morteza îmi accepta ofrandele, fără să interacţioneze cu mine: bea, mânca şi se întorcea la treaba lui. Mirza, în schimb, îşi mai lungea pauzele de lucru şi, după cum se lumina la faţă, ori de câte ori mă vedea venind cu câte o tavă, am înţeles că se bucura de vizitele mele, ba chiar, după un timp, le aştepta cu nerăbdare. La început, am vorbit despre munca lor, despre felul în care scurgerea greşit construită a burlanelor prin care era evacuată în pământ apa de ploaie făcuse ca solul de sub casa noastră să se umfle şi să fisureze fundaţia.

— Oamenii uită, mi-a spus el, că pământul pe care construiesc e ca o fiinţă vie. Respiră, se umflă şi se strânge, ca orice fiinţă umană.

Respectul pe care-l arăta pământului mi l-a reamintit pe unchiul meu, Majid, şi mi-a transformat, uşor-uşor, curiozitatea faţă de Mirza în afecţiune. În săptămânile următoare, pe măsură ce deveneam din ce în ce mai apropiaţi, iar formalismul relaţiei dintre noi s-a mai disipat, mi-a dezvăluit multe amănunte ale biografiei lui. Era, de fel, din Anzali, dintr-o familie de pescari. De pe vremea străbunicului, mi-a spus, şi până când împlinise el însuşi doisprezece ani, pescăriile de la Marea Caspică se aflaseră sub controlul unor familii ruseşti de cutare sau cutare crez. Până când se naţionalizase industria pescuitului, în 1953, şi condiţia de pescar ajunsese şi ea să se amelioreze, tatăl lui se pricopsise cu afecţiuni pulmonare şi nu mai putea petrece ore întregi pe mare, în larg. Îşi găsise o slujbă la o fabrică de caviar – umplea cutiile de tablă aurie cu ouă de sturion.

— Ţin minte că i-am făcut, când eram copil, o vizită la fabrică, a zis Mirza. Şi m-am uitat la cum aduceau doi oameni ditamai peştele, mare şi trist, pe o targă pusă pe roţi. Îl mutau pe o masă, îi despicau abdomenul şi scoteau din el o masă uriaşă, compactă, de ouă negre. Mi s-a făcut aşa o frică, de-am îngheţat într-un colţ, nemaiîndrăznind să mă mişc nici măcar un pas, cât să mă feresc de sângele împroşcat pe podea.

Era pentru prima oară când mă gândeam la caviar, piesa centrală a oricărei mese pe care o dădeau bunicii mei din partea mamei, ca fiind nişte ouă, de fapt, nişte fiinţe încă nenăscute, smulse din abdomenul unei alte fiinţe. Corporalitatea întregii poveşti m-a întors pe dos.

— Văzându-l pe tatăl meu acolo, cum îndesa caviarul în cutiile-alea de tinichea, ore-n şir, cu plămânii lui bolnavi, mi-am dorit să fac şi eu ceva, orice..., a continuat Mirza, stând pe treapta cea mai de jos a scării duble şi sorbindu-şi ceaiul – sorbindu-l zgomotos, de fapt, ceea ce mă irita, dar

mă prefăceam a nu auzi, decizând că lipsa manierelor din mica noastră societate nu avea să ne tulbure prietenia care tocmai îmbobocea. Mi-a spus apoi: Am fost primul, din familia mea, care a părăsit regiunea şi s-a mutat la Teheran, mutare pe care şi fratele meu a făcut-o mai târziu. Dar am rămas cu educaţia la nivel de gimnaziu...

L-am întrebat dacă era mulţumit de hotărârea pe care o luase, iar el, o vreme, nu mi-a răspuns nimic. Într-un târziu, a zis:

— Nu mi-a fost uşor.

Mie, în schimb, asta mi-a servit ca deschiderea de care aveam nevoie. Am început să-i vorbesc – aşa cum şi mie mi se vorbise de atâtea ori, la întâlnirile din casa conspirativă – despre burghezie şi proletariat, despre polarizarea claselor, despre coruperea sistemului educaţional de către societăţile capitaliste, cum era şi-a noastră. În primele zile, a părut intrigat de ce-i spuneam. Dar, din ce deveneau prelegerile mele mai lungi şi mai înfocate, din aceea el se ferea de ele mai tare, găsind scuze de a-mi tăia mie avântul şi a se întoarce la lucru, sub pretextul că generalul se ţinea de capetele lor să termine mai repede.

— Şi de ce să-ţi fie frică de general? am întrebat într-o seară, în timp ce el îşi strângea catrafusele şi se pregătea să încheie ziua respectivă.

— Generalul îmi plăteşte leafa, mi-a spus.

— Te plăteşte, am zis, dar nu suficient. Fiindcă te exploatează. Nu mi-ai spus dumneata că locuieşti cu soţia şi cei patru copii în două camere, ca tot atâtea sardele într-o conservă?

— Ţi-am spus că locuim în două camere, a zis el. Dar treaba cu sardelele-n conservă e-a ta, nu-i mea. Din banii generalului îmi hrănesc eu familia – şi-a trecut pe lângă mine, adăugând: Cine altcineva mă plăteşte, că doar nu tu?

— Nu vezi imaginea de ansamblu, i-am spus. Nu-i vorba de general aici, sau de dumneata, sau de nimeni altcineva. E vorba de sistem.

— Nu ştiu eu cum e cu sistemele, a zis Mirza. Ştiu că am o nevastă şi patru copii, care au nevoie de mâncare, de haine şi de doctorii – şi s-a urcat în camionetă, coborând fereastra din partea lui, după care a zis: A, şi nu ți-am spus adevărul despre sănătatea lor. Fata mea cea mai mică suferă şi ea de plămâni, ca bunicu-său, şi are nevoie de-un medicament special adus tocmai din Franța. N-am timp de prelegerile tale, Hamid-*aga*. *Şab-bekheyr* – Să-ți fie noaptea bună.

14

Măcar atât era adevărat – că inițial avusesem intenții bune.

După ce-mi spusese Mirza nişte vorbe atât de usturătoare, am luat decizia să plec într-o călătorie. Nu puteam să devin un adevărat revoluționar, ținându-i prelegeri unui singur om, în curtea din spate a casei mele; ca să schimb lumea, trebuia s-o cunosc mai întâi. Dar unde să mă duc şi cum? După o zi sau două de cugetat la chestiune, am ajuns la concluzia că destinația nu conta – important era să acționez. Nici să fac rost de bani nu era un obstacol – părinții mei păstrau mereu o sumă destinată urgențelor, într-o cutie lăcuită, în sertarul al doilea din dulapul de la ei din

dormitor. Bancnotele dosite acolo dădeau, până la urmă, o sumă considerabilă, deşi nu suficientă, ca să-mi cumpăr o maşină şi să mai am şi bani de cheltuială. M-am gândit să fi luat ori autobuzul, ori trenul, dar, în situaţia dată, ar fi fost ridicol să mă deplasez cu transportul în comun.

Atunci, mi-a venit o idee.

Văzusem un anunţ la brutărie, despre vânzarea unei motociclete vechi – o Harley-Davidson XA recondiţionată, o relicvă din al Doilea Război Mondial, pe care o lăsaseră în urmă trupele americane. Când am sunat la numărul trecut în anunţ, vânzătorul, un diplomat francez al cărui mandat ajunsese la final, mi-a explicat că, deşi depusese mari eforturi să repare motocicleta şi se îndrăgostise de ea, îşi dorea să scape de toate posesiunile cât mai curând posibil, şi era gata să propună un preţ convenabil. I-am cumpărat-o în aceeaşi după-masă şi, după ce am exersat mersul cu ea timp de două săptămâni, am pornit într-o misiune de explorare, imaginându-mă un Che Guevara[56] de ultimă oră. Am luat-o spre nord, către Mazandaran şi Gilan, apoi spre sud, prin Sanandaj, Kermanşah şi de-a lungul coastei până la Buşehr, apoi din nou către nord, prin Yazd, Esfahan şi Qom. Am întâlnit, pe acest drum atât de lung, muncitori şi comercianţi, rătăcitori şi fumători de haşiş, copii de la ţară, cu nasurile pline de muci, ale căror mame desculţe m-au dus de nas, făcându-mă să cred că eram, într-adevăr, un binevoitor. Un bătrân pescar din Anzali, locul de unde provenea Mirza, mi-a spus că foştii domnitori ai dinastiei Qajar, pe vremuri, concesionau grosul pescuitului din

---

[56] Ernesto Guevara, zis „Che“ (1928–1967), medic şi revoluţionar marxist argentinian, luptător de gherilă, figură marcantă a revoluţiei cubaneze din 1959, devenit simbolul rebeliunii politice. În 1951, fiind încă student la Medicină, a făcut un voiaj de 8 000 de kilometri cu motocicleta prin toată America de Sud, pentru a o cunoaşte prin propria experienţă.

provinciile de la Marea Caspică guvernatorilor locali, care-l subconcesionau, pe urmă, antreprenorilor privați. Zeci de ani, mi-a spus, concesiunea pescuitului din zonă aparținuse familiei ruso-armene Lianozov, iar ulterior, unui alt rus, pe nume Vaniț ov.

— Se spune că Lianozovii făcuseră deja o jumătate de milion de ruble înaintea Revoluției din octombrie, a zis omul. Pe urmă, şi-au făcut o ditamai firma petrolieră la Baku. Aşa că, vezi dumneata, Qajar-ii s-au folosit de țara noastră ca de contul lor de bancă personal.

L-am întrebat ce părere avea despre situația curentă din țară. S-a uitat în jur, precaut, apoi a zis într-un târziu:

— Lucrurile stau ceva mai bine, dar profitul, până la urmă, e-n altă parte, întotdeauna. Pricepi dumneata cum vine treaba?

I-am răspuns că pricepeam, şi încă foarte bine.

— Totuşi, a continuat el, aici suntem foarte norocoşi. Avem sturionii ăştia minunați şi perlele lor negre, şi-atâtea bogății în rest. Orez, pui, lapte... În porturile sudice, din zona Golfului – acolo-i altă poveste.

Aşa cum fusesem prevenit de pescar, am întâlnit, pe coasta de sud-est, o teribilă paragină. Pe terenul arid care se întindea pe țărmul Mării Oman şi al Golfului Persic – lipsit de apă şi având o climă subtropicală –, locuiau hibrizii arabo-iranieni, oameni aflați pe buza unei prăpăstii, nefiind nici aici, nici acolo.

— Mâncători de peşte suntem. Aşa ne-a etichetat ministrul lui Alexandru cel Mare, mi-a spus o femeie dintr-un sat de lângă Buşehr, care mă găsise blocat pe un drum lăturalnic, având o defecțiune la motocicletă – i se scurgea benzina din rezervor –, şi mă poftise la cină, alături de familia ei. În fine, chiar asta suntem, a continuat ea. Până şi mieii noştri au gust de peşte, pentru că n-avem ce iarbă să

le dăm să pască. Mănâncă şi ei ce mâncăm şi noi, ce ne dă marea.

Adevărul este că şi pe mine m-a hrănit cu turte din peşte – minunate şi condimentate –, pentru care i-am mulţumit oferindu-i o fotocopie din broşura mea cu texte din Lenin. Mi-a primit darul, dar mi-a mărturisit că nu ştia să citească. Soţul ei, a zis, poate c-ar fi fost în stare să descifreze vreun cuvânt sau două.

La Qom, s-a întâmplat ca imaginaţia mea s-o vireze brusc. Lângă porţile seminarului, unde parcasem, s-a oprit un tânăr înveşmântat în robă şi cu turban pe cap, să-mi admire motocicleta.

— E-o vechitură hârbuită, i-am spus, dar pân-acum, ce să zic, m-a servit cum trebuie. Am parcurs toată ţara cu ea, în lung şi-n lat.

M-a întrebat de ce anume plecasem la un drum atât de lung, eu am zis că eram în căutare de răspunsuri, şi el, fiind seminarist, a înţeles că eram în căutarea lui Dumnezeu.

— E-un alt fel de căutare, i-am spus. Caut să-nţeleg ce se-ntâmplă în această ţară. Stăvilarul e pe cale de-a ceda. Şi totuşi, sunt multe întrebări. De ce se rupe, de ce acum şi cum ar fi cel mai bine redirecţionate şuvoaiele de apă, care se vor isca?

Seminaristul m-a întrebat cum procedam eu, ca să mă şcolesc în privinţa chestiunilor atât de iritante, legate de injustiţie, şi atunci i-am povestit despre lecturile mele din Marx, Hegel şi Lenin.

— Înseamnă că le impui problemelor noastre din Răsărit idei venite din Occident, a zis el. Trebuie s-ajungem la soluţiile de dreptate socială pe căi numai ale noastre. Temeiul religiei noastre e tocmai dreptatea socială – gândeşte-te la imamul Hussein, cel martirizat de calif. Sau la imamul Reza. Noi reprezentăm religia celor călcaţi în

picioare. Tot ce căutăm este-n propria noastră casă, dar ne-ncăpățânăm să fim în alte părți – după care, mi-a vorbit despre un ayatollah, pe care l-a numit „lumina ochilor acestei națiuni”, exilat la Najaf din 1965. Ai auzit vreodată de el? a zis, la care eu am răspuns că nu, n-auzisem. Nu-i nimic, o s-auzi curând, mi-a dat asigurări seminaristul.

Mi-a explicat apoi, entuziasmat nevoie-mare, că, în urmă cu două veri, în a cincisprezecea zi din luna Khordad, anul 1354, chiar acolo, în sfântul oraş Qom, sute de studenți seminarişti, printre care şi el, se adunaseră să comemoreze aniversarea trimiterii ayatollahului în exil, cerând să i se permită să se întoarcă. Intuind, pe bună dreptate, că nu cunoşteam în amănunt calendarul Hegirei[57] şi că m-aş fi simțit mai în largul meu, dacă-mi vorbea după cel gregorian, a precizat, zâmbind:

— Asta, pentru tine, ar însemna 5 iunie 1975.

Mi-a mai spus că poliția, cea secretă şi de ce fel o mai fi fost, răspunsese cu tunuri de apă şi gaze lacrimogene, şi că blocase orice drum care ducea la seminar, ca să nu poată locuitorii oraşului să se alieze protestelor. Lupta, însă, continuase şi noaptea, târziu, iar de dimineață toată lumea ştia că regimul încălcase teritoriul seminarului. Ziarele – adică statul – dăduseră vina pe forțele comuniste, pentru acțiunea protestatară.

— Aşa ceva era de domeniul absurdului, a zis tânărul meu interlocutor. Şi totuşi, dacă stai şi te gândeşti, ceea ce vrem noi şi ayatollahul nu diferă chiar aşa de tare de ceea ce pretind marxiştii şi toți democrații ăia liberali – anume,

---

[57] *Hegira* (textual: „plecare”), denumire dată călătoriei de la Mecca la Medina, pe care a întreprins-o profetul Islamului, Mahomed, împreună cu adepții săi cei mai apropiați, în anul 622 e.n., după ce fusese avertizat de existența unui complot pentru asasinarea lui. De la data Hegirei se măsoară trecerea timpului în calendarul musulman.

dreptatea socială. Măcar despre atâta lucru ne putem declara de acord, nu?

M-am ferit şi să fiu de acord, şi să obiectez. Pentru mine, simplul fapt că mă aflam la Qom şi discutam despre dreptatea socială cu un seminarist era totuna cu un miracol. M-am oferit să-l iau la o plimbare cu motocicleta, iar el n-a zis nu, părând la fel de plăcut surprins ca şi mine de legătura nelalocul ei stabilită între noi. S-a urcat în spatele meu, având grijă să nu i se agaţe *qaba* de spiţele roţilor, şi, după ce m-a prins cu amândouă braţele pe după talie, am luat-o din loc aşa, ca un cuplu puţin probabil ce eram, străbătând străzile Qom-ului cu sentimentul de libertate pe care-l puteau avea doi tineri din afara oraşului propriu-zis. În acel scurt interval, cât m-a ţinut strâns în braţe, de teamă să nu cadă, am simţit o deschidere necunoscută pentru mine, până şi de atunci.

L-am lăsat în faţa seminarului. Când s-a dat jos de pe motocicletă, la fel de grijuliu să nu-şi calce pe robă, mi-a strecurat o casetă în buzunar, zicând, în şoaptă:

— Discursul ayatollahului...

I-am mulţumit şi, când ne-am aşezat faţă-n faţă la colţul străzii, ca să ne luăm rămas-bun, probabil că eram la fel de înroşiţi la faţă amândoi, de parcă am fi avut o aventură de o noapte împreună, şi acum trebuia să ne ducem fiecare pe drumul lui, în lumea pe care o cunoşteam prea bine.

La hotel, care nu era situat departe de altarul Fatimeh Massoumeh, i-am cerut un casetofon recepţionistului – un bărbat între două vârste, cu un costum demodat şi nişte ochelari supradimensionaţi. Mi l-a dat, însă după ce a bombănit destul de mult; cred că m-a confundat cu vreun puşti de la Teheran, care se trezise că nu mai putea fără Bee Gees.

— Nu foarte tare, mi-a spus, când a scos aparatul pe tejgheaua recepției. Dacă-i deranjezi pe ceilalți oaspeți ai hotelului, te trimit înapoi la părinții dumitale.

— Nu vă faceți griji, i-am spus. Discreția e specialitatea mea numărul unu.

Avusesem de gând să-l fac să se amuze. Din cine ştie ce motiv – poate, din cauza felului modest în care se prezenta –, presupusesem că tot de partea seminariştilor era şi el. Dar s-a uitat fix la mine, fără pic de simț al umorului în priviri; nu puteai şti, nici pe vremea respectivă, cum nu ştiai nici în prezent, de partea cui se situa loialitatea celui din fața ta. Mi-am păstrat caseta în buzunar, făcând tot posibilul să-mi țin inima în frâu, să nu mai bubuie chiar în aşa hal.

O vreme, a continuat să mă privească fix, apoi a ridicat din umeri, trăgând concluzia, probabil, că nu meritam să mă evalueze mai profund.

Ajuns în camera mea, întâi am tras draperiile, apoi m-am aşezat pe pat şi mi-am pus caseta. Vocea pe care am auzit-o era de om bătrân, decisă, dar părintească, având un accent provincial, pe care-l puteai găsi atrăgător sau respingător, în funcție de cine erai. Printre multele argumente în sprijinul unui sistem judecătoresc religios, erau şi câteva pasaje lucide, cum ar fi acesta, despre sistemul penal din regimul monarhic: „Îi omoară pe oameni, dacă-i prind cu zece grame de heroină asupra lor, şi spun că aşa-i legea. [...] Sigur că vânzarea de heroină trebuie interzisă, dar pedeapsa trebuie să fie proporțională cu infracțiunea...”

Afirmații de acestea, elocvente, erau amestecate cu argumente lipsite de coerență, care chemau la punerea treburilor omeneşti sub stăpânirea lui Dumnezeu, aşa că m-am trezit iar când pe lungimea lui de undă, când cu desăvârşire defazat, acum convins de ce spunea, în momentul următor în total dezacord cu el, nereuşind, aşa cum devenise un obicei pentru mine, să-mi formez şi păstrez

o părere despre ceva. Faptul crucial era, însă – tot eu mi-am spus –, că ayatollahul vorbea despre cum trebuia pus capăt opresiunii, iar asta, după cum susținuse şi studentul seminarist, era ceva cu care puteam fi de acord cu toții. Nu era, oare, m-am întrebat, vocea – şi mai cu seamă ce spunea ea – care i-ar fi putut vorbi cel mai bine unui om ca Mirza, infinit mai bine decât reuşiseră prelegerile mele academice?

Am zăbovit o săptămână la Qom, vrăjit de numărul de moschei, şi seminare, şi clerici care se fâțâiau de colo-colo în robele lor, la fel de firesc precum rațele pe apa unui iaz – o realitate care se desfăşura la vedere, dar pe care cei mai mulți dintre noi, cei din afară, nu o băgam în seamă. Oare fuseseră mereu prezenți? Ignoranța mea semăna cu cea a romanilor medievali, care habar n-aveau de existența Vaticanului.

Ai mei se întorseseră de mult din vacanța lor de vară, când am ajuns şi eu înapoi acasă. Nici n-am băgat în seamă indignarea părinților mei față de faptul că dispărusem cu desăvârşire, de lipsa banilor şi de prezența, în schimb, a motocicletei Harley-Davidson în garaj.

— N-ai suflet! s-a stropşit la mine tatăl meu, încă din prima zi. Noi ne-am făcut griji până peste cap în legătură cu tine, şi tu n-ai avut nici măcar decența să ne comunici pe unde umbli. Cât de redus la minte eşti, ca să faci aşa ceva?

În ziua următoare, m-a făcut „pungaş”. În cea de-a treia, promovasem la rangul de „bandit”, iar într-a patra – la cel de „tâlhar”. S-ar fi zis că nu era decât o chestiune de timp ca să ajung egalul unor Butch Cassidy şi Sundance Kid[58]. Părea

[58] Robert LeRoy Parker (1866–1908), zis *Butch Cassidy*, gangster american, şeful bandei *The Wild Bunch* („Gruparea sălbatică”), în care l-a cooptat, în 1896, pe Harry Alonzo Longabaugh (1867–1908), zis *The*

să nu fie conştient pe deplin, tatăl meu, că, tot supralicitând insultele şi agravându-mi vinovăţia faţă de el, nu făcea decât să mă înalţe pe un soclu. Devenisem deja un cvasi-erou pentru Omid şi, poate, chiar pentru cei doi fraţi de la subsol: Morteza era obsedat de motocicleta mea, iar Mirza – de locurile prin care mă dusese respectiva motocicletă.

— De câtva timp, mi-a spus Mirza într-o dimineaţă, când iar stăteam cu ziarul în grădină, mă gândesc şi eu să fac un pelerinaj la Qom. Îmi doresc să-mi duc fata cea mică la Fatimeh Massoumeh, sanctuarul de-acolo, doar-doar s-o vindeca şi ea, cu voia Domnului. Numai că nu-mi pot permite să nu lucrez, nici măcar o săptămână.

I-am spus că văzusem, în jurul sanctuarului, pelerini în cârje şi în fotolii rulante, rugându-se, cerând răbdare, binecuvântare, poate chiar şi vindecare. Mă mirasem iniţial de cum implorau cu toţii, mi se păruse ceva rizibil, dar, cu cât se prelungea statul meu la Qom, cu atât începuseră să mi se modifice convingerile, aşa că, până la urmă, tot eu îmi spusesem: *Şi de ce nu? Oare nu geme lumea de ofrande şi de părul, dinţii şi unghiile unuia sau altuia dintre sfinţi? Ce-ar ajunge o fiinţă umană, fără credinţă în ceva dincolo de propria-i persoană?* Foarte sigur nu eram eu că respectivul gând îmi venise în minte chiar la Qom, sau îl formulasem abia atunci, pur şi simplu, ştiind că i-ar fi făcut plăcere lui Mirza şi l-ar fi ademenit să fie atent iarăşi la discursul meu revoluţionar. M-a întrebat dacă devenisem cumva credincios, şi i-am spus că nu era vorba despre neputinţa mea de a crede sincer, ci că se cuvenea recunoscută şi admirată puterea frustă a credinţei de a menţine lumea în funcţiune, permiţându-i, de pildă, unei femei dintr-o ţară măcinată de război să-şi dorească un copil, ori unui bărbat

---

Sundance Kid. Cei doi au fugit în Argentina şi Bolivia, unde au fost ucişi de potera trimisă după ei de agenţia de detectivi Pinkerton.

să-şi îmbrăţişeze nevasta, chiar dacă mama lui trage să moară într-un alt colţ al aceleiaşi camere.

— Cu voia Domnului, *aga* Mirza, i-am spus, şi dumneata o s-ajungi la Qom.

A încuviinţat din cap, gânditor, cu mai multă convingere decât arăta în mod obişnuit. Când a dat să-şi reia lucrul, i-am arătat caricatura zilei, şi a râs, cum făcea mai demult. Cred că din acest motiv – că ne reluaserăm vechea rutină –, revenisem şi eu la încrederea pe care o avusesem înainte, ceea ce m-a făcut să-i strecor caseta în buzunar, zicând:

— Mi-a oferit asta un seminarist de la Qom. Ascult-o şi dumneata.

A doua zi dimineaţa, tot acolo, în grădină, m-a îmbrăţişat, de-a dreptul părinteşte. Avea ochii sclipitori şi încrezători.

— Îţi mulţumesc, mi-a spus. Pentru prima oară-n viaţă, văd o scăpare şi pentru noi. Trebuie neapărat să ne descotorosim de regimul ăsta de marionete. Cum a zis ayatollahul: „Ţările imperialiste se cred mai bune decât noi, pentru c-au cucerit până şi Luna. Să se ducă şi până pe Marte sau chiar dincolo de Calea Lactee; tot or să le lipsească adevărata fericire, virtutea morală şi-mplinirea spirituală.”

A rămas aşa o vreme, visător, după care, a zâmbit către mine cu bunătate, uitând să-şi mai ascundă lipsa dintelui.

15

Când te-am văzut la lecturile de poezie, aşa serios... M-am simţit fericită, mi-a spus. Păreai schimbat.

Draga de Minoo... Dădusem peste ea la o lectură de poezie, la Institutul Goethe, cu o săptămână în urmă. Faptul că ne regăsiserăm dintr-odată, în mijlocul unei mulţimi de mii de oameni, mi s-a părut o intervenţie a providenţei, nici mai mult, nici mai puţin.

Beam o cafea împreună la Café Naderi, lângă o fereastră de la care se vedea grădina. În fundal, se auzea fâsâind automatul de cappuccino, care şi umplea toată încăperea cu aroma îmbătătoare a boabelor de cafea proaspăt măcinate şi-a laptelui înspumat, asupra vorbelor noastre veghind portretele înrămate ale scriitorilor şi poeţilor care fuseseră, în decursul timpului, clienţi regulaţi ai cafenelei: Hedayat, Yuşij, Daneşvar. Ne dăduserăm întâlnire acolo, fiindcă era bună cafeaua. Poate şi fiindcă aşa ne puteam face una cu trecutul cafenelei, devenind şi noi – aşa credeam – o parte a istoriei naţionale.

— De când ne-am despărţit, i-am spus, am cunoscut mulţi oameni şi-am văzut multe lucruri. Ceva se pregăteşte să se întâmple, n-ai şi tu senzaţia?

— Ba da, mi-a spus ea. M-au convins cele zece seri de poezie. Miile de oameni care au luat parte la ele, seară de seară! Şi cât de uşor au devenit politice nişte seri până la urmă literare. Mi s-a părut de-a dreptul suprarealist s-auzi de la microfoane aluzii la libertatea de gândire şi la egalitate. Şi cum stăteau poliţiştii pe margine, se uitau şi-atât...

— Ori ne luăm zborul, ori ne prăbuşim. Dar nimic n-o să mai rămână la fel, am zis, şi-am întins mâna după mâna ei, simţind cum un fel de curent electric îmi străbătea corpul – să fi fost unul carnal sau politic? Sau poate că erau identice? Am adăugat: Vorba lui Ali Şariati: „Dar dacă

societatea iraniană ar fi compusă din 25 de milioane de Hallaj-i?”

— Cine-i Hallaj? a zis Minoo.

— Aaa... În sfârşit, mi-a venit şi mie rândul să te-nvăţ ceva pe tine.

— Nu te da mare, a zis ea. Explică-mi, şi-atât.

— Mansur al-Hallaj, i-am spus, a fost un mistic medieval, executat la ordinul califului abasid Al-Muqtadir, din cauza mantrei pe care o repeta întruna, *Ana al-Haqq* – „Eu sunt Adevărul” –, considerată o erezie. Louis Massignon, filozoful francez, a scris despre el în *Pasiunea lui Al-Hallaj, mistic şi martir al Islamului*, în patru volume...

— Uită-te la tine, a zis Minoo. Faci trimiteri la Massignon... Zău că te-ai schimbat.

— Vrei sau nu vrei s-auzi cum e cu Al-Hallaj? am întrebat-o, mutându-mi scaunul cu două degete mai aproape de-al ei şi punându-i o mână pe genunchi.

— Vreau, a zis ea, înroşindu-se la faţă. Mai spune-mi.

— Şariati e strălucit, am zis, pentru că inoculează, prin Al-Hallaj, un element de spiritualitate în limbajul occidental privitor la oprimare şi dreptate. Amestecă discursurile Orientului şi Occidentului, ca să introducă un mod nou de gândire, un vocabular nou. Dar nu vorbeşte de religie ca despre o instituţie stagnantă, coruptă, de genul acela care s-a încârdăşit cu monarhia şi conducătorii, de pe vremea safavizilor până azi. Se referă la religie ca la o formă în care se exprimă acţiunea socială.

— Eu cred, a zis Minoo, că religia – orice religie – ar trebui exclusă din orice discurs democratic. Unei societăţi seculare... cum îi poţi impune religia? Sunt două lucruri care nu pot coexista.

— Prea eşti ataşată de filozofia occidentală, i-am spus, şi de *laïcité*, idealul sacru al francezilor. Secularismul e-o progenitură a experienţei lor, nu-i a noastră, şi ţine de

vocabularul lor, nu de-al nostru. Prin „al nostru”, am adăugat, nu vreau să zic „al tău” şi „al meu”, ci al nostru, al tuturor. Un alt mod în care să gândim, asta ne trebuie, şi din acela va lua naştere un alt mod de a fi.

— Dar unde-şi au locul, într-un asemenea model, cei care preferă să-şi ia religia în doze mici, pe ascuns?

Aş fi vrut să-i spun: *Asta nu-i nimic altceva decât un reziduu de gând, o notă de subsol, în cel mai bun caz*. În schimb, i-am spus:

— Asta-i ca şi cum ţi-ai face griji în privinţa nasturilor unui palton, înainte chiar de a-l fi croit. Amănuntele pot fi lămurite mai târziu. Deocamdată, putem fi de acord c-a fost o iarnă lungă, rece, şi c-avem o nevoie disperată de-un palton?

— Foarte bine, a zis ea, dacă trebuie neapărat să vorbim în alegorii... Dar cum o s-arate paltonul? Din ce fel de stofă-l croim? Cu câte buzunare? Cu două rânduri de nasturi sau doar cu unul?

— Doamne, Dumnezeule! am exclamat. Pentr-o fiinţă atât de sclipitoare, eşti atât de mioapă!

— *Mângâie detaliul, divinul detaliu*, a zis ea. Sfatul ăsta-l dădea Nabokov[59] în privinţa memoriei, dar mi se pare că se potriveşte şi la ce ne-aşteaptă... Eu, cel puţin, m-am înscris în partidul lui Mossadegh, în Frontul Naţional.

— E o inspiraţie pentru noi toţi, Mossadegh, am zis. Dar a venit vremea să improvizăm.

— Democraţia liberală e cel mai bun sistem pe care l-a născocit omenirea pân-acum, a zis ea, şi eu cred...

Am sărutat-o, făcând-o să se întrerupă la mijlocul frazei. A închis ochii, şi-avea buzele moi şi mâna caldă pe genunchiul

---

[59] Vladimir Vladimirovici Nabokov (1899–1977), scriitor american de origine rusă, care a publicat romane şi în rusă, şi în engleză, cel mai cunoscut fiind *Lolita* (1955).

meu. Cu atâta retorică plutind în aer, viitorul era de nepătruns. Dar cine stătea să se gândească la viitor, când prezentul avea darul să te fascineze într-un asemenea hal?

16

Pe 8 septembrie 1978 – în „Vinerea Neagră" –, avea să înceapă complicatul proces prin care sufletul meu a devenit de gheață. În dimineața respectivă, Mostafa Akbari, poreclit „Şopârla", mi-a ordonat să lovesc un soldat. El e acum sacrosanct, fiindcă pe atunci a convertit atât de mulți adepți ai stângii, şi acum stă printre cei aflați la cârma fundației care guvernează sfântul sanctuar de la Maşhad. Numai că era un soi de zeu fals, un *div*.

Când l-am remarcat pentru prima oară, stătea lângă un chioşc de ziare cu obloanele trase, îmbrăcat cu nişte pantaloni de catifea reiată, care-i veneau prost, şi-o jachetă galben-muştar, căreia-i lipseau toți nasturii, mai puțin unul singur. Fuma şi supraveghea mulțimea de protestatari din piața Jaleh, cu detaşarea unui hierofant. Un semn din naştere, vinețiu, în formă de corn de cerb, i se întindea de la ceafă până la ureche. Mă aflam în pântecul acelei mulțimi, şi toți – în spatele unei baricade. Lumea crede că protestele nu înseamnă altceva decât mişcare şi adrenalină, însă oricine a demonstrat vreodată va spune că-i o treabă foarte plictisitoare, cu nişte figuri prinse ca într-o capcană de

inerția gloatei, repetând niște sloganuri până la hipnotizare. Asta, bineînțeles, până în momentul decisiv, adică până în momentul în care o mulțime de corpuri se revarsă din toate direcțiile pe lângă baricade, urmat de momentul contactului dintre corp și baston, corp și gaz lacrimogen, corp și glonț, corp și alt corp.

La radio, se decretase legea marțială, începând cu ora șase dimineața. Când fusese anunțată vestea, eu stăteam la masa din bucătărie, cu tatăl meu, care nu se atinsese de micul-dejun – își ținea capul îngropat în ziar. Mama, la fereastră, își fuma țigara Gauloise. Omid încă mai dormea.

— N-ai auzit anunțul? a zis tatăl meu. Legea marțială înseamnă o guvernare militară. Nu te poți duce la demonstrație.

— Dimpotrivă, am zis. Tocmai acum trebuie să mă duc.

Încă mai eram întors pe dos de o întâlnire pe care o avusesem întâmplător, în ajun. Cu mințile făcute vraiște, după ce parcursesem titlurile, la un chioșc de ziare, mă oprisem în fața unei cafenele, să-mi aprind o țigară – obicei recent pentru mine, care credeam că se potrivea mai bine cu imaginea mea de om revoltat. Prin vitrina cafenelei, se vedea o hartă, model vechi, a Imperiului Persan Ahemenid, pe care erau trecute adevăruri antice – Caspia, Parthia, Susa –, care nu mai însemnau aproape nimic pentru noi, cei din ziua de azi. Sub acea hartă, stătea un bărbat care purta un costum bleumarin și mânca o supă. Și-a ridicat privirile. Era Yasser, asociatul tatălui meu. Din politețe – o trăsătură de caracter de care-mi venea greu să mă dezbar –, i-am făcut cu mâna în loc de bună-ziua și m-am înclinat ușor, iar el, poate din loialitate față de tatăl meu, mi-a făcut semn să intru și să-i țin companie. Am făcut nazuri, a insistat – adică, felul acela de dans pe care-l știm cu toții prea bine, până când n-am mai avut ce face, și-a trebuit să-i urmez îndemnul; dat fiind

avantajul vârstei, care era de partea lui, un refuz obstinat din partea mea s-ar fi tradus într-o neobrăzare flagrantă.

— Să-ți comand ceva? m-a întrebat, când m-am aşezat la masa lui.

Am declinat oferta, mulțumindu-i pentru ea, dar el tot mi-a comandat un ceai.

— Tatăl tău îmi spune că te-ai făcut un revoluționar prin excelență, a zis.

— Nu mi-am dat seama că-l interesează chiar atât de tare activitățile mele, i-am răspuns.

— Hamid, a zis el, punându-şi lingura jos. E-ngrijorat în privința ta.

— E-ngrijorat numai să nu-i scarmăn câteva pene din tronul de păun, pe care şi-l iubeşte atât de tare, am zis.

— Vorbeşti, ca să te afli-n treabă, mi-a spus. Acest guvern te poate lichida într-un minut, dacă-şi pune mintea. Iar tatăl tău ştie câte ceva despre asta.

— Ei, da, i-am întors vorba. Şi eu am auzit câte ceva despre aşa-zisul activism al tatălui meu.

Yasser şi-a dat jos ochelarii, care aveau ramă neagră de formă hexagonală, ceea ce-i făcea ochii s-arate ca două albinuțe în câte o alveolă din stup, şi cu două degete şi-a prins şaua nasului.

— Am de gând să-ți spun ceva ce nu trebuia să afli niciodată, a zis. În tot cazul, nu de la mine. Fac asta, pentru că sper să reuşesc, în felul ăsta, să-ți bag puțin mințile-n creierul ăla încăpățânat. În 1953, la câteva luni după lovitura de stat, poliția secretă a făcut o descindere-n apartamentul tatălui tău, pentru că el scrisese nişte articole în care-i lua apărarea lui Mossadegh. La el în cameră, au găsit o carte împrumutată de la biblioteca universității, iar înaintea numelui tatălui tău, pe fişa celor care o împrumutaseră, cartea respectivă, era scris numele unui membru de frunte al partidului Tudeh – comuniştii care-

ncercaseră, mai devreme, să-l răstoarne pe Şah. Drept care, l-au arestat pe tatăl tău din cauza unei biete cărți de la bibliotecă! L-au ținut la închisoare câteva săptămâni, timp în care au făcut cercetări, ca să fie siguri că nu exista vreo legătură între el şi precedentul cititor, pe la care trecuse cartea. Cât a stat acolo, i-au făcut viața un iad şi l-au forțat să divulge informații despre toți prietenii şi cunoştințele lui. Multă vreme, a refuzat, până când n-a mai putut să refuze.

În timp ce el vorbea, pe mine m-a străbătut o durere ascuțită prin stomac şi mi s-a transmis pe picior în jos, unde s-a redus la nivelul unor zvâcnituri în laba piciorului. Ca s-o mai atenuez, mi-am scos o altă țigară. Amintindu-mi de ce discutasem cu tatăl meu cu mai mulți ani în urmă, după vizita la dentist, am zis:

— Printre acei aşa-zişi *prieteni*, oare se număra şi Huşang Habibi, graficianul?

— Nu ştiu, a zis Yasser, ferindu-şi privirile şi sorbind o înghițitură de Coca-Cola.

— Spune-mi adevărul, Yasser-*aga*, i-am cerut. Şi-a turnat, cumva, tatăl meu prietenul cel mai bun?

— Dobitoc ce eşti! a zis el, trântindu-şi paharul pe masă. De ce te-ncăpățânezi întruna să simplifici toate lucrurile? Istoria se pictează din nuanțe de gri.

— Din punctul meu de vedere, trădarea nu are decât o singură nuanță, i-am spus, m-am ridicat de la masa lui şi-am ieşit din local.

— Cocoş de luptă ce eşti! a strigat el după mine. Aşa cum zice mereu tatăl tău. Ar fi trebuit să ştiu că prea eşti bătut în cap ca să pricepi istoria aşa cum a fost.

Nu i-am spus tatălui meu că mă întâlnisem cu Yasser. Mi-am terminat omleta în tăcere, după care am scos, de unde-l țineam ascuns bine, stindardul lung de doi metri, pe care-l pregătisem pentru miting, desfăşurându-l pe jos în

bucătărie, sub ochii părinților mei, fiindcă îmi doream ca ei să asiste la opera mea de creație. Pe partea stângă, desenasem, cu un ciot de cărbune, un portret al lui Mossadegh – aspru, întunecat, cu nuanțe de gri pe chipul prelung –, şi m-am uitat cu satisfacție la cum studia tatăl meu felul în care-i redasem acolo eroul abandonat din tinerețe, a cărui imagine – îmi imaginam eu acum – încă mai avea darul să inflameze o zonă dureroasă a istoriei lui personale. Şi-a împăturit ziarul şi s-a uitat la cum inscripționam pânza stindardului cu cea mai rafinată caligrafie de care eram capabil, redând un slogan pe care-l culesesem de la precedenta demonstrație: *Mikoşam, mikoşam, ānke barādaram koşt* – adică: „Îl omor, îl omor pe cel care mi-a omorât fratele!”

Mama şi-a stins țigara în chiuvetă, zicând:

— Eu mă culc la loc.

În piață, soldații înarmați cu puşti îi încercuiseră pe protestatari. Ajunsesem acolo singur, pentru că Minoo se îmbolnăvise de gripă. Am strâns un capăt al prăjinii de lemn, de care-mi ataşasem stindardul, în palma năclăită, iar o femeie de lângă mine – o studentă drăguță, cu pantofi cu platformă – a luat-o de capătul celălalt. Un bărbat din fața noastră purta un băiețel pe umeri, ceea ce pe mine m-a reconfortat: dacă era şi un copil de față, îmi spuneam în sinea mea, providența n-ar fi lăsat să ni se întâmple nimic rău. Acelaşi gând avusese darul să mă liniştească ori de câte ori mă suisem într-un avion, până atunci.

Pe măsură ce ne-am înmulțit, energia mulțimii n-a mai putut fi ținută în frâu, aşa încât am început să ne revărsăm, la început mai încet, dar apoi într-un ritm frenetic, bărbați şi femei dispersându-se de-a lungul şi de-a latul pieței, în toate direcțiile. Dintr-odată, femeia de lângă mine a dat drumul prăjinii de la capătul ei, şi partea stângă a

stindardului meu, ajungând s-atârne pe caldarâm, a fost călcată în picioare sub tropăiturile protestatarilor.

Când am auzit primul foc de armă, nici măcar nu mi s-a părut real – a răsunat ca un sughiț metalic. Dar, când răpăitul puştilor a început să se rostogolească pe sub cerul de septembrie şi-am văzut acelaşi caldarâm presărat cu cadavre şi împroşcat cu sânge, am dat şi eu drumul prăjinii de la capătul meu şi-am fugit – către bărbatul cu semnul din naştere în formă de corn de cerb, care stătea, în continuare, nemişcat lângă chioşc. Mi-a făcut semn să mă las la pământ, alături de el, şi-a băgat mâna într-o geantă de bowling, de unde a scos o sticlă cu fitil, a dat foc fitilului cu un chibrit aprins, după care a zvârlit-o în direcția soldaților. Mi-a spus: „Fugi!”, luând-o la fugă el însuşi, iar eu l-am urmat, printre uşile sparte, în foaierul cinematografului, întorcându-mi capul întruna, ca să văd cum exploda cocteilul Molotov[60], pe care-l aruncase, şi cum fugeau în toate părțile soldații, la fel de terorizați ca şi noi.

Era pustiu foaierul cinematografului. Ultima dată, fusesem acolo cu câteva luni mai înainte, cu tatăl meu, să vedem *Spionul care m-a iubit*[61]. Deşi noi abia ne mai vorbeam la vremea respectivă, nu renunțaserăm la ritualul vizionării de filme cu James Bond, pe care tatăl meu, cu

---

[60] Denumire dată tuturor bombelor artizanale formate din sticle umplute cu lichid inflamabil şi fitil aprins, care sunt aruncate spre ținte şi explodează la impact. Termenul a fost inventat de finlandezii atacați de sovietici în Războiul de Iarnă din 1939–1940, în replică la propaganda difuzată la Radio Moscova de Viaceslav Mihailovici Molotov (1890–1986), ministrul sovietic de Externe, care afirma că bombardamentele erau, de fapt, misiuni umanitare, în care li se paraşutau adversarilor alimente.

[61] *The Spy Who Loved Me* (1977), film din seria *James Bond*, avându-l în rolul principal pe Roger Moore (1927–2017).

toate aerele lui savante, le adora. Când mi-am reamintit cum stătuserăm alături unul de altul, împărțind aceeași pungă de semințe de floarea-soarelui, fascinați de spioni, și submarine, și de un asasin cu dinți metalici, căruia i se spunea „Fălci”[62], m-am simțit cuprins de regrete profunde, știind ce urma să fac.

— Ai văzut cum i-am aruncat în aer? a zis omul cu semnul din naștere, abia trăgându-și sufletul. Ca o bombă împotriva gândacilor într-o casă infestată – și s-a șters pe fața înroșită cu un șervet de vase pătat cu ceva uleios. M-am uitat la el mai bine și de aproape: mustața ca de Stalin îl făcea să pară mai bătrân decât era, cu toate că nu putea fi cu mai mult de șase-șapte ani mai mare decât mine. Mi-a spus: Mostafa Akbari mă numesc, și-a băgat iar mâna în geanta de bowling, de unde a scos încă o sticlă plină cu benzină, care avea înfipt în ea un fitil îmbibat cu alcool. Mi-a întins-o, împreună cu o cutie de chibrituri, și-a zis: Acum, e rândul tău.

Am luat sticla din mâna lui, am așezat-o pe jos și-am aprins un chibrit. Dar mâinile îmi tremurau și n-am putut să dau foc fitilului. Mi-a stins el flacăra dintre degete.

— După ce-aprinzi fitilul, mi-a spus, ai cel mult o secundă, în care s-arunci Molotov-ul. Dacă nu, explodează chiar aici și ne transformă pe-amândoi în *abguști* – chiseliță ne face.

M-am gândit la Minoo, în momentul acela, și la febra ei. Ce-ar fi zis ea, să mă vadă cu un cocteil Molotov în mână?

— Nu pot face asta, i-am spus lui Akbari.

---

[62] Personaj din filmele cu James Bond *The Spy Who Loved Me* (1977) și *Moonraker* (textual: *Răzuiește-Luna*, 1979), interpretat de Richard Kiel (1939–2014), un actor înalt de 2,18 metri, înfățișat cu dinți de metal.

— Nu pari să fii neputincios, a zis el. Sau, poate, eşti?

— E-o treabă filozofică, i-am spus. Cum să-ţi explic? Un angajament de partea nonviolenţei.

Râsul arogant i s-a pierdut în vacarmul împuşcăturilor şi-al ţipetelor din afara cinematografului.

— Ăia nonviolenţii au fost nişte rataţi în toată istoria, mi-a replicat el. Gandhi şi prostul ăla negru american[63]... Ce-au realizat? Trezeşte-te! Uită-te şi tu la ce se-ntâmplă afară, în piaţă – şi-a scăpărat el chibritul, a dat foc fitilului şi a zvârlit sticla, de astă-dată spulberând o maşină militară.

În timp ce ne îndreptam către mulţime, am vrut să văd cine căzuse lângă acel vehicul militar, numai că lumea se adunase deja în locul acela, şi nu se mai vedea mare lucru. Mi s-a părut că o vedeam şchiopătând pe fata cu pantofii cu platformă, dar Akbari m-a tras după el mai departe. Am trecut pe lângă un soldat care trăgea cu puşca înspre un grup de studenţi, şi Akbari, scoţând un baston din geanta de bowling, l-a izbit în cap, de la spate. Soldatul s-a prăbuşit la pământ, plin de sânge, iar studenţii s-au risipit care încotro. Un alt soldat stătea pe vine lângă un salon de coafură, strângându-şi capul între mâini. Akbari mi-a întins mie bastonul de cauciuc, zicând:

— Pe-ăsta, loveşte-l tu.

— Dar nu face nimic, am zis.

— Prost mai eşti, mi-a spus. Gândeşti atât de mărunt. Loveşte-l, până nu se ridică de-acolo şi te loveşte el pe tine primul.

---

[63] Aluzie la Martin Luther King Jr. (1929–1968), pastor creştin şi activist politic american, discipol al lui *Mahātmā* Gandhi şi adept al susţinerii drepturilor civile prin nonviolenţă şi nesupunere civică, asasinat de James Earl Ray (1928–1998), in timp ce se afla în balconul unui motel din Memphis, Tennessee.

Am apucat bastonul cu amândouă mâinile şi l-am ridicat, dar nu m-am putut hotărî să şi dau cu el.

— Dacă nu eşti în stare să faci nici asta, du-te acasă, mi-a spus Akbari. Nu eşti făcut pentru aşa ceva.

Bastonul de cauciuc a izbit, şi-am auzit ceva pârâind – precum celofanul. Gâtul acelui soldat. S-a prins de baston şi-a căzut într-o parte, pe trotuar. S-a uitat la mine de jos în sus, cu ceva gen umbra unei mustăți delimitându-i buza de sus. Era tânăr – în jur de optsprezece ani să fi avut, la fel ca mine. Am îngenuncheat lângă el, regretând ce făcusem, dar simțindu-mă şi uşurat la gândul c-o făcusem şi pe asta, în fine, şi că puteam să mai fac şi altă dată acelaşi lucru, de-atunci înainte.

17

În acea toamnă turbulentă din 1978, l-am revăzut pe Akbari la toate demonstrațiile. Era dintr-un sat din Khorasan şi lucrase, timp de trei ani, ca dispecer de transporturi petroliere, la rafinăria din Abadan. Până să înceapă răzmerițele, avusese un singur scop în viață: să capete un post în administrație – orice post care ar fi presupus un costum, o cravată şi un birou –, dar apoi înțelesese, cel puțin aşa pretindea, cât de absurde fuseseră dorințele lui de până atunci. Era, după toate aparențele, un

om ciudat. Nu zâmbea niciodată, avea mândria tipică țăranului cu pretenții de piele subțire şi purta, invariabil, câte o combinație nepotrivită de pantaloni de catifea reiată şi helancă neagră, care nu reuşea niciodată să-i acopere semnul din naştere, în formă de corn de cerb. Avea o şopârlă pe post de animal de companie, căreia-i spunea Spaghetti, dădea pe gât, în fiecare dimineață, câte un pahar cu ouă crude şi smântână groasă, iar în fiecare seară, înainte să se culce, făcea câte treizeci de flotări într-un singur braț, apoi câte zece planşe *à la* Superman şi-o sută de abdomene.

Când l-am întâlnit, era membru al organizației Mujahedin-e Khalq şi, dacă nu m-ar fi reținut Minoo, care a rămas dedicată rezistenței nonviolente şi care, de la bun început, îl privise cu suspiciune pe Akbari, m-aş fi înscris şi eu în grupul din care făcea el parte. După ce s-a prăbuşit guvernul şi s-a întors ayatollahul, drumurile ni s-au despărțit, dar m-am ciocnit iar de el, de Akbari, în vara lui 1979, când a jucat un rol scurt, dar dezastruos, în spargerea definitivă a familiei mele.

Totul s-a petrecut întâmplător şi fără vreun avertisment, cum aluneci pe gheață, iarna. Mă dusesem la bazar, la cumpărături – de când cu închiderea Ministerului Culturii şi cu faptul că tatăl meu nu mai avea serviciu, finanțele familiei ajunseseră în mare suferință, aşa că fusesem rugat de mama mea să cumpăr lucruri mai ieftine, în cantități mai mari, din centru. Pe drumul de întoarcere spre casă, Paykan-ul tatălui meu a început să huruie şi, brusc, i s-a oprit motorul. Un alt şofer, din spatele meu, şi-a pierdut răbdarea şi a claxonat. După câteva minute, mi-a tras o înjurătură, apoi m-a ocolit şi s-a făcut nevăzut. Am rămas acolo, vânăt de furie, răsucind cheia degeaba în contact, în

timp ce gândurile mi se învârteau în jurul unei discuții tăioase, pe care o avusesem cu tatăl meu.

În ziua dinainte, spre seară, în timp ce-mi făceam ordine în dulap, dădusem peste o cutie în care se afla vechiul trenuleț marca Märklin. Aşa prăfuite cum erau, vagoanele şi bucățile de şină – unele îndoite şi ciobite rău de tot – mă făcuseră să tânjesc după unchiul Majid şi după noaptea pe care o petrecusem în compania lui şi-a pisicii cu doar trei picioare, sub cerul senin şi luminat de lună, din acel octombrie. Aşezând înapoi în cutie componentele trenulețului, mă cuprinsese un alt sentiment, unul de căldură neaşteptată față de tatăl meu, care era tot mai prăbuşit spiritual, de când cu protestele şi colapsul regimului pe care-l cunoştea el. Nu mai era profesorul ştie-tot, renunțase chiar şi la enciclopedia lui, şi acum stătea ore în şir în camera de zi, nebărbierit şi adesea în pijama, uitându-se cu priviri absente la un pahar cu ceai, pe care mama, din când în când, i-l umplea la loc.

În ciuda ostilității dintre noi, mă dusesem la el şi, găsindu-l aşa, cu aerul că era părăsit pe divanul lui, mă oferisem să-l duc la o plimbare cu maşina.

— Unde vrei să mergi? mă întrebase, uimit de invitația mea. Totul a fost distrus – şi avea o nuanță de galben-palid în albul ochilor, făcându-mă să mă întreb dacă nu cumva digestia îi făcea iar probleme.

— Nu exagera, *bābā*, îi spusesem. Totul e-n tranziție, nimic altceva.

Mama îşi ridicase privirile din revista pe care o citea lângă fereastră, şocată şi ea de gestul meu neobişnuit, de bunăvoință față de tatăl meu.

— Sadegh, zisese, ridică-te şi te-mbracă. Fiul tău s-a oferit – foarte amabil din partea lui – să te scoată la o plimbare.

Bombănise el o vreme, dar îmi acceptase oferta, până la urmă. După o jumătate de ceas, reapăruse bărbierit, în costumul şi cu cravata lui obişnuite.

— Nu-i nevoie de cravată, îi spusesem. Doar la o plimbare cu maşina mergem. Şi-apoi, nu vrem s-atragem cine ştie ce atenţie nedorită.

— A, da, îmi răspunsese el. Am uitat că, de-acum încolo, cravata e simbolul afilierilor monarhiste – şi, desfăcându-şi cravata de la gât, îi dăduse drumul pe jos. De-acum, o să trebuiască să jucăm după cum o să ne cânte o gaşcă de analfabeţi.

Deja regretam ideea cu invitaţia. Dar tot o luasem în josul străzii amândoi, până unde era parcată maşina. Când eu dădusem să m-aşez pe locul şoferului, tatăl meu întrebase:

— Şofezi tu?

— Păi, aşa mă gândeam, nu? zisesem.

— Dar ştii măcar să şofezi?

— Uiţi c-am cutreierat ţara-n sus şi-n jos, acum două veri, călare pe motocicletă, îi spusesem, cât mă pricepusem să fiu de calm.

— Da, îmi replicase el. Cum aş putea să uit motocicleta pe care ţi-ai cumpărat-o cu banii furaţi de la *noi*? Şi se urcase pe locul pasagerului, zicând: Foarte bine. Să vedem de ce eşti în stare.

Îi şofasem Paykan-ul de nenumărate ori, dar, când să pornim din loc, mâinile parcă mi se păruseră nesigure pe volan. O luasem spre nord, pe bulevardul Pahlavi – redenumit Valiasr, după imamul şiit din secolul XII.

— M-am gândit să mergem în parcul Šāhanšāhi, zisesem, la care, tatăl meu nu se împotrivise. Ţinusem să adaug: A fost redenumit Park-e-Mellat.

— „Parcul Poporului”, bombănise, făcând şi-o grimasă, tatăl meu. Ei bine, o să tot aibă o surpriză *poporul* ăsta.

— Ştiu că lucrurile nu s-au brodit prea bine pân-acum, *bābā*. Dar dă-i şi tu revoluţiei măcar o şansă.

— *Āb az sarceşmeh ghel āloud ast*, zisese el – „Apa e tulbure încă de la izvor”.

Platanii care flancau bulevardul pe-o parte şi pe cealaltă, cu coroanele lor de vară, luxuriante, ne reduseseră pe amândoi la tăcere. Tatăl meu supraveghea felul în care-i şofam Paykan-ul, de parcă am fi fost la un examen pentru permisul de conducere. Cu cât mă supraveghea el mai mult, cu atât deveneam din ce în ce mai nervos, iar, când accelerasem, uitând să schimb viteza într-una superioară, îmi strigase:

— Viteza, viteza! Dumnezeule, eşti la fel de prost şofer cum era şi Majid.

Cu greu îmi reţinusem lacrimile. Nu ştiu cu siguranţă ce anume avusese darul să mi le stârnească: dorul de unchiul meu, provocat de trenuleţul electric, ori sentimentul care mă cuprindea tot mai mult, în timp ce stăteam în maşină lângă tatăl meu – că m-aş fi făcut mic de tot, că mi-aş fi dorit să dispar.

Ne continuaserăm drumul spre nord, în tăcere. Aprinsesem radioul, ca să-mi distrag singur atenţia, dar tot ce reuşisem să găsesc fusese o predică ţinută de ayatollah, aşa că-l stinsesem la loc.

— Ce planuri ţi-ai făcut, pentru după ce se potolesc lucrurile? voise tatăl meu să ştie. Doar nu poţi continua să fii un aşa-zis revoluţionar.

— Presupun c-o să mă-ntorc la universitate şi-o să-mi reiau studiile.

— Ai de gând s-o ţii tot cu desenatul?

— Îmi place să desenez, îi spusesem. Caricaturist mi-ar plăcea să mă fac.

— Dar nu eşti foarte bun la aşa ceva, zisese tatăl meu, sec, cum numai el ştia să fie.

Nu-i răspunsesem nimic. Mă gândisem la desenul meu cu „Jamşid Oarecarele” şi la cum fusese fotocopiat şi lipit prin toată şcoala. Dar nici măcar o vorbă nu-mi ieşise din gâtlej – nu puteam vorbi.

— Ştii, continuase el, ce ne dorim şi ce ne pricepem să facem nu sunt întotdeauna, în viaţă, unul şi-acelaşi lucru. Trebuie să faci alegeri istețe de la bun început. Altfel, o s-ajungi inutil şi sărac, la fel ca Majid.

— Ce tot ai, astăzi, împotriva unchiului Majid? îl întrebasem.

— *Împotriva* lui? Nimic. Dar a trăit prost şi-a sfârşit-o şi mai prost. Nu-i nevoie să-ți reamintesc eu acum.

Tot restul drumului, nu ne mai vorbiserăm. Traficul se aglomerase lângă un punct de control şi, până să ajungem noi în parc, seara începuse deja să se lase, iar doi membri ai unei miliții ne sfătuiseră să ne îndreptăm spre casă.

Acum, stând în Paykan-ul ca şi mort, amintirea după-amiezii petrecute cu tatăl meu nu înceta să mi se răsucească pe toate părțile în minte. Era înăbuşitor de cald în maşină, chiar şi cu toate geamurile deschise, şi un iz înțepător de pişat era prins în capcana zădufului de la ora prânzului de august. Izbeam întruna cu pumnul în volan şi tot încercam să pornesc motorul, dar el, nu şi nu – refuza să se aprindă.

Spre uşurarea mea, curând mi s-au alăturat voluntari, care au început să împingă maşina de la spate. Eu răsuceam cheia în contact, ei împingeau; eu mai dădeam o cheie şi apăsam pe ambreiaj, ei împingeau în continuare, făcându-se tot mai mulți, cu fiecare centimetru parcurs. Adevărul este că nimic nu-i uneşte mai bine pe concetățenii mei, decât ghinionul neprevăzut. În timp ce apăsam pedala de accelerație cu piciorul din ce în ce mai obosit, ca să-i dau motorului benzină, iar năduşeala mi se scurgea şuvoi pe

frunte şi pe piept, am rămas uimit, recunoscând, printre tot mai multele feţe reflectate în oglinda mea retrovizoare, moaca lăbărţată, enervantă, inconfundabilă, de ţărănoi, a lui Mostafa Akbari. M-am făcut mic pe locul meu de şofer, ca să nu mă recunoască şi el pe mine, dar apoi, un alt impuls, diametral opus celui dintâi, m-a făcut să scot capul pe geamul maşinii şi să-l strig pe nume. De unde era, din spate, a venit la mine.

— Tot la Teheran? m-a întrebat, cu o puşcă atârnându-i de umăr, la fel de natural cum ar fi purtat o rachetă de tenis.

— Unde altundeva să fiu?

— Te categorisisem ca fiind un gură-mare, de-ăla de-şi face bagajele şi-o şterge, de cum se-mput lucrurile.

— M-ai subestimat, i-am spus.

— Aşa se pare, a zis Akbari, care-şi abandonase mustaţa ca de Stalin şi arbora, de-acum, o barbă în toată regula.

— De partea cui mai eşti? l-am întrebat.

El mi-a răspuns:

— De partea cui crede Allah că se cuvine să fiu. Şi tu? mi-a întors-o. Tot cu Gandhi?

I-am zâmbit, ca şi cum aş fi recunoscut naivitatea felului meu de-a fi.

— Nu, fratele meu, am zis. Cu cine eşti şi tu – după care, făcându-i semn spre arma de pe umăr, am zis: Tot Allah împarte şi kalaşnikoavele[64], mai nou?

Mijindu-şi ochii, mi-a zâmbit aşa, călduţ, cam ca un profesor de şcoală, care înţelege să accepte gluma juvenilă a unui elev isteţ, şi-a zis:

---

[64] Arme de asalt individuale, proiectate de generalul-inginer sovietic Mihail Timofeievici Kalaşnikov (1919–2013), dintre care cea mai răspândită şi mai celebră este pistolul-mitralieră AK-47, cu variantele sale ulterioare.

— M-am înrolat în Sepah, Gărzile Revoluționare – apoi, aruncând o privire la pungile de cumpărături înghesuite pe bancheta din spate a maşinii tatălui meu, dintr-una ițindu-se capul unei găini tocmai tăiate, iar din cealaltă – cozile umede a doi peşti, m-a întrebat: Ce-i cu toate astea? Parc-ai fi cumpărat de mâncare pentr-o armată-ntreagă. Doar nu te mai învârți printre comunişti?

Cum i-aş fi putut spune că eu, revoluționarul autoproclamat, le mai făceam încă, părinților mei, diverse comisioane?

— Auzi, i-am spus, acuma, dacă tot eşti la Sepah, aş avea un favor să-ți cer.

— Spune, fratele meu, a zis el.

— Aş vrea să treci pe la mine, cu vreun coleg sau doi, să-i confişti... lui taică-meu hârtiile.

— Îmi ceri să-ți percheziționez casa?

— Casa tatălui meu.

— Taică-tău încă n-a părăsit oraşul? Nu era la Ministerul Culturii?

— N-a plecat. Pare să creadă că artele plutesc undeva, pe sus, deasupra politicii, şi că el, prin urmare, este imun.

— Tu ce faci acum, îl torni pe taică-tău? a zis Akbari, nevenindu-i să creadă. Despre ce fel de hârtii e vorba?

Eu am ezitat.

— Notele pentr-o enciclopedie, am zis, până la urmă. Rezultatul a trei decenii de cercetări, la el în birou şi într-un spațiu de deasupra, tot birou şi ăla, peste apartamentul nostru.

Cred că nu atât dificultatea sarcinii, cât amploarea pagubei pe care o presupunea un asemenea gest a făcut să-i sclipească de plăcere ochii negri.

— E ca şi făcut, a zis. Cum ar fi marțea viitoare, la ora trei după-masa?

Ne-am strâns mâinile. I-am scris adresa părinților mei, pe dosul bonului de la brutărie, de unde tocmai cumpărasem dulciurile preferate ale tatălui meu – o cutie de fursecuri *koloocheh*, pe care-i plăcea să le mănânce la ceaiul de după-masă.

Maşina s-a lăsat pornită, într-un târziu, şi, apăsând pe accelerație, m-am uitat în retrovizor, la voluntarii care-mi urau de bine şi se răspândeau în toate direcțiile. Toți, cu excepția unuia singur – Mostafa Akbari, în ținuta lui de catifea reiată şi răritã, cu bonul meu de la brutărie atârnându-i dintre degete.

Marțea următoare, la ora trei fix, a bătut la uşă. Promptitudinea lui m-a uimit – era ca şi cum s-ar fi prezentat pentru cine ştie ce interviu de angajare sau ar fi venit la bancă, să solicite un împrumut. Mama dormita pe canapea, în fâsâitul aparatului de aer condiționat, iar tatăl meu stătea pe divanul lui, tăcut, uitându-se lung la paharul cu ceai şi la fursecuri, în timp ce răsucea între degete şiragul de mătănii *tasbih*, parcă fascinat de ciocnirile vertiginoase ale fiecărei mărgele de următoarea.

— Cine ar putea fi? s-a întrebat mama, oarecum alarmată, ridicându-se în capul oaselor şi îndreptându-şi părul. Vrei să deschizi tu, Hamid?

Sperasem, de fapt, să nu-mi revină mie această sarcină, dar am făcut ce mi se ceruse, domolindu-mi ezitările numai cu amintirea poveştii lui Yasser despre cum îl trădase tatăl meu pe bunul său prieten, H.

Când am deschis, am dat cu ochii de Akbari, aşa cum promisese, şi de doi colegi ai lui, Gardieni ai Revoluției ca şi el. N-am văzut, pe fața lui, decât semnele unui vag dispreț. Au trecut, cu toții, prin fața părinților mei amuțiți, şi s-au îndreptat spre biroul tatălui meu, cu puştile în mâini.

— Ce-nseamnă asta? i-a luat la rost *bābā*, mergând pe urmele lor. Ce căutați aici, cum îndrăzniți?

Dar ei nu l-au băgat în seamă, ci s-au pus pe răvăşit orice carte şi hârtie de-ale lui, adunând tot ce li s-a părut c-ar fi putut constitui o probă validă într-un posibil viitor proces împotriva lui.

— Hamid! s-a întors tatăl meu spre mine. Vorbeşte cu ei. Pe tine or să te-asculte – dar eu am stat lângă el nemişcat, ca un fluture înlemnit în fața unei călugărițe pregătite să-l mănânce. Hamid, a insistat el, Hamid, fă ceva...

I-a răspuns Akbari, bâțâindu-i o cheie pe dinaintea ochilor şi zicând:

— Înțelegem c-ai un birou şi mai sus, numai pentru enciclopedia ta?

— Da... dar ce puteți avea c-o enciclopedie despre artă?

— Asta, lasă-ne pe noi să hotărâm, a zis Akbari, şi-a luat-o pe scări în sus, cu oamenii lui.

Noi trei am rămas în camera de zi, fără să scoatem o vorbă, ascultându-i cum tropăiau şi cum zdroncăneau mobilele, cu un etaj mai sus. Era, şi aceea, încă o după-amiază de vară apăsătoare. Mama l-a mângâiat pe braț pe tatăl meu, şoptindu-i:

— N-avea cum să nu ni se-ntâmple şi nouă... La urma urmei, de ce nu?

Tatăl meu a mormăit ceva, cu o voce gâjâită.

Eu, năucit, de parcă aş fi fost epuizat, m-am dus la fereastră şi m-am uitat afară, pe stradă, la maşinile care se îndreptau spre clădiri de birouri pe jumătate goale sau restaurante pustii, la oraşul construit de un regim şi care acum aştepta ordonanțele unui alt regim, suspendat într-o stare de totală dezordine. Îmi tremurau genunchii, stând acolo în picioare, iar, dintr-un sentiment de prăbuşire, a început să mi se pară că se răsucea camera încet în jurul meu. Neputând să respir, am făcut câțiva paşi mici în

direcția unui scaun şi m-am aşezat pe el. Mama, văzându-mă, a zis:

— Hamid-*jan*, dragule, arăți atât de palid... Nu-ți fie frică, o să fie bine – şi s-a dus la bucătărie, de unde s-a întors cu două pahare de apă, unul pentru tatăl meu, şi unul pentru mine.

Cei trei au coborât după câteva ore bune, opintindu-se cu treisprezece saci de gunoi, în care vârâseră scrierile adunate de *bābā* timp de trei decenii. Înainte să iasă, Akbari a zis:

— Ai noroc, Mozaffarian-*aga*, de fiul tău, că e prietenul Revoluției. Că altfel, aveai aceeaşi soartă ca şi toată hârțogăria ta de-aici.

Tatăl meu a rămas pe divan aşa cum era, în pijama şi papuci, cu mâinile tremurându-i vizibil în poală. Şi-a dres glasul de mai multe ori, încercând să vorbească, dar vocea nu i s-a făcut auzită. Până la urmă, într-o şoaptă aproape de neauzit, a zis:

— Istoria n-o să fie bună cu dumneata, stai să vezi, Akbari-*aga*.

— Profesore, a zis Akbari, nu-ți face griji cu istoria, pentru că istoria n-are mai multă memorie decât un babuin. Mai bine, chinuieşte-te cu ce-ți rezervă ție destinul.

Şi-a ieşit, lăsând urme de praf pe covor. L-am urmat în vestibul, neştiind prea bine cum să-mi iau rămas-bun de la el. Avea o față şi mai pământie ca de obicei, şi semnul din naştere, în formă de corn de cerb, i se inflamase şi mai tare.

— Cum ar fi să te înrolezi şi tu-n Sepah? m-a întrebat. Îți pun o vorbă bună, dacă vrei.

— Aş fi onorat, i-am spus, după o ezitare, apoi am adăugat, cu o voce spartă: Dar m-am decis că e cazul să redevin un adept al nonviolenței.

— *Māşāllah* – Cu voia lui Allah! Bravo! a exclamat el. Dar mă tem c-ai depăşit linia aia astăzi – şi-ncă de-o sută de ori. Mai gândeşte-te, fratele meu.

Când să iasă, a remarcat o hârtiuță mototolită pe consola de la intrare. S-a uitat mai atent la ea, după care şi-a pus-o în buzunar. Mi-am adus aminte că era numărul de telefon al generalului, de la Forțele Aeriene Imperiale – mi-l dăduse chiar el, când cu povestea cu înclinarea casei, care mai avea puțin şi s-ar fi prăbuşit. Numărul acela nu mai folosea la nimic – generalul cu pricina, la fel ca mulți alții, se făcuse nevăzut.

Uşa de la intrare s-a trântit cu zgomot, apoi după-masa însăşi parcă a răsunat de bufniturile sacilor grei, plini cu hârtie, trântiți în bena unui camion, şi un motor a tunat, când s-a pus în funcțiune. După toată seria de zgomote, a urmat sunetul nimicului, care le ia locul tuturor.

Am alergat în grădină, m-am lăsat pe vine la umbra caisului şi-am izbucnit în plâns. Când mi-a trecut, m-am ridicat şi l-am căutat cu disperare, din priviri, pe Pofak, motanul şchiop, a cărui apariție magică – aşa mi se părea în acel moment – ar fi semnalat că lucrurile aveau să se îndrepte, în cele din urmă. Dar nu era nici urmă de motan.

În camera de zi, tatăl meu stătea pleoştit pe divan, ținându-se de genunchii osoşi cu mâinile şi uitându-se în gol către farfuria cu fursecuri *koloocheh* din fața lui, neatinsă.

A fost pentru prima şi ultima oară când l-am văzut plângând.

18

Când mi-am lăsat familia la poarta de plecări de la aeroportul Mehrabad, în vara lui 1979, ei au fost cei care m-au strigat pe nume, nu eu pe ei.

— Hamid, Hamid...! l-am auzit pe tatăl meu strigându-mă, prin tot acel vacarm de paşi ai călătorilor şi de anunţuri zbierate prin difuzoare, în legătură cu plecările, sosirile, întârzierile, anulările de zboruri.

Nu m-am întors. Am lăsat ca vocea spartă a tatălui meu să mă imunizeze împotriva loialităţii şi mi-am continuat mersul, un pas după altul, către oraşul scindat, care-mi făgăduia singurătate. Un vânt fierbinte umplea vechiul Paykan, în timp ce mă îndreptam cu el spre casă, cu toate ferestrele coborâte, praful şi poluarea făcând ca totul – şantierele de construcţii abandonate, macaralele ruginite – să pară linii în schiţele îngălbenite ale unui arhitect mort.

Am parcat maşina pe strada Şah Reza, redenumită Enqelab – Strada Revoluţiei –, şi m-am îndreptat spre apartamentul rămas numai al meu. Vechiul magazin de rame încă mai afişa, în vitrină, reproduceri înrămate cu pisoi docili, cu Podul Londrei şi cu păduri de munte. Vânzătorul de casete, din prăvălia de alături, pusese la boxe înregistrarea unui discurs ţinut de ayatollah.

Când am deschis uşa casei goale, am tresărit, văzându-mi reflecţia în oglinda din vestibul. M-am uitat la chipul meu dur, descompus, şi mi-am adresat o întrebare de care nu aveam să mai scap toată viaţa, de atunci înainte: Cum se suportă piatra, în calitatea ei de piatră? Mănuşile găunoase, aşezate una peste alta, cu palmele în sus, pe consola de la intrare, mi s-au părut la fel de solemne ca strângerea de mână a unui cioclu. În camera de zi, vesta tricotată, roşie, a mamei mele, întinsă pe speteaza canapelei, papucii tatălui meu, abandonaţi în faţa divanului, şi discul de vinil preferat

al fratelui meu – cu piesa *Ma Baker*[65] a celor de la Boney M. –, lăsat pe măsuța de cafea – mi s-a părut că toate purtau amprentele de neşters ale unor inimi sfâşiate la nivel familial. Pe jos, lângă papucii tatălui meu, zăcea ultima carte pe care o citise pe divanul cu pricina – o monografie a lui Caravaggio. Am ridicat-o de jos. Avea semnul de carte pus la o pagină unde era vorba despre *Chemarea Sfântului Matei*. M-am uitat lung la reproducerea tabloului, fascinat, amintindu-mi de vechea fotografie Polaroid, pe care i-o găsisem mai demult în sertarul biroului. Granulația pozei de acum era cea care mă făcea să nu-mi pot lua ochii de la ea – taverna mizeră, fețele uzate, picioarele murdare ale sfântului Petru. Îmi plăcea imaginea, cu tot aerul ei lumesc şi cu nesfințenia ei. La fel cum îmi plăcea şi brațul întins, care face semn din raza de lumină, şi chipul uimit al lui Matei, care arată spre sine, parcă nevenindu-i să creadă.[66] Am închis cartea, întrebându-mă de ce respinsesem, de nenumărate ori, încercările tatălui meu de a-mi împărtăşi iubirea lui față de Caravaggio. Aş fi vrut s-o sun pe Minoo, dar mi s-a părut că nu mă calificam nici măcar pentru simpatie, darămite pentru iubire. În loc de asta, m-am dus la bucătărie, unde o cană de ceai, nespălată, interpreta un recviem de acolo, din chiuvetă, şi mi-am făcut două ochiuri ca doi sori cu fețele în sus, mirosul îmbietor de unt prăjit convingându-mă – da, procedasem aşa cum se cuvenea. De pe locul tatălui meu, de lângă fereastră, am înfulecat acele

---

[65] Textual: „Mama Baker”, piesă lansată în 1977 de trupa Boney M., inspirată din viața unei bandite legendare, Kate Barker (1873–1935), zisă *Ma* Barker, împuşcată de agenți de la FBI.

[66] E vorba de pasajul din *Evanghelia după Matei* (9, 9), în care Isus îl cheamă pe vameşul Matei să-l urmeze, iar acela îşi lasă îndatoririle şi se alătură grupului discipolilor.

ouă ca un hămesit. Şi ziarul lui de dimineaţă rămăsese pe masa de mic-dejun, dar nu l-am citit.

În acele zile de început, ceea ce mă preocupa, mai presus de toate, era murdăria. Ştergeam praful în tot apartamentul şi mă spălam pe mâini de cel puţin zece ori – în fiecare zi. Am pus iar şi iar discul cu Boney M. al lui Omid, în timp ce zugrăveam pereţii în alb, ca la spital, şi frecam podelele cu înălbitor, fredonând şi eu, odată cu melodia: „*Ma* Baker nu era-n stare să plângăăă... *Ma-Ma-Ma-Ma... Ma* Baker ştia-n schimb să moarăăă...” Am ales ce era prin dulapuri şi-am scos afară lucrurile alor mei, precum un văduv, deopotrivă suferind şi jubilând. Acelaşi lucru l-am făcut şi cu prietenii şi cunoştinţele, obliterându-i pe aceia care mi s-au părut nepotriviţi cu noul portret pe care mi-l desenam eu mie însumi. Cu toate că am încercat din răsputeri să fac o asemenea selecţie de o manieră care să-i lezeze pe respectivii cât mai puţin posibil, câţiva prieteni la care am renunţat au pus la inimă respingerea – un fost coleg de clasă, de credinţă *bahá'i*, chiar a plâns.

Au fost, însă, şi obiecte pe care nu le-am putut arunca. De exemplu, maşinuţa cu albinuţa; colecţia mea de bile; lampa hidoasă a mamei mele – cea cu Maria-Antoaneta; cartea despre Caravaggio a tatălui meu; bricheta lui cu monogramă; şi ochelarii lui de citit – perechea de rezervă, pe care am şi început să-i folosesc, după vreo douăzeci de ani; piatra de rugăciune, pe care mi-o dăduse unchiul Majid, chiar înainte să moară în accidentul de maşină; radioul portabil pe unde scurte, în jurul căruia se cuibăriseră ai mei în acele ultime luni, doar-doar prindeau vreo transmisiune de la BBC, plină de paraziţi; pliculeţul cu chibrituri de la PanAm, cu inscripţia tatălui meu, pe care mi-l dăduse în acea noapte, în care mă exilase în grădină; fotografii de familie cu toptanul; plus asta: o cutie de pantofi, pe care am

găsit-o sub patul părinților mei, conținând zeci de fotocopii ale unor caricaturi, toate semnate cu inițiala „H”. Printre ele, erau şi copiile a două scrisori din partea Ministerului Culturii, adresate numitului Huşang Habibi, prin care era informat că, dacă nu renunța la caracterul politic al creațiilor sale, avea să suporte consecințe dintre cele mai severe. Semnatarul ambelor scrisori era tatăl meu.

Pe toată durata operațiunii de lichidare, canarul mamei mele a cântat, neavând el nici memorie, nici puterea de anticipare a ghinionului în viață. După cum îmi făcusem obiceiul, am ocărât-o pe maică-mea pentru faptul că-i neglija pe cei dependenți de ea – în cazul de față, mult-iubita ei pasăre. De ce nu i-o încredințase vreunei prietene? Dar mi-am adus curând aminte că eu eram cel care le precipitase alor mei fuga de acasă, nelăsându-le timp să-şi regleze conturile, să se împace cu ceilalți, să-şi ia rămas-bun.

19

Odată familia mea dispărută din peisaj, am convins-o pe Minoo să se mute cu mine. Asta i-a provocat tulburare în familie, mai ales fiindcă nici nu mă gândeam să mă însor cu ea, şi, din câte ştiam, nici ei nu-i stătea mintea la măritiş – o instituție atât de meschină şi de burgheză, în comparație cu vitejia noastră turbulentă. Odată revoluția înfăptuită, în

fiecare seară porneam, înarmați cu butelii de vopsea cu aerosoli, să umplem oraşul cu tot felul de graffiti. Eu desenam, iar Minoo inscripționa sloganuri. Dar, pe măsură ce nimbul regimului victorios şi-a inoculat religia în măduva existențelor noastre, dictându-ne idealuri, legislație şi, până la urmă, şi obiceiuri, aranjamentul nostru de viață, de tip gherilă, a devenit, încetul cu încetul, ilegal, iar Minoo, al cărei tată, lezat în amorul propriu, a refuzat s-o primească înapoi, s-a transformat într-o fugară pe care o adăposteam la mine în locuință. Stătea mai mult ascunsă şi-şi limita venirile şi plecările, nearătându-se decât la ore de circulație mai restrânsă, plus că aveam grijă să nu fim văzuți niciodată împreună, în afara casei – o dihotomie care se întâlnea la o sumedenie de cupluri şi-un semn prevestitor al psihozei noastre naționale colective. Arta noastră de ocazie, stradală, a devenit şi ea, curând, inacceptabilă şi-a fost înlocuită de picturi murale propagandistice, sponsorizate de la nivel guvernamental.

Întrebați orice copil care a jucat vreodată scăunele muzicale: nu e deloc uşor să-ți găseşti locul în ordinea mereu schimbătoare a scaunelor ocupate. La fel ni se întâmpla şi nouă. Ce ne rămânea de făcut? Să ne fi învârtit mai departe după cum bătea din palme, discordant, un regim nou şi să ocupăm un loc în dauna cine ştie cui altcuiva, sau să fi abandonat jocul şi să ne fi dus învârtindu-ne în lumea largă? Familia lui Minoo a hotărât să renunțe, cum făcuseră şi ai mei cu un an mai devreme, şi să plece în America, iar ea, după ce a şovăit mai multe săptămâni, a decis, până la urmă, să rămână. M-a bucurat opțiunea ei, şi-am sperat doar atât: să nu-şi fi făcut alegerea, gândindu-se la mine.

Când mai era o săptămână până la data programată a plecării alor ei, tatăl, Ebrahim Levy, care era fiul răposatului rabin Baruch Levy şi patronul unui magazin de oglinzi de pe

strada Lalezar, interpret amator al Talmudului babilonian[67] şi mare amator de fisticuri de la Rafsanjan, a făcut stop cardiac şi-a murit pe drumul către sinagogă, unde se ducea, cu speranța de a se mai ruga o ultimă dată pentru emigrarea în siguranță a familiei lui. Am însoțit-o la înmormântare pe Minoo, care era descompusă de durere, şi, timp de şapte zile, cât a ținut doliul, am stat în casa familiei lor, unde se adunau prietenii şi rudele, câți le mai rămăseseră, să recite din *Kaddiş*[68] în timpul nopții. De mai multe ori, când nu se adunau cei zece bărbați evrei necesari pentru a forma un minian, rabinul, constatând că vremurile pe care le trăiam erau excepționale, îmi îngăduia mie să iau locul unuia dintre cei zece. În cercul îndoliaților care se rugau, mă simțeam deopotrivă privilegiat şi nelalocul meu, onorat că fusesem cooptat, dar nedorindu-mi să transform excepția în obişnuință.

Plicul cu bani, lăsat de tatăl meu deasupra pernei mele în ziua în care fugise, acum zăcea ca un balon dezumflat pe masa din sufragerie, alături de dozele noastre de vopsea şi de stindardele revoluționare abandonate. Iar din economiile pe care Minoo le furase, practic, de la maică-sa, n-a mai rămas, după câteva săptămâni, decât o amintire dătătoare de fiori a refugierii unei întregi familii. De vreme ce amenințarea sărăciei lucii ne împingea către pragmatism, şi hotărâtă să ne susțină ea pe amândoi, în singurătatea care ni se contura, Minoo a decis că era cazul să preia magazinul de oglinzi, acum ferecat cu scânduri, al tatălui ei.

---

[67] Denumire dată scrierilor talmudice compilate în secolele III–VI e.n. în centrele de învățătură ebraică din Mesopotamia.

[68] Imn de slăvire şi sanctificare a numelui Domnului, recitat mai ales la evenimentele de comemorare.

Două zile am tot curățat prăvălia, ştergând sticla prăfuită cu cârpe îmbibate în oțet, iarăşi asediați de propriile reflecții, aşa cum fuseserăm în salonul oglinzilor din parcul de distracții, în acea seară de vară, care acum părea să fi rămas cu secole în urmă. Oglinzi convexe, înalte, rotitoare şi ovale, oglinzi venețiene cu marginile tivite cu trandafiraşi, oglinzi în stilul École des Beaux-Arts[69], având ramele aurite – stăteau aliniate de-a lungul pereților, taciturne, imaculate, caste.

*

În dimineața primei zile de lucru pentru Minoo, m-am trezit înainte să se lumineze de ziuă şi nu mi-am mai bătut capul să-mi trag pantaloni pe mine – aşa mă obişnuisem. Deşi eram recunoscător pentru decizia ei perfect rațională de a prelua magazinul, o asemenea descindere în banalitate avea darul să mă descumpănească. Nu numai că urma să ne jucăm de-a cuplul, dar ne angajam în jocul ăsta sub o guvernare care-şi dorea să ne oblitereze – pe noi, care ajutaserăm la venirea ei pe lume –, doar-doar îşi făcea şterse toate urmele. Ca să-mi umplu orele până la răsăritul soarelui, am pus ceainicul să fiarbă şi-am luat un ziar de pe un teanc din ce în ce mai mare, de pe masa din bucătărie. Era un exemplar vechi de o săptămână din *The New York Times*, pe care chioşcul de mai jos, de pe aceeaşi stradă, reuşise, cum-necum, să-l obțină şi să-l pună în vânzare. M-am apucat să citesc:

„Teheran, 29 septembrie 1980.
Teheranul, pe timp de noapte, parcă ar fi un oraş-fan-tomă.

[69] Şcoala de Arte Frumoase, inițial Academia de Arte Frumoase, înființată la Paris, în 1648, de cardinalul Jules Mazarin (1602–1661), ministrul regilor Ludovic XIII şi Ludovic XIV.

La fel ca majoritatea oraşelor din ţară, capitala Iranului este în beznă, fiindcă autorităţile sting toate generatoarele de curent electric, pentru a forţa o stare de camuflaj, precum şi ca măsură de conservare. Iranienii trăiesc la lumina lumânărilor, în spatele unor draperii groase.

Membri ai miliţiilor se deplasează în tăcere cu miile, fie pe jos, fie cu maşini având aprinse numai luminile de poziţie. Ca nişte umbre bântuie în toate direcţiile, interceptând pietonii singuratici, controlându-le actele şi trimiţându-i mai repede la casele lor.

CER LUMINAT DE RACHETE

În fiecare seară, de la începutul săptămânii trecute, sirenele care anunţă raiduri aeriene au avertizat de prezenţa unor avioane duşmane deasupra capitalei. Cerul este luminat de rachete sol-aer şi de rafale de mitraliere, care provoacă un zgomot infernal. Avertizarea de raid aerian de duminica trecută şi focul de răspuns au durat mai bine de două ore, dar nici măcar o singură bombă de-a inamicului nu a fost aruncată deasupra oraşului. De fapt, unica bombardare verificabilă a Teheranului a survenit luni, în prima zi a războiului.[70]

Avioanele irakiene au lansat rachete către aeroportul din Teheran, dar nu au reuşit să distrugă pistele de aterizare. Potrivit martorilor, între două şi opt persoane au fost ucise în atacurile respective...

Penuria de petrol, singurul produs raţionalizat până acum, a devenit o problemă foarte serioasă pentru Iran. Deplasarea dintre Teheran şi provincii s-a redus la un minim nesemnificativ, iar pe marile şosele nu mai circulă decât vehicule de aprovizionare şi militare.

Sâmbătă, la Tabriz, uriaşele cozi de la staţiile de benzină s-au văzut blocate, când s-a întrerupt curentul care făcea să funcţioneze pompele de alimentare. La una dintre staţii, sutele de taxiuri portocalii se înşirau la o coadă lungă de câţiva kilometri.

DIFICULTĂŢI ÎN ASIGURAREA TRANSPORTULUI PUBLIC

---

[70] Războiul iraniano-irakian a început pe 22 septembrie 1980, când Irakul a declanşat un atac împotriva Iranului, şi s-a sfârşit la 20 august 1988, când Iranul a convenit la încetarea focului, negociată de Naţiunile Unite.

Scena este similară şi la Teheran, unde maşinile particulare nu mai au voie să circule. Şoferii de autobuze şi taxiuri întâmpină dificultăţi în a-şi alimenta maşinile cu carburant, şi oamenii sunt nevoiţi să aştepte chiar şi două ore, până reuşesc să găsească un mijloc de transport până la locurile de muncă. Mulţi nici nu mai reuşesc să se întoarcă la casele lor, seara. Chiar şi aşa, nu se manifestă nici urmă de plângere, nici cel mai vag semn de nemulţumire..."

Prezentate astfel, în viziunea unui occidental, necazurile noastre sunau aproape poetic. Mi-am imaginat că eram aşa cum ne descria ziarul: binedispuşi, filozofici, aşteptând autobuzele în linişte, stând la coadă la staţiile de benzină, sub lumina melancolică, de carte poştală, a soarelui care amurgea, cu membrii multelor noastre miliţii urându-ne, ca nişte unchi binevoitori, să ajungem acasă în siguranţă.

Minoo şi-a făcut apariţia în bucătărie, nesigură pe picioare şi prost-dispusă. Şi-a turnat un pahar de ceai şi a zis, în timp ce-şi aprindea o ţigară:

— Să umbli aşa prin bucătărie, gol-puşcă... ţie nu ţi se pare că e nesănătos?

— Nu e mai nesănătos decât să fumezi aici, în bucătărie.

— S-a şi găsit cine să-mi ţină predici în materie de fumat, a zis ea, după care, m-a dat la o parte cu un ghiont, ca să-şi ia o tigaie, şi-a băgat capul în frigider şi a început să-i mute conţinutul – unt, lapte, ouă – ca pe piesele de *mahjong*, în timp ce ţigara, pe care o ţinea mai departe între degete, răspândea fum în interiorul frigiderului. Apoi, a zis: Omletă? – fiindcă, în ciuda lipsurilor, tocmai făcuserăm rost, în ajun, de un carton cu o duzină de ouă.

— Sigur, mulţumesc, i-am spus, şi m-am dat la o parte, ca să-i îngădui să domnească de una singură peste plita de gătit. S-a uitat la cât eram de gol, chiar înainte să spargă

ouăle în tigaia care deja sfârâia, drept care, am adăugat: Nu te-a deranjat prea tare, pân-acum, că umblam aşa pe-aici.

— Uite că acum mă deranjează, a zis.

Am pus la loc ziarul şi m-am dus la baie, să mă calmez, făcând un duş. Să fi resimțit şi Minoo agitația în care mă aflam? La urma urmei, renunțase la familia ei, ca să sublinieze ideea că formam un cuplu. M-am spălat repede – apa nu voia să vină caldă, şi pace –, după care, m-am îmbrăcat şi m-am întors la masa din bucătărie, unde am găsit aşezate două farfurii. Ştia că urma să revin să mănânc alături de ea, pentru că aşa făceam întotdeauna.

Lumina zilei a venit parcă pe un ton de reproş, scoțând la iveală existența noastră lipsită de orice scop. De la etajul de mai sus a răsunat un scârțâit care se auzea deja de câteva săptămâni tot mai tare, cu fiecare zi care trecea. M-am întrebat dacă nu cumva se aciuaseră şoareci în fostul birou secundar al tatălui meu, dar eram prea laş ca să verific. Minoo şi-a ridicat privirile spre tavan, pe urmă şi le-a îndreptat spre mine, fără să zică nimic. Îmi ceruse de cel puțin zece ori să merg sus şi să văd ce era; nici nu se gândea să-mi ceară din nou. Am mâncat amândoi, în tăcere, omleta, lăsându-mi un gust ca de cenuşă pe limbă – de la țigara ei, mai mult ca sigur.

— Mulțumesc, i-am spus, punându-mi furculița jos, pe marginea farfuriei golite numai pe jumătate.

Ea s-a uitat lung la jumătatea pe care o lăsasem nemâncată, dar tot nu a zis nimic. Mi s-a părut că detectasem o vagă ridicare din umeri. Propria ei farfurie rămăsese aproape plină, şi ea deja întindea mâna după o altă țigară. Am vărsat o linguriță de zahăr pe tăblia mesei şi-am trasat o figură zâmbăreață în acel zahăr, cu vârful degetului.

— Mă simt aşa de tristă azi, mi-a spus. Atât de-ntuneric este. Şi mi-e dor de tata.

Am întins mâna după mâna ei liberă şi i-am sărutat-o. Ea şi-a văzut în continuare de fumat, uitându-se dincolo de mine, la cadranul de culoare cenuşiu-trandafirie al ceasului de porţelan de pe perete. Era aproape şapte.

— Trebuie să plec, a zis. Înainte să mă vadă vecinii.

I-am atârnat geanta de umăr şi-am condus-o până la uşă, ca şi cum aş fi trimis-o la şcoală.

— Mulţumesc că ai grijă de noi, am zis, după care am rămas acolo, în prag, uitându-mă după ea cum cobora treptele, dispărând şi reapărând, în funcţie de unde se afla pe scările în spirală.

De pe masa din bucătărie, mutra zâmbăreaţă îmi tot întorcea privirile, până când n-am mai putut s-o suport. Mi-am înfipt degetul în zahărul acela, mi l-am supt zdravăn, apoi am împrăştiat restul granulelor pe toată masa. Neştiind ce să mai fac, am luat la pas apartamentul şi m-am oprit la fereastra din camera de zi. Bine spus, „de zi" – o nouă zi era în plină desfăşurare pe stradă, sub ochii mei. O femeie îşi ducea fetiţa la şcoală; un librar descuia poarta metalică a magazinului său pe jumătate cenzurat; un şomer într-un costum mototolit se întorcea spre casă cu nişte pâine *sangak*[71]. Atât de meschin părea totul, încât am început să tânjesc după zilele sângeroase ale protestelor, când măcar panoplia de posibilităţi ni se deschidea înainte. M-am gândit să mă duc, totuşi, în biroul de sus al tatălui meu, ca să verific dacă se auzeau, într-adevăr, şoareci. Dar, cum nu mai pusesem piciorul acolo, de când cu vizita lui Akbari şi-a oamenilor lui, locul cu pricina rămânea la fel de inaccesibil pentru mine precum un mausoleu vandalizat.

---

[71] Tip de pâine specifică Iranului, nedospită, coaptă pe un strat de pietre de râu aşezate în cuptor.

M-am întins pe divan – acelaşi divan pe care stătuse tatăl meu, cu mâinile tremurându-i, în timp ce munca lui de-o viaţă era confiscată – şi-am închis ochii. Alcool făcut în casă, benzină vândută pe piaţa neagră, dependenţi cu ochii sticloşi, contrabandişti, traficanţi de droguri, bărbaţi năduşiţi, care-şi făceau veacul în ceainăriile din centru, în vacarmul de căni şi farfurioare ciocnite unele de altele, oameni legaţi la ochi şi luaţi pe sus, apoi transformaţi, după câteva zile, în liste de nume publicate în ziare, cu cei care fuseseră executaţi – toate aceste lucruri, la care fusesem şi eu martor, ca mulţi alţii, mi-au trecut ca fulgerele prin minte. Erau produsele unei capitale subterane, paralele, care umbreau capitala pasămite pioasă de deasupra, eşafodajul unei aşa-zise republici care, la fel ca monarhia care o precedase, nu îndrăznea să se uite la propria-i reflecţie în oglindă – poate doar după ce acoperea oglinda.

M-am prăbuşit într-un somn agitat şi-am visat o luptă de cocoşi, în care eu însumi, unul dintre combatanţi – jumătate-om, jumătate-cocoş –, îi scoteam ochii adversarului meu cu nişte cângi prinse de picioare, iar el, în schimb, îmi străpungea plămânii cu precizia dată de un spărgător de gheaţăcurbat, făcând să-mi ţâşnească aerul din ei ca dintr-un zepelin dezumflat. Spectatori fără chipuri aclamau, văzând cum eu şi adversarul meu ne lichidam reciproc, în atmosfera saturată de fum şi de putoare de whisky şi de transpiraţie. M-am uitat la rivalul meu cel orbit şi i-am spus, cu vocea fără-de-voce a cuiva care se luptă să vorbească într-un vis: „Dar cum se face, frate, că ne-am lăsat prinşi într-o asemenea capcană? Tu şi eu, care de mii de ani suntem nişte simboluri ale spiritualităţii, nişte vestitori ai noilor începuturi? Lăsaţi în voia noastră, nu realizăm altceva, decât, în cel mai rău caz, un vals între cocoşei. Cum de-au reuşit să ne desfigureze, la fel cum şi ei au fost desfiguraţi?” Tot vorbind, am simţit că-mi cedau

plămânii de tot şi-am tresărit în somn, m-am trezit fără suflu, ca unul care se visează pe punctul de a cădea într-un crater fără fund. Am strigat:

— *Bābā*! Ce-am făcut, *bābā*?

Cât de mult mi-aş fi dorit s-o pun la curent pe Minoo cu felul în care-mi trădasem tatăl. Pe scumpa de Minoo, care plânsese luni de zile pentru moartea tatălui ei şi pentru durerea pe care-şi imagina că i-o provocase ea însăşi. Dar nu-i puteam povesti. N-aveam cum. În urmă cu o săptămână, când huruitul unor avioane de luptă se rostogolise pe deasupra capitalei noastre cufundate în beznă, iar noi ne refugiaserăm sub masa de bucătărie şi stătuserăm acolo, ţinându-ne în braţe unul pe altul, cu o lumânare aprinsă pâlpâind între noi, aproape că-i spusesem:

— Să ştii, Minoo, că te-ai legat la cap c-un trădător. Fugi de mine, cât mai poţi – dar asta, ştiam prea bine, ar fi însemnat sfârşitul cuplului pe care-l formam cu ea, sfârşit care tot ar fi survenit, mai devreme sau mai târziu.

Am trândăvit prin apartament cât a fost ziua de lungă, după care, când soarele se pregătea să părăsească un oraş pustiit şi mai sclipea doar ca un strat de mică întins peste acoperişurile gudronate, am pornit-o la drum cu motocicleta. M-am fâţâit fără noimă toată noaptea, sfidând interdicţia de circulaţie şi mergând către niciunde în mod special, resturile de benzină din rezervor ducându-mă pe străzi văduvite şi de amintirea unor felinare aprinse, pe dinaintea unor case în care oamenii dormeau, dar nu visau. Lumina zilei a ţâşnit la fel de brusc, precum un iadeş, când se rupe, iar, când primele raze de soare au ţintit vârfurile copacilor, mi-am parcat şi eu motocicleta lângă apartament şi-am luat-o pe strada Valiasr, cu intenţia de a o consola pe Minoo pentru absenţa mea nocturnă, revenind acasă cu bunătăţi de patiserie pentru micul-dejun. Se vede treaba că

uitasem: din cauza războiului şi-a lipsurilor de tot felul, nu mai existau brutării deschise.

Era gol apartamentul, când am ajuns. Am telefonat la magazinul de oglinzi, dar nu mi-a răspuns nimeni – mi-am închipuit că precis era blocată pe undeva, pe drumul întortocheat până acolo.

Mi-am umplut un rucsac cu doze de vopsea şi-am ieşit iar în oraş, cu mâinile în buzunare. Pe o alee liniştită, care dădea în strada Enqelab, am scos o doză de vopsea roşie, cu care am umplut o imagine lăsată mai demult în stadiu de schiță, pe care, însă, n-o uitasem – era chipul personajului meu, „Jamşid Oarecarele", cu acelaşi guler al trenciului ridicat, aceiaşi favoriți proeminenți şi aceeaşi mină gânditoare. Numai că, în concordanță cu vremurile, îi mai domolisem coafura pompadurescă, îi schimbasem țigara Gauloise cu alta, marca Bahman[72], şi-i pusesem barbă. Am făcut un pas înapoi, o dată în plus calmat de faptul în sine că desenasem, după care mi-am iscălit opera dedesubt: „Jamşid Oarecarele, Omul Revoltei", şi mi-am reluat drumul. Câțiva paşi mai încolo, am refăcut acelaşi desen, apoi încă o dată pe aleea următoare, pe poarta de metal ferecată a unui magazin. Cu sentimentul de a fi fost viu, pe care mi-l ascunsesem în vremuri de mult apuse, m-am plimbat cât a fost dimineața de lungă, şi mi-am împroşcat Oarecarele de-a lungul străzilor Teheranului, ca o mâță nesuferită, care-şi spârcâie pişatul prin tot felul de locuri interzise, ca să revendice teritorii pierdute.

Am repetat acest ritual în fiecare dimineață, timp de aproape o lună, fără să spun o vorbă nimănui, nici măcar

---

[72] Denumirea lunii a unsprezecea, penultima, din calendarul oficial valabil în Iran şi Afganistan.

scumpei de Minoo, care, de când o lăsasem baltă şi-mi petrecusem noaptea pe motocicletă, nu mă mai băga în seamă. Cei care erau martori la gestul meu de sfidare mă ignorau şi ei, fiind mult prea tare preocupaţi de propriile vieţi şi necazuri, ca să le pese de ce făceam eu. Drept care, am ţinut-o aşa cât am putut, repetându-mi desenul ca pe o mantră şi sperând să ajung la vreun ţărm oarecare, cu barca de salvare a subversiunii.

La vremea aceea, mi se întâmpla o ciudăţenie: confundam orice bărbat înalt, între două vârste, cu tatăl meu. Nu numai o dată m-am ţinut după câte un străin de-a lungul câtorva bulevarde, paşii mei făcând ecou celor tot mai grăbiţi ai respectivului – eram convins că urmărirea nu putea să se lase decât cu cine ştie ce formă de reconciliere. Într-o după-masă ceţoasă, am urmărit un bărbat cu o eşarfă cadrilată pe cap, care a intrat într-o tutungerie, şi m-am uitat la el cum îşi cumpăra o pungă de zahăr candel, după care l-am urmat înapoi afară şi i-am scrutat mişcările – cum deschidea punga şi-şi vâra câte o bucăţică de zahăr candel în gură, la fiecare a doua întretăiere de străzi. La un moment dat, omul a lăsat-o mai încet şi mi-a îngăduit să-l ajung din urmă, când, în sfârşit, s-a răsucit pe călcâie şi m-a întrebat fără ocolişuri:

— Pot să te-ajut cu ceva, tinere?

— A, v-am confundat cu cineva, i-am spus.

— Cum te numeşti?

— Nu contează, i-am spus. Am făcut o confuzie. Scuzaţi-mă, şi m-am îndepărtat uşor de el.

— Stai o clipă, a strigat după mine. Cine-a zis că poţi să pleci?

— Dar cine-a zis că nu pot să plec? i-am întors vorba, în timp ce-şi căuta ceva în buzunarul pardesiului.

M-am oprit. Cu toate că faţa lui – sprâncenele groase, arcuite pe deasupra ochelarilor la care avea rame de corn,

urechile clăpăuge şi frecătura închisă la culoare de pe frunte, care devenise, în ultima vreme, un semn al pietății, fiindcă rezulta din frecarea frunții, în repetate rânduri, de piatra de rugăciune – mi se păreau destul de cunoscute, nu ştiam de unde să-l iau.

— Cine sunteți? am întrebat.

A venit după mine şi s-a oprit aproape lipit de mine, cu fruntea lui marcată de atâta evlavie mai-mai s-o atingă pe-a mea şi respirația mirosindu-i a ceapă şi dulciuri. A scos din buzunar nu o armă – aşa mă temusem –, ci un portofel uzat, din care a apărut un permis de conducere. I-am recunoscut numele – era procurorul-şef al Teheranului, care ajunsese, pe-atunci, un fel de celebritate.

— Aşa că te mai întreb o dată, a zis. Numele dumitale, frate.

— Hamid Mozaffarian.

— Providența îşi are căile ei, a zis el. Aveam de gând să trimit pe cineva să-ți fac-o vizită. Vino cu mine.

Am făcut câțiva paşi împreună pe trotuar, eu simțind că mi se tăiau genunchii, până am ajuns la maşina lui, ne-am urcat în ea şi-am luat-o din loc.

— Unde mergem? am vrut să ştiu.

— Eu pun întrebările-aici, mi-a replicat, ridicându-mi punga de dulciuri până sub nas.

— Nu, mulțumesc, am zis.

— Ştii... astea s-ar cere mâncate la ceai, dar eu le consum aşa, una după alta. Îmi fac dinții praf – n-am comentat nimic. Aşa, deci, a continuat el. Se pare că eşti artistul desăvârşit.

— Eu?

— Nu eşti „Jamşid Oarecarele”?

— Eu?

— Eşti bătut în cap sau ce ai? Da, tu. Mulți dintre foştii tăi colegi de şcoală sunt acum... oaspeții mei, să zicem. Şi toți

te-au identificat, absolut toți, drept „Jamşid Oarecarele”. Aşa că, spune-mi şi mie, ce-ai crezut, dobitoc ce eşti, de-ai mâzgălit mutra aia prostească prin tot oraşul? Se presupune că simbolizează ceva? Şi de ce-i roşu? Aşa le faci cu ochiul vechilor tăi prieteni marxişti?

— Nu. E-o mutră şi-atât, am zis. Şi roşul e-o culoare şi-atât.

El a pufnit pe nas şi-a zis:

— Şi ce-i cu „Omul Revoltei”, atunci? La ce se referă? Ce faci, complotezi împotriva noului regim?

— E doar… E doar omagiul meu adus lui Albert Camus.[73]

— Omagiu cui?

— Nu contează, i-am spus. Un filozof oarecare, un franțuz. Care credea că revolta este una dintre dimensiunile naturii umane – una esențială. Dar tot el sublinia c-o asemenea tendință trebuie ținută-n frâu, altfel poate conduce la excese, cum s-a întâmplat, de pildă, în timpul Revoluției Franceze sau…

— Ştii ce? Ține-ți asemenea *cherto-pert* – bazaconii – pentru când o să găseşti vreun biet nătărău pe care să-l impresionezi, mi-a tăiat avântul. Ai citit o juma’ de carte a cine ştie cărui scriitor francez, şi te-ai făcut expert, brusc, în teoriile ăluia.

Era mai deştept decât îmi închipuisem – trebuia să schimb tactica.

— Frate, i-am spus, ai dreptate. Nu sunt un expert în materie de Camus. Nici în materie de orice altceva. Sunt doar un pierde-vară, care nu şi-a mai terminat cursurile universitare. Dar un lucru ştiu: imaginile cu pumni ridicați, cu stropi de sânge şi cu kalaşnikoave, pe care le-ncurajați voi şi-ai voştri, au început să se fâsâie. Nici nu le mai

---

[73] Aluzie la romanul *L’Homme révolté* (*Omul revoltat*, 1951), de Albert Camus (1913–1960).

observă oamenii. Trebuie să le oferiți ceva nou, care să le dea de gândit.

Procurorul-şef s-a uitat lung la mine, care am realizat brusc: eram prins, ca într-o capcană, în maşina unui tartor al regimului, un ins ale cărui procese durau cam tot atâta cât ți-ar fi luat să descarci o maşină de spălat. M-am făcut mic pe locul meu, simțindu-mi gâtul frecat de centura de siguranță.

— Poți să te consideri norocos, mi-a spus. Ai un prieten sus-pus, care mi-a vorbit frumos de tine şi de sacrificiile pe care le-ai făcut pentru cauza revoluției. Datorită lui ți-am îngăduit, pân-acum, să te fâțâi liber şi să-ți laşi mâzgălelile prin tot oraşul.

Am rămas cu capul în jos, rupându-mi pielițele din jurul unghiilor.

— Ştiu că l-ai denunțat pe taică-tău, a continuat el. Şi cum ai făcut asta. Unul dintre anchetatorii mei şefi, Mostafa Akbari, mi-a spus toată povestea. Capacitatea unui om de a comite o asemenea trădare, după mine, este ceva şi rar, şi prețios. Şi-a cotit-o brusc pe o alee, unde a oprit maşina, zicând: Aveam de gând să te duc eu însumi la interogatoriu, dar m-am răzgândit. Vreau să-ți ofer o slujbă, în schimb.

— Ce slujbă?

— O slujbă la-nchisoare. De-anchetator – ăla cu interogatoriile.

— Mie? De ce mie?

— Pentru că-mi placi. Văd în tine un amestec minunat de brutalitate şi naivitate.

Nu i-am răspuns nimic, pe moment.

— Ei? m-a întrebat. O asemenea ofertă expiră foarte repede. Vrei, bine. Dacă nu, eu personal te duc la interogatoriu.

— Oricând gata să te servesc, *sarkār* – şefu'.

Multe săptămâni după aceea – vreo şapte, dacă nu chiar opt –, adică mult timp după ce devenisem anchetator în subordinea lui Akbari, nu i-am suflat o vorbă lui Minoo despre noua mea slujbă. Intram şi ieşeam din casă pe furiş, mereu cu scuza că mă duceam să cutreier străzile. Cu cât mai adânc mă afundam în viaţa mea alternativă, cu atât mai intens îmi doream să-mi reiau studiile universitare. Când i-am împărtăşit lui Akbari această dorinţă a mea, s-a stricat de râs. Mi-a spus:

— Fii bărbat, şi lasă diploma de arte pentru homosexuali.

Ne opriserăm în faţa sectorului şase, blocul de celule doi.

— Dar tu nu vrei să te-ntorci la vechea ta slujbă? l-am întrebat. Amândoi am putea să reluăm lucrurile de unde le-am lăsat.

— Fii atent aici, a zis. Fiecare om trebuie să-şi dea seama ce este, mai devreme sau mai târziu. De pildă, eu sunt conştient acum că nu sunt genul de funcţionar în cine ştie ce companie petrolieră. Şi tu... fă bine şi renunţă la ideea creaţă că eşti un fel de artist iconoclast. I-ai pus capăt acelei cariere în ziua în care mi-ai cerut mie să dau iama-n casa tatălui tău. Indiferent dac-ai realizat sau nu, din ziua aia ţi-ai ales un alt drum, de pe care nu te mai poţi întoarce. Aşa că mergi înainte, frate. Altceva nu poţi face. După care m-a ciupit de obraz în felul condescendent care-l caracteriza şi mi-a mai spus: Şi-ncă ceva – mai bine dă-i papucii prietenei tale, ovreicuţei ăleia bolşevice. Drumul ăsta, pe care ţi l-ai ales, n-are loc şi pentru ea.

Am procedat cum fusesem instruit, spunându-mi că nu se putea să nu vină şi vremuri mai bune, că revoluţia, la urma urmelor, era încă în faza de pruncie şi-şi croia drumul, târându-se în patru labe, către maturitate. Akbari, mulţumit că eram atât de obedient, mi-a cerut să asist la prima mea execuţie – a lui Yasser *Maghz-Pahn*, care fusese reţinut cu câteva luni mai înainte, de *şabeh yaldā* – solstiţiul de iarnă

–, în acea noapte, cea mai lungă din an, care, în mod normal, era sărbătorită cu prietenii şi familia, până în zorii zilei următoare – o noapte care aducea cu sine promisiunea că întunericul avea să fie înfrânt.

În după-masa respectivă, am cumpărat o cutie cu dulciuri pentru Minoo şi i-am făcut o vizită la magazin. Avea un singur eventual cumpărător – un ins deşirat, cu sprâncenele unite, membru al unei miliţii oarecare. Curioasă viziune, mutra lui reflectată în sticla de Murano a unei oglinzi veneţiene încadrate de o ramă aurie.

— De ce e zgâriată sticla-n colţ?a întrebat-o individul pe Minoo, pe un ton de reproş.

— Este un obiect vechi, de secol nouăsprezece, din Italia, l-a înfruntat Minoo, impasibilă. În asta şi constă frumuseţea ei, dacă mă-nţelegeţi, în istoria...

— Ce reducere-mi oferi, atunci? a întrerupt-o el. Fiindcă e clar cu defect.

— Repet că e-un obiect vechi, s-a ţinut ea tare. Nu e cu defect. Zgârietura e semnul trecerii timpului, nimic altceva.

Dar omul a rânjit către ea şi-a părăsit magazinul.

— Ar trebui să fii mai atentă când vorbeşti cu-asemenea indivizi, i-am spus.

— Nu mă tem eu de ei, mi-a răspuns, şi-a început să prepare ceaiul, iar foietajele aduse de mine le-a pus alături de casa de marcat.

Ne-am aşezat alături în magazinul gol, sorbindu-ne ceaiul, reflecţiile amândurora în multitudinea de oglinzi înşirate de-a lungul pereţilor lăsându-ne impresia că eram singurii oaspeţi ai unei petreceri din miez de noapte.

— De ce-ai adus aici toate astea? m-a întrebat. Eu speram să facem o scurtă celebrare a solstiţiului de iarnă acasă.

— Minoo..., i-am spus. Eu n-o să vin acasă la noapte. Am ceva de făcut.

— Ceva... ce?

— Asta-i ceva ce nu poți să mă-ntrebi, am zis.

— Nu pot să te-ntreb? a zis ea. N-ai mai vorbit niciodată aşa cu mine.

— Acum vorbesc. Fă bine şi te-obişnuieşte.

— Ce se-ntâmplă, Hamid?

Mi-am recuperat rucsacul şi i-am spus:

— Hai, pa...

— Deci aşa vorbeşti cu mine, după tot ce...

M-am întors spre ea:

— După tot... ce? am zis. Ai de gând să-mi serveşti monologul despre cum ai renunțat la familia ta şi-ai rămas aici pentru mine? Dă-i drumu', că-l tot aştept de câteva luni bune.

— Nu te umfla-n pene, a zis ea. Nu pentru tine am rămas.

— Atunci, ai rămas pentru cât de mult îți plac turbanele?

— Poate c-o să ți se pară absurd. Am rămas pentru că două treimi din populația evreiască a plecat. Şi ce mai rămâne, dacă toată lumea pleacă? Suntem aici de două mii de ani. Cineva trebuie să persevereze, până se-aşază lucrurile.

— Credeam că toată vorbăria de la sinagogă, despre Cirus[74], şi Babilon, şi Estera, te făcea să te simți o relicvă. Ce-ai pățit? Brusc, ai devenit mai evreică decât rabinul-şef.

— Vorba lui Italo Svevo[75], a zis ea, nu rasa îl face pe om evreu, ci viața. Şi-apropo de asta, până şi rabinul-şef a şters-o de-aici. Din câte-am auzit, acum conduce un Mercedes pe Sunset Boulevard, prin Beverly Hills.

---

[74] Regele persan Cirus cel Mare (600–530 î.e.n.) a fost cel care, prin tradiția consemnată în *Vechiul Testament*, i-ar fi eliberat pe evrei din robia babiloniană şi le-ar fi îngăduit să se stabilească pe teritoriul regatului său.

[75] Pseudonimul literar al lui Aron Ettore Schmitz (1861–1928), scriitor italian, evreu după tată.

— Bine, atunci, felicitări! am zis. Ai să devii, de una singură, mântuitoarea evreilor din Orientul Mijlociu! Probabil că eşti primul martir antropologic pe care l-a produs, pân-acum, istoria.

— Cine eşti? a zis ea. În cine te-ai transformat? Eram de-aceeaşi parte a baricadei, tu şi eu. Am combătut împreună sistemul. Şi pe-ăsta, de-acum, şi pe cel dinainte.

— Ei, bine, scumpa mea, i-am spus, încet-încet, am devenit sistemul.

Mi-am pus rucsacul în spate şi-am încălecat motocicleta. Străpungând aerul îngheţat, în timp ce mă îndreptam către închisoare, mi-am adus aminte că tatăl meu îmi spusese fix aceleaşi vorbe, cu peste un deceniu în urmă.

Minoo plecase, când m-am întors acasă, a doua zi. Nu m-am obosit s-o mai caut. În schimb, în următoarele săptămâni, m-am retras în memoria sunetului. Sunetul emanat de plutonul de execuţie în acea dimineaţă de iarnă – asurzitor, sec, ferm, plin de fum; sunetul propriilor mei bocanci călcând prin zăpadă, când am coborât cele vreo douăsprezece trepte, până la Yasser transformat în cadavru; sunetul rândunelelor zburătăcite pe deasupra capetelor noastre, după aceea; sunetul unui corp inert de bărbat, luat şi târşit pe o targă; sunetul unui braţ fără viaţă în el, care trage o brazdă prin zăpadă cu o unghie; sunetul respiraţiei care vibra în toracele meu; sunetul de şrapnel adunat cu mâinile goale de un om de serviciu şi trântit într-o găleată de metal.

Tribunalul, eventual arătându-mi gratitudine faţă de buna purtare de care dădusem dovadă, mi-a validat solicitarea ca trupul lui Yasser să fie păstrat în siguranţă la morgă, până când familia lui venea şi-l cerea. După câteva săptămâni, şi-a făcut apariţia la închisoare un nepot pe nume Ali, cu faţa plină de coşuri, care nu putea să fi avut mai mult de

şaisprezece ani. Am presupus că avea şi el cine ştie ce poveste lacrimogenă legată de părinţi, dar nu l-am întrebat. Şi totuşi, văzându-i figura derutată, mi-a părut rău pentru el, aşa că m-am oferit să-l conduc eu cu maşina până la morgă. A văzut corpul – care, lăsând la o parte o gaură de glonţ situată lângă şira spinării, arăta ca oricare altul –, a comentat:

— Mi l-am închipuit mai solid.

Auzindu-l, mi-a venit să fac o glumă despre cum nu mai avusese acces, unchiu-său, la marţipane în închisoare, dar m-am răzgândit imediat. I-am spus, în schimb:

— Da, mă rog... vezi ce faci.

M-am întors şi-am plecat, dar sfrijitului de băiat începuseră să-i tremure braţele dinaintea cadavrului care-i fusese unchi, aşa că iarăşi mi-a părut rău de el.

Ca să-l scap de suferinţă, l-am dus tot eu cu maşina la cimitir, pentru o înmormântare secretă, în aceeaşi noapte. Am scos de la morgă, ducându-l în spate, trupul învelit în giulgiu şi l-am trântit în portbagajul maşinii, cum se face prin filme, neîncetând să mă minunez de absurditatea vieţii mele şi de-a morţii lui Yasser. Toată lumea o fi auzit despre cât de greu este un trup fără viaţă, dar nimeni nu ştie cum se simte acea greutate, până nu cară personal un mort. Parcă ai ridica un sac de o sută de kile din pânză groasă, burduşit cu orez bine tasat şi ţeapăn ca un contrabas.

Băiatul a insistat să stea pe bancheta din spate, ca şi cum asta l-ar fi ţinut departe de omul în care mă transformasem. L-am lăsat. Ultimul lucru de care aveam nevoie ar fi fost să ascult dubiile sfâşietoare ale cutărui adolescent în privinţa felului cum stăteau lucrurile. În timp ce şofam, prin minte îmi trecea procesul de care avusese parte Yasser, cum nu durase mai mult de cincisprezece minute, cum el se arătase mai întâi surprins, apoi uşurat, văzându-mă în sală, iar în ultimă instanţă angoasat, când pricepuse, în fine, că nu

aveam să-i fiu de vreun ajutor. M-am gândit la tremurul mâinii lui drepte, cu care-şi bătea nervos în genunchi, şi la zvâcniturile maxilarului său ajuns numai piele şi os. M-am gândit la cum îi recitase Akbari acuzaţiile care i se aduceau – că-i declarase război lui Dumnezeu, conspirase cu Occidentul, insultase oficialităţi guvernamentale, minţise autorităţile – şi la cum îi repetase, iar şi iar: „E-adevărat?" M-am gândit la cum îi respinsese Yasser toate acuzaţiile, pentru ca, la numai câteva minute după aceea, închizându-şi ochii, precum un om care tocmai schimbase o vorbă scurtă cu propria-i moarte, zisese: „Da, e-adevărat. Orice spui e-adevărat."

La cimitir, i-am dat şpagă unui gropar, ca să sape o groapă, şi-am aşteptat în maşină, preţ de un ceas, cu nepotul şi cadavrul. Din când în când, aruncam câte o privire la chipul băiatului în oglinda retrovizoare şi observam efortul pe care-l făcea ca să-şi reţină lacrimile. Greierii umpleau noaptea fără stele cu cârâitul lor, dar Ali nu scotea o vorbă. Ca să-mi distrag atenţia de unul singur, am dat drumul la radio, dar altă transmisiune, în afară de o predică religioasă, nu am prins, iar de aşa ceva nu aveam chef. Mi-am închipuit că nici băiatul nu avea, drept care l-am închis imediat.

— L-ai cunoscut bine pe unchiul tău? am întrebat, în cele din urmă.

— Mă-nvăţa să desenez, când eram copil, a zis, cu o voce goală ca tinicheaua din faţa unui milog. Şi-ntotdeauna îmi aducea cadouri. Cel mai frumos a fost o cutie uriaşă de creioane colorate.

— Ştiu, am zis. Şi eu am primit creioanele-alea frumoase de la tatăl meu.

Când a bătut groparul în fereastra maşinii, Ali m-a ajutat să car trupul unchiului său până la mormânt. După ce l-am

coborât în groapă, a luat un pumn de țărână şi-a zvârlit-o peste mort, aşa cum trebuia să facă. Dintr-un motiv oarecare, poate nostalgic după vremurile în care Yasser *Maghz-Pahn* şi ceilalți se adunau în biroul tatălui meu, şi eu am aruncat un pumn de țărână peste el şi-am recitat rugăciunea pentru morți: „Mereu te-ntorci la Allah şi sfârşeşti alături de Allah". Groparul a continuat să acopere cadavrul cu pământ, iar eu am stropit mormântul cu apă de trandafiri. În maşină, pe drumul de întoarcere, i-am oferit nepotului distrus de durere o bucată de halva, pe care o adusesem special pentru acea ocazie, după cum se procedează după o înmormântare. Mi-a refuzat-o.

Săptămâni întregi, după acea înmormântare, am căutat un antidot la starea de nelinişte în care mă aflam. Iarăşi m-am apucat de o curățenie generală prin casă şi m-am fâțâit cu motocicleta şi mai mult, şi mai departe. Am început să iau parte la rugăciunea săptămânală de vineri, dar, nefiind în stare să persist într-o asemenea tentativă de a o cârmi spre religiozitate, am lăsat-o baltă şi pe asta, până la urmă.

20

În lumina chioară din camera de hotel, mi-am verificat celularul. Nimic de la Nuşin – m-aşteptam la un reproş, măcar, la ceva... Oare fiica mea chiar urma să depună

mărturie împotriva tatălui ei, în fața judecătorului? Golnaz a mea, care-mi fusese, o vreme, cea mai bună – poate singura – prietenă? M-am gândit la cea de-a treia noastră vară petrecută împreună – după ce plecase maică-sa, Nuşin –, la cum vizitaserăm situl de la Ramsar şi cât de tare sclipise apa în acea lună iulie.

Închiriaserăm o căsuță lângă vechiul hotel, având muntele de-o parte şi marea, de partea cealaltă. Zilele erau fierbinți şi umede; noaptea, în schimb, vânturile păreau să râcâie ferestrele. Golnaz era înfricoşată – zicea că eram înconjurați de spirite. Îi spusesem că ea nu cunoscuse nimic altceva decât gazele de eşapament de la Teheran, sirenele, funinginea – de-asta i se părea că ne dădeau târcoale spiritele. Acceptase ipoteza, dar nu o dată se strecurase în patul meu, noaptea, iar eu îi dădusem voie. Abia împlinise doisprezece ani, şi ne înțelegeam ca nişte vechi şi buni prieteni, pregătind micul-dejun când unul, când celălalt, şi mergând cu maşina până în satele din apropiere, în fiecare dimineață, ca să ne luăm lapte proaspăt şi găleți de iaurt. După-amiaza, porneam în plimbări pe lunga promenadă flancată de palmieri, care ducea de la hotel până la țărmul mării, unde se amestecau sunetul valurilor cu cel al mulțimii de oameni şi cu vacarmul copiilor. Uneori, când eram sătui de apă, ne duceam cu maşina până la pădurile din apropiere, unde scormoneam după ciuperci sălbatice şi creţuşte.

Vara, Golnaz purta rareori pardesiul şi baticul obligatorii, şi eu nu protestam, fiindcă era încă destul de mică. Dar, într-o după-masă din acel sejur, mergând în urma ei, observasem că avea o pată mică de sânge pe fundul pantalonilor. Grăbisem pasul, până ajunsesem în fața ei, şi-mi continuasem drumul, ca şi cum nu remarcasem sângele, drept care începuse şi ea să meargă mai repede, şi în tăcere, ca să țină pasul cu mine. La un moment dat, mă rugase să

mă opresc şi se aplecase în faţă, apăsându-şi burta cu mâna. Observând pata de sânge, se îndreptase de spate şi se uitase la mine, de jos în sus, cu o figură contorsionată de vinovăţie, de parcă ar fi comis cine ştie ce crimă.

— E prima dată, la tine? o întrebasem, stingherit de faptul că nu ştiam, şi încă şi mai stingherit de faptul că trebuia să aflu.

Dăduse din cap că da, evitându-mi privirea. Pe urmă, îşi scosese puloverul, şi-l înfăşurase în jurul taliei şi-i înnodase mânecile. Când ajunseserăm înapoi acasă, mersese glonţ la baie, se încuiase pe dinăuntru şi nu mai ieşise preţ de-o veşnicie. Când mă dusesem şi-i bătusem la uşă discret, vrând să ştiu dacă-i puteam fi de folos cu ceva, îmi răspunsese prin uşă:

— Aş vrea să fie mama cu mine, aici.

Dacă tatăl din mine ar fi vrut să-i atenueze durerea, bărbatul din mine se simţise ca înjunghiat în spate. Sângerarea fiicei mele echivala, pentru mine, cu declararea unei neîncrederi până atunci nerostite între noi. Bătusem iar în uşă.

— Haide, *azizam* – draga mea –, ieşi, îi spusesem, regretând, în sinea mea, că providenţa nu-mi dăduse un fiu în locul ei. Vino să luăm ce ne trebuie pentru cină. O să te-ajute să nu te mai gândeşti.

Golnaz dăduse la o parte zăvorul şi ieşise, arborând o mină jalnică. Se schimbase în pantaloni de pijama şi-şi pusese nişte şosete groase. Ne aşteptau pe amândoi ani de nestatornicie hormonală, şi mi se tăiase respiraţia brusc, numai gândindu-mă la ei. Cum de nu mă gândisem la ei mai devreme, când insistasem ca ea să locuiască la mine? Golnaz plecase, clătinându-se pe picioare, înspre camera de zi, unde se prăbuşise pe un colţ al canapelei, îşi strânsese picioarele sub ea şi se făcuse mică. Deşi, după mine, dădea o dimensiune inutil de tragică întregii poveşti, îi făcusem

ceai, pe care i-l adusesem cu o tavă de prăjiturele alături. Mă aşezasem la celălalt capăt al canapelei, şi rămăseserăm aşa o vreme, fără să vorbim, în acea casă închiriată, care mi se păruse, brusc, la fel de rece şi străină ca o încăpere de interogatoriu. Un ceas vechi de perete, cu numere romane, pe care abia dacă-l observasem, ticăia zgomotos pe perete. Era şase şi-un sfert seara.

În acea tăcere compactă pe care o menţineam între noi, conştiinţa faptului că ne aflam acolo, la Ramsar, într-unul dintre punctele cu cea mai înaltă radioactivitate naturală de pe planetă, mi-a fulgerat prin minte – şi mi-a luat-o în stăpânire –, precum radonul adus de secole întregi la suprafaţa pământului de apele izvoarelor fierbinţi, care se infiltrase în calcarul din care fusese construită şi casa unde ne aflam, la fel ca multe altele asemănătoare ei. Citisem despre testele care dovedeau că locuitorii din zonă dezvoltaseră, de-a lungul generaţiilor, o capacitate specială de adaptare la radiaţia respectivă, aşa cum ţestoasele marine îşi continuă imperturbabile înotul profund şi lent prin timp.

Mutându-se mai aproape de mine, îşi culcase capul pe pieptul meu, la fel cum făcea când era o gâgâlice. O strânsesem în braţe, şi adormiserăm aşa împreună, până când eu mă trezisem speriat, la căderea nopţii, îmi plimbasem privirile, pe întuneric, peste colţurile şi rotunjimile unor mobile care nu-mi erau familiare, şi hotărâsem că statul nostru acolo fusese mai mult decât suficient. Urma să ne întoarcem la Teheran de dimineaţă, cu ferestrele maşinii coborâte, având gustul sării marine rămas pe limbile care ni se încăpăţânau să tacă şi având bine fixată între noi amintirea comună a sângelui, pe care nici unul, nici altul nu am fi putut-o uita vreodată.

Omid îşi avea – după cum şi-l descrisese – apartamentul pe o alee înfundată, pe care se aflau clădiri în stil Tudor, cu gargui fantasmagorici, cu cartuşe heraldice. Din holul slab luminat, un portar cu o şuviţă dată peste cap, înconjurat de panouri de geam ca vitraliile, a transmis prin interfon vestea sosirii mele în vizită.

Când mi-a deschis uşa, l-am întrebat pe Omid:

— Ăsta, pe care l-am văzut în hol, cine era, Henric VIII?

— Te-am prevenit, mi-a spus, râzând, apoi a completat: Ce vrei, chirie modică...

Am intrat în apartamentul ticsit. Într-o vitrină amplasată faţă în faţă cu canapeaua, se găseau de toate, de la dicţionare cu cotoarele crăpate şi-o colecţie de stilouri, până la teancuri de scrisori. Într-un colţ al camerei, nişte pungi de cumpărături, pline de hârtii, formau un turn din Pisa, iar în alt colţ, nişte cutii pe care scria „Depoziţii" fuseseră stivuite una peste alta, care-cum. Un lămâi în miniatură stătea sub o aplică de perete, iar dintr-o vază cu trandafiri albi ofiliţi, câte o petală se lăsa uşor pe masa din sufragerie de sub ea, ori de câte ori câinele, un labrador pătat, se freca de piciorul mesei.

— Luca îl cheamă, a zis Omid, afectuos, uitându-se la câine, care se uita la mine, suspicios.

Arăta ca vai de el Omid. Avea ochii congestionaţi şi umbriţi de două semiluni stufoase, încărunţite, şi bărbia întunecată de o barbă de două zile. A pregătit ceaiul într-o bucătărie de dimensiunile vechii plite de gătit de jucărie, pe care o avea Golnaz, când era mică. M-am dat înapoi cu câţiva paşi, închipuindu-mi cum va fi arătat viaţa fratelui meu în acel container de mărfuri decorat în stil medieval. Câinele mi-a mirosit un crac al pantalonilor, după care s-a făcut comod în culcuşul propriu, rămânând cu privirile aţintite asupra mea, ca un voluntar epuizat de cât făcuse parte din cine ştie ce miliţie înarmată de-a Gardienilor Revoluţiei.

— Câinele tău stă cu ochii pe mine ca un *basij*[76] sleit de puteri, am zis.

Întinzându-mi ceaşca de ceai, Omid a luat loc pe canapea, cu groaza întipărită în priviri.

— Luca-i pe moarte, mi-a spus. Azi-dimineaţă, când m-am trezit, el nu s-a mişcat de la picioarele patului meu, aşa cum are obiceiul. M-am dus şi m-am aşezat lângă el, dar n-a făcut altceva decât să se uite la mine, cu nişte ochi obosiţi, înfundaţi în orbite. Avea o respiraţie inegală şi chinuită. Până la urmă, cu mari eforturi, şi-a ridicat o labă şi mi-a pus-o pe genunchi. De câteva luni încoace, boala lui de inimă s-a tot agravat şi, din câte am înţeles, finalul se-apropie de-acum. I-am adus din baie un prosop ud, cu care i-am şters ochii şi blana. M-a lăsat să-l îngrijesc, punându-şi propria slăbiciune în slujba prieteniei dintre noi. Pe urmă, am stat lângă el, acolo, uitându-ne amândoi la cum răsărea soarele, şi mi-am trecut o mână peste capul lui – peste acele piscuri şi văi ale craniului, pe care i le ştiu atât de bine.

— De cât timp îl ai?

— De treişpe ani. L-am luat când Araş avea doar trei ani. El avea doi şi fusese recuperat de pe străzi, iar noi l-am înfiat de la un adăpost din Brooklyn. Anita, fosta mea nevastă, nici nu voia s-audă să ne luăm un animal în casă, dar eu şi Araş am avut câştig de cauză. Când l-am adus acasă, am simţit că o veche tristeţe mi se lua de pe inimă; era ca şi cum ai revedea, la câteva decenii distanţă, o casă din copilărie pe care o credeai de mult dărâmată. Araş s-a dat şi el pe brazdă. Fusese, pân-atunci, un copil agitat, dar, în prezenţa câinelui, s-a făcut mai cuminte. La vremea respectivă, locuiam într-un apartament din Upper East

---

[76] *Basij* este denumirea unei asemenea miliţii înarmate, care face parte din Corpul Gardienilor Revoluţiei Islamice iraniene.

Side[77], în apropiere de Parcul Central, iar sâmbetele îi duceam pe Luca şi Araş în parc. La marginea lacului, în timp ce Araş fugea după câte o machetă de iaht, împreună cu ceilalți copii, Luca țopăia exaltat, urmărind cu privirile toate ambarcațiunile de pe apă. Era un înotător fantastic, şi odată, într-o după-masă caniculară de iulie, a sărit în apă şi-a început să-noate înainte şi-napoi, stropind în toate părțile cu labele, de la câte o bărcuță la alta, spre marele deliciu al copiilor adunați în jurul lacului, care se topeau de râs şi-l aplaudau. Pe urmă, ne-am îndreptat cu toții – toți trei, adică – spre statuia care o-nfățişează pe Alice în Țara Minunilor, iar acolo, în timp ce Araş i s-a cocoțat Pălărierului Nebun până-n vârful capului, Luca n-a încetat să-l încurajeze, dând roată statuii, ca un câine bun şi frumos ce era...

Şi Omid a început să plângă, dând drumul unor lacrimi de mult păstrate în el, care pe mine m-au îngrijorat şi stingherit. Apoi, a continuat:

— De-atâta timp vreau să-l duc la plajă, dar niciodată n-am apucat. Mereu a fost câte ceva – un termen de respectat, cutare lucru de făcut prin casă, o reuniune la şcoală, o ceartă cu Anita, dacă nu, pur şi simplu, inerția. Cât de mult i-ar fi plăcut, bietului Luca, s-alerge pe țărmul mării... Dar acum e prea târziu.

Ştiam că nu era cazul să spun: „Lasă-l încolo de câine”, aşa că n-am zis nimic. Văzându-l pe fratele meu sfâşiat de suferința unui animal, mi-am dat seama, cum nu realizasem până atunci, că nu-l mai cunoşteam. Timpul ştersese orice urmă de familiaritate între noi. M-am gândit să-i dau voie, câteva momente, să-şi plângă de milă. Din câte învățasem, tăcerea grăbeşte tranziția celui care suferă

---

[77] Denumirea unei zone rezidențiale bogate din cartierul newyorkez Manhattan.

de la starea în care nu-i vine să creadă la cea în care capitulează.

M-am apropiat de biblioteca din colțul încăperii şi-am cercetat cotoarele volumelor, în cea mai mare parte ale unor clasici americani – Fitzgerald, Hemingway, Faulkner, Cather. Mi-a fost limpede că fratele meu trecuse şi prin anumite faze. Avusese o fază neagră, în care-şi petrecuse timpul cu Baldwin şi Wright, şi-o fază evreiască, în care-i consumase pe Roth şi Bellow. M-am gândit: cărțile alea conțineau toți kilometrii şi deceniile care mă despărțeau de Omid. Faptul că le citise acolo, în locul şi limba în care fuseseră scrise, îl transformase într-un bărbat diferit de cel care ar fi putut deveni, dacă le-ar fi citit într-o altă țară, şi în traducere. În timp ce parcurgeam autorii şi titlurile, mi-au căzut ochii pe un nume care mi s-a părut cunoscut, deşi nu mai ştiam de unde să-l iau: Ali Rahimi. Cartea se intitula: *Un anume Yasser.*

— Cine-i Ali Rahimi? am întrebat.

— E nepotul fostului asociat pe care şi-l luase *bābā*, cel pe care tu l-ai poreclit Yasser *Maghz-Pahn* – „Minte-Multă". Îl mai ştii, nu? A murit, şi nu de-o moarte bună, după cum povesteşte acolo nepotu-său.

Mi-am simțit inima în piept ca un pietroi. Am întins o mână către raftul de cărți, ca să mă sprijin de el, şi-am zis:

— Deci, până şi păduchiosu-ăla plin de coşuri a scris o carte...

— Îl cunoşti? a zis Omid.

— Dă vreun detaliu despre cum a murit Yasser? am vrut să ştiu.

— Ştie c-a fost lichidat de-un pluton de execuție, dar mai multe nu spune. În schimb, înmormântarea i-o descrie cu lux de amănunte. Nu ştiu ce revoluționar i-a dus cu maşina, pe el şi pe Yasser cel împuşcat, de la morgă la cimitir, unde s-a făcut o înmormântare secretă. E-o scenă-ngrozitoare.

Nu mi-am dat seama dacă Omid încerca să-mi stoarcă o mărturisire sau chiar nu ştia ce rol jucasem eu în ceea ce el numea „o scenă”. Mi-a revenit în gâtlej gustul de ouă înecate în grăsime, de la micul-dejun luat la un bufet de cartier, după care, încet-încet, a dispărut. Am luat cartea de pe raft. Pe copertă era o fotografie oarecare, alb-negru, a unui bărbat în costum, pozat din spate, care ţinea în mână o servietă şi stătea în picioare pe un fel de pervaz.

— Şi Ali nu spune cum îl chema pe revoluţionar? am întrebat, stând cu faţa, în continuare, către raftul de cărţi şi simţind privirile lui Omid, care-mi biciuiau spinarea.

— Dar tu ştii cine era? m-a întrebat, în loc să-mi răspundă.

Câinele a mârâit de câteva ori, schimbându-şi poziţia în culcuş. Nu i-am răspuns nici eu lui Omid.

Un sunet profund, înecat, a ieşit din gâtlejul fratelui meu – de genul celui produs de Nuşin de pe scări, ultima dată când o văzusem.

— Pleacă de-aici! mi-a spus.

— E-atât de mult de-atunci, Omid, am zis. Era într-o altă viaţă.

— Nu, Hamid, greşeşti, mi-a spus fratele meu. Era în *această* viaţă. Era-n timpul vieţilor *noastre*.

21

Am părăsit apartamentul lui Omid, având un gust pe limbă ca de ouă clocite. Câinele a lătrat în urma mea, şi m-a făcut să mă întreb dacă animalele, despre care se ştie că prevestesc dezastrele, nu cumva sunt în stare să simtă izul oxidat al trădărilor de demult. În holul de la intrare, portarul era prins acum într-o conversaţie înfocată cu un locatar, despre cât de promiscuu trăia un rezident nou, de la etajul al şaselea. Viaţa de peste tot e la fel: unii oameni informează, judecă şi sunt judecaţi.

O mulţime de angajaţi din zona corporatistă se scurgeau către părculeţul de peste drum – femei palide, în costume incolore şi cu pantofi asexuaţi, fără toc, bărbaţi anonimi, cu cămăşi albe şi pantaloni de culori incerte, cu toţii ducând pungi în care aveau gustări în caserole de plastic, se aşezau pe bănci, ca să-şi respire porţia de aer curat de la ora prânzului. Pentru o clipă, m-am închipuit făcând parte dintre ei, într-o viaţă alternativă, în care aş fi devenit, laolaltă cu mulţi dintre conaţionalii mei, birocrat newyorkez.

Am luat-o pe First Avenue, unde doi africani în caftane strident colorate, ca piersica, se grăbeau cine ştie unde, cu nişte dosare în mâini. Ambasadorul sirian, o figură impresionantă, înalt şi cu o mustaţă *à la* Omar Sharif, discuta ceva destul de aprins cu suita lui. În spate, nu departe, era un oficial guvernamental saudit, îmbrăcat cu veşmântul zis *dişdaşa*, care avea nişte ochelari de aviator Gucci şi lăuda pe cineva. La un colţ de stradă, ambasadorul israelian era intervievat de o echipă de televiziune şi-şi apăra guvernul, care omitea să recunoască în ce condiţii anume se constituise. Poliţiştii parcă erau presăraţi pe trotuare, cu mâinile aşezate pe centurile armelor. M-am îndreptat înapoi spre hotel, simţindu-mă cuprins de ameţeală.

Îmi tot revenea în minte o imagine cu mine şi Omid mergând spre şcoală în lumina limpede a dimineții. Ne făcuserăm un obicei din a ne opri la o tutungerie care ne era în drum, ca să ne luăm gumă de mestecat Khorous Neşan – din cea care avea un cocoş imprimat pe pachet. Uneori, îi confiscam lui Omid pachetul, doar aşa, ca să-i fac în ciudă. Îi spuneam: „E zi de impozit". Iar alteori, de mult mai puține ori, îi ofeream din pachetul meu, gest pe care Omid îl interpreta ca fiind unul generos, deşi nu avea alt scop decât să-l deruteze.

Ministrul stătea singur în holul hotelului şi se uita fix la un ceainic în care se răcise ceaiul.

— Ce căutăm aici? l-am întrebat. Suntem ca nişte oaspeți care trebuie neapărat să rămână, la o înmormântare, până când e scos mortul.

— Şi mai avem o problemă, a zis el. Akbari. Iar a-nceput.

— Acum ce mai vrea?

— Ține discursuri despre cum am capitulat în fața Occidentului. Şi născoceşte lucruri pe care le-aş fi spus, cică, în timpul unei întâlniri cu uşile-nchise – toate, nişte aiureli. Necazul este că, de ce ne-nfig americanii cuțitu-n spate mai adânc, de-aceea capătă mai multă muniție Akbari şi clanul lui. Bineînțeles că presa, intransigentă, s-a năpustit pe toată povestea. N-ai primit mesajele mele, Hamid? Unde-ai fost?

— Cu fratele meu, am zis.

Uitasem cu desăvârşire, toată dimineața, să-mi verific telefonul.

— Cu fratele dumitale? a exclamat ministrul, mai caustic decât era, de felul lui. Suntem într-o vizită de stat, Hamid!

— Îmi pare rău, am zis. Cred c-am început să-mi pierd busola – şi m-am aşezat lângă el.

De la prima noastră întâlnire, cu un deceniu mai înainte, ministrul reprezentase un fel de speranță pentru mine, ca perspectiva unui câmp verde, vast, la capătul unui drum pavat numai cu decepții. În seara în care ne cunoscuserăm, aveam locuri alăturate la un spectacol de marionete, ținut în grădina din fața Teatrului Municipal – Teatre Şahr –, fiecare dintre noi fiind însoțit de propria fetiță, una cam de vârsta celeilalte. Spectacolul era o adaptare a *Epopeii lui Ghilgameş*, iar eu, care nu mă puteam rupe de această brumă de loialitate filială, în ciuda tuturor celor întâmplate, hotărâsem s-o duc pe Golnaz, ca să-i pot inocula, cum făcuse şi tatăl meu cu mine, sentimentul pierderii definitive.

Ne aşezaserăm pe locurile alocate, cu spinările năduşite, fiindcă stăteam rezemați de scaunele pliante, urmărind, cu ochi somnoroşi, umbrele marionetelor de hârtie din fața noastră. Lumina caldă a fundalului pe care se profila Ghilgameş, iar lângă el, Utnapiştim, părea încadrată de cerul negru; ceva legat de noaptea de august îmi amintea de ultimele zile petrecute la Teheran de tatăl meu. Când un licurici se ivise, brusc, lăsând urme fosforescente în bezna nopții, mă trezisem şoptind, numai pentru mine, *bābā*. Ministrul, care pe atunci încă nu era ministru, mă auzise, probabil, pentru că pe chip i se reflectase o bunătate anormală.

— Ce-i drept, zisese, e minunat licuriciul.

Cum ar putea cineva să explice ruşinea de a fi fost luat, din greşeală, drept un om capabil să vadă frumusețea lucrurilor, aşa cum fusese în copilărie? Amuțisem, fiindcă mă simțeam un impostor, numai că ruşinea lăsase locul unui sentiment de stranie exaltare: dacă eram capabil să văd frumusețea lumii, însemna că mai eram, dincolo de tot şi toate, un om.

La sfârşitul reprezentației, ne scurseserăm, uşor-uşor, din grădina teatrului, înfruntând iar căldura sufocantă a verii.

Ministrul şi eu intraserăm în vorbă, la fel ca şi fetele noastre, care se împrieteniseră una-două, cum fac, de obicei, copiii. În cea mai mare parte, eu fusesem cel cu întrebările, iar ministrul îmi răspunsese cordial, lăsând impresia unei persoane împăcate cu sine şi cu propria viaţă. Îmi spusese că era profesor de ştiinţe politice la universitate şi că se născuse la Teheran, dar că era, de felul său, dintr-o veche familie conservatoare, de negustori din Tabriz. Tatăl i se numărase printre primii care importaseră echipamente medicale ultramoderne în ţară şi, lăsându-şi la o parte propriile înclinaţii religioase, îşi trimisese toţi copiii la studii în străinătate. Ministrul însuşi, care plecase în toamna lui 1978, îşi desăvârşise studiile în America, mai întâi la Berkeley, unde absolvise Relaţii Internaţionale, apoi la Yale, unde-şi luase diploma în Drept. După ce lucrase, câţiva ani, la Consiliul pentru Relaţii cu Străinătatea, luase hotărârea să se mute înapoi la Teheran, pentru că, îmi spusese, „munca dintr-un grup de reflecţie mai avea puţin şi mă-mpietrea, ca pe Gânditorul lui Rodin. După un deceniu petrecut în străinătate, era momentul să mă-ntorc şi eu acasă."

În timp ce-mi vorbea, mie-mi trecuse prin minte că, date fiind plecarea lui chiar înaintea imploziei naţionale şi întoarcerea zece ani mai târziu, poate că rămăsese netarat de acel prim deceniu care ne mânjise într-un asemenea hal pe toţi ceilalţi. Inevitabil, începuse şi el să pună întrebări, pe care le parasem cât de bine mă pricepusem, oferindu-i răspunsuri concise ori venind cu câte un comentariu despre copii. Ajungând la ieşirea din grădina teatrului, unde mulţimea începuse a se risipi, dăduserăm peste vânzătorii de marionete de colecţie. Golnaz arătase către un clovn european medieval, cu nişte ochi albaştri sclipitori, aţintiţi în pământ, şi cu un guler stacojiu lucitor. Era ceva, pe chipul acelei marionete, o tristeţe certă, palpabilă – cu atât

mai surprinzătoare, cu cât era cioplită în lemn –, care mă făcuse, dintr-odată, să-mi doresc s-o cumpăr pentru fetița mea. Şi ministrul cumpărase una, pentru fetița lui, după care, ne continuaserăm drumul, ministrul şi eu făcând conversație, în timp ce copilele îşi țineau în brațe clovnii, vesele nevoie-mare – eram un grup de patru, pe moment nederanjați de nimeni şi nimic, neverosimil de liberi.

La despărțire, făcuserăm schimb de numere de telefon şi de promisiuni că urma să mergem în excursii de-o zi şi la picnicuri, împreună cu soțiile. În lunile care urmaseră, deşi ministrul încercase de mai multe ori să intre în legătură cu mine, nu-i răspunsesem niciodată la telefon, pentru că nu mă simțeam în stare să reintru în pielea omului care fusesem, preț de câteva ceasuri din acea seară de vară, omul acela politicos şi amabil, aşa cum nu eram, de fapt.

Abia după un an, în 2008, luasem legătura cu el, în fine, după ce auzisem că, fără vreun preaviz, Compania de Lucrări Feroviare Urbane şi Suburbane din Teheran împrejmuise grădina teatrului cu un gard, într-o noapte, transformând-o într-un şantier de construcții pentru o nouă stație de metrou. Asta, după ce, în 2003, municipalitatea mai ciuntise o dată complexul, ca să ridice încă o moschee. N-aş putea spune de ce anume îi formasem numărul, când auzisem ştirea legată de metrou, doar că mă simțeam deprimat, de o manieră care-mi devenea din ce în ce mai cunoscută, şi că vederea complexului teatral eviscerat îmi dădea senzația unor țepuşe înfipte printre propriile mele coaste.

Ne întâlniserăm la prânz, la un bufet obscur. Era o zi mohorâtă, într-un decembrie rece şi umed, iar din cauza vremii, localul era ticsit. Ferestrele năduşeau de abur de la supă, de calorifere vechi, de fum de țigară şi de respirația multor oameni. Îmi cerusem scuze că nu-i răspunsesem la telefon şi nici nu-l sunasem înapoi, oferind scuzele

obişnuite, pe care le bagă oamenii la înaintare, când evită pe cineva, după care, îl întrebasem dacă auzise despre ciuntirea grădinii teatrului.

— Mai întâi, au luat parcarea, ca să construiască moscheea, îmi spusese. Iar acum, grădina. Vor să ciuntească teatrul, pentru că reprezintă suma lucrurilor pe care le combat ei: poezia, frumusețea, ambiguitatea – într-un cuvânt: umanitatea. Spun că e nevoie de noua stație de metrou. Poate că este. Dar n-o puteau face cu cinci sute de metri mai încolo, pe aceeaşi stradă?

— Totul merge iarăşi înapoi, de când s-a făcut preşedinte bufonul ăla[78], comentasem eu. S-au întors vechile afişe, vechile picturi murale, şi-au ieşit iar la lumină *basiji*-i, dornici de răzbunare.

Dăduse din cap a încuviințare, şi atunci mă hotărâsem să-i spun adevărul – că timp de mulți ani fusesem anchetator-interogator, sau, cum se numea oficial funcția mea, ofițer judiciar la Vezarat-eettela'at, adică Ministerul Informațiilor. În timp ce-i vorbeam, pălise la față şi se rezemase de spătarul scaunului. Era clar că încerca să evalueze dacă fusese cumva prins în cine ştie ce capcană şi că trecea în revistă, în minte, activitățile din trecut care l-ar fi putut aduce într-un asemenea impas.

— N-am vrut să vă sperii, îi spusesem în continuare. N-am vorbit cu nimeni atât de sincer – niciodată. Dar am obosit, şi văd la dumneavoastră ceva ce-mi sugerează compătimire, dacă nu înțelegere. Am făcut multe lucruri, la viața mea, de care aş prefera să nu vorbesc. Am fost băgat adânc în toată povestea, cum se zice, şi, din moment ce nu pot ieşi din ea, m-am decis, de mai demult, că tot ce pot face mai bine este să-ncerc să influențez lucrurile dinăuntru.

---

[78] În 2008, anul în care s-au întâlnit cele două personaje, preşedinte al Iranului era Mahmoud Ahmadinejad (din 2005 până în 2013).

O vreme, rămăsese tăcut, învârtindu-şi absent lingura prin castronul cu supă.

— Un singur boţ de rahat nu poate curăţa o haznantreagă pe dinăuntru, zisese, într-un târziu.

Îmi terminasem supa de rodie, neştiind sigur cum să reacţionez la un asemenea reproş din partea unuia care atât de imperturbabil se înfăţişa de obicei, încât şi uitai că era şi el supus greşelii, ca toţi muritorii.

— Ascultaţi-mă până la capăt, îi spusesem. A trebuit s-accept slujba – de-aia am acceptat-o. Mai târziu, când nu mai aveam ieşire, mi-am făcut socoteala că, dac-aveam acces la dosarele celor deţinuţi, puteam să deturnez personal soarta care le fusese rezervată – măcar unora dintre ei. În ultimii ani ai mileniului trecut, am sperat şi eu, ca mulţi alţii, că o guvernare moderată ne-ar fi putut cârmi în direcţia corectă – măcar atât. Dar acum, când au trecut opt ani şi din acest nou mileniu, administraţia ne-a fost eviscerată şi mi se pare că ne-ntoarcem iar de unde-am plecat.

Troncănitul vaselor, în timpul mesei de prânz, în acea încăpere cu podeaua neacoperită de nimic, făcea ca spaţiul să pară şi mai înghesuit decât era de fapt.

— De vreme ce pretinzi că doreşti să-mi vorbeşti sincer, zisese, am să răspund acestei dorinţe a dumitale. Iată ce cred: omul se poate convinge să creadă orice vrea. Se poate convinge că-şi exercită influenţa dinăuntru, că face bine, de fapt, sau ce alt basm îşi spune de unul singur, ca să poată dormi noaptea. Dar atâta timp cât rămâne în aceeaşi groapă, nu e nimic altceva decât un colaboraţionist.

Nu mai vorbisem cu el, după acel prânz luat împreună, până într-o după-masă din 2013, de după alegerile care-l trimiseseră, în sfârşit, la plimbare pe preşedintele care nu avea toate ţiglele pe casă şi aduseseră la preşedinţie, o dată

în plus, un moderat. Îl sunasem, ca să-l felicit pentru numirea în funcția de ministru al Afacerilor Externe. La vremea res-pectivă, mă despărțisem de Akbari şi părăsisem definitiv Ministerul Informațiilor. Îl întrebasem dacă exista vreo posibilitate să mă angajeze, fiind convins că urma să mă refuze. Doar începuse o eră nouă, pe care cel mai bine ar fi servit-o nişte fețe noi. De ce să fi apelat ministrul la o mutră plină de cicatrice, cum aveam eu? Dar nu aveam nimic de pierdut.În timp ce-i vorbeam, tuşise de mai multe ori, ca să-şi dreagă vocea, dar nu zisese nimic. Abia pe urmă îmi spusese:

— Da, mi-ar plăcea să-ți ofer această şansă. La urma urmelor, *kessi az dele kessi khabar nadārad* – nu ştie nimeni ce e-n sufletul altuia.

La recepția hotelului, tocmai se caza o familie de olandezi – tata, mama şi doi băieți. Poposiseră lângă broşuri, cu pantofii lor marca Dr. Martens, trecând în revistă opțiunile în materie de monumente, piese de teatru şi muzee. I-am invidiat pentru legătura strânsă dintre ei, pentru cât de inevitabilă era după-masa pe care aveau să şi-o petreacă într-un autobuz turistic. Ministrul a comandat un alt ceainic fierbinte, plin cu ceai, după care şi-a trecut o palmă peste frunte. Mi-am adus aminte că tatăl meu făcuse acelaşi gest în terminalul aeroportului, în acea dimineață de vară, în care aşteptase ultimul zbor cu avionul, care avea să-l ducă de la Teheran, odată pentru totdeauna.

— Ce vrea, până la urmă, Akbari? s-a întrebat ministrul.

La câteva luni după ce demisionasem din postul de ofițer judiciar, Akbari – care pe atunci era deja de mult procurorul-şef al Teheranului – se mutase la Maşhad şi devenise asistentul custodelui celei mai mari fundații caritabile din oraş, care controla două treimi din terenul intravilan, plus nenumărate afaceri, printre care se

numărau mine, o fabrică de autobuze, o uzină farmaceutică, o rafinărie de zahăr, fabrici de lactate, ferme de vite şi livezi.

— Akbari nu crede-n nimic altceva decât în putere şi bani, i-am spus. Vrea să vă pună bețe-n roate, pentru că ştie că relațiile cu lumea vor încuraja investițiile străine în țara noastră, ceea ce va însemna, pe cale de consecință, mai puțină influență politică şi economică pentru fundații cum este şi-a lui.

Ne-a sosit ceaiul, şi ospătarul ni l-a servit cu pompă şi ceremonial, de parcă am fi fost doi englezi în vacanță. Ne-am lăsat pe spate în fotolii, cu ceştile în mâini, şi mie mi-au revenit în minte anii în care-i fusesem alături lui Akbari, pe atunci acuzator public, şi cum îi îndeplineam toate solicitările, făcând orice îmi cerea – numai nu apăsam eu însumi pe trăgaci. Nu eram capabil să fac până şi asta, ceea ce-mi reproşa întruna, profețindu-mi că genul ăsta de neputință a mea era cea care avea să mă ducă la pierzanie. Mă punea, în schimb, să asist, de fiecare dată şi în pofida voinței mele, iar simplul fapt de a mă fi gândit la el în acele momente mă umplea de repulsie – nu față de el, ci față de mine însumi.

Mi-am adus aminte cum, în vara lui 1988, adjunctul de pe atunci al Conducătorului Suprem[79], căruia i se spunea *Gorbeh nareh* – „Motanul” –, pentru că avea fața rotundă şi barba zbârlită, pledase pe lângă noi să nu ducem la îndeplinire toate miile de execuții planificate ale prizonierilor

[79] E vorba despre ayatollahul Hussein-Ali Montazeri (1922–2009), teolog şiit, desemnat succesor al Conducătorului Suprem, ayatollahul Khomeini, care a intrat în contradicție cu acesta şi a fost eliminat de la succesiune.

politici, dintre care mulți, foşti mujahedini[80], stăteau deja închişi de ani buni. Îi adresase mai multe scrisori superiorului său ierarhic, ayatollahul Conducător Suprem, fără vreun rezultat, după care, într-o neobişnuită manifestare de disidență, se întâlnise cu membri ai sistemului judiciar, ca să-şi formuleze obiecțiile. Akbari participase la respectiva întâlnire şi mă luase cu el şi pe mine, care, din motive pe care n-aş fi ştiut să le precizez atunci, o înregistrasem în secret. Poate că simțisem, în sinea mea, încă de la vremea respectivă, că semnificația întâlnirii avea să se dovedească, într-o bună zi, mai presus de valoarea propriei mele persoane.

Înregistrarea dura patruzeci şi cinci de minute, şi n-o ascultasem decât o singură dată. „Motanul" putea fi auzit vorbindu-ne – câtorva judecători; celui ce reprezenta Ministerul Informațiilor la închisoarea de la Evin; lui Mostafa Akbari, care fusese deja promovat procuror-general; şi mie, umbra lui. Spunea, pe banda zgâriată: „Cea mai sinistră crimă din istoria Republicii noastre Islamice, pe care istoria, de bună seamă, o va condamna, este aceea pe care vă pregătiți s-o comiteți cu mâinile voastre".

Era într-o după-amiază de vară, sufocant de călduroasă. Musculițele de fructe dădeau târcoale unui castron cu caise mai mult decât răscoapte, iar printre ele se număra şi-un muscoi de carne, într-o uniformă ca de colonel – avea trupul de un verde metalic şi pieptul cu puncte roşii. Spre deosebire de frații lui mai neinteresanți, muscoiul nu era câtuşi de puțin atras de fructe; din copilărie, de când fusesem fascinat de insecte, ştiam că precis era deja sătul, după ce se înfruptase, mai devreme, din cine ştie ce hoit,

---

[80] Textual: „luptători", termen arab care se referă la persoanele implicate în *jihad*, „războiul sfânt" al musulmanilor împotriva celor ce se împotrivesc religiei lor.

prin altă parte – dintr-un şoarece mort sau dintr-un câine vagabond călcat de vreo maşină, care zăcea la marginea drumului.

Eram, cu toţii, leoarcă de sudoare şi nu mai ştiam de noi, dar îl ascultam pe clericul milos. După aproape un deceniu de răzbunări delirante, raţionalizări, lupte şi moarte peste tot, vedeam lumea în diverse nuanţe de sângeriu. Începuserăm prin a-i omorî pe ai noştri, lucru la care ni se aliaseră ucigaşii de peste frontiera noastră apuseană. Văzuserăm câmpurile noastre petrolifere cuprinse de flăcări, oraşele noastre ciuruite de gloanţe, pereţii smălţuiţi ai moscheilor noastre găuriţi, ca nişte creiere bolnave, care mai aveau puţin şi n-ar mai fi ştiut de nimeni şi de nimic. Văzuserăm cu ochii noştri, de-a lungul malurilor fluviului Kārūn, osemintele împrăştiate, care-ţi dădeau fiori şi-ţi amorţeau mirosul.

Execuţiile pe care le aveam planificate erau, pasămite, o răsplată pentru încă un atac al mujahedinilor împotriva guvernării noastre – de astă-dată, fuseseră înarmaţi chiar de duşmanul cu care ne luptam. „Motanul” ne vorbise despre justiţie şi ce lăsam în urma noastră, şi despre cum avea să fie judecat fiecare om pentru acţiunile sale. Susţinuse că, deşi atacurile împotriva guvernării din ţara noastră erau reprobabile, prizonierii condamnaţi nu avuseseră nici cel mai mic rol în bombardamentele recente, ceea ce făcea ca executarea lor să fie absurdă şi de neacceptat moralmente. Cu toţii deveniserăm nerăbdători, şi poziţia lui ni se păruse neînsemnată. Akbari, care ţinea morţiş să meargă înainte cu execuţiile, le oferise tuturor celor de faţă un monolog demn de Macbeth şi ajunsese atât de belicos către sfârşit, încât îi blestemase pe toţi cei care i-ar fi stat în cale. Iar eu, cu toate că văzusem eroarea felului său de a gândi, la fel de limpede cum simte un cocoş apropierea zorilor, nu-l contrazisesem. Păstrasem tăcerea, ştiind că episodul respectiv urma să ne

pună capac şi unuia, şi celuilalt – poate chiar cu mult după ce am fi murit amândoi.

— Nu vă faceți griji cu Akbari, i-am spus ministrului hărțuit. Formulăm o declarație şi-l punem la punct.

— Da, mă rog, a zis el, neconvins. Dar spune-mi, a continuat apoi, ziceai că nu mi-ai răspuns la telefon, pentru că-l vizitai pe fratele dumitale. Ce frate? Cum se face că nu mi-ai vorbit niciodată despre el?

— Fratele meu e absent de atât de mult timp, i-am spus, încât m-am convins de unul singur că nici n-a existat vreodată.

Ministrul a rămas tăcut. Ce-ar mai fi fost de spus? Absența era bunul numărul unu al țării noastre, şi cu toții ne înfruptaserăm din ea, într-un moment sau altul.

22

Ministrul s-a retras în camera lui, ca să dea telefoane, înaintea discursului pe care urma să-l țină, în după-amiaza respectivă, preşedintele rus; eu am rămas în holul hotelului, având să-mi umplu timpul cu ceva, preț de două ore. Am început prin a schița o declarație oficială, ca răspuns lui Akbari, dar am renunțat la ea, după mai multe starturi eşuate, şi-am format, în schimb, numărul lui Omid. N-a răspuns nimeni, aşa că i-am lăsat un mesaj în care băteam

câmpii. Când să închid, aparatul, parcă simțind cât de inepte îmi fuseseră vorbele, mi-a oferit posibilitatea să revizuiesc cele spuse până atunci. Am acceptat. „Omid...”, mi-am auzit vocea înregistrată. „Las-o aşa. Pur şi simplu, n-ai cum să-nțelegi... Totul s-a întâmplat cu atât de mult timp în urmă. Las-o cum a picat, frate. Ştii, există lucruri în viață... şi situații. Mă rog... Sună-mă.” Telefonul m-a întrebat iar dacă aleg, unu, să-mi confirm propriul mesaj, sau, doi, să-l şterg şi s-o iau de la început. Am optat pentru a doua variantă, iar vocea robotizată mi-a confirmat, victorioasă, ştergerea vorbelor mele de până atunci, îndemnându-mă s-o iau de la început. Când mi-a răsunat în ureche semnalul sonor, am înghețat, efectiv, şi-am închis.

O femeie într-o rochie lungă şi albă, cu nasturi de sus până jos, încălțată cu espadrile de culoarea cerului de vară, s-a aşezat în fața mea, ținând în mână un pahar cu apă. Arăta ca şi cum ar fi coborât chiar atunci dintr-o reclamă la vacanțe pe coasta italiană Amalfi, şi m-am întrebat dacă viața ei va fi fost chiar aşa de lipsită de griji cum sugerau aparențele. După câteva minute, a lăsat pe măsuță paharul cu apă, şi-a îndreptat în jurul gâtului de lebădă colierul de turcoaze, care i se încurcase, şi-a ieşit – o arătare albă care s-a dizolvat în lumina orbitoare a după-amiezii. M-am uitat fix la fotoliul gol din fața mea – s-o fi hotărât să plece ca să nu mă mai vadă? Mă simțeam apatic şi gol pe dinăuntru. Ochii îmi curgeau, şi mi-i simțeam încinşi, ca țeava de eşapament a unui autobuz care se opintea în trafic. Printre sârmele ghimpate ale minții, nu-mi răsuna decât un singur nume – Ali Rahimi. M-am ridicat, m-am dus la recepționist şi l-am întrebat unde era cea mai apropiată librărie. La vreo două străzi înspre sud, mi-a spus.

Cartea era chiar în vitrină, şi avea o supracopertă plină cu laude şi recomandări. „O remarcabilă meditație pe tema

suferinței", zicea un recenzent; sau altul: „O psihologie răsunătoare". Un afiş anunța că autorul în persoană avea să fie prezent la ora şapte, chiar în acea seară. Am intrat în librărie şi-am găsit cartea expusă pe o masă, proptită de vreo zece alte cărți identice, care m-au făcut să mă gândesc la reverberațiile urletelor unui om într-o cameră goală. Câte or fi fost exemplarele tipărite şi răspândite, care se lăsau, ca firele de praf, peste pervazurile poluate ale lumii? Am întins mâna după exemplarul cel mai de sus din teanc, dar nu m-am putut hotărî să-l şi iau.

— Pot să v-ajut? a întrebat un vânzător.

M-am uitat în ochii lui de sofist şi m-am îndreptat spre ieşire, unde un agent de pază mi-a urat o după-masă plăcută. I-am răspuns, urându-i şi eu acelaşi lucru şi îngăduindu-mi un moment de inocență, în care am pretins că nu eram nimic altceva decât un simplu eventual cumpărător de cărți.

Întors la lucrările Adunării Generale, m-am cufundat în monotonia discursului ținut de preşedintele rus, autojustificativ şi arhicunoscut, o poliloghie de cincizeci de minute pe tema noii ordini mondiale şi a puterii națiunii lui, o predică pe care la fel de bine ar fi putut-o rosti şi țarul Nicolae II[81].

Pe urmă, am refuzat invitația ministrului de a-l însoți în limuzină – „maşina noastră ca o matcă" – până la hotel şi m-am întors la librărie. Mai multe rânduri de ascultători stăteau aşezați pe scaune în fața podiumului gol, ca nişte membri ai unei congregații, care-l aşteptau pe omul sfânt să

[81] Nikolai Alexandrovici Romanov (1868–1918), ultimul țar al Rusiei, între 1894 şi 1917, răsturnat de la putere de revoluția bolşevică (Marea Revoluție Socialistă din Octombrie) şi executat împreună cu toată familia sa şi patru persoane din anturaj.

vină să le vorbească. Lângă podium, erau teancuri de cărți ale nimănui, deocamdată, care aşteptau şi ele să li se alăture propriul creator. M-am aşezat pe rândul cel mai din spate, cu privirile ațintite la supracoperta cărții, întrebându-mă cine va fi fost insul din fotografia de duzină, care pretindea să-l înfățişeze pe Yasser cel executat, față de care am căpătat, brusc, sentimentul bizar că-mi aparținea, de parcă rolul meu în episodul secret al îngropării lui mi-ar fi conferit, cine ştie cum, un statut privilegiat.

Un librar l-a prezentat pe autor. Timp de douăzeci şi cinci de ani fusese critic de film şi scrisese mai multe cărți de istorie a filmului. Obținuse o serie de premii, iar aceea era prima lui carte memorialistică.

Ali Rahimi s-a ridicat, în aplauze respectuoase, şi s-a îndreptat spre podium, oarecum nervos. Înfățişarea lui de om de carte avea în ea ceva bine calculat, care amintea de aşa-zişii lui frați intelectuali newyorkezi – pulover bleumarin peste cămaşă în dungi, ochelari cu rame din baga, barbă cât de trei zile. În geantă, precis avea una şi aceeaşi revistă săptămânală, pe care o citeau cohortele de inşi la fel ca el şi care-i făcea, pe toți deodată, uniform de versați în braconajul după fildeşi de elefanți sau în cartelul din Sinaloa[82] – preț de o săptămână, până ieşea de sub tipar numărul următor şi treceau, cu toții, la bucătăria norvegiană. Ajunsesem să cunosc tipologia respectivă. De la o vreme, oameni ca el vizitau Teheranul mai des, vorbind într-o limbă *farsi* cu accent şi greşeli şi pretinzând să-şi primească patria înapoi, ca şi cum ei nu ar fi abandonat-o niciodată, în ceasul cel mai de restrişte. Îşi vedeau absența ca pe un drept din naştere, fără să-şi dea seama că

[82] Provincie mexicană în care îşi desfăşoară principalele activități de crimă organizată cartelul condus de Joaquín Guzmán, zis „El Chapo” (n. 1957).

renunțarea lor colectivă era, de fapt, o trădare de cea mai josnică speță.

Ali Rahimi le-a mulțumit celor de față că-şi sacrificaseră aşa o seară frumoasă de toamnă, ca să fie acolo, față în față cu el. Trecerea timpului poate că-l mai îmbătrânise şi şlefuise, dar cine s-ar fi uitat mai îndeaproape l-ar fi recunoscut pe adolescentul costeliv, care se îngrozise, văzând cadavrul unchiului său la morgă. Şi acum, ca şi în urmă cu câteva decenii, aş fi vrut să-i întorc spatele şi să plec, dar nu m-am putut abține, şi mi-a părut rău de el. Aşa încât am rămas, ca toți ceilalți, rezemat de scaun şi l-am ascultat, cum citea fragmente din carte. Pentru că adevărul era – când mi-am luat inima în dinți şi-am recunoscut, într-un târziu – că şi eu venisem acolo tot ca să-l aud.

23

UN ANUME YASSER
de Ali Rahimi

Cu mult înainte să plece să studieze istoria artei la Paris, Yasser, fratele mai mic al mamei mele, se încurcase într-o serie întreagă de slujbe care mai de care neavenite. Începând ca şofer de taxi, îndată după ce terminase liceul, a devenit mecanic de motociclete mai târziu, într-un garaj din centru,

apoi spălător de ferestre la Plasco[83] *– primul zgârie-nori al Teheranului. Cât a lucrat ca ospătar la clubul Shokoofeh No', era cunoscut ca întreținând relații amoroase cu mai multe soții ale unor demnitari. Din banii pe care-i câştigase, îi avea economisiți ori îi şterpelise, o dată sau de două ori, şi-a cumpărat o maşină Alfa Romeo Giulia, pe care şi-a vopsit-o albastru-închis, cu acoperişul alb, adăugându-i dungi roşii – un semn cu ochiul făcut carabinierilor italieni. Reputația de crai şi-a înnobilat-o abia în anii petrecuți în Franța. În loc să se mai spună despre el că avea legături cu „soția colonelului cutare" sau cu „metresa ministrului Educației", acum era dat ca fiind cu siguranță cuplat cu o anume „Madame de La Boulay", o văduvă care deținea un castel cam dărăpănat pe Valea Loarei, şi cu o ingenuă anonimă, a cărei cea mai memorabilă performanță fusese un rol de figurație în filmul de război francez* Jocuri interzise[84]*.*

Toate acestea erau deja istorie la vremea naşterii mele şi, cum se întâmplă cu toate istoriile, conținеau şi o bună doză de mit. Yasser însuşi nici nu confirma, nici nu nega vreo asemenea bârfă, pentru că – îmi explica el mai târziu, când crescusem destul de mare, încât să-mi petrec o parte din timp numai cu el – alegațiile erau şi adevărate, şi neadevărate. „Cum se poate aşa ceva?", l-am întrebat, la care, el a zis: „Tu ştii că diamantul şi creionul sunt făcute din acelaşi material?" I-am spus că eram deja prea mare pentru asemenea jocuri copilăreşti, dar el a zis: „Nu e glumă. Ambele obiecte sunt făcute din carbon. Singura diferență constă în legătura dintre atomii unuia şi ai celuilalt. Gândeşte-te la un om în aceiaşi

---

[83] Blocul Plasco a fost construit în 1962 şi avea 17 etaje, fiind, la vremea respectivă, cea mai înaltă construcție din Iran. S-a prăbuşit în anul 2017, în urma unui incendiu la etajele superioare.

[84] *Jeux interdits*, film din 1952, în regia lui René Clément (1913–1996).

termeni, Ali. Într-o zi, omul poate fi o nestemată care-ți ia ochii; în ziua următoare, poate fi la fel de banal precum un creion."

Era prea multă metafizică pentru creierul meu de preadolescent. Presupun că unchiul meu nu-şi înghițea nici el pe de-a întregul propriile afirmații. Dar asemenea declarații curioase îi sporeau misterul, ceea ce lipsea din familia mea, unde toată viața se desfăşura sub spectrul bugetelor, al plictiselii şi al rutinei. Tatăl meu era zugrav, şi ambițiile lui se limitau la porția de tocană de ierburi ghormeh sabzi *de pe masa de seară; altfel, ahtiat după sporturi, nu se mai sătura de partidele de lupte şi considera fotbalul o a doua religie. Mama era coafează şi colecționa reviste din Europa, vechi de zeci de ani, ca să se inspire în materie de stilul coafurilor; altfel, era oricum, numai mulțumită nu. Serile, se consola cu câte un castron cu semințe de bostan prăjite şi cu filme iraniene de categorie B, care în anii 1970 deveniseră la fel de indigeste precum gazele de eşapament ale maşinilor.*

Când unchiul Yasser a început să ia parte la prânzurile noastre săptămânale de vineri, înfățişându-se, la vremea respectivă, ca un istoric al artei între două vârste, într-un costum făcut pe comandă şi având un aer cosmopolit şi distins – adică aşa cum familia mea nu era –, părinții mei îl tratau cu genul de reverență arătat unei trufe de import, careți întoarce pe dos o masă altminteri simplă, dar delicioasă: îi înțelegeau valoarea materială, dar nu-l aveau prea tare la suflet. Şi mai era şi însoțit peste tot, ca de o aură, de povestea unei anume Simin, o femeie al cărei nume nu putea fi rostit dincolo de pereții casei. Când vorbeau despre ea, părinții mei şopteau, de fapt, ca şi cum ar fi fost o boală venerică, pentru care nu ar fi existat încă nici vaccin, şi nici vindecare. Urmându-le exemplul, am învățat să-mi țin gura.

Un alt element care lipsea din viața mea de familie: aniversările. Când am întrebat-o pe mama de ce ziua mea de naştere, spre deosebire de zilele altor copii, nu era niciodată serbată, mi-a spus: „Ce-ai întreprins tu, personal, în ziua în care ai venit pe lume, ca să merite sărbătorit? Eu aş fi cea care ar merita să primească daruri pentru ziua în care te-am adus pe lume. Douăzeci de ore, parcă interminabile, m-am chinuit să te nasc."

Singur unchiul Yasser îmi aducea câte un cadou şi nişte dulciuri în fiecare an, spre marea neplăcere a surorii lui. Cadoul meu preferat a fost cutia uriaşă de creioane colorate Caran d'Ache – elveţiene –, pe care mi le-a oferit când am împlinit şapte ani, cu munţii înzăpeziţi şi câmpiile virgine ştanţate în metalul capacului acelei cutii. Al doilea în ordinea preferinţelor a fost cel mai impresionant set Lego, pe care-l văzusem vreodată – Lego nr. 8 –, cu destule piese ca să construieşti macheta unui întreg oraş. Cu cât obiecta mai mult mama mea la vederea cadourilor, cu atât ele deveneau mai extravagante. Când am împlinit doisprezece ani, şi unchiul Yasser s-a prezentat cu o bicicletă de curse marca Bianchi Celeste[85]*, iar mama n-a vrut să-i dea voie să intre în casă, am priceput că ritualul cu adusul de daruri de ziua mea nu mai avea, propriu-zis, legătură cu mine. Poate că nici nu avusese vreodată.*

Când am împlinit treisprezece ani, unchiul Yasser a venit cu mâna goală. Mama, interpretându-i gestul ca pe un armistiţiu, s-a străduit să se poarte ceva mai mult decât cordial. Dar, când el s-a întors către mine, după masa de prânz, şi mi-a spus: „Ia-ţi jacheta, mergem în oraş", ea s-a îmbăţoşat, o dată în plus. „Unde?", a întrebat. „Să vedem un film", a zis el. „Ce

---

[85] Biciclete de producţie italienească, vopsite, în mod tradiţional, în culoarea *celeste* („ceresc"), o nuanţă de turcoaz.

film?", a insistat ea. „Un film, pentru Dumnezeu!", a zis el. „Nu-l mai trata ca pe-un copil, are treişpe ani!"

Mama s-a rezemat de spătarul scaunului, răsucindu-şi furculiţa în mână. „Vin şi eu", a zis, după o vreme. „Ba nu vii", a refuzat-o unchiul Yasser, pe un ton apăsat. „Nu e genul tău de film." Mama s-a uitat înspre tata, care stătea în camera de zi, cufundat cu totul într-un meci de fotbal de la televizor, şi care s-a dovedit a fi la fel de receptiv la tentativa ei de a-l face atent precum însăşi canapeaua de culoare castanie, pe care se tolănise. „Numai fiindcă tu ai fost mult prea Casanova ca să te-aşezi la casa ta şi să ai un copil al tău, nu-nseamnă că poţi să te dai drept bābā *cu copiii altora", i-a trântit-o mama fratelui ei. Unchiul, în schimb, şi-a mai aprins o ţigară şi mi-a repetat mie: „Hai, Ali-*jan*, ia-ţi jacheta, ieşim în oraş".*

Am fost convins că Yasser mă ducea la vreun film pornografic străin, perspectivă care mă şi excita, mă şi înfricoşa. S-a întâmplat, însă, exact pe dos. Am văzut un film iranian, diferit de toate cele pe care le văzusem până atunci: dur, lent, filmat în nuanţe profunde, vibrante de alb şi negru, cu încărcătură sexuală, dar de o abstinenţă frustrantă – un film despre neputinţa de a consuma o pasiune. Făcut cu câţiva ani mai înainte, se intitula Zir-e poost-e şab *– „Sub pielea nopţii"[86] – şi rula în cadrul unei retrospective intitulate „Oglinda societăţii", la un mic cinematograf rezervat producţiilor de artă. Intriga era simplă: un bărbat din clasele sociale modeste întâlnea o fată, o turistă americană, care urma să plece a doua zi dimineaţă. Cei doi comunicau prin gesturi şi hotărau să viziteze Teheranul în următoarele douăzeci şi patru de ore. Pe măsură ce ziua se scurgea, între ei se făcea simţită o atracţie reciprocă din ce în ce mai mare,*

[86] Film iranian din 1974, regizat de Fereydun Gole (n. red.).

dar nu reuşeau să găsească un loc potrivit, în care să-şi consume povestea de amor. După o încăierare cu nişte derbedei, ajungeau să fie arestaţi şi duşi la secţia de poliţie. Fata era trimisă pachet la aeroport; bărbatul rămânea închis. În celula lui, de unul singur, se masturba, chiar în timp ce avionul fetei decola, iar în gestul respectiv, din câte am bănuit eu, tot publicul prezent în sală s-ar fi complăcut, ca să mai atenueze din reţinerea obsedantă a filmului, la capitolul satisfacţie.

Pe urmă, unchiul Yasser şi eu am intrat la o ceainărie, unde ne-am îndopat amândoi dintr-un bol cu îngheţată de fistic. Rămăsesem cu o vagă nervozitate după film şi mă simţeam împuns de realitatea propriei mele singurătăţi. Şi totuşi, mă simţeam şi pe deplin viu, după ce percepusem, pentru prima dată, posibilitatea de a înfăţişa imposibilitatea, ceea ce, până la urmă, era cu atât mai fidel vieţii reale decât neroziile de la televizor. „Filmul ăsta parcă te-ndeamnă să ţi-o iei în mână", am comentat. „Ce ştii tu despre luatu-n mână?", a întrebat, râzând, unchiul Yasser. „Nu ştiu nimic", am zis, înroşindu-mă. „Am văzut prin filme, atâta tot. Numai că-n filme, lucrurile se termină-ntotdeauna cu satisfacţie." – „Crezi, probabil – a zis el –, că filmul ăsta n-a fost decât despre dorinţa sexuală. Bineînţeles c-a fost şi despre asta. Numai c-a fost şi despre mult mai mult." – „Despre ce altceva?", m-am trezit întrebând prosteşte, cu mintea mea hormonală golită de orice conţinut. „Tânărul din film, dac-ai observat, era de condiţie umilă", a zis unchiul Yasser. „Filmul arată că idealurile de emancipare occidentale îi rămân de neatins iranianului mediu, care este produsul societăţii şi al moravurilor în care s-a născut şi-a crescut, viaţa fiindu-i dictată de limitările lor."

Era o latură a personalităţii unchiului meu pe care n-o cunoscusem până atunci. „Unchiule Yasser – i-am spus –, tu nu lucrezi pentru tipul ăla de la Ministerul Culturii? Cum poţi fi angajat al unei instituţii guvernamentale şi totuşi să admiri

un asemenea film?" „Chiar Ministerul Culturii finanțează unele dintre aceste filme", a zis el. „E-adevărat că şi blochează altele, mai multe." – „Nu-nțeleg", am zis. „Ți-am spus, Ali", a zis el. „Majoritatea lucrurilor sunt în acelaşi timp adevărate şi neadevărate. Omul poate fi un diamant într-o zi, şi-un creion în altă zi. La fel şi-un guvern. Ştiai c-atunci când Beaumarchais a scris Nunta lui Figaro*, batjocorindu-i pe aristocrați, toată curtea regelui Ludovic XVI, inclusiv regele, a găsit-o, până la urmă, sclipitoare?"*

Am văzut şi alte filme din serie, filme ai căror protagonişti erau bărbați şi femei de condiție umilă, din zone şi mai împilate ale oraşului şi-ale țării, filme apăsătoare, care m-au făcut să pricep cât de măruntă era viața pe care o dusesem până atunci. „E şi asta o latură a poveştii", a comentat unchiul Yasser scopurile retrospectivei. „O latură despre care nu ți se spune mai nimic."

Pe urmă, l-am cercetat mai atent pe unchiul Yasser, aşa cum stai şi te gândeşti la enigma Sfinxului[87]*. Am ajuns la concluzia că ştia toate întrebările din lume, care puteau fi puse, chiar dacă nu şi toate răspunsurile. În fiecare după-masă, ieşeam de la şcoală şi mă îndreptam, cu bicicleta, către locuința lui din Piața Vanak, iar el, abia întors de la lucru şi îmbrăcat cu un tricou alb, mă întâmpina cu ceai proaspăt pregătit şi-un platou de marțipane şi dude uscate. Ore întregi*

---

[87] Ființă fabuloasă din mitologia greacă, dar nu numai, cu cap de femeie, trup de leu şi aripi de vultur. Cel mai celebru era Sfinxul care păzea intrarea în Teba şi care-i obliga pe călători să răspundă la o ghicitoare: Ce ființă umblă pe patru picioare, apoi pe două, apoi pe trei?, ucigându-i pe cei care nu reuşeau. Când Oedip, în sfârşit, a descifrat enigma, că era vorba despre om la vârsta mersului de-a buşilea, la maturitate şi la bătrânețe, când se sprijină în baston, Sfinxul s-a aruncat în gol de pe stânca pe care stătea şi-a murit.

ne petreceam, stând de vorbă despre şcoală, colegi tâmpiţi, profesori insipizi, poliester, plastic, pliseuri, monarhie, democraţie, iluminism, enciclopedii. Îmi povestea la ce lucra, la partea de cercetare a unui compendiu de artă persană – proiectul nebunesc şi fără capăt al acelui Sadegh Mozaffarian de la Ministerul Culturii.

Despre un singur lucru nu vorbeam niciodată, despre iubire, şi, cu cât înaintam în cunoaşterea unchiului meu, cu atât se potrivea mai puţin imaginii de fante, pe care lumea din jur i-o atribuise. Mi se părea, mai curând, un tip singuratic şi, pentru ceea ce-i lipsea în materie de afecţiune umană, compensa cu băutură şi opiu, pe care le consuma după ora şase seara, urmând nişte reguli autoimpuse, pe care le formulase tot el, pentru a-şi păstra în mâini propriile frâie.

Într-o seară, în cursul aceleiaşi veri, stăteam la el pe terasă, răcorindu-ne cu pepene verde şi cu poveşti despre ciocnirile unchiului Yasser cu nişte huligani aşa-numiţi kola makhmali *– „purtători de şepci de catifea" – din bazar, când am fost întrerupţi de o bătaie în uşă. Se făcuse ora zece seara, iar eu rămăsesem la el cu mult peste ora obişnuită. Prima bătaie a fost urmată de altele, din ce în ce mai insistente. Yasser a ezitat, ca şi cum ar fi ştiut deja cine-i venise în vizită. „Stai aici", mi-a spus, iar el s-a îndreptat către uşă. Am auzit o femeie înjurând, şi vocea baritonală a unchiului meu, care nu reuşea s-o îmbuneze. După câteva minute, s-a întors pe terasă, palid la faţă şi înspăimântat. Mi-a spus: „Trebuie să plec. Să duc pe cineva la doctor." L-am urmat în salon, unde am dat peste o tânără brunetă gravidă, care era drăguţă, dar îmbrăcată cu nişte haine provinciale, ieftine, peste care-şi luase o pelerină* chador *albă, înfloratã. Abia dacă putea sta în picioare. Unchiul Yasser îşi căuta înnebunit cheile de la maşină. „Poate c-ar trebui să chemăm o ambulanţă?", l-am întrebat. „Nu! Vezi-ţi de treaba ta!", s-a răstit la mine. A smuls nişte prosoape din dulapul cu albituri şi i-a trecut*

femeii brațul pe după gâtul lui. „Găseşte-mi cheile”, mi-a dat mie sarcină.„Deocamdată, o ajut să meargă până la maşină.”

I-am scormonit printre lucruri, cuprins de sentimentul vinovăției, în timp ce deschideam şi închideam sertare. Mi s-a părut o ciudată ironie că, în acea unică situație în care celebra lui maşină Alfa Romeo s-ar fi putut dovedi utilă, cheia ei de contact nu se lăsa găsită. Până la urmă, totuşi, am găsit-o, în sertarul cu lenjerie, deasupra unui teanc de tricouri – probabil c-o lăsase acolo din greşeală, chiar în după-masa respectivă, când se schimbase de hainele de lucru. La fundul sertarului, o scrisoare. Am ezitat mai întâi, dar apoi am desfăcut-o. Îi fusese adresată de mama mea şi era datată cu aproape douăzeci de ani în urmă. Când am început să citesc, mi-am amintit că o femeie bolnavă stătea şi m-aştepta în fața casei, aşa că mi-am aruncat o privire peste ultimele rânduri. Scria: „În timp ce tu te distrezi cu văduve şi actrițe, taică-tău trage să moară aici. Vrei, te rog, să vii acasă, Yasser?” Am pus înapoi scrisoarea unde şi cum o găsisem, iar în drum spre maşină, am făcut socoteala, câtuşi de puțin complicată. Unchiul Yasser se întorsese din Franța la patru ani după ce primise acea scrisoare.

A depus-o pe femeia gravidă pe bancheta din spate a maşinii, pe prosopul pe care-l aranjasem eu acolo, ca să stea pe el. Oare prosopul era menit să protejeze maşina sau femeia? Femeia avea pielea măslinie, ochii negri şi-o figură care aducea cu luna plină, iar acum, dacă i s-a dat la o parte chador*-ul, am avut ocazia să văd că era gravidă rău de tot. M-am aşezat pe locul din față, alături de unchiul Yasser, şi-am început să mă gândesc, în timp ce el gonea pe străzi pline cu mulțimi de oameni ieşiți din case de căldura verii, la conceptul atât de straniu de familie, cu intimitățile şi lacunele lui de neştiut. Femeia gemea, pe bancheta din spate, iar unchiul Yasser, strecurându-se prin circulația intensă ca un*

şofer de taxi ce fusese mai demult, îi tot repeta: „Simin, azizam *– iubita mea –, pentru numele imamului Reza, taci din gură!”*

N-a durat mult gonitul nostru pe drum. Autostrada Şahinşah era, mai curând, un deşert de maşini care nu se mişcau, în schimb claxonau de zor. Yasser se jeluia, femeia blestema. Habar n-aveam încotro ne îndreptam, şi-mi era mult prea frică să întreb. Când am reuşit, într-un târziu, să ne fofilăm ca şarpele şi să scăpăm din blocajul de pe autostradă, în maşină se lăsase o tăcere de-a dreptul stranie. Am întors capul.

Femeia stătea crăcănată, într-o baltă de sânge, ţinând cu amândouă mâinile o mogâldeaţă care era legată de ea printr-o chestie hidoasă, ca o funie. Probabil că şi unchiul Yasser o văzuse, pentru că băgase maşina pe o stradă întunecată, de case, având fruntea plină de broboane groase de sudoare. A parcat undeva, în cele din urmă, a coborât în goană, a deschis portiera din spate şi-a rămas acolo, gură-cască, holbându-se la fetusul a cărui gură se deschidea şi se închidea, ca botul unui peşte. Proaspăta mamă i-a întins lui creatura, care s-a făcut vânătă, apoi albastră, iar unchiul meu a început s-o legene, ca şi cum copilul n-ar fi fost pe cale să moară. La una dintre casele din apropiere, s-a aprins o lumină, şi cineva s-a uitat de după o perdea. Undeva, mai departe, un câine s-a pus pe lătrat. „E frumos”, a comentat Simin. Unchiul Yasser i-a depus pe piept copilul mort, după care, s-a întors la locul lui, din faţă. A dat să bage în viteză, dar s-a oprit, şi-a rezemat fruntea de volan şi a izbucnit în plâns.

Am ajuns la destinaţia iniţială – acasă la un obstetrician, bun prieten cu Yasser, unchiul meu – după miezul nopţii. „Eşti nebun!”, a exclamat doctorul, văzând nenorocirea din maşină. „De ce nu te-ai dus la spital?”, a întrebat, la care,Yasser s-a uitat la el cu un aer plouat şi i-a spus: „Ajută-

mă, te rog. Nu puteam s-o duc la spital, şi nici acum nu pot. Dac-aşa ceva se află, sunt un om terminat." Nu mi-a fost clar la ce se referea cu acel „aşa ceva": la relaţia lui cu Simin, sau la copilul mort, sau şi la una, şi la cealaltă. Serviabil, doctorul a venit cu şi mai multe prosoape şi cu nişte ustensile medicale. A tăiat cordonul ombilical, după care, el şi unchiul Yasser au dus-o înăuntru pe femeia care abia se ţinea pe picioare, lăsând în urmă copilul fără suflare.

L-am luat eu – n-avea cum să cântărească mai mult decât un grepfrut. L-am şters cu un prosop şi l-am înfăşurat într-unul curat. Pe urmă, am curăţat interiorul maşinii cât am putut de bine, cu toate c-ar fi fost nevoie de o echipă de la medicina legală. Am sărutat bebeluşul pe frunte, care nu era mai mare decât unghia de la degetul mare al unui bărbat. „Îmi pare aşa de rău", i-am spus, realizând că-mi era văr.

Unchiul Yasser a reapărut singur din acea casă. „O să se facă bine – a zis –, dar trebuie să se odihnească. Mă-ntorc de dimineaţă şi-o iau atunci."

Am plecat cu maşina, eu ţinând pe genunchi bebeluşul mort. Drumurile, de-acum, erau cufundate în tăcere. „Simin e femeia pe care o iubesc de ani de zile", a început să zică, brusc, unchiul Yasser. „Dar nu puteam să-i ofer ce voia." – „Ce voia?", l-am întrebat. „Să mă-nsor cu ea. Dar aşa ceva mi-ar fi fost cu neputinţă, mă-nţelegi? Dacă mă-nsuram c-o femeie de statutul ei social, cariera mea era ca şi terminată. Iar dacă n-o luam de nevastă, eram terminat chiar eu, pentru că neamurile ei sunt foarte religioase. De-aceea ne-am ţinut secretă relaţia în tot acest timp." El vorbea, iar eu îi observam ridurile din jurul ochilor, întrebându-mă dacă fuseseră prezente acolo mereu. „Ali – mi-a spus –, nu trebuie să ştie nimeni ce s-a întâmplat în această seară. Înţelegi? Mai ales, nu mama ta. Promite-mi că nu spui nimănui." – „Promit", am

zis. „Dar copilul? Cu el ce facem?" – „Îl îngropăm", a zis unchiul Yasser. „Unde, într-un cimitir?" – „Nu. În parc."

Am îngropat copilul în parcul Şahinşah, care era pustiu, cu excepția unei perechi care se pupa pe o bancă. L-am băgat într-o groapă foarte puțin adâncă, pe care am săpat-o la rădăcina unui cedru, cu mâinile goale. Unchiul Yasser a fost cel care a tras pământul înapoi peste cadavru, după care s-a lăsat în patru labe şi-a sărutat locul de îngropăciune.

Trei ani mai târziu, la mult timp după ce regimul nou-instalat a redenumit parcul în care noi îngropaserăm copilul, spunându-i Park-e-Mellat – „Parcul Național" –, am primit o scrisoare prin poştă, din care am aflat că:

> *„Yasser Ehsan, 52 de ani, a fost executat ieri-dimineață, la ora 2:35. Corpul său este pus la păstrare la morga municipală. Rudele sale beneficiază de şansa rară de a veni şi a-i recupera cadavrul."*

Mama mea a citit scrisoarea şi-a zis: „Ne-a făcut destul rău cât a fost în viață. Nu-i dau voie să ne mai facă şi-acum. Cine poate şti ce se-ntâmplă, dacă ne prezentăm? Ar putea fi o capcană." Biletul a rămas pe un raft din cămară şaptămâni întregi, lângă borcanele de chimion, şofran şi nucşoară, până când mi-am adus aminte de copilul mort, într-o dimineață, în timp ce stăteam la masa din bucătărie şi mâncam un ou făcut ochi. Am hotărât să-mi iau bicicleta şi să mă duc eu la morgă. Mi-am spus că orice ființă umană trebuie recuperată, mai devreme sau mai târziu.

La fel ca fiul său, înaintea lui, unchiul Yasser a fost îngropat în toiul unei nopți şuierătoare, mormântul rămânându-i şi lui nemarcat şi nenumit. După alte câteva luni, am văzut un revoluționar trecând prin oraş la volanul maşinii lui Alfa Romeo, cu ferestrele coborâte. Cu ochelari marca Ray-Ban pe

faţa bronzată şi cu o bandană verde-arlechin în jurul capului, bătea darabana în volan, după ritmul cine ştie cărei melodii, care-i vibra sub ţeastă.

24

Ali Rahimi a părut să absoarbă aplauzele. I s-au pus întrebări despre traumă şi posttraumă, despre *catharsis*-ul prin scris, şi s-au rostit alte cuvinte la modă, scurse din manualele de psihologie în limba de zi cu zi. Unii au vrut să afle de la el ce se alesese de Simin, după atâta suferinţă, iar alţii, mult mai mulţi, i-au cerut amănunte legate de copilul ghinionist: câte secunde trăise, de fapt, sau dacă scosese vreun sunet. Un tânăr cu o bărbuţă de hipiot a întrebat dacă se gândise vreo clipă, autorul, să spună aceeaşi poveste din perspectiva copilului însuşi – la care, Ali Rahimi i-a răspuns diplomatic: da, scrierea poveştii acelui copil venise ca un fel de izbăvire. Nu ştia ce se mai întâmplase cu Simin, pentru că, în cei trei ani care trecuseră de la moartea copilului la execuţia unchiului Yasser, el, unul, Ali, avusese un contact foarte limitat cu personajul cărţii sale. În privinţa timpului, nu putea spune cât anume trăise copilul, propriu-zis – toată noaptea respectivă i se păruse un fel de vis urât. Dar de un lucru era sigur: bebeluşul nu scosese vreun sunet. În cele din urmă, ca să-i răspundă şi celui cu barbă, a zis, cu un zâmbet afectat, că, dacă ar fi scris din

perspectiva copilului, cartea i-ar fi fost „solitară, săracă, urâtă, seacă şi scurtă”[88] – ca să-l citeze pe Thomas Hobbes. Toată lumea din public a râs.

Pe urmă, după ce dăduse şi ultimele autografe, m-am apropiat de el şi l-am felicitat pentru publicarea cărţii. Mi-a primit vorbele cu aceeaşi politeţe cronicizată, pe care o arborase toată seara. Nu-şi amintea de mine – şi de ce, mă rog, şi-ar fi adus aminte? Mă schimbasem, în deceniile care trecuseră de atunci, şi, în tot cazul, în acea noapte în care făcuserăm cunoştinţă, probabil că nu văzuse nimic altceva, în mine, decât unul dintre mulţii revoluţionari în ţinute kaki. Dar m-a recunoscut – măcar atât – ca pe un compatriot al său, fiindcă a zis:

— Cu toţii am trăit câte o versiune a poveştii de-aici, nu credeţi?

— O poveste-mpărtăşită, i-am spus.

Librarul, acelaşi care-l prezentase mai devreme, a pus deoparte cele câteva exemplare nevândute, a demontat microfonul de pe podium şi i-a mulţumit autorului din toată inima. Ali a încuviinţat din cap.

— Detest asemenea evenimente, mi s-a confesat el, confundând moştenirea noastră comună cu intimitatea.

— Aveţi multe la care trebuie să fiţi prezent? am întrebat, mimând simpatia.

— Mâine, mă urc în avion şi zbor spre Coasta de Vest. Am câteva lansări la San Francisco şi Los Angeles.

— Încântător, am zis.

— Mă-ncântă la fel de tare ca punga de alune din avion. Parc-aş fi comis-voiajorul lui Arthur Miller[89].

---

[88] Formulă pe care Thomas Hobbes (1588–1679) o foloseşte în *Leviatan*, studiul său din 1651, pentru a descrie viaţa omului în starea ei naturală, în absenţa unei societăţi puternice, bine organizate.

Am tras concluzia că făcuse aluzie la modelul arhetipal de comis-voiajor din literatură, ca să nu se arate un interlocutor mărginit. Iar eu, ca să-i răspund cu aceeaşi monedă, am zis:

— Numai că lucrurile nu s-au terminat prea bine pentru *acel* comis-voiajor, din câte reţin.

A râs, apreciindu-mi replica. L-am aşteptat, răbdător, să-şi strângă lucrurile şi să-şi facă ordine în geanta de umăr.

— Am înţeles din recenzii, i-am spus, că o mare parte a cărţii se referă la experienţa din închisoare a unchiului dumneavoastră şi la execuţia lui. E-adevărat?

— Aşa este, a zis. Mi-am dat silinţa să mă pun în locul lui şi să-mi imaginez ce trebuie să fi îndurat.

— Dar aşa ceva... Cum v-aţi fi putut imagina? l-am întrebat. De vreme ce n-aţi fost acolo?

— Sunt scriitor, a zis el, justificativ. Asta fac scriitorii.

— Şi mi-am mai pus o-ntrebare, am zis. Afirmaţi, în carte, că unchiul dumneavoastră v-a cerut să nu divulgaţi niciodată evenimentele din acea noapte nefericită, cea cu copilul.

— Aşa este, a recunoscut el. Şi n-am povestit nimănui despre ea. Zeci de ani.

— Un lucru admirabil. Dar acum aţi povestit-o. Aţi divulgat acel episod lumii întregi.

— N-a fost o decizie uşoară, a zis.

— Ştiţi, iubitul nostru comis-voiajor se sinucide, la finalul piesei, pentru ca familia să-ncaseze banii de pe asigurarea lui de viaţă. Şi cum zice?... A, da: „Omul valorează mai mult mort, decât viu”. Sau cam aşa ceva. S-ar putea susţine că şi dumneavoastră, acum, încasaţi bani, dar nu din propria moarte, ci din moartea unchiului Yasser şi-a bebeluşului.

---

[89] Trimitere la piesa *Death of a Salesman* (*Moartea unui comis-voiajor*, 1949), de Arthur Asher Miller (1915–2005).

S-a uitat fix la mine, cu o strălucire de recunoaştere în priviri.

— Ce-i ăsta, un interogatoriu? a întrebat. Cine sunteţi?

— Sunt nenorocitul ăla care v-a îngropat unchiul, am zis.

Şi-am ieşit din librărie, fără să mai aştept să-mi răspundă, cuprins de-o furie străveche, ţinută sub capac, mai familiară mie, decât s-ar fi putut deduce de pe faţa mea întristată. Nu pentru ispăşire îmi dezvăluisem identitatea înaintea lui Ali Rahimi, ci ca să-i stric atmosfera de triumf a serii, să-i spulber iluzia că pierderea poate fi compensată, că durerea poate fi împachetată şi etichetată, aplaudată şi colportată. S-ar fi zis că oricine petrecuse fie şi un ceas înăuntrul sau în apropierea centrelor noastre de detenţie trecuse de îndată la scrierea unui roman de succes, în care glosa pe marginea demnităţii propriei suferinţe. Cât de afectaţi erau aceşti indivizi, toţi farsorii ăştia, salutaţi în America, în Europa, ca nişte Dostoievski, nişte Soljeniţîn, nişte Koestler ai zilei de azi, care clădesc un imperiu al suferinţei pe ruinele deziluziei noastre. Cu ce erau ei, la urma urmelor, mai buni decât fuseserăm noi?

Am auzit, în spatele meu, zgomot de paşi. L-am lăsat să mă ajungă din urmă, călcând mai rar.

— Ce vreţi de la mine, *aghaye* Mozaffarian? a zis. M-aţi distrus o dată, în urmă cu toţi anii care au trecut de-atunci. Nu vă las, şi-acum, să mă distrugeţi încă o dată.

— Îmi atribuiţi un rol mult prea mare, i-am spus. Cea care v-a distrus a fost istoria, cum şi pe mine m-a distrus, şi pe milioane de alţii ca noi. N-am avut nimic de-a face, eu personal, cu distrugerea dumneavoastră.

— Nu, e prea simplu aşa, mi-a spus. Omul poate alege să răspundă într-un fel sau altul. Aţi jucat un rol, în tot ce s-a întâmplat atunci.

— Şi dumneavoastră ce alegeri aţi făcut, *aghaye* Rahimi? am întrebat. Am citit tot ce era de citit despre

dumneavoastră. Pare-se că nu vă displace s-acordați interviuri. Ştiu, de pildă, că locuiți cu soția şi cele două fiice într-o casă de cărămidă aparentă, în Brooklyn Heights, un cartier foarte la modă în aceste zile, din câte am înțeles. Ştiu că soția dumneavoastră deține o brutărie organică la Williamsburg, cu care a obținut o mulțime de premii, pentru că produce pâinea cea mai bună cu putință. Ştiu că vă petreceți duminicile citind ziarul dimineața şi bând ceai de Darjeeling, iar soția dumneavoastră – ceai de Ceylon. Ştiu că vă place, toamna, să culegeți mere în comitatul Dutchess, împreună cu fetele. Verile, vă place să vi le petreceți pe insula Shelter, unde familia dumneavoastră şi-a făcut un renume, organizând cine festive, la care se mănâncă *paella*. Dar să vă spun ceva. Când o să fiți pe patul morții, peste muuulți ani de-acum încolo, *inshallah* – cu voia lui Allah –, şi când soția o să v-aducă o felie de plăcintă cu mere organică, pe care n-o să mai fiți în stare s-o mâncați, nu la podul lui Hart Crane[90] o să vă gândiți, nici la propriile serate cu *paella* de la țărmul mării, nici la mucegaiul secular de pe zidurile de cărămidă aparentă ale casei dumneavoastră din Brooklyn şi nici măcar la fiicele dumneavoastră atât de dragi, care până atunci, cu voia Domnului,vă vor fi oferit o mulțime de nepoți, ci la cadavrul unchiului dumneavoastră coborât în mare taină-n groapă sau la bebeluşul care a murit ca un peşte scos pe uscat, încercând să tragă aer în piept, în amărâta de Alfa Romeo a unchiului. Şi-atunci veți recunoaşte, în fine, că lucrurile-astea nu pot fi uitate. Până la urmă, nu există eliberare de-aşa ceva.

---

[90] Trimitere la poemul *The Bridge* („Podul”, 1930), de Harold Hart Crane (1899–1932), care a locuit într-o clădire de unde se vedea perfect podul Brooklyn, de la New York.

S-a îndepărtat, cu lacrimi în ochi şi cu mâinile în buzunare, atât de mistuit de ce-i spusesem, încât a fost la un pas de a fi lovit de un taxi, care a trecut în viteză, chiar când el traversa, fără să mai vadă roşul de la semafor. Şoferul stupefiat, care frânase la momentul oportun, şi-a coborât geamul portierei şi l-a înjurat în bengali[91].

25

M-am întors la Omid acasă. Portarul de noapte, mai puțin vorbăreț decât colegul său din tura de zi, a sunat să mă anunțe.

— Nu e momentul potrivit, mi-a spus Omid, la uşă.

— Vrei, te rog, să-mi dai drumul înăuntru?

— Nu mă simt bine, a zis. Mi-a căzut din picioare câinele azi după-masă. L-am dus la veterinar, şi-a trebuit să mi-l eutanasieze. L-am pierdut pe *bābā*-n urmă cu doar câteva săptămâni. Şi-acum, pe Luca. Sunt distrus, şi nu mai am energie şi pentru tine.

— Pe *bābā* l-am pierdut amândoi, am zis.

— Amândoi? Tu nici nu ştiai dacă mai trăia sau nu, a zis Omid.

---

[91] Sau *bangla*, limbă vorbită în Bangladesh şi în statele indiene din regiunea zisă Bengalul de Vest.

— Mâine plec, i-am spus. Imediat după cina de comemorare. Dă-mi voie să mai stau cu tine.

S-a dat la o parte şi, cu mare lipsă de chef, mi-a dat voie să intru.

Absența câinelui copleşea camera de zi. O lesă abandonată, un culcuş de animal de companie gol, un castron, pe jumătate mâncat, de produs congelat pentru câini, o mulțime de mingi de burete peste tot, o jucărie de molfăit cu dinții, în forma lui Spock. Am cules de pe jos păpuşica vulcaniană. Răspândea un vag miros al animalului dispărut.

— Ții minte petrecerile noastre tematice după *Star Trek*? am zis.

— Le țin minte, a zis Omid.

— Şi băuturile-alea oribile, albastre, cu care-i tratam pe toți copiii?

— Da, le țin minte şi pe-ale, mi-a spus.

— Din struguri şi *curaçao* albastru.

— Exact, a zis el.

— La vechiul meu serviciu, mi se spunea „*Căpitanul Kir...*, ba nu, *Căpitanul Prick*”.

— Ți-ai câştigat multe porecle, a zis Omid.

— Ai mâncat ceva de seară? l-am întrebat.

— Nu pot să mănânc nimic, a zis.

— Dă-mi voie să-ți gătesc eu, i-am spus.

N-a zis nici da, nici ba. Durerea lui era mult prea mare, ca să-i mai lase loc şi de luat decizii. Am găsit o cratiță şi mi-am aruncat privirile prin frigider şi cămară; avea majoritatea ingredientelor pentru nişte *ghormeh sabzi* cu orez. În timp ce tocam pătrunjel, cimbrişor şi arpagic, mi-am dat seama că ultima dată mai gătisem pentru cineva cu trei ani înainte – pentru fiica mea, Golnaz, în seara în care plecase de acasă. Pentru mine, unul, puteam foarte bine să nu-mi bat capul.

Am pus tocana la fiert, la foc mic. Nici unul dintre noi n-a zis nimic. Am observat, pe un raft cu cărți, trei fotografii înrămate – una, cu câinele alergând prin zăpadă, alături de un băiețel, despre care am presupus că era fiul lui Omid, Araş; alta, cu acelaşi băiat şi câinele, amândoi în costume asortate Gryffindor[92] şi cu Harry Potter; şi-o a treia, cu un bătrân pe o terasă, având o carte în mână şi-o ceaşcă de ceai alături. Am întrebat:

— Acolo-i *bābā*? şi-am arătat cu degetul către ultima fotografie.

— Da. Verile stătea ore-n şir pe terasă, la ei în apartament, şi se uita spre fluviu sau citea. Cred că era singurul loc unde se simțea fericit.

Două versuri dintr-un cântec de Leonard Cohen mi se tot învârteau prin cap: „Toată lumea se simte distrusă, de parcă tuturor le-a murit ori câinele, ori tatăl”[93]. Trecusem printr-o fază Leonard Cohen, cam prin vremea în care mă părăsise fiica mea. Dragul de Omid, fratele meu. Îl invidiam pentru suferința lui, pentru cât de palpabilă era, la fel de pură şi de nepătruns ca un giulgiu alb. Am stat împreună cu el, în tăcere. Pe fereastra deschisă, auzeam fâsâitul unui balon cu halogen, de la cine ştie ce aniversare, agățat de creanga dezgolită a unui arbore de septembrie.

— Şi-n celelalte două poze e Araş cu Luca?

— Da. Era un prieten minunat, Luca. Ne dădea voie să-l costumăm de Halloween şi mergea cu noi la colectat de

---

[92] Godric Gryffindor era fondatorul casei cu acelaşi nume (în româneşte: „Cercetaşii”) de la şcoala Hogwarts de vrăjitorie, din romanele şi filmele seriei *Harry Potter*.

[93] Versuri din piesa *Everybody Knows* („Toată lumea ştie”), de pe albumul *I'm Your Man* (*Sunt omul tău*), lansat în 1988 de Leonard Cohen (1934–2016).

dulciuri. Ţin minte cum se posta în faţa fiecărei uşi, dar în spatele celorlalţi copii – de Araş vorbesc –, părând şi că se scuza, şi că se simţea îndreptăţit, prins la mijloc între aberaţia de-a fi avut nişte părinţi străini şi certitudinea dată de naşterea lui în America. În cursul acestor pelerinaje anuale de cerşit dulciuri, câinele era ca un scutier pentru el, şi-i oferea curajul şi uşurinţa care mie-mi lipseau cu desăvârşire. Pe urmă, Araş ţinea strâns la piept ce recoltase – bomboane Hershey's Kisses, napolitane glazurate Kit Kat, bombonele colorate Skittles –, fiecare punguţă dulce, precum o piesă de tezaur, sporindu-i valoarea, făcându-l să simtă că soarta-i rezervase ceva mai mare – şi, poate, mai bun – decât res-tului familiei noastre. Oricum, poza de acolo e de la ultimul nostru Halloween petrecut împreună, înainte ca eu şi Anita să ne despărţim, iar ea să se mute înapoi la Los Angeles, cu tot cu fiul nostru.

— Trebuie să-i fi fost greu, lui Araş, să se despartă de câine, am comentat.

— I-a fost. Dar nu i-a dat nimeni de ales. Când a primit custodia lui, ce crezi c-a zis maică-sa, primul lucru: „Măcar aşa, scap de-amândoi câinii". Bineînţeles, la mine şi la Luca se referea.

— Îmi pare rău, i-am spus.

Omid a încuviinţat din cap, dar n-a mai zis nimic.

M-am uitat iar la fotografia cu tatăl meu. Ajunsese, la bătrâneţe, să semene cu Mossadegh suferind – aceeaşi faţă prelungă, aceiaşi ochi negri, parcă fără fund, ai unui om distrus de ai lui.

— În cazu-n care te-ntrebai ce şi cum în privinţa testamentului, a zis Omid, să ştii că nu ţi-a lăsat nici bani, nici bunuri.

— Nu mă-ntrebam, i-am răspuns.

— Dar ceva tot ţi-a lăsat – şi Omid s-a dus în dormitor, de unde s-a întors cu o carte şi mi-a întins-o oarecum reticent,

cum faci când îți îndeplinești o îndatorire, și-atât. Era o ediție veche a *Epopeii lui Ghilgameș*, care avea o dedicație la interior: „Fiului meu Hamid, primul exemplar pe care l-am avut vreodată, din această povestire veșnică, după care am și învățat-o, în 1948. Sper că vei căpăta de la ea, într-o bună zi, toată frumusețea pe care eu nu am reușit să ți-o insuflu. Cu drag, Sadegh Mozaffarian."

Am simțit un junghi dureros în inimă, dar imediat l-am și contracarat. Acesta era planul diabolic al tatălui meu – să se prezinte precum un serafim, ceea ce nu fusese. Trasul de sfori de dincolo de mormânt... ingenioasă abordare. Mi-am adus aminte cum, într-o seară de vară, fiind la cină și înconjurat de colegii lui de la universitate, cunoscători într-ale artelor, mă trimisese după desenul meu reprezentându-l pe unchiul Majid, ca să-l vadă cu toții. Nu se plictisea niciodată să ia în derâdere pălăria pe care o desenasem în locul unchiului meu cel mort. „Lasă-l în pace", zisese mama, dar el o ignorase, încurajat de râsetele bărbaților, printre care se număra și Yasser. Cu sentimentul înfrângerii, îmi prezentasem desenul ca pe o *qhorbāni* – o jertfă de sacrificiu –, iar tatăl meu, jubilând acolo, în toiul ilarității generale, ridicase desenul și zisese: „Vi-l prezint pe fiul meu, care este următorul Walter Gropius[94]. Încă de la vârsta lui fragedă, a fentat arta-de-dragul-artei." Ce-i drept, avuseseră parte, cu toții, de mai multe rânduri de whisky Chivas Regal, iar eu nu eram nimic mai mult decât o rotiță în mașinăria de tocat mărunt din acea seară, care mai inclusese o lectură cu intonație dramatică a mai multor versuri albe din poezia incipientă a fratelui meu Omid și datul din mână-n mână al

---

[94] Walter Adolph Georg Gropius (1883–1969), arhitect german, fondatorul curentului Bauhaus (în 1919) și un maestru al arhitecturii moderniste.

unei fotografii reprezentând un bust de bronz al lui Firdousi, amatoristic realizat de sora nu ştiu cui.

— Mai ții minte cum ne citea *bābā* la culcare? a zis Omid.

— Nu citea niciodată poveşti normale pentru copii. Numai epopei şi mitologie, întotdeauna.

— Acum te plângi, dar îți plăcea *Ghilgameş*. De fiecare dată plângeai după Enkidu, când murea, ca şi cum n-ai mai fi auzit povestea pân-atunci.

O vagă amintire m-a năpădit, cu tatăl meu aşezat pe marginea patului în care dormeam – copilul care eram pe atunci. Miros de țigară şi de colonie Paco Rabanne, şi senzația de mână caldă pusă pe frunte.

— Ghilgameş era şi el mesopotamian, am zis. Ca *bābā*.

— Poveştile au naționalități? a întrebat Omid.

— Lasă asta, i-am spus. Un lucru țin minte foarte bine: umilințele de la masa de seară – la care Omid a ridicat din umeri. Nici tu nu erai imun, din câte-mi amintesc.

— Au fost umilințe, da, Hamid, mi-a replicat fratele meu. Dar el a fost mult mai mult, nu numai atât.

Să fi fost clemența fratelui meu doar un gest de reverență față de cei morți? Dacă ar fi să judeci omenirea numai după epitafuri, ai ajunge să crezi că numai sfinți au trăit pe fața pământului. Nu e cimitir, pe nicăieri, unde să găseşti vreun tată indiferent, vreo mamă egoistă, vreun bețivan de unchi.

— Mai ții minte când şi-a scos *bābā* vezica biliară? l-am întrebat pe Omid. Cred că eu aveam vreo unşpe ani, aşa că tu aveai opt. Ştii de ce m-am temut cel mai tare, când l-am văzut că-ncepea să se trezească din anestezie?

— Că era-n stare să te seminarizeze despre olăria selgiucidă? a zis el.

— M-am temut că s-ar fi putut să nu-şi aducă aminte de mine.

— Să-ți spun o poveste, a schimbat subiectul Omid, culegând o mingiucă de cauciuc de pe jos şi strângând-o în

palmă, până a făcut-o să geamă. Apoi a continuat: În vara lui 2003, New Yorkul s-a prăbuşit brusc în beznă.[95] Cea mai mare pană de curent din toată istoria întregii Americi. *Bābā* şi eu eram la Muzeul Metropolitan, la o expoziție de artă din mileniul III î.e.n. Acoperea o arie imensă, de la Mediterana până la Ind, şi-avea chiar şi-o secțiune dedicată lui Ghilgameş.

— Probabil că era căzut în extaz, am zis.

— Era. De luni întregi voia s-o vadă, expoziția respectivă, dar îl apucaseră deja necazurile cu inima, şi-şi petrecuse vara prin saloanele de la urgență şi prin cabinetele unor doctori. Atunci era ultima noastră şansă, pentru că expoziția urma să se-nchidă după numai câteva zile. Aşa c-am ajuns acolo, în sfârşit, printre păsările cu cap de leu şi ochi de lapislazuli, înconjurați de tăblițe de lut pline de cuneiforme. Când s-a stins lumina-n sală, ne opriserăm în fața unei statuete din estul Iranului. O denumiseră: „Bărbat cu cicatrice pe față, stând în picioare". Avea trupul negru acoperit de solzi, şi-obrazul drept brăzdat de-o rană lungă şi-adâncă. Un ochi îi lipsea, iar peste celălalt avea o crustă dintr-o substanță albă, despre care legenda spunea că era carbonat de calciu, folosit pe vremurile-alea drept carapace de protecție. Era mică, statueta, n-avea mai mult de doişpe centimetri, dar tot era unul dintre cele mai înfricoşătoare lucruri pe care le văzusem vreodată, pân-atunci. Când a văzut-o şi el, *bābā* s-a oprit în fața miniaturii, transfigurat, şi-a rămas acolo aşa, multă vreme după ce luminile s-au stins, ba chiar multă vreme după ce paznicii, care-şi

---

[95] Pana de curent a survenit în ziua de 14 august 2003, la ora 4.10 după-amiaza, din cauza unei defecțiuni tehnice la sistemul de redistribuire a suprasarcinilor electrice. Au fost afectate întreg nord-estul Statelor Unite şi provincia canadiană Ontario. Abia a doua zi dimineață a fost remediată situația în întregime.

întorceau lanternele-n toate părțile, începuseră să-ndemne pe toată lumea să părăsească sălile muzeului. Mi-a spus: „Omid, eu l-am văzut pe omul ăsta-n vis". Era o după-amiază toridă, înăbuşitoare fără aer condiționat, iar după ce luminile muzeului s-au stins, am început să mă simt obosit şi nelinişt it. I-am spus: „Hai să mergem. S-a întunecat în oraş. Nu mai avem ce vedea." La care *bābā* mi-a spus: „Îți spun eu că l-am văzut pe omul ăsta-n vis, cu mulți ani în urmă. A venit la mine, arăta exact aşa, era un bărbat c-o rană pe față, c-un ochi lipsă şi cu celălalt acoperit de-o carapace. Şi-n visul ăla, omul respectiv era, în esență, fratele tău." L-am apucat de mână şi l-am scos de-acolo cu forța, urmând şi noi coloanele care părăseau muzeul, ieşind prin galeria de artă medievală, unde lanternele paznicilor luminau câte-o clipă catapetesmele şi tapiseriile care împodobiseră demult catedralele europene. Am avut senzația că noi toți, cei cuprinşi de frică şi-nfiorați, care ne retrăgeam din muzeul cufundat în beznă, eram contemporani cu obiectele din jurul nostru.

— Şi tu l-ai crezut, că-l văzuse pe omul ăla în vis, şi că omul ăla eram eu? am întrebat.

— L-am crezut. La cât de tulburat era de visul respectiv, n-am putut să nu-l cred. Mai târziu, l-am întrebat când avusese acel vis, iar el mi-a spus: „Nu mai ştiu. Să fi fost prin vara lui '88. Țin minte că abia ne cumpăraserăm apartamentul şi eram încă-n plină renovare. Toat-acea vară, mama ta şi eu am dormit printre plăci de rigips, şipci de lemn şi mult praf. Mă simțeam nelalocul meu. Ca şi cum, dacă ne construiam o casă nouă, ne şi evisceram de amintirea celei vechi, de la Teheran, şi, odată cu ea, de amintirea supărării pe care mi-a provocat-o Hamid. Poate că din motivul ăsta l-am visat... un vis atât de bizar."

Povestea lui Omid m-a făcut şi pe mine să mă simt nelalocul meu. Semnele şi simbolurile încă mai aveau

însemnătate pentru mine. Oglinzile sparte, pisicile negre, cablurile telefonice îmbârligate, chipul iubitei la cea dintâi apariție a unei luni pline – toate astea erau purtătoarele unor mesaje dintr-o lume pe care nu căutam s-o controlez. Să fi ştiut *bābā*, fără să ştie propriu-zis, ce ajunsesem eu să fiu până în acea vară a lui 1988?

— Când am ieşit de-acolo, din muzeu, a continuat Omid să-mi povestească, oraşul era cufundat în linişte şi-n haos. Liniile de metrou nu mai funcționau şi, cu semafoarele stinse, maşinile avansau în coloană pe Fifth Avenue, parcă zăpăcite, blocate, ici şi colo, de hoardele de pietoni care-şi forțau trecerea printre ele. *Bābā* şi eu am coborât, cum-necum, treptele muzeului, călcând pe vârfurile picioarelor printre sutele de oameni care stăteau şi se uitau, perplecşi, fiecare încercând să-şi imagineze cum şi pe unde ar fi putut s-o ia spre casă. Am luat-o şi noi pe jos către centru şi către est, prin fața unor magazine cărora li se goleau rafturile văzând cu ochii. Un magazin de înghețată vindea cornetele cu *gelato* la un dolar bucata – patronul anunțând că hotărâse atunci, pe loc, o „promoție de pană de curent". La cum stătea *bābā* cu inima, trebuia să facem pauze tot timpul, aşezându-ne pe bănci sau intrând să stăm prin holurile unor clădiri ale căror portari ne primeau, cu o bunăvoință chiar neaşteptată. La căderea nopții, un amestec bizar de jubilare şi nelinişte a cuprins toate străzile. Atunci a zis *bābā*: „Uite ce se-ntâmplă, când sistemul se prăbuşeşte. Haos, euforie, nebunie. Aşa se comportă, dintotdeauna, mulțimile de peste tot din lume." Când am ajuns acasă, într-un târziu, mama stătea pe-ntuneric şi asculta un post de radio pe unde scurte, la flăcăruia unei lumânări anemice, care proiecta umbre pe celălalt perete al camerei. Am simțit un fior în inimă – parcă ne-am fi întors în timp la revoluție, la restricțiile de circulație, la tine... *Bābā* trebuie să fi avut acelaşi sentiment, pentru c-a zis:

„Monir, n-o să-ți vină să crezi. L-am văzut pe Hamid la Muzeul Metropolitan.” Mama şi-a ridicat privirile, neştiind ce să creadă. La lumina pâlpâitoare a lumânării, am văzut că plânsese. „Da, vorbesc serios – a continuat *bābā* –, l-am văzut acolo. Pe fiul nostru cel mare. Înăuntrul unei vitrine din muzeu.” După care şi-a scos pantofii şi s-a întins pe canapea. Mama s-a uitat la mine, uimită. I-am făcut semn din cap că nu, şi-atunci s-a retras înapoi în durerea ei, care n-o mai părăsea, practic, în niciuna din zile, şi-a dat radioul mai tare. „Tratați această zi ca pe-o zi cu ninsoare” – ne sfătuia pe toți primarul New Yorkului.[96]

— Ce-mi povesteşti mă-nfricoşează, i-am spus.

— Ce-ncerc să-ți spun, a zis Omid, este că nici măcar o clipă n-a încetat să te caute. Până-n ultima clipă te-a căutat – şi printre vii, şi printre morți.

Mi-am trecut palma peste canapeaua lui, uzată rău de tot. Mi-a rămas păr de câine pe mână.

— Omid, l-am întrebat, cum se eutanasiază un câine?

— La fel cum se lichidează şi-un om, a zis el. Îl ții bine la podea şi-i faci o injecție cu otravă. Mi-a dat asigurări veterinarul că aşa se cuvenea procedat, că boala îl omora, nu eu. Dar tot m-am simțit ca un criminal.

— Avea dreptate, veterinarul. Câinele era deja pe moarte.

— Oricum ai da-o şi-ai raționa, mi-a întors el vorba, când asişti la uciderea unei alte ființe, parcă rămâi murdar.

— Aşa este, am zis.

Omid s-a uitat lung la mine, căutându-şi cu privirile fratele pe care-l ştia de mai demult.

— Hai s-o sunăm pe mama. Poate vine să mâncăm toți trei astă-seară, i-am spus.

---

[96] La vremea respectivă, primar al New Yorkului era Michael Bloomberg (n. 1942), care a îndeplinit această funcție timp de trei mandate succesive, de la 1 ianuarie 2002 la 31 decembrie 2013.

— Nu cred că vrea să te vadă.

— Şi totuşi, vrea să mă vadă prezent la comemorare, şi vrea să m-audă vorbindu-le celor de-acolo.

— Asta numai pentru *aberoo* – ca să fie salvate aparenţele. Poate că nu-ţi vine să crezi, dar, după toate câte ni s-au întâmplat, încă-i mai pasă de ce spun şi ce gândesc oamenii.

Am întins mâna după telefonul lui Omid. A urmat o pauză lungă, după *alo*. În fundal, se auzeau lamentările unui cântăreţ – probabil, Sattar[97] –, alt exilat şi el.

— Tu eşti, a zis mama.

— M-am gândit că se putea să nu răspunzi, dacă te sunam de pe telefonul meu.

— Ce vrei? m-a întrebat.

— Nu vrei să vii la Omid acasă, la cină? Ne-am făcut *ghormeh sabzi*. Cum n-a răspuns nimic, am întrebat: Ei, ce zici?

— Sunt obosită, mi-a spus. Şi-artrita îmi dă iarăşi dureri.

— N-ai vrea, totuşi, să vii la o cină-n familie, în trei?

— Cină-n familie? m-a îngânat maică-mea.

— Plec înapoi la Teheran mâine, după comemorare, i-am spus.

— Abia aştept să-ţi aud cuvântarea, mi-a replicat ea, după care a şi închis.

— Te-a refuzat, este? a zis Omid, văzând că-i puneam la loc telefonul.

— Ştie de Luca? l-am întrebat.

— Nu. M-am învăţat să nu-i mai spun asemenea lucruri. Are un talent al ei de a scormoni în durerile celorlalţi. I se pare că intră-n competiţie cu durerea ei.

---

[97] Hassan Sattar (n. 1949), fost cântăreţ de Curte al familiei imperiale iraniene Pahlavi, care a părăsit Iranul în 1978, în toiul instabilităţii politice, şi s-a stabilit în Statele Unite.

— Ai fost aşa de singur, Omid, i-am spus.

— Am fost, a zis el. Dar suntem o familie de-nsinguraţi, nu crezi?

26

Iată unul dintre paradoxurile acestei vieţi: ca să percepi de ce anvergură este cu adevărat propria însingurare, trebuie să nu fii cu desăvârşire singur. În iarna lui 1982, când ajunsesem şi eu să sufăr de-o însingurare pronunţată, nu eram conştient de acest lucru. Dar îmi dădeam seama că adoptasem nişte obişnuinţe bizare: la serviciu, în biroul meu, de pildă, în timp ce revedeam dosare sau vorbeam la telefon, îmi făcusem un obicei din a bate cu piciorul, zgomotos, în lemnul biroului sau din a-mi smuci scaunul, numai şi numai pentru a-l face să scrâşnească la frecarea picioarelor de podeaua de beton – asta ca să-mi dovedesc mie însumi că mai eram în stare să produc un sunet autentic sau, altfel spus, că mai existam încă, la modul concret.

În iarna respectivă, războiul provocase dispariţia bananelor – eveniment pe care-l consideram o calamitate de ordin personal. Deja mă obişnuisem, cu chiu, cu vai, să beau lapte condensat – laptele normal era, de-acum, o raritate – şi nu mă deranja să spăl cu săpun sovietic, din cel cu gudron. Dar, când se făcea ora trei şi când, în mod

normal, îmi luam o pauză de la ce lucram şi mă îndreptam către bucătăria închisorii, să-mi iau în primire banana, mă trezeam acum jinduind, în acea oră goală, cu glicemia coborându-mi vertiginos, deodată cu moralul. Cum în acea iarnă plutea prin aer o răceală cumplită, iar încălzirea se dădea cu intermitenţe, mai mulţi funcţionari se apucaseră să-şi fiarbă zilnic napi, ca să-şi mai încălzească plămânii oricum congestionaţi. Eu nu mă făceam părtaş la masa lor comună; mă consideram, pe atunci, la multe leghe depărtare de ei, în materie de erudiţie şi dispoziţie. În schimb, căpătasem un gust pentru frunzele verzi ale napilor, nefierte, pe care le lăsau ei în urmă, şi le ronţăiam întruna, până când căpătam senzaţia că mestecam fiere, de fapt. Din ce în ce mai mult, îmi săgetau prin minte gânduri despre familia mea plecată de lângă mine, a cărei absenţă neîncetată mi se amesteca pe limbă cu amărăciunea frunzelor de nap.

De când fusesem recrutat şi până în iarna respectivă, lucrasem pe post de anchetator auxiliar, adus ca să-şi asiste superiorul. „Anchetatorul bun şi anchetatorul rău" a fost, şi încă mai este, o tactică utilizată frecvent, iar eu eram adesea repartizat în rolul celui aşa-zis bun. Misiunea mea era să fac anumite gesturi de bunăvoinţă neaşteptată faţă de prizonier, să-l prind cu garda jos, cum ar veni, exact în momentul în care, după ce îndurase totul, în ciuda propriei voinţe, ajunsese în faza în care-şi pierdea speranţa. Câte o aspirină, un ceai proaspăt făcut, nişte lenjerie curată, o smochină sau curmală – asemenea lucruri erau de natură să dezarmeze o fiinţă umană în aşa măsură, încât prizonierul, dorindu-şi o conexiune interumană cât de mică, îţi oferea mărturisirea mult-aşteptată, care conducea, de bună seamă, la propria-i lichidare.

Ceea ce-mi fusese dat să văd în lunile acelea, ce comisesem eu însumi, şi nu o dată, atribuisem haosului tranziției, naşterii unei găuri negre, din care nici o singură particulă nu putea evada, nici măcar o geană de lumină. Citisem undeva ce este o gaură neagră – ceva ce ia naştere, atunci când o stea face implozie, la sfârşitul ciclului existenței sale – şi că ea continuă să se mărească, pe măsură ce absoarbe alte stele şi se contopeşte cu alte găuri negre. Dar, în ciuda faptului că interiorul îi rămâne invizibil, o gaură neagră transformă cantitatea de materie care se prăbuşeşte în ea, când o înghite, în cel mai strălucitor obiect din tot universul. În asta, credeam eu pe atunci, se transformase şi revoluția noastră: în cel mai strălucitor obiect din tot universul.

Între şedințele de interogatorii, mă puneam la punct cu legislația noastră, aflată în eternă mişcare. Constituția din 1905, nebăgată în seamă atâtea decenii, fusese înlocuită cu alta, nouă, în decembrie 1979. Acest din urmă document era întruna revizuit şi amendat, iar eu, cel mai fidel dintre credincioşi, îi studiam nuanțele, de parcă detaliile respective ar fi contat cu adevărat.

Pe 23 ianuarie 1982, la ora 3.25 după-masă, am primit un dosar pe care scria: „Urgent”. Țin minte ora cu exactitate, pentru că, privat de banana mea obişnuită, eram într-o stare de letargie şi mă întrebam câte ore mă mai despărțeau de finalul încă unei zile de lucru. Când am deschis dosarul, nu am remarcat din primul moment numele celui acuzat; mintea mea era preocupată de cauciucul motocicletei, care-mi făcuse pană chiar în acea dimineață pe şosea, în plină viteză, în timp ce mă îndreptam spre serviciu. Mi se părea un miracol că supraviețuisem accidentului cu numai câteva julituri, de vreme ce motocicleta mi se dăduse peste cap şi mă proiectase în aer, de unde mă prăbuşisem pe caldarâm,

aterizând pe râna dreaptă. Maşinile se opriseră, ca să vadă ce păţisem, iar o femeie, care-mi amintise de mama, se oferise, binevoitoare, să cheme o ambulanţă. Era minunat să fii obiectul grijii celor mulţi, să te afli, o dată în plus, de partea celor loviţi, a muritorilor. Aproape că-mi dorisem să fi fost accidentat mai grav.

Am rămas cu privirile aţintite la numele de pe prima pagină din dosar: Huşang Habibi, cunoscut şi sub pseudonimul „H". Mi-am amintit de caricaturile din ziare, pe care i le împărtăşeam odată, demult, lucrătorului Mirza şi de povestea pe care mi-o spusese Yasser, despre cum îl trădase tatăl meu pe H. Date fiind acuzaţiile formulate împotriva lui H., cazul său avea să fie judecat de aşa-numita Curte Revoluţionară – o versiune ceva mai formală a tribunalelor încropite, din primele luni ale revoluţiei. Pe măsură ce parcurgeam dosarul – adresă, la ce dată fusese arestat, numele celorlalţi membri ai familiei –, am început să văd cuvintele voalat pe hârtie, şi capul – să-mi zvâcnească. Am închis ochii, dar, când i-am redeschis, parcă toată camera se învârtea cu mine, iar obiectele de pe birou – ceasul galben de plastic, bricheta cu monogramă a tatălui meu, pe care tocmai începusem s-o folosesc în acea iarnă – se ridicaseră în aer şi pluteau în jurul meu. M-am întrebat dacă nu cumva mă accidentasem ceva mai grav, în aceeaşi dimineaţă, decât realizasem în primul moment.

Aer... De aer aveam nevoie şi de-o ţigară zdravănă. Dar, tocmai când am întins mâna după jachetă, a sunat telefonul. Am avut o premoniţie că era Akbari, drept care l-am lăsat să sune şi mi-am băgat o mână pe mânecă. Sunetul ascuţit mi-a răscolit maţele pe dinăuntru. În cele din urmă, am ridicat receptorul, simţind că tot pieptul îmi era cuprins de groază.

— Înc-o arestare, mi-a spus Akbari. Un artist de vază. Probabil că i-ai primit dosarul.

— Da.

— Ţi-am făcut o favoare, trimiţându-ţi un caz dintr-ăsta, de prima mână. Consideră-l un vot de-ncredere. O să ieşi în evidenţă cu aşa ceva.

Am încercat să-mi reglez respiraţia, ca să nu-şi dea seama de starea în care mă aflam.

— Ai auzit ce ţi-am spus? a insistat.

— Da. Şi-asta ce-nseamnă, că-l interoghez numai eu?

— E-al tău, şi numai al tău, a zis Akbari. Dar nu trage de timp. Am nevoie de mărturisire, şi-anume repede. E-un caz important, cu care o să ne facem o publicitate excelentă.

Am tras aer adânc în piept.

— Ce-i cu tine? a zis el. Nu ţi-e bine?

— Nu... mi-e bine, i-am răspuns. Am avut un accident azi-dimineaţă, cu motocicleta. Cred că mai sunt încă în stare de şoc. Mi-a explodat un cauciuc.

— Păi, repară-ţi-l.

— Mda... E mai complicat. E-un model Harley-Davidson mai vechi. O relicvă din al Doilea Război Mondial. Nu i se potrivesc decât vreo două tipuri de pneuri, pe care le produce Pirelli. Şi, bineînţeles, nu mai sunt disponibile acum.

— Orice e disponibil, a zis Akbari, dacă te duci unde trebuie, cu o recomandare de la cine trebuie. la legătura cu Asghar-*aga*, la prăvălia lui de pe Meydan-e Şuş. Dacă-i spui că te-am trimis eu, îţi înlocuieşte cauciucul.

— *Sepās gozāram* – îţi rămân îndatorat.

— Adică, două favoruri într-o singură după-masă, a comentat Akbari. Dar cine le mai ţine şirul?

M-am rezemat de speteaza scaunului şi-am studiat dosarul. În desenele lui, H. înlocuise monarhii şi slugoii lor cu

mulahii şi slugoii lor. Fuseseră introduse în dosar fotocopii ale câtorva desene, şi le-am privit cu atenţie pe acelea, reamintindu-mi de zilele în care şi eu puneam creionul pe hârtie şi produceam câte un desen original. Acum, tot ce mai eram în stare să fac era să compun un recviem al originalităţii, pe care-l repetam în fiecare zi, cu frecvenţa devenită tradiţie a întrebărilor, acuzaţiilor şi ameninţărilor clişeistice.

Atelierul mecanicului, din Piaţa Şuş, era situat la sud faţă de bazar. Pneurile şi uneltele sufocau încăperea cu mirosul acru al cauciucului şi ruginii, şi un afiş care înfăţişa o vrabie trona sub o lumină galbenă greţoasă. M-a întâmpinat un bătrân, cu halatul pătat de unsoare. Când i-am spus ce voiam de la el, mi-a întors spatele.

— Pe unde-ai umblat 'mneata? mi-a spus. De mult nu mai e cazu' de Pirelli şi Michelin.

Mi-am aprins o ţigară cu bricheta cu monogramă a tatălui meu, înadins cu mişcări lente.

— Mare păcat, am zis. Pentru că mi-a spus, Mostafa Akbari, că n-o să mă refuzaţi.

În ochii bătrânului s-a citit sila, o privire pe care o recunoşteam la mine însumi, după cum se schimba reflecţia mea din oglindă, ceea ce avea darul să mă surprindă în fiecare dimineaţă, când îmi aranjam barba în continuă creştere.

— De ce n-ai spus aşa de la bun început?! a exclamat. Lasă-ţi aici motocicleta. Întoarce-te peste vreo două ceasuri, şi-ai să găseşti un set de cauciucuri Pirelli noi-nouţe. Şi-ţi verific şi motoru', şi toate părţile componente la ea.

— *Ghorbāne şomā* – sunteţi foarte amabil, i-am spus.

— Nici o singură amabilitate nu-i prea mult, pentru cei mai buni prieteni, a zis el, în jargonul de mascaradă, care penetrase limba noastră naţională.

Când am părăsit atelierul, m-a lovit o amețeală care mi-a spulberat angoasa de mai devreme, legată de cazul caricaturistului H. Favoruri, promovări, aprecieri – intuiam asemenea lucruri în viitorul meu, şi nu numai. Am hotărât să mă întorc a doua zi dimineața, să-mi iau motocicleta. Am oprit un taxi şi i-am cerut şoferului să mă lase la o brutărie din apropierea casei mele. Mă cuprinsese cheful de a sărbători ceva. Nugale cu fistic şi *faloudeh* cu aromă de apă de trandafiri – am cumpărat câte o cutie din fiecare, de parcă aş fi fost gazda unei recepții de după cununie – şi m-am îndreptat spre casă, ținând la subțioară cele două cutii albe, legate cu şnur stacojiu. Amurgul cufunda oraşul într-o pâclă, anunțând ora de nimicnicie sau de raiduri aeriene, fiecare petrecută în aşteptarea celeilalte. De crengile copacilor de pe Strada Revoluției, atârnau țurțuri de gheață, şi simțeam în aer miros de zăpadă, născut din congelarea laolaltă a tuturor celorlalte mirosuri. Era izul curat şi clar al absenței.

La mine în apartament, am aranjat nugalele şi *faloudeh*-ul în boluri de sticlă şi le-am aşezat pe masa din bucătărie, zahărul pudră de pe ele dându-le un aspect fantomatic. M-am aşezat în capul mesei, pe locul care fusese al tatălui meu şi pe care-l evitasem până atunci. Perna de pe scaun, după ce memorase contururile fundului patern, s-a remodelat după cele ale dosului filial. Trei scaune goale parcă mă asediau. Dintre ele, unul, de la celălalt capăt al mesei, fusese locul copilăriei mele. Pentru o clipă, mi s-a părut că mă revedeam stând pe el, copil fiind, şi arătarea de moment m-a înfricoşat. La lumina crepusculului, am dus la gură nugalele, una câte una, delectându-mă cu dulceața lor, până când papilele gustative mi-au amorțit; iar apoi, la căderea nopții, mi-am îndesat în gură linguri întregi de tăieței înghețați cu apă de trandafiri, cristalele însiropate de

gheață luându-mi cu asalt limba şi făcând-o să se lase pradă uitării.

Am adormit acolo, stând la masă, şi m-am trezit după un ceas, cu senzația că stomacul meu era o gură de canal. M-am dus la baie, m-am lăsat în genunchi la podea şi m-am aplecat deasupra closetului, ținându-mi respirația şi aşteptând să borăsc tot ce mâncasem. Dar nu s-a întâmplat nimic. M-am ridicat, m-am spălat pe dinți şi mi-am clătit gura iar şi iar, dar tot mi-a rămas în fundul gâtului un gust înțepător, care-mi revenea pe limbă ori de câte ori dădeam să mă îndepărtez de chiuvetă, fie şi cu un singur pas. Trupul meu îşi declanşase deceniile întregi de revoluție împotriva mea, şi-am simțit, în acea noapte, că războiul meu lent şi tăcut cu propria-mi ființă avea să culmineze, într-o bună zi, cu distrugerea inevitabilă şi-a mea, şi-a ei.

Negăsindu-mi liniştea în apartamentul pe care-l numeam casă, am ieşit şi-am oprit iar un taxi, care să mă ducă înapoi unde-mi lăsasem motocicleta. Două femei, care se aflau deja pe bancheta din spate, au schimbat priviri îngrijorate, când m-am urcat şi eu în maşina lor. Mai fusesem astfel măsurat din ochi de străini, în ultima vreme, şi m-am întrebat dacă imaginea de fațadă cu care mă înfățişam celor din jur nu începuse cumva să-mi ilustreze metamorfoza. M-am aşezat pe locul zis „al mortului”, de lângă şofer, şi-am coborât fereastra până jos, cu toate că temperatura scăzuse şi începuse să ningă. Am auzit femeile din spate oftând, fără să spună, însă, nimic. Şoferul a tăcut şi el.

În atelier, un televizor mic, alb-negru, cocoțat pe o scară de zugrav, transmitea o abjurare. Când mi-au căzut ochii pe ecran, am tresărit, fiindcă l-am recunoscut pe individul respectiv: era un croitor, membru al sindicatului croitorilor, şi fusese, până atunci, un marxist nepocăit. Nu interacționasem cu el prea mult, în afară de faptul că-i

oferisem o portocală într-o dimineaţă, după o şedinţă de interogatoriu, care se întinsese pe toată noaptea. Cum era prea slăbit, ca să şi-o cureţe singur, i-o cojisem eu, îndepărtându-i şi stratul alb, fibros, ca să-l scutesc de încă un gust amar, de care sigur nu mai avea nevoie. Mi-am amintit cum se luminase la faţă, când simţise felia de portocală în gură, cum o ţinuse pe limbă, fără s-o mestece, doar cât s-o stoarcă delicat, între limbă şi cerul gurii, lăsând să i se prelingă pe gât în jos cel mult câteva picături de suc o dată. Pe urmă, ca şi cum actul în sine de a mânca îl făcuse iarăşi conştient de sine, se uitase în jos, la pantalonii soioşiţi, trecându-şi degetele peste rupturile din cracii lor. Îi promisesem să-i aduc un ac şi nişte aţă. Mi-am amintit că uitasem să mă ţin de promisiunea asta.

— E-aproape gata, mi-a spus mecanicul.

— Nu e grabă, i-am răspuns, uitând cu desăvârşire de cocoşeala de mai devreme.

Mă simţeam deprimat acum şi, de ce mă cufundam în deprimare mai adânc, de aceea îmi sporea sentimentul de furie. Ce nevoie aveam de două cauciucuri Pirelli noi, când nimeni altcineva nu mai putea face rost nici măcar de unul? Ce soi de privilegiu mai era şi ăsta, şi cu ce preţ îl obţineam? Fiecare metru parcurs cu acele pneuri avea să mă îndepărteze la fel de mult de o minimă decenţă. Dacă aş fi putut să-mi anulez comanda, imediat aş fi renunţat la roţile cele noi, dar era prea târziu – motocicleta mai avea puţin şi era gata. M-am aşezat într-un colţ, pe un taburet, şi-am ascultat bârâitul televizorului, care se auzea în fundal, cu marxistul care intona parolele mântuirii, înşirând minciunile, ca să-şi răscumpere viaţa.

— Aveţi de multă vreme atelierul? am zbierat, ca să acopăr zgomotul televizorului.

— De treizeci de ani, a zis bătrânul mecanic. Noi, ăştia de-aici, suntem nişte dezmoşteniți. Da' nu ne plictisim niciodată. E-o cârciumă ceva mai jos pe stradă. Tot felu' de *lutis* – de mari-şi-tari – se-adunau aici să cânte la *dizi* şi să fumeze narghilea. Toți banditii, toți mardeiaşii, *daş-maşti*-i, *javanmardan*-ii.[98] Tayeb Hagi Rezaei[99] venea şi el acolo, *khodā biyamorzateş* – odihnească-se în pace! Şi frate-său, de altfel, Hagi Ismael Rezaei. Şi Şaban Jafari.[100] Toată lumea-i spunea Şaban *Bimokh* – Şaban „Fără-Minte". Şi, bineînțeles, Gholamreza Takhti[101], luptătorul, care a luat medalia de aur la Olimpiadă.

— Țin minte când a murit Takhti, am zis. Eram copil. Toată lumea numai despre asta vorbea, inclusiv la şcoală.

---

[98] *Luti*, *daş-maşti*, *javanmardan* sunt noțiuni referitoare la un tip anume de masculinitate din lumea persană iraniană, cu tradiții, ritualuri, veşminte, caractere, atitudini verificate în timp. Odată cu înaintarea epocii moderne, adepții acestor noțiuni au devenit nişte paria ai regimului imperial Pahlavi.

[99] Tayeb Hagi Rezaei (1912–1963), fost negustor de fructe, considerat astăzi „marele bărbat ideal", tocmai fiindcă întruchipa idealul masculin descris de noțiunile din nota precedentă. El şi fratele său, Hagi Ismael Rezaei, au fost judecați şi executați ca sprijinitori ai imamului Khomeini, viitorul Lider Suprem iranian.

[100] Şaban Jafari (1921–2006), organizator de lupte stradale în capitala Iranului, implicat în lovitura de stat din 1953, care a dus la răsturnarea de la putere a primului-ministru Mohammad Mossadegh.

[101] Gholamreza Takhti (1930–1968), sportiv iranian, care a câştigat medalia de aur la lupte libere, la Olimpiada din 1956, de la Melbourne. Este considerat şi astăzi un erou național în țara sa, chiar dacă alți sportivi iranieni au avut rezultate mai bune decât el.

— Mda... Guvernu' a pretins că s-a sinucis la hotelul Atlantic, dar aşa ceva era lipsit de orice sens. Clar îl omorâseră ei, pentru că fusese membru al Frontului Naţional şi-un susţinător al lui Mossadegh – şi prea făcea mul' tam-tam în jurul lui.

Mi-am amintit ce mutră făcuse tatăl meu, când citise ştirea despre moartea luptătorului, în acea dimineaţă de ianuarie, părerea de rău spulberându-i atitudinea de indiferenţă, pe care şi-o cultivase de-a lungul anilor. Mama, care tocmai se întorsese de la măcelărie, zisese: „Bocesc toţi, de parc-ar fi fost nu ştiu ce erou. Pentru ce, pentr-o brută de *zoorkhaneh*[102]? Nu ştiu, dar această ţară mă lasă consternată uneori." – „Nu era deloc o brută", zisese tatăl meu. „Avea o etică a luptei. Asta-i o artă, să ştii nu numai să lupţi, dar să lupţi cu onoare." – „De când ai devenit avocatul unor *jonoub şahri* – al pegrei refulate din mahalale?", îi replicase mama. „Nu ţi-a fost de ajuns c-ai crescut printre asemenea oameni?" – la care, tata se pusese pe împăturit ziarul în dreptunghiuri din ce în ce mai mici, până când îl redusese la dimensiunile propriei lui palme. Crezusem că avea să dea şi el vreo replică, dar nu – tăcuse mâlc. Îşi legase cravata la gât şi plecase la serviciu.

— E ca şi nouă, motocicleta dumitale, a zis mecanicul. Să mergi cu ea sănătos.

— Vă rămân recunoscător, i-am spus. Cât vă datorez?

— Prietenii nu le datorează nimic prietenilor, a zis bătrânul, şi şi-a dus o mână la inimă. Singurul lucru pe care-l cere un prieten este să ai grijă de el – şi-a făcut semn

---

102 Practicant al unui sistem de arte marţiale folosit la pregătirea luptătorilor iranieni.

cu capul către televizorul care difuza emisiunea cu abjurarea.

— Ce altceva ne rămâne de făcut, am zis, decât s-avem grijă unii de alții?

O zăpadă subțire ca foaia de hârtie acoperea străzile. M-am urcat pe motocicletă şi-am pornit încotro a vrut ea să mă ducă, mergând aşa o vreme şi conştientizând perfecțiunea pneurilor mele cele noi. Mintea mi s-a întors apoi la cazul caricaturistului H. De dimineață, după numai câteva ore, avea să-mi fie adus, legat la ochi. „Stai jos, cu fața la perete", urma să-i spun, după care să plutesc pe deasupra lui, cum ar veni, aşa cum fusesem instruit să procedez. Şi astfel avea să înceapă jocul de manipulare psihologică, de constrângere şi rezistență, tocmeală şi filozofare ieftină, defăimare şi demascare – toate urmând să conducă la scopul suprem: o mărturisire, nişte vorbe ultime, care aveau să-i frângă lui H. cerbicia.

Nevrând să mă întorc într-o casă goală, am luat-o către Piața Firdousi, ca să-l vizitez pe judecătorul Emami. Avea o reputație de om chibzuit şi, spre deosebire de majoritatea judecătorilor numiți în grabă, a căror experiență juridică nu depăşea câteva săptămâni de studii seminariale, el se putea lăuda cu diplome în Drept şi Teologie, de la Seminarul din Qom. Stătuserăm odată de vorbă în bucătăria închisorii, lângă oala cu napi înăbuşiți, pe care şi-i fierseseră funcționarii bolnăvicioşi. Aflând că eram, practic, vecini, îmi lansase o invitație frățească să-l vizitez – un gest politicos, despre care ştiam prea bine că, la fel ca marea majoritate a invitațiilor de felul acesta, nu trebuia luat în serios. Dar necazul în care ajunsesem – sau, mai exact, necazul în care H. ajunsese – justifica o încălcare a bunelor maniere.

Apartamentul judecătorului era situat la etajul cel mai sus al unui bloc de patru etaje, care domina piața respectivă.

De-acum, ningea mai din greu, şi motocicleta mi-a patinat de câteva ori, când am încetinit, ca să parchez. Având febră şi tot felul de dureri, m-am gândit c-ar fi trebuit să merg, mai degrabă, direct acasă şi să mă culc.

Nu mi-a răspuns imediat la interfon. După ce i-am spus cine eram şi mi-am cerut scuze pentru vizita inopinată, a ezitat. Apoi, a zis:

— Urcă, frate. Dar va trebui să urci pe scări. Liftul e stricat.

Paşii mei au stârnit ecouri pe holurile blocului în care locuia judecătorul. O năduşeală rece şi cleioasă mi se scurgea pe ceafă şi piept, şi mă simţeam de parcă aş fi fost la bordul unui tren de noapte blocat într-un tunel. M-am oprit de mai multe ori pe acele scări, proptindu-mă în balustrada rece ca gheaţa. Câteva becuri de pe casa scării stăteau, probabil, să se ardă, pentru că filau şi pâlpâiau, când aprinse, când stinse. Mirosul de peşte fript, care se simţea dinăuntrul unui apartament de la etajul al treilea, mi-a reamintit de greaţa care mă cuprinsese. De ce venisem acolo? Ce i-aş fi spus judecătorului, când aş fi ajuns, în cele din urmă, la uşa lui? Ce avea să-i spună un tinerel ca mine unui jurist format la Qom? Îmi bubuia inima în piept, şi mi-a trecut prin minte să mă răsucesc pe călcâie şi mă duc odată acasă, dar era prea târziu: judecătorul mă aştepta deja.

Îşi lăsase uşa deschisă. Am intrat într-o cameră de zi cu puţine mobile. Pe lângă doi pereţi, erau aliniate mai mult perne puse direct pe podea, iar în centru, avea întins un covor de Isfahan, cu mai multe nuanţe sclipitoare de albastru, care parcă se răsfrângeau în cristalurile tăiate sub formă de prisme ale unui candelabru. Într-un colţ, erau teancuri de hârtii atent ordonate, o agendă legată în piele şi-un stilou.

— Vin imediat! mi-a strigat.

M-am luat după vocea lui şi-am ajuns în bucătărie, unde l-am găsit pe judecător îngenuncheat la podea, într-o băltoacă de apă cu spumă, cu o cârpă în mână şi-o găleată roşie, plină cu apă, alături.

— Mi s-a stricat maşina de spălat, a zis. Am intrat aici acum un minut şi-am dat peste ce se vede – o inundaţie.

M-am lăsat şi eu în genunchi lângă el, cu o cârpă de bucătărie în mână, cu care am început să absorb apa şi să storc, pe urmă, cârpa în găleată – o mişcare pe care am făcut-o iar şi iar şi care a avut darul de a mă mai linişti.

— Iartă-mă, a zis judecătorul după o vreme, de parcă atunci ar fi remarcat că eram şi eu de faţă. Sunt sigur că n-ai venit să-mi ştergi mie pe jos. Ce pot face pentru dumneata?

Fără pelerină şi turban, părea să fi fost un ins oarecare – de statură medie, cu faţa rotundă ca o lună plină, cu barbă zdravănă, cu un smoc de păr crescut pe frunte, îmbrăcat cu nişte nădragi negri de casă şi-un bluzon desfăcut la gât.

— Sunt onorat să vă şterg pe jos, *Hagi-aga*, i-am spus.

— Hai să facem o pauză, a zis, ridicându-se de la podea cu ceva efort.

Nu părea să fi avut mai mult de cincizeci de ani, dar oasele s-ar fi zis că-i îmbătrâniseră mai tare decât restul corpului. A turnat ceai dintr-un samovar în două pahare, şi ne-am dus amândoi în camera de zi, cu acele pahare şi cu un castronel de cuburi de zahăr.

— *Hagi-aga*, i-am spus, nu ştiu de unde să-ncep.

— Dar ce necaz ai?

— Mi-a fost repartizat dosarul unui artist, căruia i se spune H.

— Mi-e cunoscut acest H., a zis judecătorul. Mi-a vorbit Akbari despre el.

— Tocmai asta e. Akbari este... impulsiv – nu găsesc un termen mai potrivit. Am fost implicat în cercetările lui şi,

poate pentru că n-am făcut altceva, pân-acum, decât s-asist la interogatoriile conduse de el, n-am simțit adevărata greutate a implicării mele. Dar cazul caricaturistului H. mi-a fost atribuit mie şi numai mie, lucru pe care mă consider incapabil să-l duc la bun sfârşit.

— Dacă individul e vinovat, să plătească pentru delictele lui, a zis judecătorul. Iar treaba dumitale este să-l faci să mărturisească.

— Bine, dar... *Hagi-aga*, de ce să se facă vinovat? De faptul că desenează? Decenii întregi, a fost hăituit de dulăii vechiului regim – de oameni ca propriul meu tată –, sub exact aceeaşi acuzație. Cum se poate să devenim noi, acum, una şi-aceeaşi fiară pe care am combătut-o?

Şi-a sorbit mai departe ceaiul, fără să se grăbească. Nu cumva sărisem peste cal? Era cu putință, oare, ca, peste câteva ceasuri, să mă regăsesc nu față-n față cu H., ci alături de el? M-a năpădit iar o sudoare, numai că fierbinte, de astă-dată.

— Poate vreți..., am zis, fie şi numai ca să spun ceva şi să-mi atenuez puțin anxietatea, ...să revedeți dumneavoastră dosarul?

— Cu ce s-ar schimba lucrurile, dac-aş revedea eu dosarul? a zis.

— Toată lumea vă ştie de om rațional. Sunteți nepărtinitor şi credeți în lege.

— În zilele noastre, a zis el, fiara este chiar legea.

— Legea? l-am îngânat, surprins. Dar am obținut, în fine, ce ne doream – ce-şi doreau mulți dintre noi, în tot cazul: un sistem judiciar care amestecă dreptul civil francez cu jurisprudența cuprinsă în *Şaria*[103].

---

[103] Sau Legea Islamică, sistem legislativ religios, derivat din preceptele islamului, aşa cum sunt ele definite în *Coran*.

— A fost o teorie de mare inventivitate, a zis el. Dar cele două sisteme de legi nu erau întotdeauna şi peste tot în armonie. Şi-n tot cazul, practic vorbind, nimic din toate astea nu contează. De când am consacrat ceea ce se numeşte *Velayat-e Faqih* – adică Tutela Juristului –, avem un singur jurist suprem, care conduce treburile Statului în conformitate cu legile lui Dumnezeu, în absența celui de-al doisprezecelea imam.[104] Iar acel jurist suprem, cum bine ştii şi dumneata, este ayatollahul.

— Spuneți că n-are importanță ce crede judecătorul? Dar asta-i cu neputință, *Hagi-aga*, trebuie să...

M-am oprit brusc, pentru că s-a stins lumina. Încă o pană de curent. Am rămas aşezați pe întuneric amândoi, întrebându-ne dacă era, şi aceea, o noapte de raiduri aeriene. Ferestrele judecătorului dădeau spre piața pătrată, de unde statuia de marmură a lui Firdousi, acoperită de un strat de zăpadă şi singuratică, înfrunta noaptea sumbră, fără lună.

— Mă duc să caut lumânările, a zis gazda, iar eu m-am ținut după el înspre bucătărie, unde şi unul, şi celălalt am ocolit băltoaca de apă cu săpun. A început să deschidă şi să închidă sertare şi uşi de bufete, întrebându-se cu voce tare: Lumânările-alea... Unde le-oi fi pus?

— Bine, dar..., cum le reconciliem, *Hagi-aga*? m-am întors la ce mă interesa.

— Ce să reconciliem?

— Ce-am fi putut fi cu ceea ce devenim.

---

[104] În islamul şiit, cei Doisprezece Imami sunt succesorii spirituali şi politici ai profetului Mahomed. Ultimul dintre ei este considerat a exista în Ocultare din anul 874 e.n. până astăzi şi va continua în acelaşi fel, până când se va întoarce, din voia lui Allah, împreună cu profetul Isa (Isus), pentru a restabili pacea şi armonia eterne.

— Ce ne propuseserăm să nu fim, a zis el. Ne aflăm acum în acest labirint... A, da! Şi-a scos dintr-un bufet o lumânare, cu ceara prelinsă pe ea, pe care a depus-o pe o farfurioară. Acuma şi chibriturile..., a completat.

Am scos bricheta care fusese a tatălui meu şi-am aprins fitilul.

— Bun, avem şi lumină, a zis judecătorul. Nu poţi pleca pe timpul penei de curent, aşa că să ne-aşezăm confortabil, măcar – şi-a deschis o cutie de fursecuri cu năut, pe care a început să le aranjeze pe o altă farfurioară.

Amintirea tuturor dulciurilor cu care mă îndopasem ceva mai devreme a fost de ajuns ca să-mi revină senzaţia de greaţă.

— Dacă nu vreţi să revedeţi cazul lui H., i-am spus, măcar aţi putea, eventual, să mă-nlocuiţi pe mine din dosar?

A lăsat deoparte fursecurile şi mi-a pus o mână pe umăr. Brusc, am realizat că, de când plecaseră membrii familiei mele şi de când mă părăsise Minoo, era pentru prima oară când aveam un contact fizic de orice fel cu vreo altă fiinţă umană. Şi nu ştiu să spun dacă din pricina căldurii neaşteptate a mâinii lui, din cauza întunecimii nopţii sau a fiorilor şi febrei care-mi dădeau târcoale pe dinăuntrul propriei mele fiinţe omeneşti – în tot cazul, am izbucnit în plâns şi, cuprins de ruşine, m-am smuls de sub atingerea lui şi m-am dat înapoi cu câţiva paşi.

— E dificil, a zis. Şi eu resimt durerea... – şi-a venit spre mine, cu braţele desfăcute.

Ei, şi-n acel moment s-a întâmplat. Alunecat, bufnit, lovit, strigat. Nişte oale au zăngănit... ceva de sticlă s-a făcut ţăndări. Pe urmă, tăcere totală.

Am rămas în penumbră o vreme, înlemnit, uitându-mă fix la trupul inert de pe podea.

— *Hagi-aga*? m-am forţat să îngaim. *Hagi-aga*... sunteţi bine?

Tăcere. Lumânarea continua să pâlpâie, indiferentă, pe masa de bucătărie. Am luat-o cu tot cu farfurioara şi m-am lăsat în genunchi la podea, luminându-i judecătorului faţa – cât de cât. Îi rămăseseră ochii deschişi; la fel şi gura. Sângele i se revărsa dintr-o rană adâncă de la cap şi formase deja o nouă băltoacă, de astă-dată de un rozaliu de gumă de mestecat. Alunecase pe spuma rămasă pe jos, fiind în şosete, şi se lovise cu capul de ceva dur, probabil de mânerul de la uşiţa maşinii de spălat. În jurul lui se împrăştiaseră cioburi de farfurii, de ceva ceramic şi de sticlă. L-am scuturat. Dar văzusem destulă moarte, la viaţa mea de până atunci, ca să-mi dau seama că se dusese şi el, judecătorul. M-am aşezat pe jos, în acea spumă, şi i-am închis pleoapele cu palma de la o mână. Gura îi înţepenise deschisă, de parcă s-ar fi întrerupt în mijlocul unei fraze.

Să fi chemat o ambulanţă? La ce bun? Sau poliţia? Şi dacă ajungeam eu suspect de cine ştie ce fărădelege? Poate pe Akbari însuşi? Dacă ar fi descoperit că mă dusesem în vizită la judecător acasă, fără să-i spun lui, m-ar fi arestat sub un pretext sau altul. Stând acolo şi neputând să mă decid, cu apa năclăită de sânge îmbibându-mi-se în pantaloni, mi-am adus aminte că plângeam, exact înainte ca judecătorul să cadă şi să moară.

Curentul electric a revenit odată cu soarele care a răsărit. Nici urmă nu fusese de raid aerian, doar întuneric, şi-atât. Îmi petrecusem noaptea la căpătâiul mortului, desemnându-mă de unul singur veghetor de cadavre.

Un soare strălucitor se ivise pe cerul dimineţii, aruncându-şi razele pe tăblia mesei de bucătărie şi pe bufete. Uitându-te la el, puteai să te laşi păcălit, crezând că era ora potrivită pentru ceai şi mic-dejun. Hainele judecătorului rămăseseră în maşina de spălat, pe post de martori. M-am gândit să le scot şi să le întind la uscat,

numai că trupul inert de pe jos mi-a reamintit că ajunseserăm la capătul jocului. Nu mai era nimic de făcut.

M-am ridicat de pe jos, cu nădragii îmbibați de apă. În dormitor, am deschis dulapul judecătorului şi-am tras dinăuntru o pereche de pantaloni curați şi uscați – îmi veneau mult prea largi în jurul taliei. Mi i-am încins cu o curea, tot de-a lui. Pantalonii mei, pătați de sânge, i-am împăturit şi înghesuit într-o pungă de plastic, întrebându-mă cum aveam să-i fac pierduți.

L-am lăsat pe judecătorul Emami aşa cum era, în propria bucătărie, zăcând la podea şi țeapăn, şi-am luat-o la fugă pe scări în jos, trecând pe lângă un bărbat, mai jos de etajul patru, şi pe lângă o femeie, la etajul trei, care-şi deschisese uşile şi ferestrele apartamentului, ca să intre aerul proaspăt şi să alunge întunecimea şi temerile nopții. Zăpada viscolită blocase poarta de la intrare, aşa c-am împins-o delicat, făcând tot posibilul să trec neobservat şi să fiu, o dată în plus, un ins oarecare.

Ajuns înapoi la mine în apartament, am pus mâna pe telefon şi m-am anunțat bolnav, ca un şcolar chiulangiu.

— Aşa-ți trebuie, dacă n-ai vrut să mănânci napi, cu noi, mi-a replicat unul dintre funcționari.

Am stat sub duş vreme îndelungată, lăsând să mi se scurgă pe corp apa fierbinte. După care, gol-puşcă, m-am postat în fața oglinzii aburite şi-am aşteptat ca fața să mi se reconstituie de sub abureala care se restrângea şi care mi s-a părut, pentru o clipă, că aducea cu o respirație umană.

27

Am auzit soneria de la uşă. Cât apucasem să dorm, oare? Zece minute sau zece ore – n-aş fi putut spune cu precizie. M-am ridicat în capul oaselor, în pat – în patul părinţilor mei. În cameră domnea penumbra, iar mie îmi curseseră ochii în somn, şi nu reuşeam să-mi desfac pleoapele. Am dus un deget la gură, mi l-am umezit cu salivă şi m-am frecat la ochi, să iau crusta de sare de pe ei. Soneria se mai oprea şi lăsa loc bătăilor în uşă. Dumnezeule mare – cadavrul judecătorului pe podeaua bucătăriei lui... Oare visasem tot episodul? Numai c-am zărit, pe comodă, silueta pungii de plastic în care-mi vârâsem pantalonii soioşiţi. M-am ridicat din pat şi-am azvârlit-o în fundul debaralei, după care am luat-o spre uşa de la intrare, împleticindu-mă pe picioare, cu toată casa parcă învârtindu-se în jurul meu.

Akbari era în faţa uşii, ţinând o oală înfăşurată într-o cârpă de bucătărie cu dungi roşii.

— Arăţi ca moartea, mi-a spus, şi-a intrat fără să ezite, ca şi cum ar fi fost aşteptat, îndreptându-se cu oala spre bucătărie. Locul ăsta parcă-i altfel decât ultima oară când l-am văzut, a zis. L-ai lichidat, nu alta.

Ce făceam, deliram, de la febră? Akbari nu era omul pe care să te aştepţi să-l vezi în pragul uşii tale, venind să-ţi ofere supă. Dar nu, era chiar acolo, în persoană, lângă plita de gătit şi amesteca în supă.

— Stai jos, mi-a spus. Când ai mâncat ultima oară?

M-am aşezat la masa din bucătărie, simţind o durere ascuţită în moalele capului, ca şi cum aş fi avut un pumnal înfipt acolo. Mi-a vârât sub nas un castron clătit şi neşters, în care-mi pusese nişte supă de-o culoare galben-ocru. Am luat o lingură din ea şi-am dus-o la gură – era insipidă şi apoasă, şi mi-a lăsat pe limbă un film de glazură gelatinoasă.

— Când mi-a spus funcționarul c-ai sunat să te-anunți bolnav, a zis Akbari, mi-am dat seama că eşti încă un băiețică, dincolo de tot şi toate. Cât ai, la urma urmei, doar douăzeci şi doi de ani. Trebuie să aibă cineva grijă de tine – şi mi-a umplut un pahar cu apă, după care s-a aşezat pe locul care fusese al mamei mele şi-a continuat: Ai nevoie de-un prieten. Ba nu, de mai mult decât un prieten. Ai nevoie de-o familie.

Vorbele lui au avut darul de a mă reconforta şi, pentru o clipă, mi-am îngăduit să mă ascund la umbra lor, aşa cum te adăposteşti sub câte o scară, în timpul unui raid aerian. Molfăind o bucată de pulpă de pui, care nu avea gust deloc, mi-a trecut prin minte că el făcea, în acel moment, ce făcusem eu luni de zile până atunci: se distribuise de unul singur în rolul anchetatorului bun, oferindu-mi bunătate în schimbul unei mărturisiri.

— Ce cauți aici? l-am întrebat.

— Te-ai şi găsit cum să mi te-arăți recunoscător, mi-a replicat

Am împins castronul înspre mijlocul mesei şi-am zis:

— Supa, compasiunea – ce fel de teatru mai e şi-ăsta?

— Nu crezi că sunt în stare de supă şi compasiune?

— Cred că eşti în stare de mult mai mult, am zis.

— Foarte bine, a zis. De vreme ce insişti... Câtă vreme dormeai, a venit o veste ciudată. Judecătorul Emami a fost găsit mort în apartamentul său, în această dimineață.

Am încercat să mă uit fix în ochii lui, dar n-am putut. Ştiam că mă incrimina o asemenea reacție.

— Dar e cumplit aşa ceva, am zis.

— Da. Un judecător minunat. Şi-atât de iubit. Mare păcat.

— Cum a murit?

— La prima vedere, a zis Akbari, părea să fi fost un accident. S-ar fi putut crede c-avusese un necaz cu maşina

de spălat şi c-alunecase pe apa cu spumă scursă pe podea. Numai că, dacă te uitai mai atent, vedeai nişte indicii...

— Ce indicii?

— Unde-ai fost azi-noapte? m-a întrebat brusc.

— Mi-am luat motocicleta pe care mi-a reparat-o Aghar-*aga* şi-am venit acasă.

— Direct acasă ai venit?

— Ce-i asta, interogatoriu?

— Răspunde-mi, a insistat. Direct acasă?

— Da, direct acasă. Nu mă vezi cum sunt, bolnav ca un câine? Unde altundeva să mă fi dus?

Akbari a scos din buzunar o fotografie şi mi-a pus-o în faţă, pe tăblia mesei de bucătărie. Părea să fie o poză cu nişte zăpadă – n-am înţeles.

— După cum spuneam, a repetat, dacă te uiţi mai atent... Ia-o şi uită-te mai bine. Spune-mi ce vezi.

— Nişte zăpadă, i-am spus, febra nelăsându-mă să văd prea bine.

— Iar în zăpadă, a zis el, sunt nişte urme de cauciucuri – ale unor pneuri Pirelli perfecte, noi-nouţe. Şi unde erau ele? Fix în faţa uşii judecătorului.

— Şi ce-i cu asta? l-am întrebat.

— Câtă lume are cauciucuri Pirelli noi, în ziua de azi?

Nu i-am răspuns. Oare nu purtam eu, şi-n acel moment, pantalonii judecătorului?

— Iar dacă asta, prima, nu te convinge, a continuat el, scoţând o altă fotografie, poate după asta...

Era o poză a brichetei cu monogramă a tatălui meu, pe care probabil c-o uitasem pe tăblia mesei din bucătăria judecătorului.

— Restul e clar, a conchis Akbari.

— Da, bine, am fost acolo, i-am spus. Dar a fost un accident stupid. Chiar a alunecat pe apa cu spumă.

— De ce n-ai raportat incidentul chiar atunci?

— M-am temut să nu fiu considerat suspect, am zis.

— Nu eşti considerat numai suspect, a zis Akbari.

— Aşa ceva-i absurd, am zis. Ce motiv aş fi putut avea?

— Motivul nu mai înseamnă mare lucru, a zis el, când vinovăția-i atât de clară. De ce te-ai dus la judecător acasă, în primul rând? – la care, iarăşi, n-am răspuns nimic. Nici n-are importanță, a reluat el. Ştiu foarte bine de ce. Loialitățile tale, frate al meu, se află şi acum tot la stânga. Voiai să obții eliberarea lui H., indiferent prin ce mijloace. Motiv pentru care m-ai lucrat pe la spate.

— Nu-i vorba numai de H., i-am spus. E vorba de noi. De tot şi toate. N-a zis ayatollahul că vrea dreptate, egalitate, democrație? În toate-nregistrările cu el, în toate discursurile lui...

— Ayatollahul a zis clar şi răspicat, mi-a întors-o Akbari. Dar oamenii ca tine l-au ascultat selectiv. Ai proiectat peste vorbele lui ce voiai tu s-auzi, de fapt.

— Bine, Akbari, şi noi ce facem acum?

— Facem ce trebuie să facem. Dar tu ai planurile tale şi vrei să ne zădărniceşti eforturile, a zis el, şi s-a servit din ce nugale mai rămăseseră în castron. Aşa cum ziceam, a continuat, cu zahăr pudră pe barbă, motivația nu mai contează, când vinovăția se dovedeşte atât de clară. Ştiai că judecătorul Emami era un eventual candidat la postul de viitor judecător suprem?

— Nu, nu ştiam.

— Aş putea să te-arestez, chiar acum şi-aici. Iar ce s-ar întâmpla dup-aceea, ştii şi singur.

— Te rog, i-am spus, ai milă. Ce pot să fac să mă răscumpăr?

— Poți să urmezi linia corectă. Nu ştie nimeni de cauciucuri, nici de brichetă. Dacă vrei ca lucrurile să rămân-aşa, trebuie să faci exact cum ți se cere.

— Fac, i-am spus. Îți promit că fac.

Abjurarea croitorului, pe care o văzusem în seara din ajun la televizor, îmi bubuia şi atunci în urechi.

— Obține-mi, atunci, mărturisirea lui H., a zis Akbari. Pentru că pe-a ta o am deja.

28

Mărturisirea... Supremația ei în definirea sorții rezervate acuzatului clarifică semnificația interogatoriului, pe care noi îl numeam *mossāhebeh* – interviu. Cuvântul acesta învelea procedura într-o sonoritate sterilă, cu desăvârşire banală. Dar, când pricepeai, în sfârşit, cum pricepusem şi eu în iarna respectivă, că mărturisirea constituia premiul cel mare, cununa de lauri a jocurilor noastre delfice[105], atunci puteai ghici că aşa-numitul „interviu” era pe atât de nesteril, pe cât solicitau circumstanțele. Singura probă cerută pentru o condamnare era mărturisirea – „dovada dovezilor”, după cum se exprimase unul dintre juriştii noştri. Şi cine, mai bine decât acuzatul însuşi, ar fi putut furniza cuvintele necesare împingerii propriului său caz către soluționarea sa inevitabilă?

---

[105] Jocurile delfice sau pitice, după numele şarpelui mitic Python, despre care grecii credeau că trăia în buricul pământului, la Delfi, unde zeul Apollo l-a ucis şi a ridicat un templu.

Mărturisire sau confesiune – de la *confiteri*, a recunoaşte, în latineşte, derivat al lui *fateri*, a vorbi. *E'terāf* în limba noastră, de la *ta'rif*, a povesti.

*

Aş veni aici, dacă mi s-ar părea util, cu o relatare a *interviului* luat de mine lui H. Aş scrie, de pildă, că, odată intrat în confesionalul meu şi aşezat cu faţa la peretele de ciment, având ochii acoperiţi şi ascultându-mă aşa cum un catolic îi aude vocea, dar nu-i vede trupul preotului din cealaltă nişă a confesionalului, şi-a dus un deget arătător la frunte şi l-a plasat între sprâncene, în locul atribuit celui de-al „treilea ochi", poarta către puritatea spirituală şi locul unde fruntea vine în contact cu piatra de rugăciune. C-a murmurat ceva în barbă, iar, când i s-a cerut să repete, a zis: „Era doar un vers dintr-un poem – nu foloseşte la nimic aici". Că mâna i-a tremurat din ce în ce mai tare, pe măsură ce ziua s-a lăsat copleşită de amurg; atunci, într-un târziu, mi-a spus că suferea de hipoglicemie, şi eu i-am oferit trei bucăţi de zahăr candel. Că, atunci când i-am scos acoperitoarea de pe ochi şi, încălcând orice regulă, i-am dezvăluit numele tatălui meu – şi, deci, pe-al meu –, şi-a îngustat ochii verzi şi a comentat: „Porumbelul zboară alături de porumbel, şoimul – alături de şoim". Aş scrie şi despre cum am făcut presiuni asupra lui, să mărturisească nume şi porecle, date şi ore, opinii şi visuri, credinţe şi filozofii, delicte şi păcate, să-şi trădeze prietenii şi persoanele iubite şi despre cum, la finalul zilei, s-a uitat la mine de peste masă, între noi nefiind altceva decât paharul meu cu ceai, şi mi-a spus: „Fă ce vrei cu mine. Dar o să mă vezi în faţa ochilor de fiecare dată, când vei duce la gură un pahar de ceai, pentru că eu chiar acolo voi fi, faţă-n faţă cu tine, o figură pe care nu vei mai putea s-o uiţi. Câte zile oi mai trăi, *aghaye* Mozaffarian, o să porţi întruna o discuţie cu mine."

Nu voi scrie, însă, despre asemenea lucruri. În schimb, voi scrie despre o amintire bizară, pe care am avut-o, în timp ce stăteam față-n față cu H., dar nu reuşeam să-i obțin mărturisirea. Arătându-i un ziar măsluit, cu o poveste fabricată despre un incendiu colosal de la Bandar Anzali, oraşul-port în care se născuse el, şi îndrugând ceva, nu mai ştiu ce, despre cum îi murise mama în acel foc, mi-a revenit în minte un restaurant parizian, *La Tour d'Argent*[106] – „Turnul de Argint" –, unde fusesem în copilărie cu familia şi unde comandaserăm cu toții, la insistențele mamei mele, un fel de mâncare celebru, zis *Canard à la presse* – „Rață la presă". Mândru ca un general de armată, ospătarul ne explicase că rața era mai întâi jumulită, apoi strangulată, friptă, golită de ficat, piept şi copane, după care, presată într-o instalație asemănătoare unui teasc de făcut vinul. Zeama obținută astfel din corpul ei se asezona cu ficatul scos mai devreme, cu coniac şi unt, şi rezulta un sos care însoțea, la felul întâi, pieptul scos tot din ea, şi la felul al doilea, copanele. La sfârşitul mesei, consumatorilor li se înmâna un suvenir – o plăcuță cu numărul de ordine al rației pe care tocmai o consumaseră. Familia noastră, ni se spusese, în timp ce tatăl meu, supărat nevoie-mare, achita nota exorbitantă, mâncase rața cu numărul 486 557. După câteva zile, într-o librărie veche de lângă Comedia Franceză, dădusem peste o carte de istorie care avea o pagină întreagă dedicată faimosului restaurant şi rațelor sale proverbiale. Reținusem câteva – cele mai importante dintre ele: rața cu numărul 528 fusese mâncată de regele Angliei, Edward VII, în 1890; cea cu numărul 14 312, de regele Alfonso XIII al Spaniei, în 1914; numărul 112 151 îi ajunsese în farfurie, în 1929, lui Franklin Delano Roosevelt, viitorul preşedinte

---

106 Restaurantul ar fi fost înființat în anul 1582, dar cheiul pe care se află azi, Quai de la Tournelle, a fost pavat abia în 1650.

american. Într-o bună zi, mă gândisem, istoriografia speciei rațelor avea să le învețe pe rățuşte despre hecatomba căreia îi căzuseră victime străbunele lor. Nu ştiu de ce tocmai această amintire, dintre multe altele, mi s-a declanşat în minte în acel moment, dar îmi închipui că şi eu, la fel ca H., începusem să delirez. Până la urmă, cu mult după miezul nopții, cu mult după ce trăsesem concluzia că nu aveam de ales şi trebuia să chem pe cineva în ajutor, H., pe al cărui trup se vedeau cele din urmă semne ale unei rezistențe lăudabile, dar înfrânte, s-a prăbuşit de pe scaun la podea, şi de hipoglicemie, şi de epuizare. Akbari, când a fost informat, a devenit livid la față.

— Nu voiam un cadavru, dobitocule, mi-a spus. Voiam o mărturisire atât de ucigătoare, încât să-i descurajeze pe toți ceilalți ca el să mai pună mâna pe creion, câte zile or mai avea.

— Ce puteam eu să fac? Suferea de hipoglicemie, am zis. Şi de inimă, probabil.

— Ai lăsat lucrurile să treneze prea mult, a zis el. Trebuia să intervii, înainte ca nivelul zahărului din sânge să-i scadă-n aşa hal.

— Să intervin? Cum?

— Să intervii în aşa fel încât să nu-i mai rămână altceva de făcut, decât să vorbească. Ai fost moale... şi-un prost.

— Îmi pare rău, am zis.

— Îmi pierd răbdarea cu tine, mi-a spus, şi m-a privit într-un anume fel, iar eu am detectat, în ochii lui negri, o fărâmă de emoție – nu de iubire, pentru că nu cred că era în stare de aşa ceva –, dar de o anume afinitate cu omul despre care încă mai credea că eram, totuşi, capabil să ajung. Ai o ultimă şansă de răscumpărare, a continuat. Rateaz-o şi pe-asta, şi-ți dau cuvântul meu c-o să te rețină istoria ca fiind casapul judecătorului.

După o săptămână, am primit un plic din Franța, de la un anonim, cu o mulțime de timbre multicolore, care o înfățișau pe Marianne[107], supranumită „Zeița Libertății”. Înăuntru, era o tăietură dintr-un ziar, cu un necrolog al lui H.:

„Moartea unui artist cunoscut drept H.

Huşang Habibi, în vârstă de 54 de ani, ilustru caricaturist satiric, a murit prin sinucidere (afirmă cei care-l țineau prizonier), în timp ce se afla în detenție la Teheran.

H. s-a născut în 1928 şi era cel mai tânăr dintre cei cinci copii ai lui Pirouz Habibi, un tâmplar din Bandar Anzali, şi ai soției sale, Afşin Kazemi. Crescând în anii 1930, a fost martor la multe reforme dintre cele introduse de Şahul Reza, inclusiv la realizarea unor proiecte de infrastructură, precum construirea căii ferate transiraniene, la ridicarea obligației, pentru femei, de a purta *chador*, şi la introducerea educației moderne, exemplificată prin înființarea Universității de la Teheran. Avea şapte ani în 1935, când a izbucnit o revoltă în sanctuarul de la Maşhad, clericii de acolo denunțând inovațiile şi corupția monarhului; protestul i-a cuprins şi pe *bazaaris* – negustorii din piețe – şi pe săteni, care s-au refugiat în incinta sanctuarului. După un asediu de patru zile, mai multe zeci de oameni au fost omorâți şi alte sute, răniți, ceea ce i-a determinat pe mulți clerici să renunțe la posturile pe care le dețineau în cadrul sanctuarului. Întrebat de tatăl său ce părere avea despre confruntare, H. a desenat o caricatură care-l înfățişa pe Deținătorul Cheilor din sanctuarul de la Maşhad lăsând să-i cadă o cheie uriaşă, poleită cu aur, în timp ce era fugărit de un câine turbat, care purta o coroană imperială. Desenul acesta se află acum în colecțiile Muzeului de Artă Modernă de la New York.

După ce şi-a luat diploma de absolvent de liceu, H. s-a înscris la Şcoala de Arte Frumoase a Universității din Teheran, iar mai târziu, Ministerul Culturii l-a trimis în Franța, să urmeze cursuri

---

[107] Întruchiparea națională a Republicii Franceze, începând de la Revoluția din 1789, ale cărei idealuri le simbolizează: Libertatea, Egalitatea şi Fraternitatea.

postuniversitare la *École Nationale Supérieure des Beaux-Arts* – Şcoala Naţională Superioară de Belle-Arte.

În 1949, împreună cu artistul Jalil Ziapour, scriitorul Qolam-Hossain Qarib, dramaturgul Hasan Şirvani, istoricul de artă Sadegh Mozaffarian şi muzicianul Morteza Hannaneh au pus bazele unui club literar şi artistic, a cărui denumire a fost născocită de Qarib – *Khorous Jangi* („Cocoşul de luptă") –, logo-ul, care înfăţişa în stil cubist un cocoş luptător, fiind conceput de Ziapour. Cocoşul combatant simboliza misiunea clubului „de a lupta împotriva obscurantismului şi tradiţionalismului, care nu ţin cont de realităţile zilei de astăzi". Adoptând un limbaj nou în artă şi literatură, el a găzduit adunări şi prezentări ale unor artişti şi scriitori modernişti, publicând o revistă eponimă, al cărei prim număr a inclus poemul *Khorous mikhānad*, scris de Nima Yooşij, fondatorul „poeziei noi", care a renunţat la poezia clasică, făcând astfel ecou strădaniilor unor artişti adepţi ai modernismului.

În anii 1950, H., un susţinător al primului-ministru Mohammad Mossadegh, răsturnat de la putere, a contribuit, în mod regulat, cu desene la *Towfiq* – principala revistă satirică a perioadei respective –, care înfăţişau necazurile oamenilor obişnuiţi şi batjocoreau corupţia regimului. El nu a rămas imun, însă, la încercările neobosite ale regimului de a-l reduce la tăcere: de mai multe ori, pe parcursul deceniilor care s-au succedat, H. a fost arestat şi supus interogatoriilor, fiind condamnat de trei ori la închisoare.

În 1971, a călătorit la Paris şi a colaborat la revista satirică *Le Rire*. Cum îşi făcuse deja un renume internaţional, desenele sale erau, din ce în ce mai des, publicate în reviste prestigioase, precum *Graphis* din Elveţia şi *Communication Arts* din Statele Unite.

Inspirându-se din arta populară, miniaturile, tradiţia religioasă şi litografia ilustrativă de secol XIX persane, opera lui este remarcabilă prin simplitatea şi minimalismul ei. Desenele lui, adesea curbilinii, trimit şi la lucrările artistului persan Reza Abbasi (1565–1635).

Seria numeroaselor prezenţe ale lui H. în expoziţii personale şi de grup a început cu participarea lui la Prima Expoziţie Bienală de Artă de la Teheran, din 1958, şi a culminat cu o expoziţie personală de anvergură, la Galerie 66 de la Paris, din decembrie 1981, cu numai câteva săptămâni înaintea ultimei sale arestări şi presupusei sinucideri."

Mi-am vârât necrologul în buzunar şi-am ieşit să mă plimb. Aşadar, tatăl meu îşi trădase propria cauză şi pe prietenul său H., iar eu, acum, *khorous jangi* – „cocoşul de luptă”, numele găsit pentru cauza lor desuetă –, îi trădasem pe amândoi. Dar cine-mi trimisese articolul respectiv, tăiat din ziar? Vreun fost coleg de clasă, vreo cunoştinţă de la întâlnirile clandestine de demult, cineva care aflase, cum-necum, în ce mă transformasem?

Am intrat într-o cafenea şi m-am aşezat la o masă din colţ, de unde puteam privi afară, pe fereastră. Pe trotuar, se deschideau cu atât mai multe umbrele, cu cât ploaia cădea mai cu forţă. Un grup de elevi de liceu s-au adăpostit în acelaşi local, uzi leoarcă şi râzând în gura mare. Au tras mai multe mese la un loc, foarte zgomotos, şi s-au înşirat în jurul lor.

Cu cât avansez în vârstă, m-am gândit, *cu atât îmi displac mai tare tinerii. Şi n-am decât douăzeci şi doi de ani. De ce mă simt, oare, atât de bătrân?* Mi-am aprins o ţigară şi-am dus-o la gură. Liceenii, care discutau despre *Confederaţia păsărilor*, a lui Attar[108], vorbeau mai mulţi deodată, unii peste alţii. „La fel ca majoritatea sufiştilor – a zis unul –, Attar susţine că nu poţi deveni una cu Dumnezeu, până nu-ţi abandonezi eul.” Un altul a zis: „Dar Dumnezeu, la el, nu e religia; este adevărul însuşi”. Un al treilea, băiat arătos, cu părul ca de in, care te făcea să-ţi doreşti să-ţi reinventezi viaţa de la început, a zis: „Dar cu iubirea cum rămâne? Attar vede iubirea pătimaşă ca fiind esenţială pentru abandonarea eului...”

---

[108] Farid ud-Din, zis Attar („Spiţerul”, 1145–1221), poet persan, teoretician al sufismului. Poemul său alegoric intitulat „Confederaţia păsărilor” se referă la un conclav al tuturor păsărilor, care se reunesc pentru a-şi alege un conducător unic.

Mi-am amintit cum şi când citisem eu însumi acel poem din Evul Mediu persan – după călătoria fatidică pe motocicletă, din vara lui 1977, când ajunsesem să tânjesc după unitate şi utopii. Mă închisesem în atmosfera înăbuşitoare din camera mea, îl citisem pe Attar – un descendent spiritual al lui Mansur al-Hallaj[109] – şi călătorisem alături de cele treizeci de păsări clevetitoare din poem, conduse de pupăză, ghida lor înțeleaptă şi plină de umor, care le arătase drumul către liderul lor spiritual, pasărea legendară *simorgh*, un fel de Pasărea Phoenix. Până la urmă, se dovedea că liderul spiritual erau chiar ele însele, păsările care călătoriseră până acolo, de vreme ce *si* înseamnă treizeci, iar *morgh* – pasăre. M-am întrebat, în timp ce ridicam o piramidă în miniatură din cuburi de zahăr, pe masa care se cam zdruncina: unde era pupăza care să ne conducă înapoi la *simorgh*-ul pe care ni-l doream cu toții?

Pătruns de umezeala şi frigul din cafenea, mi-am tras pe mâneci haina de astrahan a tatălui meu. În chiar acel moment, o mică oglindă atârnată pe celălalt perete, spre care stăteam cu fața, s-a prăbuşit la podea, cu toate că n-o atinsese nimeni. În schimb, toți cei de față au sărit în sus, luați de vacarm pe nepregătite. „Ce noroc”, a zis cineva. „Bine că nu s-a lăsat cu vreun rănit.”

Doi ospătari au venit cu o mătură şi-o găleată, şi au adunat mai întâi cioburile mari, apoi praful de sticlă. Şi-au cerut scuze şi ne-au propus, tuturor celor din local, ceai şi dulciuri din partea casei, ceea ce a venit ca o distracție care a înveselit atmosfera. Mi-am reamintit felul în care privea mama mea oglinzile sparte: *Are să urmeze curând o catastrofă.*

---

[109] Mistic şi poet persan din secolele IX–X, învățător al sufismului.

Superstiții. Prostii.

Din fericire, nu era oglinda mea. Era o oglindă oarecare, şi căzuse într-o cameră oarecare, a tuturor. Fusesem, în cel mai rău caz, martor la căderea ei. Cel puțin, aşa mi-am spus, în acel moment. Am rămas pe scaun, aşezat la masă, şi mi-am sorbit ceaiul, ale cărui parfumuri de pară pergamută şi de nucşoară aveau darul să-mi liniştească nervii. Dar, când m-am uitat în sus, l-am văzut pe H. în fața ochilor. Ultima figură pe care o văzuse, în această viață, a mea fusese. Şi ce văzuse? Ce fel de figură?

Ploaia s-a oprit, şi un amurg spălăcit a străpuns norii fumurii. Elevii au plecat, şi în local s-a făcut linişte. M-am uitat de jur-împrejurul cafenelei, la oamenii care, la fel ca mine, erau prinşi în traiectoria cine ştie cărei nenorociri imposibil de ştiut dinainte. Şi fiecare persoană, eram conştient, nutrea deja, în sine, gândul propriului loc în cimitir.

29

După ce dădusem greş lamentabil cu interogatoriul pe care i-l luasem lui H., i-am fost subordonat sârguincios lui Akbari, timp de un deceniu. Am trăit, în acei ani, ca într-o fundătură, prins între nesocotință şi groază. Am devenit un ilustru necunoscut, chiar şi pentru mine însumi, fiecare oră îndepărtându-mă şi mai mult de stratul de flori al eului

meu. Ca să-mi fac existența mai suportabilă, mi-am impus reguli: să nu-i îngădui niciodată unei sesiuni de interogatoriu să depășească un interval de cinci ore neîntrerupte; să păstrez la îndemână apă și dulciuri, pentru cazul în care nu știu cine din cameră – inclusiv eu însumi – ar fi ajuns în pragul colapsului; să nu agresez niciodată fizic pe nimeni, dar să precizez de la bun început că puteam oricând să devin agresiv.

La intervale regulate, primeam scrisori din partea familiei mele – plicuri groase, pe care trona scrisul caligrafic al tatălui meu. În colțul din stânga sus era o adresă ciudată de la New York; în centru, vechea lui adresă de la Teheran – de-acum, adresa mea. Nu le deschideam deloc. Eram, pur și simplu, terorizat de ce ar fi putut conține acele scrisori: cuvinte ranchiunoase, ori drăgăstoase, ori și de-un fel, și de celălalt, cuvinte care mi-ar fi putut nimici fie persoana, fie viața pe care atât de febril nu mi-o trăiam.

Ca să contrez acele scrisori, mi-am născocit un ritual. În fiecare săptămână, din multele cutii cu fotografii de familie, pe care le păstrasem, alegeam câteva: cu noi patru la vreun picnic sau îndreptându-ne cu mașina spre nord, spre Marea Caspică; sau cu părinții mei bând cocteiluri la vreun club de noapte, unde tăiai fumul cu cuțitul – cluburi de-acum scoase în afara legii; sau cu unchiul Majid care purta mereu pălărie melon și câte o jachetă de lână; sau cu bunicii mei dinspre tată, amândoi morți, sau cu cei dinspre mamă, care se mutaseră la Paris și locuiau într-un apartament de pe bulevardul Montaigne. Puneam fotografiile respective în câte un plic de culoare galbenă, pe care-l francam cu nou-apărutele timbre care-l înfățișau pe ayatollah, și le trimiteam unei persoane fictive, care locuia la adresa newyorkeză a familiei mele. Nu-i scriam tatălui meu numele real, ca să nu stârnesc suspiciunile autorităților, care ar fi putut ajunge la concluzia că expedierile mele săptămânale

către o persoană cu acelaşi nume ca şi mine, dar din America, putea semnala vreo activitate clandestină, primejdioasă. Drept care, mă dedam triajului meu hebdomadar, hotărând care amintire urma să capete prioritate în faţa altora, ce moment al trecutului urma să primească salvconduct către lumea liberă. Partea mea preferată, din tot acest ceremonial, era să inventez numele adresantului din fiecare săptămână. Alegeam numele respective aleatoriu, din cartea cu numere de telefon sau de prin diverse mitologii. Un plic i-a fost adresat unui anume domn Reza Esfandiari (eu însumi fiind expeditorul); un altul, unui domn Rostam Sistan (expeditorul fiind un anume Sohrab Samangan); un al treilea, unui profesor pe nume Ghilgameş (expeditorul fiind un domn Enkidu Khodābiāmorz). Mai târziu, le-am adresat plicurile unora care stătuseră faţă-n faţă cu mine şi ale căror dosare le cercetasem cu mai multă ardoare decât pe propriile mele unghii. Numele respective, îmi închipuiam, i-ar fi fost la fel de anonime tatălui meu, precum unele culese din cartea de telefoane, cu excepţia celui din urmă: Domnului H. Habibi (iar la expeditor, domnul Khorous Jangi).

După acesta, ultimul, scrisorile din partea familiei mele au încetat să mai sosească; iar eu, deja plictisit să mă joc de-a farsorul, mi-am reluat rolul care mi se potrivea cel mai bine – acela de arbitru al sorţii, lipsit de orice umor.

În absenţa scrisorilor şi-a ritualului meu în materie de corespondenţă – ultimul filament al contactului ca un fir de aţă, pe care-l mai aveam cu fosta mea familie –, casa mi-a devenit lume şi univers. Am locuit în ea ca o fantomă, an după an, avansând în vârstă, dar tot mai fără vârstă. În august 1990, la un an după ce murise ayatollahul, Akbari şi vreo zece procurori şi anchetatori s-au înfăţişat la mine acasă, într-o seară, cu un tort şi-un cadou învelit în hârtie

de ziar, ca să-mi facă o surpriză de ziua mea. S-au aşezat în jurul mesei din sufragerie, zgomotoşi, turnându-şi cu generozitate din sticlele de vodcă, pe care le şterpeliseră de cine ştie unde. Am rupt ziarul care învelea cadoul – era mai vechi, dar tot din acea vară, şi mi-au căzut ochii pe un titlu despre arestarea membrilor Mişcării pentru Libertate, dar cu adevărat uimit am rămas, văzând ce acoperea ziarul respectiv: un palton cu nasturii la un rând, dintr-o stofă cu model gen „colț-de-câine", revere crestate şi margini tivite peste tot cu mătase de culoarea ciocolatei. Nu-i crezusem capabili, vreodată, pe indivizii aceia, de o asemenea larghețe.

— Ei? a întrebat Akbari.

— E frumos, am zis. Vă mulțumesc.

— A venit vremea să laşi în urmă anii '70 şi să-ți iei adio de la paltonul ăla de astrahan jigărit. Suntem în 1990, fratele meu, şi tu ai treizeci de ani! a zis, şi m-a ciupit de obraz.

Unul dintre ei, reprezentantul Ministerului Informațiilor la Evin – în urmă cu două veri, fusese şi el de față la întâlnirea cu „Motanul" –, a înfipt chiar treizeci de lumânări în tort, având grijă să nu strice glazura de ciocolată cu alune. Akbari a stins lumina, şi toți mi-au cântat „Mulți ani trăiască!" pe întuneric.

— Pune-ți o dorință! a exclamat cineva.

M-am postat în fața lumânărilor care pâlpâiau, înconjurat de siluetele tuturor acelor bărbați. Ce mi-aş fi putut dori, şi de la cine? Neputând să vin cu vreo dorință precisă, i-am cerut providenței ceva special: *Fie să-mi găsesc drumul către simorgh.*

Am purtat paltonul cel nou toată acea iarnă, lăsându-mi-l pe cel vechi, de astrahan, al tatălui meu atârnat în debara, deasupra cutiei care conținea şi ochelarii lui de citit, pliculețul cu chibrituri de la PanAm, veioza cu bustul Mariei-Antoaneta şi toate celelalte nimicuri care certificau,

chiar şi când mie, unuia, nu-mi venea să mai cred, că până şi eu aparţinusem odată unei familii. În iarna următoare, când m-a prins purtând iarăşi vechiul palton de astrahan, Akbari mi-a spus:

— *Bāz gardad be asleh khod har cheez* – totul se întoarce înapoi la propriile origini.

30

Intratul pentru prima oară în casa unui tată, cu ocazia comemorării lui, are darul de a te răvăşi. Când m-am oprit în camera de zi, în costumul meu gri-oţelit, ţeapăn şi singur, m-am trezit înconjurat de o mulţime de chipuri. Pe câteva le recunoşteam foarte vag, fiindcă îmi sugerau câte ceva din variantele lor mai tinere, pe care le mai văzusem cândva, demult de tot. Curios lucru, mama mea nu era de faţă.

Stăteau adunaţi unii într-alţii, pe grupuri: cei mai în vârstă, pe canapeaua tapiţată cu velur; cei mai tineri, în picioare, în cercuri strânse; femeile, cu tocuri cui de-o palmă, îşi ţineau băuturile în pahare înalte, alături de soţii lor cu preocupări mai degrabă femeieşti, care întindeau mâinile, din când în când, şi culegeau din gustările pe care le împărţea o altă femeie, o hispanică tăcută – menajera casei, mi-am închipuit. N-am fost nici întâmpinat, nici alungat de nimeni. Am traversat, parcă invizibil, acel salon şi m-am oprit în dreptul unei oglinzi mari, de perete,

dinaintea căreia se afla un portret înrămat al tatălui meu, nici prea tânăr, nici prea bătrân, sever şi sfidător, arborând un zâmbet interiorizat, ceea ce m-a întors pe dos, pentru că venea în conflict cu imaginea pe care mi-o stocasem în memorie, în atât de mulți ani, cum că tatăl meu nu zâmbea niciodată. Alături de fotografia înrămată, era o lumânare comemorativă, a cărei flacără se zbătea sub adierea care pătrundea pe o fereastră deschisă. Nu părea să observe nimeni că nu mai avea mult şi-ar fi dat foc draperiilor de culoarea salviei. În mod normal, poate că i-aş fi atras atenția gazdei – mamei mele, în cazul dat –, numai că mă simțeam ca un simplu martor al întregii reuniuni, şi nimic altceva.

Într-o vitrină din apropiere, se aflau toate suvenirurile despre care-mi povestise Omid: farfurii de porțelan, bancnote ieşite din uz, înrămate şi ele, monede aurite cu efigia Şahului Pahlavi, etalate ca decorațiile de război – trofeele pentru care licitase mama mea în pierdere, în lungi ore de nesomn. Am aruncat o privire către ceasul de la mână – doar de un sfert de oră ajunsesem acolo. M-am avertizat de unul singur că noaptea care urma nu avea să ducă la nimic. Ora prevăzută pentru discursul meu apropiindu-se, eram din ce în ce mai profund cuprins de anxietate, aşa că mi l-am repetat în minte. Să fi fost, oare, prea mult, dacă-l citam pe Şamlou[110]? Am simțit, în acel moment, că le-ar fi depăşit înțelegerea, celor adunați acolo, pe care mi i-am şi închipuit, uitându-se fix la mine, plictisiți, nedumeriți, poate chiar disprețuitori. Ar fi trebuit să-mi aleg, mai degrabă, un citat din cineva mai cunoscut,

[110] Ahmad Şamlou (1925–2000), poet modernist, prozator şi jurnalist iranian, care a rămas în Iran după Revoluția Islamică şi a trăit acolo în ultimele două decenii de viață, adaptându-se noilor condiții culturale.

eventual din Rumi[111]. Cu siguranță că până şi aceştia dăduseră peste câteva versuri de-ale poetului medieval, traduse oricât de prost, când stătuseră pe vreo pernă de meditație.

— Ca să vezi..., am auzit o voce în spatele meu – feminină, răguşită, înăcrită.

Mama mea. M-am întors către ea. Una este să fii martorul decăderii fizice treptate a unui părinte, de-a lungul deceniilor, şi cu totul alta să i-o vezi pe toată dintr-o singură privire, fără avertisment şi fără vreo introducere. Mai demult atât de fetişcană, cu părul negru lucios şi ochii castanii depărtați, mama mea de-acum nu mi s-a părut cu nimic diferită de vreo bătrână oarecare, cu părul umflat şi vopsit, căreia îi cedezi locul în autobuz.

— Ce s-a întâmplat cu părul tău? a vrut să ştie. Nu există bărbați chei în familia noastră. Amândoi bunicii tăi şi-au păstrat părul bogat până la sfârşitul vieții. Şi taică-tău la fel, *khodā biyamorzateş* – odihnească-se în pace! O fi pierdut el multe-n viață, dar nici un fir de păr nu i-a lipsit vreodată din capelura minunată – după care, până s-apuc eu să-i răspund orişice, a zis tot ea: Măcar ți-ai păstrat silueta. E ceva, chiar şi asta. Şi eşti mai înalt decât mi te-aminteam eu. Ce-ai făcut, ai mai crescut? Mă rog... Ce vrei să bei?

— Apă, i-am spus.

S-a uitat la mine bănuitoare, apoi şi-a chemat menajera:

— Sandra, i-a spus, adu-i un pahar cu apă domnului aici de față. Pare să fie mai neprihănit decât noi, toți ceilalți – şi mi-a întors spatele.

S-a îndreptat către uşa de la intrare, unde i s-au dezvăluit noi musafiri: Ali Rahimi, mult-lăudatul autor al cărții *Un anume Yasser*, însoțit de o blondă bine făcută, cu nişte

---

[111] Jalāl ad-Dīn Muhammad Rūmī (1207–1273), poet, teolog şi mistic sufist, care a scris poezie în limbile persană, turcă, arabă şi greacă.

pantaloni ca de hamal, pe care am bănuit-o a fi nevasta lui, şi de două fete anemice, cu părul strâns în cozi şi cu pantaloni mulaţi, metalizaţi. Nevasta i-a întins mamei o cutie albă, zicând:

— O plăcintă cu pecan organic, de la brutăria noastră. Aducem nucile de la o mică fermă de familie din Louisiana.

Mama i-a mulţumit cu asupra de măsură, deşi mie, unuia, mi-a fost limpede că ofranda o dezamăgea.

Văzându-mă, Ali şi-a muşcat buza de jos şi i-a şoptit ceva la ureche nevestei, după care amândoi au luat-o către celălalt colţ al încăperii, unde admiratorii s-au bulucit în jurul lui, să-l felicite pentru publicarea cărţii. M-am uitat afară, pe fereastră, la fluviul de culoarea cenuşii, unicul martor al ultimei suflări a tatălui meu, şi mi-am amintit vorbele mamei mele, când îmi anunţase moartea lui: *Închipuie-ţi, să fie găsit aşa lângă fluviu, de parcă n-ar fi avut pe nimeni.* De-a lungul promenadei, alergătorii de ocazie fugeau încoace şi încolo, fără vreun scop anume, poate doar ca să-şi amâne propriile ore ale morţii. O femeie practica yoga şi stătea cu tot corpul într-o poziţie de semilună, ca şi cum ar fi fost braţele unui orologiu înlemnit. O alta stătea singură pe o bancă, ţinând pe genunchi o carte necitită şi urmărind scăpătatul soarelui dincolo de metropola din ce în ce mai sumbră.

O mână tremurândă m-a luat de braţ, mâna unui bătrân centenar, vânos şi ofilit, care se sprijinea într-un baston cu mâner – un cap de gargui.

— Nu ştiu dacă mă mai ţii minte, mi-a spus. Doctorul Albert sunt, stomatologul. Îl însoţeai pe tatăl dumitale, când venea la mine, la cabinet.

— Cum aş fi putut să uit? i-am răspuns.

— Nu-ţi face griji, mi-a spus, râzând, că n-am mai practicat, de când am venit aici. Dar cum de mi-ai scăpat

printre degete? Nu mi-ai dat niciodată şansa de-a lucra şi la dinţii dumitale.

— Mă surprinde faptul că m-aţi recunoscut, dup-atâta timp.

— Aş recunoaşte asemenea ochi, oriunde i-aş vedea, mi-a spus. Mă uitam la dumneata, când erai copil, şi-mi spuneam, în sinea mea: *Dac-ar sta cineva să privească dincolo de tristeţea din băiatul ăsta, poate c-ar vedea chiar şi nişte bunătate.*

— Trebuie să vă-ntreb, am schimbat subiectul. De ce refuzaţi să faceţi anestezii?

— Aşa fusesem instruit. Am studiat stomatologia în Austria, la sfârşitul anilor ’30.

— Dar aţi practicat până-n anii ’70...

— Eram de părere, presupun, că durerea nu trebuie să fie ascunsă.

Menajera i-a adus un scaun, iar el s-a aşezat. Şi-a rotit privirile peste cameră, la reuniunea care, dacă făceai abstracţie de fotografia înrămată a tatălui meu şi de lumânarea comemorativă, nu era deloc mai puţin zgomotoasă decât oricare altă petrecere newyorkeză.

— Am rămas în legătură cu tatăl dumitale de-a lungul anilor, a zis doctorul Albert. Îmi plăcuse foarte mult dintotdeauna. Un om atât de serios, şi cum a studiat el şi-a lucrat la enciclopedia lui atâta timp. Ziceai că făcea lucrarea Domnului. Dar n-a mai fost acelaşi om, după ce-a venit aici. I se rupsese ceva pe dinăuntru.

— Ce-a fost a fost, am comentat.

— Mda... – şi-a rămas tăcut o vreme, răsucindu-şi între palme bastonul cu cap de gargui pe post de măciulie. Apoi a zis, pe un ton mai mult decât jovial: Ştii, acum câţiva ani – vreo zece, cred –, un avion mic s-a ciocnit de clădirea de colo, cea de peste drum. Chiar acolo, da, la etajul treizeci. Întâmplător, venisem în vizită la părinţii dumitale, în acea

după-amiază. Ţin minte că mama dumitale îşi uda gardeniile de la fereastră, iar tatăl dumitale şi eu jucam table. Şi, dintr-odată, o explozie cumplită... Bum!! Toată clădirea s-a zguduit, şi-a izbucnit un incendiu. Un fum negru s-a înălţat, parcă până la cer. Doi inşi se aflau în avion: un aruncător de la Yankees şi-un instructor de zbor. Amândoi au murit, bineînţeles. O femeie din clădire a fost arsă de-o minge de foc – o femeie iraniană, culmea!, nevasta unui cardiolog. Dar a supravieţuit.

Mi l-am şi închipuit pe jucătorul de baseball, novice într-ale pilotatului, bâiguind o rugăciune oarecare, în momentul în care avionul i se făcea praf şi pulbere de pereţii şi ferestrele acelei femei nefericite, a cărei viaţă, până în clipa respectivă, se dovedise, probabil, absolut neremarcabilă.

— Mi s-a rupt inima pentru bietul aruncător, a continuat doctorul Albert. Ştii, când am ajuns în această ţară, imediat m-am îndrăgostit de baseball. Chiar dacă nu se-nvârte, acum, decât în jurul banilor, jocul în sine mai are, totuşi, în el o brumă de inocenţă. Ca să fiu sincer, este unul dintre lucrurile care m-a făcut s-accept America mai uşor. Cum să-ţi explic eu? E ca şi cum n-ai putea iubi un copil care-ţi dă bătăi de cap decât atunci când doarme – şi-a făcut semn, râzând, către portretul tatălui meu, spunând: Amicul meu ăsta, pe de altă parte, nu putea suferi jocul. Am încercat, de nici nu mai ştiu câte ori, să-l convertesc la baseball, dar el a rămas la fel de căpos ca un mullah.

În acel moment a sosit şi Omid, însoţit de un adolescent lung şi deşirat, cu părul în laţe lăsate lungi, purtând un tricou cu Frank Zappa, care părea străin adunării de ocazie. Deşi stătea cu mâinile vârâte în buzunare şi refuza obstinat să zâmbească, pe chipul băiatului se citea, oricum, ceva din gentileţea fratelui meu.

— Fiul meu, Araş, a zis Omid.

I-am strâns mâna băiatului, zicând:

— *Hot Rats*[112] e şi-acum unul dintre cele mai bune albume din toate timpurile.

Mi-a întors o privire goală.

— Nu te ambala, mi-a spus Omid. Băieții poartă, în ziua de astăzi, tricouri cu formațiile vechi, dar nu le mai ascultă muzica, de fapt.

— A fost o vreme-n care Zappa era ceva mai mult decât o simplă marcă, i-am spus băiatului. Ascultă-l cum cânta. N-o să-ți pierzi vremea de pomană.

A încuviințat din cap şi s-a uitat în jos, la modelul cu linii şerpuite al covorului de sub tălpile încălțărilor lui sport.

— Ți-ai pregătit discursul? a vrut să ştie Omid.

— Îl aveam pregătit pân-am ajuns aici, i-am spus. Acum, îl rescriu direct în cap. Dar tu?

— Eu n-am fost niciodată bun pe scenă, a zis el. Detest lucrurile-astea.

Cineva se aşezase la pian şi începuse să tortureze *Mica serenadă*[113] a lui Mozart. Când a terminat, câțiva dintre musafiri au aplaudat, mai degrabă timid.

— Ştie cineva să cânte pe bune? a întrebat o femeie într-o rochie de un cafeniu-tabac.

— Hamid ştie să cânte, a zis mama mea. Cânta ca un înger în copilărie, dar numai Dumnezeu ştie cum a evoluat între timp.

Conversațiile din şi dintre grupulețe s-au dizolvat într-o multitudine de şoapte – fiecare îmi ştia povestea sau, dacă

---

[112] Textual: „Şobolani fierbinți”, titlul celui de-al doilea album solo, din octombrie 1969, lansat de muzicianul Frank Vincent Zappa (1940–1993).

[113] *Eine kleine Nachtmusik* (1787), serenadă scrisă de Wolfgang Amadeus Mozart (1756–1791) pentru un ansamblu de muzică de cameră, format din instrumente de coarde.

nu, câte o versiune a ei. Fusesem deja dat în vileag drept fiul cu trecutul ticălos. M-am uitat la fratele meu, după vreo îndrumare, ceva, dar n-am găsit nimic – fața lui, pe cât de miloasă, pe atât de indignată, nu avea nimic să-mi ofere.

— Ei? Ne cânți ceva? nu s-a lăsat mama. În memoria tatălui tău, pe care atât de mult l-ai iubit.

Anticipasem că mama mea urma să-şi verse tot amarul, dar nu mă aşteptasem să şi-l expună chiar aşa, în public. Mi-am păstrat calmul aparent, cât de bine m-am priceput, şi m-am aşezat la pian, lăsându-mi degetele pe claviatura care mi s-a părut rece şi rigidă. La modul cum şi-au dres glasurile toți cei prezenți, mi-am dat seama că auditoriul se pregătea să asiste la ruina familială a unui om, atât cu oroare, cât şi cu încântare. Am închis ochii, şi piesa care mi-a venit în minte a fost cea pe care o cântasem într-o dimineață de iarnă, când tatăl meu tocmai se întorsese de la înmormântarea unchiului Majid, se trântise pe canapea şi-mi spusese: „Cântă-mi ceva care să m-ajute să trec peste-o asemenea zi neagră”.

Stătusem şi atunci aşezat la pian şi exersasem, aşa cum se aştepta de la mine să fac, ore întregi, la fiecare sfârşit de săptămână. Dinspre bucătărie, venea un miros de unt, ouă şi arpagic – se apropia ora mesei de prânz şi mi se făcuse foame. Fără să ştiu prea bine ce voia tatăl meu de la mine, dădusem paginile caietului primit de la doamna Petrosian, o armeancă refugiată din Anatolia otomană[114], cu care făceam lecții de pian în fiecare miercuri după-masă, şi mă oprisem la *Sonata Lunii* de Beethoven. Îi cântasem doar prima parte, pe care o învățasem recent şi care mă trimitea cu gândurile la pisica infirmă, iubită şi pierdută, din acea noapte în care

[114] Trimitere la persecuțiile de exterminare suferite de armeni în Imperiul Otoman, în timpul Primului Război Mondial, în urma cărora o mare parte a populației armeneşti a fugit din Turcia.

dormisem sub caisul din grădină, alături de unchiul Majid. Tatăl meu stătuse cu ochii închişi, ascultându-mă până la capăt, chiar dacă făcusem o mulţime de greşeli. Apoi, îmi spusese: „Hamid, să ştii că e cumplit să-ţi pierzi un frate”.

Acum, năduşit zdravăn pe sub costumul meu cel nou, am aruncat câte o privire spre Omid şi spre mama mea, după care am apăsat o clapă, şi alta, şi încă una, până când amândouă mâinile mele au început să-şi amintească notele şi-am atacat partea de *adagio* a *Sonatei*, melodia delicată şi plină de lucruri lăsate nespuse. Am fost cuprins şi de alte amintiri, ale unor veri de mult trecute, cu vechea noastră casă de la Teheran, cu mirosul răcoros de pământ umed, care se simţea după câte o ploaie de dimineaţă, cu hortensiile dantelate, cu tatăl meu, mama mea şi Omid. M-am gândit şi la Nuşin – la cum o iubisem odată –, şi la fata mea, Golnaz, care mă părăsise. N-am cântat pentru mine însumi, nici pentru cei de faţă, nici măcar pentru durerea faţă de toate cele pierdute, ci pentru dezamăgirea care ne unea, pentru multitudinea lucrurilor care ne frânseseră inimile, pentru iubire, trădare, distrugere.

Când am terminat, am auzit-o pe mama mea plângând în bucătărie şi-o altă voce, de femeie, care-i vorbea de zor, fără să izbutească s-o consoleze. Omid, pierdut în propriile-i gânduri, se uita fix la o arsură de ţigară din covor. Mi-am ridicat şi eu privirile, dar nu înspre camera în care ne aflam, ci afară, pe fereastră, la oraşul care se vedea. Crepusculul împărţise orizontul în două, de-acum, de parcă ar fi fost oasele unui drac de mare. Mama şi-a făcut reapariţia din bucătărie şi i-a îndrumat pe musafiri către sufragerie.

— Trebuie să fiţi înfometaţi cu toţii, a zis, la care lumea şi-a dezmorţit picioarele, şi-a reluat discuţiile, simţindu-se eliberată din chingile regretelor.

Ali Rahimi s-a scuzat. Nu putea rămâne la cină.

— Copiii..., a zis, făcând semn către fetițe. Mâine au zi de şcoală...

Mama, care-şi recăpătase buna-dispoziție, i-a tăiat avântul, zicând:

— Prostii. Nu se poate să nu mâncați ceva.

Dar el îşi pusese jacheta deja, iar nevasta lui le strângea şireturile fetelor la pantofii Adidas din piele întoarsă.

— Lasă omul să se ducă, i-a spus Omid. O fi având el vreun motiv solid ca să plece acasă.

Ali i-a mulțumit mamei mele, a bălmăjit nişte condoleanțe, şi dus a fost.

Tăvi cu orez şi tocană au fost aduse de la bucătărie, iar după ele au venit ulcioare cu *doogh*, pe care musafirii mai tineri nu l-au recunoscut.

— E-o băutură de iaurt cu mentă, a explicat mama mea, şi toată lumea, ca omagiu adus decedatului, a sărit peste sensibilitățile în privința glutenului şi peste intoleranțele în materie de lactoză şi-a fost de acord să mănânce şi să bea cu nemiluita.

M-am aşezat la masă lângă Omid, care a rămas tăcut.

— Frumos ai cântat, mi-a spus doctorul Albert.

— Poate c-o mai fi şi-acum înger, a zis o bătrână cu o voce aspră, tăioasă.

I-am recunoscut gura, care avea colțurile îndreptate în jos, şi mi-am dat seama că era soția unchiului Majid, Azar. Purta o jachetă croşetată de mână, din *macramé* de culoarea piersicii, iar furculița şi-o ținea cu un şervețel. Avea şi acum fobia germenilor, aşa s-ar fi zis.

— Ce masă grozavă ne-ați pus, *madame*, a zis un bătrân cu ochi albaştri. Şi soțul dumneavoastră s-ar fi bucurat să ia parte la ea.

— Mulțumesc, Jacques, i-a răspuns mama. Te rog să mănânci zdravăn, ca să mă faci fericită şi pe mine.

Jacques – francezul căruia îi găsisem porecla *Monsieur Hulot* – era unul dintre cercetătorii tatălui meu, de pe vremea când lucra la enciclopedia lui. Acum, ieşeau cu toţii la suprafaţă iar, din trecutul lui.

— Am rămas foarte surprins, când am auzit c-aţi optat pentru incinerare, i-a spus Jacques mamei mele, în maniera prozaică a tuturor francezilor, apoi a insistat: E ceva neobişnuit, nu-i aşa?

Ustensilele de masă au troncănit mai tare, în tăcerea care s-a lăsat.

— Asta a vrut el, a zis mama mea.

— Mai bine aşa decât să sfârşească în vreunul dintre mormintele-alea jalnice, presărate de-a lungul autostrăzii din Long Island[115], a comentat doctorul Albert.

— Nu există cimitir mai şic decât Cimitero Monumentale di Milano, a zis Azar. Cele mai grozave mausolee pe care-ai să le vezi vreodată. Toate familiile importante milaneze sunt înmormântate acolo. Ce noroc ar fi, a oftat ea, să te afli acolo, când îţi sună ceasul.

— Cu siguranţă c-or să-ţi găsească şi ţie un loc la ei, acolo, Azar-*khanoum*[116], a zis o altă femeie, cam de aceeaşi vârstă cu Azar. Cu talentul tău, de mult ar fi trebuit să onorezi podiumurile de la Milano.

Şi această altă bătrână purta o jachetă croşetată din *macramé*, numai că de culoarea perlei. Am remarcat că mai multe dintre femeile octogenare prezente aveau pe ele câte o versiune a respectivului pulover oribil, şi mi-am dat seama

---

115 E vorba de un drum expres, care se întinde pe 114 kilometri, pe direcţia vest-est, în lungul insulei zise *Long Island*, în zona metropolitană a New Yorkului.

116 Termen de politeţe folosit mai peste tot în sudul Asiei, cu sensul de „doamnă“; echivalentul său ar fi „madam“.

că Azar se lansase, probabil acum, la vârsta ei, într-o afacere de producție vestimentară croşetată manual.

— Dar nimic nu bate cimitirul Okunoin, de pe muntele Koya din Japonia, s-a băgat în vorbă un bărbat substanțial mai tânăr decât ele. Am fost acolo anul trecut, pentru fuziunea companiei noastre, şi-un coleg japonez m-a dus să vizitez locurile. Imaginați-vă zece mii de lampioane care iluminau mausoleul lui Kōbō-Daishi, întemeietorul budismului Shingon. Rămâneai fără glas, nu alta.

— Ce noroc pe tine, a zis Azar. Ai fost în Japonia?

— Da, i-a răspuns bărbatul. Şi, de fapt, peste tot prin Asia de Est şi de Sud – China, Thailanda, Cambodgia, Indonezia...

— Dacă mă-ntrebați pe mine, cel mai frumos cimitir e Père Lachaise, de la Paris, a intervenit mama mea. Gândiți-vă: Balzac şi Oscar Wilde, întorcând pe toate părțile condiția umană, în timp ce Piaf croncăne-n fundal că nu regretă nimic[117]. Şi, nu departe, mai e şi Proust...

Mama mea, puteam să jur, nu citise nici un cuvânt scris de Balzac, Wilde sau Proust. Când eram eu copil, citea numai ziarul şi câte o revistă, din când în când, şi mă îndoiam foarte tare că-şi modificase obiceiurile atât de radical, odată ce sosise în America. Sigur că nici musafirii ei nu erau mai bine informați decât ea, drept care, au dat cu toții din cap a încuviințare şi s-au arătat de acord că un loc unde-şi lăsaseră oasele atâția oameni luminați trebuia neapărat să constituie o destinație cu totul aparte.

— Cred că şi Hedayat e tot acolo, a zis doctorul Albert.

---

[117] Trimitere la cânțoneta franceză *Non, je ne regrette rien* („Nu, nu regret nimic”), din 1956, pe muzică de Charles Dumond şi versuri de Michel Vaucaire, făcută celebră în 1960 de Édith Piaf (Édith Giovanna Gassion, 1915–1963).

Mai multă lume a confirmat că acolo era şi el înmormântat. Era vorba despre scriitorul modernist Sadegh Hedayat, ale cărui scrieri nu le citea sau nu le pricepea nimeni. Chiar şi aşa, oricine auzise, până şi expatriaţii, de *Boof-e-koour*, adică *Bufniţa oarbă*, cartea cea mai cunoscută şi cea mai de neînţeles a prozatorului, şi cei mai mulţi ştiau că autorul se gazase de unul singur, în 1951, în apartamentul parizian în care locuia cu chirie.[118] Aceste două detalii picante ale biografiei lui erau suficiente, pentru a conferi un aer de gravitate intelectuală oricărei adunări din jurul unei mese de cină, iar cea la care luam parte nu a făcut excepţie.

— Când aţi fost la Paris? a întrebat-o Jacques pe mama mea.

— Prima dată, am fost acolo cu băieţii, i-a răspuns mama, făcând un gest cu mâna către noi – adică „băieţii" –, acum bărbaţi trecuţi de cincizeci de ani amândoi, care stăteam la masă şi tăceam, sperând în continuare ca mama noastră să vorbească frumos despre noi de faţă cu alţii. Cred că era prin 1972, a continuat ea. De acolo, ne-am dus la Roma, pe urmă la Veneţia, pe urmă la Viena şi, în cele din urmă, la München. Şi-ar fi fost o vară fabuloasă, dacă Hamid ne scutea de răbuf-nirile lui.

Aproape că mă omorâse cu zile vara cu pricina. Tatăl meu declarase, de la bun început, că avea să fie jucător liber de contract în cursul acelei călătorii, pentru că plănuia să se oprească în faţa fiecărui Tiziano şi Caravaggio câte o jumătate de zi, şi nu credea că vreunul dintre noi, ceilalţi, am fi avut răbdarea necesară pentru a-i ţine companie. Aşa

---

[118] Cu câteva zile înaintea morţii, cuprins de disperare, Sadegh Hedayat (1903–1951) şi-a distrus toate scrierile nepublicate, apoi a etanşat cu vată uşile şi ferestrele apartamentului în care locuia şi a aprins aragazul. A murit de intoxicaţie cu monoxid de carbon.

încât Omid şi eu ne pricopsiserăm cu mama. În Franța, ne repeziserăm de la un *château* la următorul, de la un Ludovic la un alt Ludovic, din câte o anticameră a cutărui salon regal în salonul de pişare, tot regală, din altă parte. Roma devenise traseul unei curse de a bifa cel mai mare număr posibil de lucrări de artă şi, până la sfârşitul acelei săptămâni, ori de câte ori închideam ochii, aveam vedenii cu Madona şi Pruncul redați în lapislazuli, cu foiță de aur. Veneția însemnase o neîntreruptă şi obositoare serenadă a gondolierilor, care o convinseseră pe mama mea că viața în Italia se reducea la bărbați bine făcuți, care purtau tricouri dungate şi le cântau fără încetare *O sole mio!* unor doamne care mai aveau puțin până ar fi leşinat de emoție. Viena şi München-ul, acele tărâmuri teutone ale struților autoflagelanți, nu făcuseră decât să alterneze, ca într-o paradă jalnică, palatele baroce cu porțiile indigeste de sângerete şi aduceri-aminte.

— Hamid este îngrozitor de tăcut, a comentat Azar, cu un zâmbet prefăcut.

— Spune-ne, Hamid, a intervenit dentistul, care e cimitirul dumitale preferat?

Mi-am ridicat ochii din farfurie şi le-am văzut fețele tuturor – unele, pline de reproşuri, altele, stânjenite –, întoarse către mine. Mi-am dres glasul şi-am zis:

— Cel mai uluitor loc de veci, în opinia mea, este al fostului prim-ministru Mossadegh. E situat la vechea lui reşedință, unde a trăit mulți ani în stare de arest la domiciliu.

Nu mi-a răspuns nimeni nimic. Ştiam că nu voiau să se lanseze cu mine într-o discuție politică. Eram ca un fel de pleaşcă radioactivă aterizată la masa lor.

— Am fost să văd casa lui, anul trecut, am continuat. Se află în Ahmadabad, nu departe de Karaj, într-un loc liniştit, nemarcat şi foarte puțin vizitat. Au rămas toate aşa cum le-

a lăsat el, până şi maşina lui veche, de culoarea fisticului, se află şi-acum parcată în garaj. Terenul din jurul casei s-a sălbăticit, iar în dimineaţa când am fost eu acolo, croncăneau ciorile şi bătea un vânt umed. Înăuntru, în salon, chiar în centru, se află coşciugul, ca o măsuţă de cafea. E-acoperit c-o pânză neagră şi are deasupra o vază plină cu trandafiri, lumânări şi alte lucruri de-astea. De jur-împrejur, sunt fotografii în alb-negru, cu el, înrămate, şi, cum stăteam acolo şi mă uitam, atât de-aproape de osemintele lui, mă gândeam că nu poate să existe ceva mai plin de mister – nu numai *unde* sfârşeşte omul, ci, mai ales, *cum* anume sfârşeşte. Totul e-n funcţie de poveste – am zis, deja cuprins de nervozitate – şi de cine ajunge s-o spună, povestea. Când a murit, multe ziare au spus că moartea lui trecuse neobservată. Că, atunci când i-a fost adus acasă trupul, cu ambulanţa de la spital, ca să fie-nmormântat, erau toţi duşi la bazar, la cumpărături, de parc-ar fi fost o zi ca oricare alta. Ce nu s-a menţionat a fost că Şahul interzisese ca familia răposatului să publice anunţuri în ziare despre moartea lui.

— Dar, de-atunci, i s-a dat ce i se cuvenea, nu credeţi? a întrebat Jacques.

— În ziua de azi, i-am spus, este şi o legendă, şi uitat. Istoricii îl ridică-n slăvi, dar întrebaţi pe oricine, la Teheran, unde se află casa lui Mossadegh, şi se vor uita la dumneavoastră ca şi cum aţi fi întrebat cum se ajunge în Pământul-de-Mijloc[119]. Suntem obsedaţi de el, dar vrem să-l şi uităm – concomitent. Cred că şi el, ca majoritatea fiinţelor umane, a fost magnific la nivelul ideii, dar a eşuat ca om. Aşa că-l iubim, dar suntem şi înverşunaţi, când ne gândim

[119] *Middle-Earth*, tărâmul ficţional unde se petrece o mare parte din acţiunea romanelor lui J.R.R. Tolkien (1892–1973), *Stăpânul inelelor* şi *Hobbitul*.

la el, ca progenitura unui nobil patriarh, care n-a fost capabil, până la urmă, să-şi apere familia lipsită de loialitate.

— Destul, Hamid, a zis mama mea. Nu vrea nimeni s-audă cum ai mers tu-n vizită la casa lui Mossadegh. Ce mai rămâne? Să ne condamni pe cei care am emigrat în America, pentru vinovăție retroactivă, în cazul loviturii de stat.

Câțiva musafiri au chicotit.

— Nu vă condamn deloc pentru aşa ceva, le-am spus. De fapt, ceea ce rar se pomeneşte este că americanii şi britanicii n-au fost singurii vinovați. Şi noi, ca națiune, i-am greşit bătrânului Mossadegh. Câți n-au fost complicii Şahului şi-ai camarilei lui... Atât de mulți, inclusiv clericii.

— Cum, clericii? s-a mirat omul de afaceri. Dar n-au fost ei întotdeauna potrivnici monarhiei?

— La fel ca toată lumea, i-am spus, şi clericii, de-a lungul istoriei, au trecut dintr-o tabără într-alta, de colo-colo, după cum le-a convenit. În cazul respectiv, un monarh era mai bun decât un aşa-zis comunist.

— Toate schimbările astea la față sunt mult prea derutante, a zis mama mea. Cine le mai poate ține socoteala?

— Ceea ce ştie toată lumea, i-am răspuns mamei mele, uitându-mă fix în ochii ei înroşiți, este că instigatorul acelui puci a fost America. Iar tu trebuie că te-ai împăcat cu gândul ăsta, din moment ce deții un paşaport american.

— Este țara care ne-a primit, a zis ea.

— Da, v-a primit. Dar din cauza ei a trebuit să vă părăsiți propria țară, când ați emigrat. E la fel cum o corporație din industria tutunului îți vinde mai întâi țigara, pe urmă şi plasturele contra nicotinei.

— Te-ai găsit să le dai altora lecții de istorie, a comentat mama mea, în surdină.

— De ce m-ai poftit aici, astă-seară? am întrebat-o. Ea nu mi-a răspuns, aşa că am continuat: M-ai chemat, pentru că sunt un figurant în comedia ta, la fel cum eram şi-n copilărie. Fără mine, scena ţi-este incompletă. Şi totuşi, nu m-ai putut suferi niciodată, pentru că nu eram capabil să mă comport aşa cum te aşteptai. Dar nu te-nvinovăţesc pentru faptul că nu mă placi. Adevărul este că te-am pus în situaţii penibile de-atâtea ori. Apoi am adăugat: Ştii, mamă, tu şi eu suntem ca focul şi apa – ne anulăm reciproc.

— Te-am invitat aici, a zis mama, fiindcă eşti fiul meu.

Ajunseserăm într-o fundătură, din care nu aveam cum ieşi. Omid era palid la faţă şi stătea impasibil, exact la fel ca-n ultima lui seară petrecută la Teheran, cu aproape patru decenii mai devreme, când nu ieşise din camera noastră, a mea şi-a lui, ci se dedase acolo unui triaj al bunurilor lui personale, încercând să-şi condenseze în aşa măsură existenţa, încât să-i încapă într-o singură valiză.

— Mi s-a cerut să ţin un discurs aici, astă-seară, în memoria tatălui meu, le-am spus tuturor. Şi-mi pregătisem un asemenea discurs, despre taţi şi fii, despre dezamăgire şi iubire, despre absenţe şi regăsiri. Cred c-ar fi fost un discurs frumos, care ne-ar fi prilejuit, măcar pentru moment, o senzaţie de căldură, poate chiar de armonie. Dar n-o să mai ţin acel discurs. În loc de asta, vreau să vă spun ceva...

Mama şi-a rotit băutura în pahar, făcând să clincăne cuburile de gheaţă înăuntru, şi-a zis:

— Foarte bine. Mă bucur c-ai renunţat să mai ţii vreun discurs. Ai vorbit şi-aşa prea mult, şi nu mai vrea nimeni să te-audă în continuare.

Am respirat adânc şi m-am gândit să mă ridic şi să plec. Îmi ardea faţa – şi-n ochi parcă aveam jar încins. Pe frunte, mi-a răbufnit o sudoare, în schimb, rece. Am băgat mâna în buzunar după vreun şerveţel, dar am dat peste cutiuţa

metalică de bomboane mentolate, care mi s-a părut reconfortantă şi răcoroasă în palma năduşită. M-am lăsat pe spate pe scaun şi-am reluat de unde rămăsesem:

— După cum ziceam, în locul discursului pregătit, vreau să vă spun ceva ce n-am destăinuit, pân-acum, nimănui altcuiva, decât nevestei mele, care nu mai vorbeşte cu mine.E vorba de-o crimă, dar nu în sensul juridic al termenului, ci în sens uman. Şi-atunci, poate că termenul potrivit este acela de *păcat*. O singură altă persoană ştie de păcatul cu pricina, şi anume omul care l-a înfăptuit în numele meu. Mamă, eu am fost cel care a orchestrat confiscarea fişelor de la enciclopedia lui *bābā*, distrugerea muncii lui de-o viaţă. I-am cerut unui camarad revoluţionar să vină să i le ia.

De pe faţa mamei mele s-a scurs orice urmă de culoare. Ochii i-au rămas parcă susţinuţi de două semiluni plumburii.

— Ştiu c-ai vrea să plec, de-acum, şi că eşti mult prea şocată ca să-mi spui direct, am zis şi mi-am împăturit şervetul, şi m-am ridicat de pe scaun. Rămâi cu bine, i-am spus. Îmi pare rău pentru amândoi.

Nimeni nu s-a mişcat, până n-am traversat salonul şi n-am ieşit pe uşă. Afară, pe hol, aşteptând liftul, am auzit scaune mişcându-se şi murmur de voci – parcă ar fi fost reacţiile de după un jaf armat. S-a găsit cineva care să încuie uşa pe dinăuntru, de două ori. M-am gândit să mai stau şi să trag puţin cu urechea, dar am renunţat. Ce mai conta, de-acum, cine ce spunea despre mine, când totul fusese, de fapt, spus cu atât de mult timp în urmă?

Am rămas nemişcat, uitându-mă la propria mea reflecţie, deformată şi străină, din uşile de inox ale ascensorului, ca o figură distorsionată de capacul unei oale. Uşile s-au deschis, în sfârşit, şi-am apăsat pe butonul parterului. Când m-am întors, l-am văzut pe Omid stând în faţa mea. M-am uitat la

fața lui, cu gene prelungi, cu pielea de sub bărbie dând semne c-ar fi avut de gând să-i atârne, şi m-a cuprins o iubire dureroasă pentru fratele meu, pe care-l dezamăgisem.

— De-atâta timp... Tu ai fost? Tu i-ai distrus lui *bābā* munca de-o viață? a zis Omid, cu vocea tremurându-i, când vorbea, şi cu venele de pe tâmple umflându-i-se alarmant de tare. De ce-ai făcut o asemenea mărturisire? a vrut să ştie, după ce uşile s-au închis, şi ascensorul s-a urnit în jos, cu viteza melcului.

— M-am gândit că era timpul ca tu şi mama să ştiți.

— De ce acum?

— Nu mai vreau să trăiesc într-o minciună.

— Asta-ți spui tu ție, a zis Omid. Bine, dar orice faci, Hamid, orice-ai făcut vreodată a fost în avantajul tău, numai şi numai în avantajul tău. După care, închizând ochii, a mai zis: Câți oameni ai putut să distrugi...

Auzindu-l vorbind, am avut senzația că mi se rupsese ceva pe dinăuntrul urechii, şi-un sunet ca un ecou a început să îmi reverbereze prin cap.

— Dar să ştii, Omid, i-am spus, că n-am omorât pe nimeni, niciodată...

— Sunt multe alte moduri în care poți anihila o viață, a zis el.

Ecoul s-a intensificat şi s-a transformat într-un bâzâit prin capul meu. Am zis:

— E-adevărat c-am comis şi eu porția mea de ticăloşii. Dar sunt lucruri pe care nu le ştii. Despre *bābā*...

— Ce lucruri pe care nu le ştiu? Cum îndrăzneşti să-l denigrezi încă şi mai mult decât pân-acum?

— Ăsta-i adevărul, Omid. L-am aflat de la Yasser, în ajunul demonstrațiilor de Vinerea Neagră[120]. După lovitura

---

[120] Denumire dată unui episod survenit în Piața Jaleh din Teheran, pe 8 septembrie 1978, a doua zi după instituirea legii marțiale, când trupele

de stat împotriva lui Mossadegh, fiind arestat şi supus la presiuni, *bābā* i-a turnat pe mulţi, inclusiv pe cel mai bun prieten al lui, caricaturistul Houşang. Mai târziu, când lucra la Ministerul Culturii, în mai multe ocazii l-a ameninţat pe acelaşi Houşang cu arestarea. Omid, i-am văzut scrisorile, toate cu semnătura lui...

Ascensorul s-a oprit, şi-am ieşit în holul tapetat cu marmură. O vreme, Omid a rămas pe loc, dar, când uşile au dat să se închidă la loc, le-a ţinut deschise şi mi-a spus:

— De ce nu te gândeşti la propriile tale acţiuni? Ce-ai făcut astă-seară a fost punctul culminant al unei acţiuni pe care-ai declanşat-o cu zeci de ani în urmă. Astă-seară, la comemorarea tatălui tău, ai pus cărămida finală în capodopera vieţii tale, care a fost aceea de a-ţi distruge familia. Felicitări, fratele meu. Ai un *magnum opus* desăvârşit, de-acum.

PARTEA A DOUA

---

fidele şahului Mohammad Reza Pahlavi au deschis focul împotriva manifestanţilor care susţineau revoluţia islamică.

31

Ne duceam înapoi cu mâna goală. Cu trecutul denigrat, cu viitorul refuzat. Şi cu desenul din secolul XVI al lui Reza Abbasi, cel cu pelerinul, rămas pe mai departe captiv într-un depozit din Queens.

Din avion, de la fereastra ovală, priveam New Yorkul dizolvându-se. Oţel, sticlă, totul în viteză. Îmi închipuiam deja milioanele de oameni împingându-se unii pe alţii – şi pe fratele meu, printre ei. Mă gândeam iar la chicineta lui, şi la câinele lui mort, şi la lămâiul lui. Şi la ultimele lui cuvinte adresate mie. De-a lungul vieţii, fusesem făcut în multe feluri: băiat de sticlă, cocoş de luptă, revoluţionar, Căpitanul Puţă, umbra procurorului, vizirul ministrului, şi-acum, jalnic distrugător. Adevărul este că fusesem – şi eram – toate astea.

Atmosfera din avionul de întoarcere la Teheran era una ca de balamuc. Se împărţea mâncare şi se umpleau şi reumpleau ceştile cu ceai. Se schimbau glume deocheate, ca într-un vestiar de băieţi, şi se azvârleau ghemotoace de hârtie de colo-colo, prin carlingă. Ministrul, care încerca să compună o scrisoare, ignora cu desăvârşire tot haosul.

— Cât de mulţumiţi sunt cu toţii c-au scăpat de calvarul diplomaţiei şi se-ntorc înapoi acasă, am zis. Uitaţi-vă la ei. Parc-ar fi-n ajunul Eidului[121].

---

[121] *Eid al-Fitr*, sau Sărbătoarea de Sfârşitul Postului, este o zi de sărbătoare pentru musulmani, în care se încheie luna de postire de la răsăritul până la apusul soarelui, zisă Ramadan. În această zi, musulmanii nu au voie să mai postească.

— După ce aterizăm, or să-şi aduc-aminte că Eidul trebuie validat de ayatollah, a comentat ministrul.

Ce-i drept, sfârşitul Ramadanului nu e certificat de un calendar, ci de specialiştii pe care-i trimite ayatollahul peste tot prin țară, să asiste la apariția lunii noi, care marchează începutul unei noi luni în calendarul lunar.

— Da... Şi Luna o supraveghează tot ayatollahul, i-am răspuns.

În timp ce vorbeam, l-am remarcat pe agentul de securitate, care se uita fix la mine, dintr-un colț al avionului. Era din garda veche – recunoşteam genul, aşa cum un drogat care a trecut pe la dezintoxicare îi recunoaşte pe cei la fel ca el.

În orice revoluție, vechea gardă, atât de temută la un moment dat, ajunge cu timpul tot atât de anodină precum o sticluță de acetonă rămasă fără dop. Mi-am amintit de butonii recepționistului de la hotel şi m-am întrebat cum de Mao, de pildă, ajunsese pe nişte butoni, pe portofele şi pe ceştile de ceai concepute de casele de modă şic de la Shanghai. O cale de a mai disipa neîncrederea lumii întregi față de țara noastră, m-am gândit, ar fi fost să imprimi un portret al ayatollahului, în nuanțe de neon, pe nişte butoni de manşetă sau pe vreo geantă de sport fițoasă. Cu siguranță că aşa ceva i-ar elibera figura, personajului, de repulsia pe care altminteri o inspira. Pentru că, la urma urmelor, cine s-ar mai speria de un mullah văzut în variantă Warhol?

Aşa cum cad copiii lați, după ce şi-au consumat energia dată de multele dulciuri cu care s-au îndopat, la fel şi toți acei bărbați au căzut brusc în muțenie, şi huruitul motoarelor a umplut carlinga. Fusese o vreme, cu câteva decenii în urmă, când un zbor cu avionul venea la pachet cu exaltarea unui altundeva. În schimb, acum, indiferent de

direcția în sau din care-l făceai, nu-ți mai amintea decât de niciunde. Cenuşa tatălui meu, care-mi atârna greu în buzunarul de la piept, mă trimitea cu gândul la zațul de cafea prins de fundul ceştii mele întoarse cu gura în jos, când eram foarte tânăr, ca să mi se ghicească viitorul. „O pată pe fundul ceştii înseamnă durere-n suflet”, zicea, invariabil, ghicitoarea – mama mea –, ori de câte ori îmi citea semnele din ceaşcă.

Am închis ochii şi parcă le-am văzut pe Nuşin şi Golnaz la tribunal, dinaintea judecătorului, cu catastiful lor de plângeri.

Ultimul lucru pe care mi-l aminteam despre soția mea erau florile de liliac, pe care le găsisem călcate în picioare pe trotuar, în ziua plecării ei. La un sfert de ceas după ce plecase, când începusem deja să simt liniştea de mormânt din casă, m-am repezit pe scări în jos şi-am văzut bucheţelele strivite pe caldarâm – Golnaz îi strecurase maică-sii în poşetă câteva crenguțe de liliac, în dimineața respectivă –, drept care, am alergat cele câteva străzi care duceau la stația de autobuz, de altfel pustie, strigându-i numele în zumzetul de la ora prânzului, într-un oraş care tocmai se aşezase la masă. Am rămas câtva timp la colțul străzii, cu aerul unui prost, pe deasupra şi rătăcit. Un bătrân m-a întrebat dacă mă simțeam bine, iar eu, dintr-un motiv pe care nu l-aş putea explica, i-am răspuns: „Tatăl meu îmi spunea cocoş de luptă”. În ochii lăptoşi ai bătrânului am citit o linişte interioară desăvârşită. Mi-a spus: „N-are importanță cum îți zice lumea; contează cine eşti”. Pe urmă, şi-a văzut de drum, arătând ca un monument al oaselor şi însingurării.

Da, bine: cine eram eu, de fapt? Eram cel care-i pregătise plecarea lui Nuşin, de la bun început, care-i deschisese calea pe care s-o ia, când ar fi plecat – scobind încet-încet, imperceptibil, centimetru cu centimetru, în cimentul vieții

noastre de cuplu, prin accesele mele cronice de absență. Prima dată, o părăsisem când era gravidă în patru luni cu Golnaz. Dispariţiile mele nu erau nici premeditate, nici spontane, ca, de pildă, în cazul cutărui antierou de-al lui Updike, despre care citeşti c-a ieşit să-şi cumpere ţigări şi nu s-a mai întors. Erau pe la mijloc, pe undeva. Cu asta vreau să spun că erau gesturi pe care le-aş fi putut anticipa, dar care nu erau niciodată programate pentru vreun moment anume.

Noaptea la care mă refer nu era cu nimic deosebită de altele. Insomnie – a mea, care întotdeauna o atrăgea şi pe-a ei. Între noi, fluieratul ceainicului în care apa fierbea pe plită, mirosul dulceag de lapte pus la fiert – ritualul nocturn al amândurora de împăcare şi reconciliere. Lecturile de poezie cu voce tare, la care ne dedam împreună în cursul unor asemenea crize de nesomn, citind pe rând şi fiecare mângâindu-l matern pe celălalt, până când unul adormea cu capul în piept, iar celălalt îi urma exemplul, cât de curând.

Zăceam, deci, buimac pe canapea, ţinându-mi capul în poala ei dezgolită şi fruntea lipită de umflătura care era copilul. Nuşin şi-a schimbat poziţia, mutându-şi pântecul într-o parte, ca să-mi facă mie mai mult loc, de parcă şi-ar fi cerut scuze pentru bebeluşul care-i creştea în burtă. Îmi citea un poem de Şamlou, iar eu, când am simţit că ochii dădeau să mi se închidă, în timp ce-i ascultam vocea, m-am ridicat brusc, cuprins de panică, nemaiputând să respir şi având senzaţia că eram închis ca într-un ţarc de pereţii apartamentului pe care-l împărţeam cu ea. Mi-am tras ceva pe mine şi m-am îndreptat spre uşă.

— Unde te duci? a vrut să ştie Nuşin.

— Am nevoie de aer, i-am spus.

M-a întrebat dacă voiam să vină şi ea cu mine, la care, i-am răspuns că nu – nu era cazul, mă întorceam în câteva minute.

— Am nevoie de puțin aer, atât, i-am repetat, iar ea a dat din cap a înțelegere – înțelegea, mai mult ca sigur, că aerul era totuna, în cazul dat, cu vidul şi, deci, nu-i putea include nici pe ea, nici copilul din burta ei.

Chiar şi când am pornit motorul de la noua mea motocicletă – o Yamaha, pe care o cumpărasem la mâna a doua, când cea veche, Harley-Davidson, mi se stricase definitiv –, şi-am plecat încotro vedeam cu ochii, în acea noapte de noiembrie, credeam sincer că urma să mă întorc în scurt timp, aşa cum promisesem. Dar, tot mergând înainte, lăsând în urmă Piața Arjantin, cu pădurea ei de macarale, şi magazinele cufundate în beznă de pe strada Valiasr, m-am trezit pe Şoseaua Hakim şi, simțindu-mi din plin propriul avânt, de vreme ce nu purtam cască, am apăsat accelerația, mergând tot mai repede şi tot mai departe, cu țânțarii ciocnindu-se de fruntea mea goală şi împrejurimile oraşului făcându-se nevăzute în urma mea. La Karaj, în zori, m-am oprit la cimitirul Emamzadeh Taher, unde fusese îngropat Şamlou cu câteva luni mai înainte. Măturând mormintele cu lanterna mea model Swiss Army, am reuşit să-l găsesc pe-al poetului şi-am stat să casc gura la cum se lumina de ziuă – ce să fi făcut, altceva?

Pe urmă, am luat-o spre nord, prin sate aproape pustii, în care mirosea copios a balegă de vacă şi pământ, şi mi-am parcat motocicleta pe un drum lateral, profitând de oprire, ca să mă piş pe un câmp deschis şi să mă bucur de peisajul din care lipseau şi oamenii, şi necazurile lor.

Când am ajuns la țărmul mării, soarele era deja sus pe cerul nordului pâclos, iar în aer se amestecau izurile de apă sărată şi peşte, alge de mare şi amărăciune. M-am oprit la o ceainărie pentru micul-dejun şi, după ce mi-am liniştit

stomacul cu ceva de mâncare şi ceva de băut, am stat şi m-am gândit la ce şi cum făcusem. Oi fi fost eu fără suflet, dar nimeni – mă convingeam de unul singur –, absolut nimeni nu m-ar fi putut acuza că eram fără minte. Împlinisem patruzeci de ani de trei luni. De ziua mea, în timp ce ne întorceam spre casă, Nuşin şi cu mine, cu vestea sarcinii ei făcând încă să vibreze aerul sufocant de august dintre noi, mă gândisem pentru prima oară la viitorul meu personal. Negăsind altceva decât umbra plumburie a unui bărbat irosit, înţelesesem că nu exista gest mai îndatoritor, pe care aş fi putut să-l fac pentru Nuşin şi copilul din burta ei, decât să le proiectez eu însumi o cale pe care s-o apuce, ca să scape de mine.

Mi-am continuat drumul de-a lungul coastei, până tocmai la Bandar Anzali, care era, întâmplător, localitatea unde se născuse H. Port la Marea Caspică, dar acum liber de vilegiaturişti, oraşul se menţinea liniştit şi demn. Ceainăriile aveau obloanele trase, şi vilele de vacanţă fuseseră închise după sfârşitul sezonului. În apropierea lagunei înceţoşate, unde-şi descărcau pescarii bărcile de captura de dimineaţă, un băiat înălţa un zmeu, care flutura destul de jos pe cer, semănând cu un batic de femeie. M-am gândit la H. şi la povestea născocită pe care i-o spusesem, despre incendiul din Anzali. Mi-a revenit în minte figura pe care o făcuse. Mereu figura lui, cu ochii străpungători şi bărbuţa ca de ţap, diavolească.

Dincolo de nori, soarele îşi vedea în continuare de ascensiunea lui pe cer, fiindcă abia era mijlocul dimineţii. Unsprezece dimineaţa – ora la care Nuşin îşi făcuse un obicei din a-mi telefona, de la galeria unde lucra. Oare se dusese la lucru şi-n dimineaţa respectivă? Oare spusese cuiva că eu dispărusem? M-am gândit la Akbari şi la lipsa lui de toleranţă pentru orice dispariţie orchestrată de altcineva decât de el însuşi.

Faptul că absentam din propria mea viață eşuată mă făcea să mă simt ca un copil care s-ar fi holbat la copia de plastic a oraşului său natal, dinăuntrul unui glob de sticlă cu zăpadă artificială, descoperit în cine ştie ce magazin de suvenire prăfuite. În rada portului, turnul cu ceas – mai demult, far – din secolul XIX, văruit cu alb, se înălța solitar. Luam înghițituri prelungi din sticlă, urmate apoi de răsuflări adânci. Pescăruşii se lăsau la pământ de-a lungul țărmului, fără să mă bage în seamă şi fără să fie împovărați de gânduri. De câte ori nu-mi căutasem un loc, undeva departe, unul cum era cel din fața mea, cu vreun far care le fusese odinioară jalon marinarilor pe întinderile cufundate în beznă ale Caspicei? M-am oprit la baza edificiului şi i-am cerut să mă îndrume, cu bunăvoința unui novice într-ale pelerinajului la rugăciune, dar nu m-am ales decât cu vestirea tăcută a orei – ora prânzului şi douăsprezece minute. Ziua trecuse deja, pe jumătate.

Am sunat-o pe Nuşin de la o cabină telefonică.

— Eu sunt, am anunțat-o prosteşte, când a ridicat receptorul.

— A, eşti în viață, mi-a trântit ea, cu vocea tremurându-i.

— Îmi pare rău să te dezamăgesc, i-am spus.

— N-am chef de glume, a zis ea. Mi-a fost teamă să nu fi murit, la ce rablă de motocicletă ai – şi-am auzit-o suflându-şi nasul. Unde eşti? a vrut să ştie.

— Sunt în locul cel mai liniştit de pe lume, i-am spus, printre sorbituri din sticlă. Am în fața ochilor o mare, o lagună, un turn cu ceas, nişte pescari şi ceața unei zile de toamnă.

— Lasă-mă cu prefăcătoriile astea poetice prosteşti, mi-a tăiat ea avântul. Până unde-ai ajuns, la Anzali?

— Nuşin, i-am spus, ție şi copilului o să vă fie mai bine fără mine.

A rămas tăcută o vreme. În fundal, am auzit-o pe Modaress-*khanoum*, proprietara galeriei, care purta mereu câte un întreg sortiment de eşarfe de la Hermès, făcând-o pe şefa cu vreo angajată.

— O să ne fie mai bine fără tine? a repetat Nuşin. Trebuia să te fi gândit la asta înainte să te culci cu mine şi, cu siguranță, înainte să te-nsori cu mine.

— Copilul ăsta nu era-n plan, i-am spus.

— Se mai întâmplă accidente, mi-a întors ea vorba. Şi cred că-n toată povestea, un rol ai jucat şi tu.

— Am nevoie de aer, i-am spus ce-i mai spusesem. Simt nevoia să stau la distanță de toată mizeria şi corupția din oraşul ăla.

— Şi ce-ai de gând să faci? Să-nchiriezi vreo colibă şi să trăieşti din ce-o să-ți dea marea? Vrei să te faci pescar? a zis ea, şi-a râs, fără pic de voioşie în glas.

— De ce nu? i-am spus.

— Hamid, a zis ea. Pretinzi că vrei să fugi de mizerie şi corupție. Dar astea două n-au nimic de-a face cu oraşul.

— Şi-atunci, cu ce au de-a face? am întrebat-o.

— Mizeria-ți vine din viața pe care-ai dus-o, a zis Nuşin.

— Viața pe care-am dus-o ți-a convenit foarte bine până-acum, am zis. Cine te-a susținut financiar, ca să poți lucra cu juma' de normă, pe mai-nimic, la porcăria ta de galerie, şi cine te-a finanțat, ca să poți să-ți urmezi mărețele proiecte fotografice? Nu te-a deranjat niciodată de unde veneau banii, *khanoumeh* – dom'şoară – Taheri; aşa încât, ce-i cu-această criză bruscă de conştiință?

Nu-i mai spusesem, până atunci, pe numele ei de fată.

— Nu mi-a plăcut niciodată viața pe care ți-o aleseseşi, mi-a replicat ea.

— Nu-mi pasă câtuşi de puțin că nu ți-a plăcut, i-am spus, cu o asemenea renunțare în glas, că pescăruşul care

înfuleca firimituri de pâine lângă mine şi-a luat zborul brusc. Ideea era că n-ai avut obiecţii niciodată.

— Am avut obiecţii de multe ori, şi tu ştii foarte bine. Şi, de fiecare dată, mi-ai răspuns că faci ce faci ca să influenţezi lucrurile din interior. Haide, gata, Hamid. Ieşi de unde te-ai ascuns, şi vino s-o luăm de la-nceput, cu copil cu tot – şi-a făcut o pauză, după care, a completat: Ştii că te iubesc, da?

— Nuşin, îmi pare rău, am zis, şi-am pus receptorul înapoi în furcă, fără să-mi iau rămas-bun, ştiind însă foarte bine că, de îndată ce s-ar fi risipit cenuşa conversaţiei noastre, avea să mi se facă iarăşi dor de ea.

Oare de ce n-o puteam iubi decât în absenţă?

Dispariţia mea bruscă a dat naştere la zvonuri, cum c-o luasem razna. Şi eu îmi puneam întrebarea dacă nu cumva eram pe cale să-mi pierd minţile. Akbari s-a interesat dacă era cazul să-mi facă o vizită. I-am spus că: „Nu-mi trebuie decât puţin timp, în care să-mi pun ordine-n gânduri”, deşi habar n-aveam de ce voia să însemne asta şi nici de cum procedezi ca să realizezi aşa ceva.

Am închiriat un studio cu vedere spre port, de unde ascultam goarnele de ceaţă şi cum se apropiau bărcile pescarilor, şi unde dormeam ore în şir pe salteaua bătucită bine, de pe un pat vechi de lemn, care scârţâia ori de câte ori mă întorceam de pe o parte pe cealaltă. Apartamentul abia dacă era mobilat: avea o chicinetă cu o plită pe gaz – care funcţiona, culmea! –, o chiuvetă, un frigider, o masă pătrată, cu un bec electric fără abajur deasupra ei, două scaune de culoarea tutunului, vestigii ale anilor 1970 – deceniul acela decisiv pentru adolescenţa mea –, şi-o sofa cu nişte pete la care preferam să nici nu mă gândesc. Un şoarece de culoarea cenuşii apărea uneori din dosul plitei de gătit; cu timpul, am ajuns de-i aşteptam vizitele cu nerăbdare.

În fiecare zi, stăteam la masa de bucătărie cu orele, cu un pahar de ceai în față, în cercul de lumină al unicului bec, şi-mi contemplam prezentul din perspectiva felului cum evoluase istoria mea personală. Dacă-mi examinam viața prin prisma unui dosar – fiindcă aşa mă obişnuisem să examinez orice viață –, aş fi putut spune că viața mea de până atunci, tot arcul descris de ea, fusese o mare greşeală de tipar. Eu, Hamid Mozaffarian – student promițător în domeniul artelor, considerat „deştept" de profesorii săi, fiul lui Sadegh Mozaffarian, fondatorul Enciclopediei Artei, şi al lui Monir Farahani, pretinsă urmaşă a regilor din dinastia Qajar –, sfârşisem, cum-necum, în postura de anchetator, de arbitru al vinovăției sau inocenței unora şi altora, ungând mereu rotițele maşinăriei de lege şi ordine a numitului Akbari. În schimb, dacă mă priveam în calitatea mea de bărbat, şi nu de simplu dosar, atunci inadecvarea propriului meu prezent nu mai avea darul să mă lase perplex: viața mea, la fel ca viețile multora înaintea mea, nu era decât o înşiruire de mutări greşite.

M-am întrebat ce s-ar fi ales de mine, dacă mi-aş fi reluat studiile universitare. Pentru prima oară, m-am îndoit de profeția pe care mi-o făcuse Akbari cu decenii în urmă, şi anume că, în ziua în care-mi trădasem tatăl, o apucasem pe un drum fără întoarcere. Oare chiar n-aş fi avut posibilitatea s-o iau înapoi? Dar acum era prea târziu să mai rumeg asemenea lucruri. Ajunsesem un veteran al sistemului penal, mult prea bătrân ca să mă mai întorc la universitate. Şi-n tot cazul, Akbari, care n-ar fi tolerat să-i scape de sub mână vreunul dintre protejați, s-ar fi răzbunat pentru dezertarea mea, punându-mi în cârcă moartea judecătorului Emami, chiar dacă survenise cu atât de mulți ani în urmă. Sistemul nostru legislativ nu cunoştea conceptul de prescriere a vinovăției. Eram slujitorii unei

ordini divine, în care păcatele nu cunosc vreo dată de expirare.

Toate astea le-am dat deoparte, ca pe nişte regrete inerente ale vieții.

Ceea ce nu puteam da deoparte era crunta realitate a copilului meu, care avea să se nască. Perpetuarea persoanei mele sub forma unui bebeluş aproape că mă scotea din minți. Mai venea să-mi aţâţe chinul interior şi faptul că decizia nu se afla în mâinile mele, ci la o altă ființă umană, o femeie care pretindea că mă iubea. Mi-a trecut prin minte să-i scriu tatălui meu o scrisoare. Mă gândeam că, poate, întorcându-mă în trecut, mi se oferea posibilitatea de a merge înainte. Voiam nu doar să-i mărturisesc, dar şi să-i explic. Bine, şi, după formulele inițiale de salut, care ar fi fost prima mea frază? Prima frază îți descoperă intențiile – asta ştie toată lumea. Apologie sau indignare? Recunoaştere sau ispăşire? Ce-i spune un om care nu-i de față unuia care a dispărut?

Într-o plimbare pe marginea lagunei, dis-de-dimineață într-una din zile, mi-am adus aminte cum înotam cu tatăl meu în Marea Caspică şi cum a întins odată mâna către mine prin apă, cu degetele lui colosal de mari apucându-mă de încheietura mâinii. L-am lăsat să mă tragă după el înapoi pe plajă, înapoi la mama mea, care zăcea întinsă pe un prosop, devorând soarele cu pielea, câtă i se vedea de sub costumul de baie galben. „Arăți îngrozitor, Monir”, îi spusese tata. „Parc-ai fi o găină friptă.” Mama se uitase la el de jos în sus, ferindu-şi privirile de soarele orbitor, după care, îşi închisese ochii la loc, reluându-şi extazul întrerupt. Dar întreruperile nu pot fi şterse cu buretele. Curând, a deschis iar ochii şi s-a ridicat în picioare. Zisese: „Mă duc să mă plimb” – şi plecase, fără să mai aştepte vreun răspuns. Mă uitasem după ființa mamei mele, care se îndepărta către apă şi dispărea puțin câte puțin în mare, apoi către mâna tatălui

meu, simțind cum alternam între ei doi. Dădusem să mă ridic şi să fug după mama, când îl auzisem pe tata zicând: „Stai cu mine-aici, Hamid. Măcar o dată, stai şi tu cu mine." Drept care, stătuserăm, şi unul, şi altul înfăşurați în prosoape, ascultând conversațiile celor din jur.

„Câți ani ai tu?", mă întrebase tatăl meu, iar mie îmi trecuse prin minte că se putea foarte bine să nu ştie.

„Fac nouă-n august", îi spusesem, în timp ce scormoneam prin geanta de plajă a mamei, după bila mea de sticlă – cea cu bufnița de zăpadă înăuntru.

„Aş vrea să-mi spui o poveste", zisese tatăl meu.

„Ce fel de poveste?", îl întrebasem.

„Orice poveste", îmi spusese. „Nu ştiu, ceva interesant."

Mintea mea era un mare gol, şi nu-mi simțeam decât slipul de baie ud pe mine.

„Nu ştiu nici una...", zisesem.

„Haide, zău aşa", îmi spusese tata. „Nu vorbeşti niciodată decât dacă ți se scot vorbele din gură cu cleştele. Trăieşti numai în mintea ta distrată. Fă-te cunoscut, fiule! Sau, cel puțin, auzit."

„O poveste reală?", întrebasem. „Sau vreuna inventată?"

„Nu contează", răspunsese el, oftând profund. „Cum îți vine mai uşor."

Îmi scormonisem prin minte, de astă-dată după vreo poveste, orice m-ar fi putut scăpa de tribunalul în fața căruia fusesem adus fără vreun avertisment prealabil. Dar mă simțeam ca şi cum cineva mi-ar fi jefuit mintea de puținul pe care-l va fi conținut. Nu găsisem nimic în ea, şi nimicul acela i-l oferisem şi tatălui meu.

Un vânzător ambulant se apropiase de noi cu cornete de înghețată.

„Nu, mulțumesc", îi spusese tata. „Nu-mi face plăcere să mănânc de unul singur înghețată" – la care omul se uitase la mine cu sentimentul de milă în priviri şi se îndepărtase.

Aşa încât, da, tatăl meu fusese un om rece, poate chiar şi mai rău de atât, dacă era vorba de cum îşi trădase prietenul, pe H. Dar atunci nu fusesem eu ca un îngheţ la sol, prin comparaţie? Dacă ar exista o ierarhizare a cruzimii, îi depăşisem performanţa tatălui meu, chiar şi de cincizeci de ori. Un miliard de taţi poate că-i făceau pământului umbră; dar puţini produseseră un fiu aşa, ca mine. Sigur că aruncarea vinovăţiei pe umerii tatălui era justificarea psihologului, în timp ce absolvirea de vinovăţie a tatălui era vocaţia geneticianului. Şi-atunci, unde şi care să fi fost adevărul?

După o primă lună, găsindu-mă, probabil, un coleg de cameră agreabil, şoarecele nu mai pleca. Dormea într-o crăpătură de sub plită şi se arăta ori de câte ori se simţea înfometat sau plictisit. De multe ori, îi lăsam firimituri de pâine şi brânză şi-l urmăream cu privirile cum ronţăia, mulţumit, la festinul obţinut pe gratis. De câteva ori, m-am trezit dimineaţa şi l-am găsit dormind pe salteaua mea, cu trupul său mărunt făcut ghem sub arcul piciorului meu. Faptul că nici nu-mi ştia trecutul, nici nu-i păsa de el avea darul să mă reconforteze. Mi s-a părut absurd să-mi fac prieten un şoarece. Dar un om este făcut şi din aşa ceva.

Când m-am întors la Teheran, mai aveam patru săptămâni până să devin tată. Bine aş fi făcut să stau departe de Nuşin şi de fetiţă – de dragul lor, dacă nu din alt motiv. La urma urmelor, dacă nu rezolvasem nimic altceva, refugiindu-mă la Anzali, măcar atât învăţasem: devenisem conştient de balamucul pe care eram în stare să-l provoc. Dar nu am avut suficientă voinţă să stau departe de ele. În loc de asta, mi-am luat un angajament – ba chiar, pentru scurtă vreme, îl şi crezusem –, şi anume să devin, cum se spune, un om mai bun.

Nuşin, cum era şi normal, nu m-a primit înapoi în apartament. Am închiriat o cameră, ca vai de ea, în centru, oferindu-i nevestei mele iluzia opțiunii, dar am persistat în tentativele mele de a-mi recâştiga dreptul la fosta existență, cu aceeaşi încăpățânare cu care mă convinsesem de unul singur, cu mai multe luni în urmă, că voiam să absentez din ea. Îmi făceam apariția noaptea la uşa lui Nuşin, cu câte o cutie de caviar din multele pe care le adusesem cu mine de la Anzali, cu dulciuri şi uleiuri de masaj, plus câte o sticlă din cel mai bun vin pe care mi-l permiteam. Îi găteam cina, îi masam picioarele umflate, îmi lipeam capul de nelegiuit de burta ei, ca să aud bătăile inimii fetiței. Şi le cântam şi uneia, şi celeilalte câte-o veche melodie de-a lui Dariuş din repertoriul meu, pe care i le cântam viitoarei mămici Nuşin, pe vremea când îi făceam curte:

Kouho mizāram roo douşam
rakhte har jango mipouşam
mowjo az daryā migiram
şireyeh sango midouşam
ageh cheşmāt began āreh,
hich kodoum kari nadāreh...

„O să-mi salt munții pe umeri,
o să port orice uniform-a războiului,
o să las marea fără valuri,
o să storc seva din piatră seacă –
Dacă ochii tăi vor spune da,
nimic nu mi se va părea prea greu.”

Încetul cu încetul, a mai lăsat de la ea şi, când a venit vremea să nască, într-o noapte ploioasă de aprilie, nu-mi găseam locul şi mă fâțâiam de colo-colo pe holul cu lumini fluorescente al spitalului, ca orice soț care a fost alături de soția lui tot timpul.

Când am văzut copilul, în sfârşit, după douăsprezece ore, în camera de spital în care-şi trăgea sufletul Nuşin, parcă venise primăvara: lângă pat, avea liliac. Perdelele albe fluturau dinaintea unei ferestre inundate de lumina soarelui. Şi bebeluşul, ca o floare de mac roşie, într-un coş împletit. Dar primul lucru pe care l-am simțit pentru acel copil a fost milă, nu iubire: eu eram răzorul din care, iată, răsărise viața lui cea nouă, eram terenul găunos din care trebuia să germineze existența ei viitoare.

32

În primii doi ani de viață ai fetiței, am fost ataşat de ea cu o ferocitate îngrozitoare. De multe ori, când îi susțineam capul, îi pipăiam fontanela şi mă gândeam cât de uşor mi-ar fi fost s-o distrug. În asemenea momente, o puneam înapoi în culcuşul ei şi mă admonestam singur, pentru că le îngăduisem unor asemenea gânduri să-mi treacă prin minte. Nuşin vedea, în interacțiunile mele cu fetița, o lipsă crasă de devotament.

Şi totuşi, în acei doi ani pe care i-am petrecut în apartamentul cu trei camere din Piața Arjantin, am gătit şi-am cinat, am dormit şi-am râs împreună. Melodiile pop, pe care ni le tot puneam de pe CD-uri, ne făceau să credem că sentimentul apartenenței era totuşi posibil şi pentru noi, că puteam fi şi noi o familie. Cu marionete-mănuşi, pe care le

confecționam din burete, mingi de ping-pong şi pene de pasăre – o pisică ochelaristă, un câine bărbos, un canar cu gene lungi şi-un clasic Pahlevan Kachal, eroul chel din teatrul de marionete de odinioară –, mă dădeam în spectacol pentru ele în fiecare seară, costumând marionetele în mullahi, luptători, profesori şi prințese şi născocind poveşti de iubire, de pierdere, de vitejie şi de onoare, pe care i-ar fi făcut plăcere şi tatălui meu să le audă, în ziua respectivă, pe plajă. În acea lume plăsmuită, iubirea nu supraviețuia mereu, dar pierderea nu rămânea fără semnificație niciodată, iar vitejia dădea greş uneori, numai onoarea prevala – fără excepție.

Uitându-mă la fețele înroşite de râs ale nevestei şi fetiței mele, din acele seri, mă minunam şi eu de cât de multă iubire efemeră eram capabil şi mă întrebam: oare cât de mult putea fi susținută o asemenea iubire? Ca să mențin în funcțiune mica noastră poveste în trei, născoceam aventuri din ce în ce mai complicate pentru marionetele noastre – în aşa măsură, încât au început să se confunde cu viețile noastre curente. Şi Nuşin, şi eu vorbeam cu vocile şi accentele lor, chiar şi când comunicam între noi în timpul zilei; iar copilul, care abia începea să vorbească, imita fără încetare tot ce auzea de la noi. Ce rău putea fi în a-ți trăi viața ca pe-o eternă piesă de teatru? Niciunul, mă convingeam de unul singur, numai că o altă voce din mintea mea – cea sobră, cea exclusă din jocurile noastre – îmi reamintea, neobosită, că orice piesă ajunge, până la urmă, la final.

Păpuşăreala s-a încheiat, ca multe alte lucruri, cu o mărturisire. Trezindu-mă în zori, ca de obicei, cu câteva ore înaintea mersului la serviciu şi-n lume, m-am ridicat în capul oaselor, mutându-mi picioarele în spaţiul gravitaţional – mai întâi, am dus un picior către podea, pe urmă şi pe celălalt. Eram un trup închis în propria-i transă, ca într-o capcană. M-am uitat la Nuşin, care adormise, în sfârşit, după încă o noapte petrecută liniştind copila. Fetiţa noastră – la fel ca noi de insomniacă.

Pe stradă, la ora aceea, numai vagabonzii – câini şi oameni deopotrivă – ofereau companie. Pe trunchiul unui smochin de lângă chioşcul de ziare, am remarcat o inimă cioplită, cu iniţialele amorezilor prinse înăuntrul ei. Fără îndoială că inima nu mai avea mult până să dispară, odată cu copacul, pentru a face loc unei alte clădiri guvernamentale.

La răsăritul soarelui, obloanele chioşcurilor s-au ridicat, şi furgonetele au descărcat ziare – mii şi mii de cuvinte, care se îngrămădeau în zadar. Oamenii au început să se strecoare din case, îndreptându-se ca nişte somnambuli către ziarele lor de fiecare zi. La fel am făcut şi eu, apoi m-am îndreptat către o cafenea din apropiere, care tocmai deschisese pentru ziua respectivă.

Pe lângă relatările despre o grevă a lucrătorilor din Abadan şi Ahvaz, şi despre cum fuseseră sute de oameni arestaţi la Khorasan, pentru participarea la „reţele de corupţie”, am citit şi următoarea ştire:

> „Un cleric cere să fie arestaţi posesorii de câini
>
> *Hojatoleslam* Hasani, un conducător al rugăciunilor de vineri de la Orumieh, a denunţat *depravarea morală* pe care o denotă faptul de a poseda câini şi le-a cerut autorităţilor judiciare să aresteze toţi câinii şi pe stăpânii lor, spunând că: «Le cer autorităţilor judiciare să aresteze toţi câinii cu picioare lungi, medii sau scurte,

precum şi pe stăpânii lor cu picioare lungi, altfel îi arestez eu însumi pe toţi». În iunie, poliţia a interzis vânzarea de câini şi a stipulat amenzi pentru plimbatul câinilor în public, modă care s-a răspândit în unele cartiere, mai ales în partea de nord a Teheranului..."

Oare trăiam în interiorul unei farse? În cine ştie ce poveste fără sfârşit de benzi desenate?

Pe cealaltă parte a străzii, Nuşin se îndrepta către magazinul alimentar, împingând căruciorul copilului. Am dat să mă ascund în spatele perdelelor, dar era prea târziu – mă văzuse şi se îndrepta spre cafenea.

S-a aşezat faţă în faţă cu mine, făcând eforturi să bage căruciorul în spaţiul strâmt dintre mese şi zicând:

— Ai plecat aşa devreme! Pentru Dumnezeu, trebuie să m-ajuţi cu copilul. Ai şi uitat c-aveam o şedinţă foto azi de dimineaţă? A trebuit s-o anulez şi să reprogramez.

— Şedinţă foto pentru ce?

— Pentru seria la care lucrez de ceva timp, despre cum se distrug toate casele vechi din Teheran ca să facă loc turnurilor de birouri. Azi, de dimineaţă, aveam toate aranjamentele făcute, ca să fotografiez casa lui Anis al-Dowleh, nevasta favorită a lui Naser al-Din Şah. E clădirea de pe strada Mowlavi, care este acum sediul sindicatului măcelarilor. Ţi-am spus deja despre asta.

— Îmi pare rău, am uitat. Am pe cap o mulţime de lucruri.

— Hamid, trebuie să m-ajuţi s-o scot la capăt, a zis ea. Nu ştiu cât de mult...

Ospătarul a întrerupt-o. Nuşin i-a comandat ceai şi s-a uitat afară, pe fereastră.

— Ce nu ştii? am întrebat-o.

— Nu ştiu cât de mult o mai pot duce-n felul ăsta.

Mă uitam la ea, la cum părea să-i fie pandantivul una cu adâncitura de la baza gâtului – era un medalion cu camee

italienesc, de fapt, pe care nu şi-l dădea jos niciodată, nici măcar atunci când făceam dragoste, amintire de la tatăl ei, care le părăsise pe ea şi pe mama ei, în iarna lui 1984, când Nuşin avea doisprezece ani. Îmi povestise despre acel medalion într-o noapte, pe la începutul relației noastre. I-l oferise tatăl ei, înainte să plece din țară în ceea ce ar fi trebuit să fie o călătorie de afaceri de cel mult o lună, dar se dovedise a fi pentru totdeauna. O luase de la şcoală într-o zi de joi, şi merseseră cu maşina la magazinul de casete video, ca să-şi aleagă un film pentru sfârşitul de săptămână, aşa cum făceau adesea. Optaseră pentru *Bun venit, domnule Chance*[122], cu Peter Sellers în rolul grădinarului Chance, din care scenele deocheate fuseseră, fireşte, scoase de cenzură. Pe drumul spre casă, tatăl îi cumpărase înghețată, iar în maşină, îi făcuse cadou medalionul cu camee – portretul unei femei, cioplit într-un oval de sardonix. În acea seară, se uitaseră la film, alături de mama ei, şi râseseră împreună de ascensiunea prea puțin probabilă a lui Chance de la statutul de grădinar la cel de cunoscător într-ale politicii de la Washington. A doua zi, dis-de-dimineață – nici nu se crăpase bine de ziuă –, tatăl ei se făcuse nevăzut.

Ceaiul i-a sosit şi a început să şi-l vânture cu lingurița, distrată, cu privirile ațintite afară, pe fereastră, la o femeie care țipa la un motociclist că fusese cât pe-aci să dea peste ea.

— Nu ştiu cât de mult o mai pot duce, a zis iar, de astă-dată mai mult pentru ea însăşi.

— Nuşin, i-am spus, te rog să nu-mi complici viața şi mai mult decât este. Ştii cu ce am de-a face-n locul ăla mizerabil, în fiecare zi.

---

122 *Being There*, film din 1979, în regia lui Hal Ashby (1929–1988).

— De când ne-am cunoscut, îmi spui întruna că tu stai acolo pentru că „subminezi din interior sistemul”. Cred că m-am lăsat influențată de tine, din cauza felului în care ne-am cunoscut. La urma urmelor, m-ai făcut scăpată atât de ușor – la fel și pe prietenii mei. Dar nu ai cum să-i faci scăpați pe toți. Și-atunci cum rămâne cu cei pe care-i reții acolo?... Tu cum poți să te suporți, Hamid? Te rog, dă-ți demisia. Ia-ți o slujbă decentă.

— Ăla nu-i un joc de societate, i-am spus. Nu pot să trec de partea cealaltă, așa, una-două.

Chiăielile copilului și faptul că lovea cu girafa de plastic în scaunul meu i-au făcut pe cei din jur să ne arunce priviri sastisite. Am luat-o pe Golnaz din cărucior și mi-am așezat-o pe genunchi, iar asta, iluzia de-a fi fost în siguranță, s-a dovedit suficientă, ca să se calmeze.

Atunci am pus-o pe maică-sa, pe Nușin, la curent cu toate. Cum îl trădasem pe tatăl meu – gestul declanșator al căderii mele. Despre judecător și spuma de pe jos, care-i adusese sfârșitul, despre amenințările lui Akbari că mă arestează pentru moartea judecătorului, ori de câte ori îi pomeneam de plecarea mea din ograda lui. Și despre H. – despre fața lui, mereu acea față diavolească, de care nu reușeam să scap.

În timp ce-i vorbeam, i se formau broboane de sudoare pe gât; într-un alt timp și-un alt loc, i le-aș fi cules cu limba. Când am terminat, s-a uitat fix la copil, care adormise, de-acum, și-apoi la mine, de parcă m-ar fi văzut pentru prima oară. Nu cred că-și îngăduise vreodată măcar să-și imagineze până unde fusesem în stare să merg, în acea cameră întunecată, în care și ea se aflase, la un moment dat, și unde, la modul pervers, luase naștere povestea de iubire dintre noi.

— Răspunsul, așadar, la întrebarea ta, i-am spus, este că nu-mi aparțin – în orice caz, nu-ntru totul –, ca să-mi pun

problema cum pot să mă suport. Dar am şi eu o întrebare pentru tine: Spune-mi, Nuşin, cum ai putut să mă suporţi *tu* atâta vreme?

Şi-a rotit privirile peste cafenea, fără să scoată o vorbă. După o lungă pauză, mi-a spus:

— Faptul de a fi în prezenţa violenţei, care însă alege să nu-ţi facă rău, este un fel de drog în sine. Trezitul în fiecare dimineaţă cu conştiinţa faptului c-ai fost scutit încă o zi te poate aduce într-o stare de exaltare. Într-o asemenea existenţă, fiecare moment în care supravieţuieşti vine la pachet cu fiorul anihilării evitate. Este un mod bizar de-a fi, ca o pendulare între dorinţa de-a fi brutalizat şi dorinţa de-a fi scutit.

— Dar de ce pendulezi tu între aceste două dorinţe? am întrebat.

— Nu ştiu, a zis ea. Din acelaşi motiv pentru care şi tu procedezi la fel, presupun. În fiecare dimineaţă, când ajungi în locul ăla mizerabil, cum îi spui, şi tu eşti în prezenţa violenţei care a hotărât să nu te anihileze, cu toate c-ar putea.

Am întins mâna după mâna ei, peste masă, şi i-am strâns-o într-a mea. Ca doi porci spinoşi îmbrăţişaţi, aşa ne-am ţinut unul de celălalt.

Cufundată în revelaţie, precum într-un ochi de nisipuri mişcătoare, a dat drumul mâinii mele şi s-a lăsat pe spate, rezemându-se de speteaza scaunului, cu soarele pe faţă, bătând cu linguriţa de la ceai în tăblia de lemn a mesei. Zgomotul se pierdea în fondul sonor al cafenelei, unde ziua cea nouă era în plină desfăşurare, la fel ca oricare alta.

34

Ruptura mea de Akbari a survenit în legătură cu un peştişor de aur mort. Era în ziua de *Nowruz* 2009 – echinoxul de primăvară, începutul unui nou an. Fiica mea, care mai avea doar o lună până să împlinească nouă ani, fusese foarte abătută de la o vreme, aşa încât directoarea şcolii ne chemase înaintea zilelor libere, ca să stea de vorbă cu noi. „Fetița e retrasă şi solitară”, ne spusese, bățoasă ca un halat de laborator apretat, cu ochelarii cu rame din baga, proptiți pe vârful nasului – genul de femeie pentru care amintirea unei partide sănătoase de sex era la fel de prăfuită ca dosul ramei de la patul în care dormea Margaret Thatcher[123]. „Golnaz nu mai interacționează cu colegele şi notele ei au de suferit”, zisese. „E posibil, oare, să ducă o viață dificilă acasă?” Mă gândisem că o replică isteață ar fi fost: „Viața de acasă e dificilă, dar viața *ei* de acasă nu e dificilă” – adică, o invitație pentru maică-sa şi pentru mine să ne spălăm rufele murdare în public.

Nuşin stătea bosumflată pe scaun şi se uita fix în jos, la modelul de pe linoleum; îmi dădeam seama că era pe punctul de a mărturisi un deceniu întreg de causticitate în relație. Mă aplecasem în față, ca să previn o eventuală erupție vulcanică a soției mele, şi-i spusesem directoarei: „Se prea poate ca eu să nu fi fost chiar atât de prezent

---

[123] Margaret Hilda, baronesă Thatcher (1925–2013), politiciană conservatoare, cea dintâi femeie desemnată prim-ministru al Marii Britanii (1979–1990).

acasă, pe cât ar fi trebuit. Din cauza muncii mele, înțelegeți? Dar vă asigur că nu e nimic la mijloc de care să vă faceți griji câtuşi de puțin, *khanoum* – doamnă.

Directoarea păruse a da brusc înapoi, când îi pomenisem de ocupația mea; ştia foarte bine că lucram în cadrul Ministerului Informațiilor. Zisese: „Înțeleg. Nu am dubii că fiica dumneavoastră, Golnaz, trăieşte într-o familie iubitoare şi că aceasta e doar o fază prin care trece." După care, închizându-i fetei dosarul şi scoțând un zâmbet forțat, ne spusese: „Bine, atunci, *eideh shomā mobārak* – vă doresc un an nou fericit".

Ieşind în lumina rece a soarelui de martie, văzusem că Nuşin avea un vas de sânge spart în ochiul drept. Îşi dusese unghia ciuntită a unui deget la gură şi mai rosese din ea puțin, doar-doar se mai liniştea. Undeva, mă gândisem, departe, în orice caz, de unde ne aflam în acel moment, florile de portocal înfloreau şi, din petale proaspete, se distila de zor apă de trandafir. Şi noi – cu ce ne înfățişam noi în acest anotimp nou?

O luasem de mână, şi ea mă luase de mână, aşa cum făceam întotdeauna, şi porniserăm alături pe strada îngustă, pe unde un grup de biciclişti, cu siguranță mai tineri decât noi, ne depăşiseră în plină viteză, mânați de încrederea lor încă nedezmințită în propriile posibilități.

— O să cumpăr un peştişor auriu pentru Golnaz, de acest *Nowruz*, îi spusesem. În fiecare an ne cere acelaşi lucru, şi noi niciodată nu-i luăm.

— Ştii ce părere am despre un asemenea cadou, zisese ea. După fiecare nou an, lumea-şi aruncă peştişorii aurii-n toate râurile, şi mor cu miile, bieții de ei. Mi se pare o tradiție crudă.

— Păi, atunci, noi n-o să-l aruncăm în râu, îi spusesem. Sunt convins c-o să fie fericită, Golnaz, dacă-l păstrăm.

— Fă cum vrei, zisese Nuşin. Măcar aşa, te interesezi şi tu o dată de copil.

Peste drum, era un vânzător de sfeclă fiartă la aburi, în spatele unui cărucior din care se răspândea un miros dulceag prin aerul după-amiezii.

— Vrei o sfeclă aburită? o întrebasem.

— O sfeclă? repetase ea, pe un ton de parcă nu i-ar fi venit a crede, însă lungind pasul, în orice caz.

— Nuşin, îi spusesem, iartă-mă că sunt cum sunt.

Apoi ne îndreptaserăm înapoi spre casă, cu izul primăverii din nările amândurora nepăsător faţă de paleta din ce în ce mai restrânsă de opţiuni, pe care o aveam.

Golnaz îi pusese peştişorului auriu numele Bolour, iar în cele două săptămâni câte mai erau până la noul an iranian, se dovedise mai puţin solitară, ba chiar însufleţită. Pusese peştişorul într-un bol de sticlă, pe care-l decorase cu pietriş de culori diferite, şi-i vorbea, şi-l hrănea, şi-i cânta, când credea ea că nu se uita nimeni. Mie, unuia, mi se părea de-a dreptul misterios că o fiinţă atât de mică şi delicată era capabilă să-i stârnească o asemenea bucurie unui copil, dar apoi, amintindu-mi de pisica din grădina noastră, cea cu doar trei picioare, înţelesesem că peştişorul putea fi iubit, pentru că era fără cusur. Încurajat de starea ei bună de spirit – oricât de efemeră va fi fost –, hotărâsem să celebrez noul an aşa cum se cuvenea, cu toate însemnele cerute de ocazia respectivă: măr, iarbă verde, oţet, pastă dulce *samanoo*, fructe de *senjed*, monede, usturoi, oglindă.

Nuşin lipsise destul de mult de acasă în acea săptămână; primul ei album fotografic, a cărui publicare fusese amânată cu patru ani, era programat la tipar în aceeaşi lună, ceva mai târziu, dar, în ultimul moment, fusese iarăşi oprit de Ministerul Culturii şi Călăuzirii Islamice, căruia unele imagini – autoportretele ei, mai ales – i se păruseră

„îndoielnice” şi trebuiau să fie „supuse unei examinări suplimentare”. Problema era bijuteria care-i apărea în jurul gâtului, în fiecare fotografie. În primul rând, obiectaseră oficialităţile, femeia reprezentată în acea camee privea seducător, plus că rochia în care era înfăţişată avea o linie a gâtului cam prea coborâtă, care ar fi putut sugera un eventual decolteu. Mai mult decât atât, simpla repetiţie a bijuteriei în atât de multe imagini era suspectă în sine. Urmărea, cumva, să simbolizeze ceva? Nuşin insistase că nu era nimic subversiv în faptul că bijuteria se repeta – în lipsa tatălui ei, pandantivul devenise, pur şi simplu, o prelungire a ei însăşi, ca un membru-fantomă, după câte o amputare. Birocraţii, însă, care nu erau recunoscuţi pentru sentimentalism, nu se arătaseră deloc impresionaţi şi-i propuseseră să elimine cameea din fotografii cu ajutorul Photoshop-ului. Aşa ceva nu era posibil, parase ea, pentru că Ministerul aprobase fotografiile mai demult, şi o mie de exemplare din carte fuseseră deja tipărite. „Ştiţi, *khanoum* – doamnă, îi spusese unul dintre cadre –, administraţia trecută ne-a părăsit în 2005. De-atunci, au trecut patru ani, şi e momentul, credem, să vă luaţi adio şi dumneavoastră de la felul de-a fi al predecesorilor noştri, mai nepretenţios. Poate că *ei* au aprobat, dar *noi* nu aprobăm – e simplu ca bună-ziua... Şi, oricum, ţineţi minte că, după ce toate opţiunile sunt respinse, tot vă rămâne *marker*-ul negru, care e magic. Puteţi, foarte uşor, să vă desenaţi un dreptunghi negru pe gât.”

Neresemnată, Nuşin se întorsese în fiecare zi la Minister, unde se supusese unui interviu, care nu trăsese decât nişte concluzii vagi şi nu-i oferise, practic, nimic altceva, decât o amânare a unui verdict final în privinţa volumului – era sau nu acceptabil, aşa cum fusese deja tipărit? De parcă, zisese ea într-o noapte, între două sorbituri dintr-o infuzie de limba-mielului, pe care o bea ca să-şi mai potolească nervii

întinşi la maximum, ai fi fost oprit la o frontieră oarecare, nici primit, nici gonit.

Îmi revenise mie, deci, sarcina de a pune pe picioare, pentru Golnaz, o celebrare a noului an, care să nu interfereze cu calmul proaspăt regăsit în coabitarea ei cu peştişorul de aur. Îmi petrecusem două zile cumpărând şi tăind, gătind şi curăţând după mine însumi, iar în după-amiaza cu pricina, când fetiţa se întorsese de la şcoală, nu mă mai simţisem ruşinat, ca de obicei, s-o întâmpin. Aşezasem peştişorul în mijlocul mesei, lângă oglindă, care sclipea în lumina soarelui de primăvară – şi acea reflectare a peştişorului, cu irizaţii roşcate, plus toată armonia care plutea în jurul lui avuseseră darul să-i lumineze chipul fiicei mele, de cum intrase pe uşă.

Nu l-am observat pe Akbari, când a intrat. În timpul zilei, lăsam uşa de la intrare descuiată. Golnaz era în camera de zi, unde juca Pokémon, iar eu terminam de gătit, în bucătărie. Pe ferestrele deschise, auzeam sunetul unei mingi lovite de un perete şi râsetele copiilor eliberaţi de rigorile şcolii. Cum stăteam în faţa oalelor care fierbeau la foc mic şi-mi contemplam fericirea stranie şi accidentală, am auzit o voce de bărbat din camera de zi. Am alergat într-acolo şi-am rămas uimit, găsindu-l pe Akbari, cu şapca lui de băiat care distribuie ziarele, cu braţele încrucişate peste piept, încurajând-o pe Golnaz, care bătea de zor în tastele jocului Nintendo, format de buzunar.

— Cărui fapt îi datorez onoarea? l-am întrebat.

— Ce s-a întâmplat cu manierele tale? mi-a replicat el. Nu-mi urezi un an nou fericit?

— Ba da, *eideh shomā mobārak* – îţi doresc un an nou fericit. Deci?

— În privinţa ofertei mele... te-ai hotărât?

Cu o zi înainte, mă informase că urma să se mute la Maşhad, ca să pună umărul la funcţionarea uneia dintre cele mai mari fundaţii caritabile din ţară, implicată într-o mulţime de afaceri. Îmi oferise un post la cârma uneia dintre acele multe afaceri – la o fabrică de conserve de fructe. „Dacă primeşti, Hamid – îmi spusese, luând o mână zdravănă de *noght*, adică migdale glazurate cu zahăr, dintr-un bol aflat pe biroul său, şi ducându-le una câte una la gură –, te-ai putea-mbogăţi, nu glumă, uite, mai repede chiar decât reuşesc eu să-nghit migdalele-astea." Îi rămăseseră, migdalele respective, de la nunta fiului său, de cu o săptămână mai devreme, la care eu nu putusem să iau parte, din cauza unei dureri brusc apărute, şi mai mult decât stânjenitoare, în scrot.

Banii pe care i-aş fi putut câştiga, dacă-i acceptam propunerea, erau, bineînţeles, o ispită. Fundaţiile caritabile deveniseră un fel de căpetenii ale economiei naţionale. După ce fuseseră, timp de secole, beneficiarele a tot soiul de daruri şi donaţii – aşa-numitele *waaf* –, ele îşi extinseseră şi mai mult posesiunile, după revoluţie şi după ce fuseseră confiscate fabricile şi pământurile ai căror proprietari fugiseră, dispăruseră sau ajunseseră la închisoare. Prin vastele lor holdinguri, colectau chirii de la hoteluri, magazine şi ferme, iar prin diviziile lor de construcţii, ridicau de toate, de la poduri şi aeroporturi, până la drumuri şi reţele industriale de aducţie de apă. Mulţi dintre şefii unor asemenea fundaţii erau clerici care aveau legături strânse cu Sepah Pasdaran – „Armata Gardienilor Revoluţiei Islamice" –, deşi, uneori, aceiaşi mari şefi intrau şi în concurenţă cu Gardienii. Întreaga poveste se transformase într-un labirint pe care nu-l înţelegea nimeni pe de-a întregul, şi-mi închipuiam că implicarea într-o asemenea fundaţie ar fi fost ca şi cum ai fi condus un parc Disneyland, unde tot ce vedea, pipăia, mânca, mirosea ori chiar auzea

un vizitator era în puterea lui Mickey Mouse, care ținea strâns în mâini toate frâiele.

Când Akbari îmi propusese acel post, mă şi închipuisem – în primul moment, cel puțin – apăsând pedala de accelerație a unei maşini de colecție Porsche Carrera cu vârful unei ghete Ferragamo şi conducându-mi familia pe țărmul Mării Mediterane, pe un drum care domina capul Canaille[124] – destinația de vis pentru Nuşin. Dar, stând în picioare, în fața lui, cu senzația că-mi luau foc testiculele, mi-am reamintit de realitatea vieții mele şi de moleşeala care-mi cuprinsese trupul ajuns la vârsta a doua. Mai era şi vechea întrebare stăruitoare, de care nu reuşeam să mă dezbar: *Până unde eşti gata să-ntinzi coarda?* Îi răspunsesem: „O să mă gândesc la propunere".

Apariția lui la mine acasă, în chiar ziua noului an, era felul în care-şi arăta nemulțumirea față de cum ezitasem. S-a întors către Golnaz, tot prăbuşită în colțul canapelei, care bătea cu degetele în tastele jocului Nintendo, parcă şi mai înfierbântată decât înainte, şi i-a spus:

— Tu ce zici, fetițo? Cum ți-ar plăcea să locuieşti într-o casă mare, la Maşhad? – numai că ea nu l-a băgat în seamă şi-a continuat să se joace, iar el a continuat să-i vorbească, mult mai tare, pe tonul poruncitor, pe care i-l ştiam prea bine: Ascultă, când îți vorbeşte cineva!

Golnaz a dat drumul jocului şi s-a uitat în sus, la el, cu ochii ei căprui mari şi penitenți.

Faptul că-i vedeam față-n față, pe şeful meu şi pe copilul meu, avea darul să mă neliniştească: eram conştient că vedeam cum cele două laturi ale vieții mele intrau într-o coliziune catastrofică. Deşi mă mai lăsase, de dimineață şi până atunci, durerea din scrot mi-a dat iar un zvâcnet.

---

[124] Promontoriu situat în departamentul Bouches-du-Rhône din sudul Franței, acolo unde Ronul se varsă în Mediterana.

— Nu merg la Maşhad, i-am spus, iar el şi-a înălțat o sprânceană stufoasă.

— Poate că nu-ți dai seama, dar îți acord un mare favor, a zis.

— Nu m-am făcut revoluționar, cu atâtea zeci de ani în urmă, ca să sfârşesc la nu ştiu ce fabrică de la Maşhad, băgând piersici în cutii de tablă, i-am spus.

— Fabrica e numai o parte din ceva mult mai mare şi mai puternic, a zis el. Ştii foarte bine c-aşa e.

— Poate că nu mai vreau să fac parte din ceva mare şi puternic, i-am spus, uitându-mă la Golnaz şi la cum ne fusese întreruptă mica petrecere de Anul Nou.

— Ce-i cu tine? a zis Akbari. Te-ai dus la control pentru boaşele-alea?

Cu o seară înainte, în timp ce ne îndreptam şi unul, şi celălalt, spre casele noastre, îi povestisem, ca prostul, despre durerea de care sufeream, uitând că nu trebuie să-i împărtăşeşti niciodată vreo intimitate unui om precum Akbari. În schimb, mi-am adus aminte acum de un fluture care nu mai putea respira, închis ermetic într-un borcan de pe noptiera mea, când aveam unsprezece ani, şi de mine observându-l cum se lupta cu lumina lanternei pe care o țineam ațintită către el şi ascultându-i loviturile de aripi în pereții borcanului, înăbuşite, dar nu mai puțin disperate.

— N-au nimic, boaşele mele, i-am întors-o. Doar c-am obosit.

— Am petrecut decenii-ntregi sădind, a zis el. Nu renunța, chiar înainte să recoltezi, nerodule. Asta-i răsplata noastră – şi m-a luat de braț, aplecându-se către mine şi zicând: Plus că ne-am înfrățit eu şi cu tine. Suntem băgați în asta-mpreună, la fiecare pas, nu crezi?

Această ultimă afirmație m-a îngrețoşat cel mai mult, probabil pentru că era şi cea mai adevărată. Ce-i drept, fuseserăm în *asta* împreună. Cum aş fi putut nega faptul

că, deşi fascinaţia mea faţă de Akbari se transformase, în decursul anilor, în repulsie, tot mai rămăsese ceva, în sufletul meu, din chemarea originară, o anume atracţie faţă de nelegiuirea şi cruzimea lui? Sau faptul că vulgaritatea lui, care contrasta în aşa măsură cu propria mea creştere lustruită şi privilegiată, mă elibera de mine însumi şi-mi oblitera copilăria searbădă? Că-n prezenţa lui, deveneam orb faţă de suferinţa oamenilor şi reuşeam să fac, fără urmă de remuşcare, lucruri pe care n-aş fi îndrăznit să le fac singur? Că, deşi învăţasem cum să-l sfidez, eliberându-i din ce în ce mai mulţi deţinuţi, îi rămâneam, în ultimă instanţă, profund îndatorat, pentru că el mă învăţase cum să mă joc de-a Dumnezeu... Ideea că un biet peştişor auriu şi-o masă de Anul Nou m-ar fi putut, acum, transforma într-un alt om a părut caraghioasă; cum aş fi putut desface, cu atâta uşurinţă, viaţa pe care singur mi-o făcusem pe această lume?

— Lasă-ne-n pace, i-am spus lui Akbari, în timp ce durerea îmi zvâcnea în toate vintrele cu atâta putere, încât m-am prăbuşit pe canapea lângă biata Golnaz, care luase în braţe şi ţinea bine una dintre pernele decorative, cu festonul desprins. Te rog, lasă-ne-n pace, i-am repetat.

— Din ziua-n care te-am cunoscut, a zis el, am ştiut că urma să dai greş. Era ceva ce-ţi lipsea, o piesă esenţială. Şi-am încercat, în toţi anii ăştia, să te completez, să te fac să ai mai multă substanţă. Dar eşti, în esenţă, un tip găunos – şi-o pierdere de vreme pentru mine.

— Ieşi afară din casa mea, i-am spus. Iar tu nu eşti cu nimic mai mult decât un mercenar de provincie, şi, oricât de sus ai să te mai caţări, tot o şopârlă o să rămâi, ce-ai fost de la bun început.

O vreme, a rămas aşa, în picioare, cum stătuse până atunci, uitându-se la mine cu ochii lui negri şi ţintuindu-mă de canapea cu ei, aşa cum făcuse, cu zeci de ani mai

înainte, şi cu tatăl meu. Pe urmă, s-a aplecat spre măsuța de cafea, şi-a băgat o mână spuzită cu pete cafenii în bolul de sticlă şi a scos de acolo peştişorul auriu, care se zbătea în strânsoarea lui nemiloasă. Golnaz a rămas mută, cu privirile aţintite către el, şi, până să-şi înfunde ea faţa în braţul canapelei, peştişorul ajunsese deja să zacă, mort, pe măsuța de cafea, iar Akbari se făcuse nevăzut.

35

Spre sfârşitul acelei veri, în 2009, Nuşin m-a părăsit pentru prima oară. Era vara unor demonstraţii de masă împotriva unei realegeri dinainte aranjate, vară de vărsări de sânge şi bastonade. În fiecare seară, se reunea cu prietenii ei la Universitatea din Teheran sau în Piaţa Azadi, printre care era şi un artist de care părea înamorată, un individ pe nume Bahman, unul dintre iniţiatorii artei în spaţiul public din Teheran, în anii 1990. În toată cariera lui, pusese în scenă expoziţii curajoase pe marginile drumurilor, în bena câte unui camion şi înăuntrul unor depozite abandonate, sortite demolării. Cea mai cunoscută realizare a lui, într-un asemenea depozit condamnat, fusese reproducerea propriei case din copilărie: bucătărie cu linoleum pe jos, faţă de masă din vinil cu dungi albastre, samovar cu luciul şters, perdele de dantelă albă – adică, suprafeţele care umpleau memoria unui om. Veniseră vizitatori cu miile să-i vadă

expoziția, înainte ca un utilaj de la demolări să-şi facă apariția într-o zi, dis-de-dimineață, aşa cum fusese programat, şi să facă una cu pământul clădirea şubrezită şi, odată cu ea, şi reproducerea trecutului, în varianta personală a lui Bahman. Întrebat de ce-şi alesese un loc menit pierzaniei, pentru a-şi expune viziunea, răspunsese: „Dacă n-ar fi fost ea însăşi distrusă, opera de artă n-ar mai fi fost nimic altceva decât un exercițiu banal de nostalgie”.

În seara în care l-a cunoscut, la o recepție de artişti, ținută la câteva săptămâni după incidentul cu peştişorul auriu, Nuşin a băgat-o în pat pe Golnaz şi i-a cântat ceva – cred că vreun cântec de-ale lui Şajarian[125] –, lăsându-i şi o figurină origami, făcută din hârtie de ziar. Țin minte cuvântul *compensație*, care se vedea, parcă într-adins, pe aripa respectivei păsăruici. Pe urmă, a început să-şi petreacă timpul, din ce în ce mai mult, cu acest Bahman. Îşi beau cafeaua împreună şi mergeau la muzee, întâlniri pe care le încurajasem inițial, pentru că mă scăpau pe mine, cât de cât, de sentimentul vinovăției, dar a căror frecvență începea deja să mă vexeze.

În cursul revoltelor din acea vară, conversațiile dintre ei pe telefoanele mobile s-au înmulțit; păreau să considere, amândoi, că nemulțumirea colectivă a națiunii justifica, într-un fel sau altul, excesele lor din mediul privat. Chiar dacă mă bucurau demonstrațiile în sine – pentru că şi eu îmi doream să scap de preşedintele incompetent –, aveam dreptul, din punct de vedere legal, să pun ca soția mea să fie arestată, pentru că lua parte la ele. Bineînțeles, Nuşin era conştientă de asta, motiv pentru care mă şi sfida, punându-şi baticul verde şi trimițându-i mesaje-text febrile iubitului ei, în care-şi aranjau întâlnirile, în fiecare seară, chiar sub

[125] Mohammad-Reza Şajarian (1940–2020), interpret vocal, maestru al muzicii tradiționale iraniene.

nasul meu. Mă şi întrebam, de multe ori, dacă ea protesta împotriva guvernării sau a vieții alături de mine. Ca să ne scutesc pe amândoi de stânjeneala unui mariaj eşuat, mă uitam la ea în tăcere şi preferam să nu mai zic nimic.

Între timp, Akbari era la fel de mulţumit ca un bărbat care ar da, din întâmplare, peste un banchet neprevăzut. Chiar în ultimul moment, când se pregătea să facă mutarea grandioasă la Maşhad, au fost aduşi înaintea lui nenumăraţi demonstranți, pe care trebuia neapărat să-i cerceteze personal. Aşa încât, şi-a amânat plecarea, zicând: „Națiunea noastră are nevoie de mine".

În dimineața de 22 iulie, când a sunat ceasul deşteptător, am deschis ochii şi m-am trezit cu patul gol. Era ora cinci, iar Nuşin încă nu se întorsese acasă. Am rămas aşa, întins pe pat, simțind în coapse arcurile obosite ale saltelei. Durerea devenită obişnuință, care mă mai lăsase, din zilele anului nou, şi pentru care încă mă mai tratam, a revenit în forță – parcă m-ar fi lovit un baros în boaşe.

Nuşin s-a ivit în cadrul uşii, după ce s-a luminat de ziuă, cu o mânecă sfâşiată şi-o vânătaie pe obrazul drept. Când a deschis gura, să spună ceva, mi-am dat seama că avea şi un dinte spart.

— L-au luat pe Bahman, a zis, şi s-a îndreptat spre pat, aşezându-se pe marginea lui – mirosea nu numai a sânge închegat, ci şi a benzină. S-a uitat spre mine şi-a continuat: Hamid, îl ajuți?

— Am şi eu şefii mei, am zis.

— Ştiu că-l poți face scăpat, dacă vrei, a zis ea.

— De ce-aş vrea să fac aşa ceva? i-am spus, luându-i obrazul învinețit în palma făcută căuş.

Ea mi-a dat mâna la o parte şi-a zis:

— N-a fost niciodată vorba de-aşa ceva.

— Crezi că sunt idiot? am zis. De-atâta timp, şi chiar sub nasul meu...

— Nu-i vorba de mine aici. E vorba de viața unui om.

— Sunt cu miile, şi toți la fel ca el, am zis. De ce l-aş salva tocmai pe ăsta?

Nuşin şi-a coborât privirile către podea şi a zis:

— Pentru că pe ăsta-l iubesc.

Am rămas cu privirea ațintită spre tavan, în timp ce ea s-a ridicat şi-a început să-şi umple o valiză cu lucruri scoase din sertare şi dulapuri, de care avea nevoie pentru o viață separată: haine, lenjerie, perii de păr, creme de față, cărți.

— Unde te duci? am întrebat-o.

— La mama. Şi-o iau cu mine şi pe Golnaz.

— Cât ai de gând să stai plecată?

— Nu ştiu, a zis ea. Îmi trebuie timp de gândire.

— La ce să te gândeşti?

— Să mă gândesc, şi-atât, mi-a spus.

— Adică, te ridici şi pleci, pur şi simplu?

— *Tu* mă-ntrebi aşa ceva, dintre toți oamenii de pe lume? s-a rățoit ea. De câte ori nu te-ai ridicat şi-ai plecat?

— Şi, deci, asta ce e, răsplată după faptă?

— Of, Hamid, a oftat Nuşin. Să ştii că nu toată lumea gândeşte ca tine.

Am rămas în pat şi, cât s-a dus ea la Golnaz în cameră, le-am ascultat vocile ținute în frâu – mama explica, fata protesta; pe urmă am auzit sertare deschizându-se şi închizându-se, fermoare de genți trase brusc; în tot cazul, erau ecourile unei noi absențe care se profila.

Şi-a pregătit o baie, aşa cum făcea în fiecare dimineață. Bolborositul apei care umplea cada m-a făcut să cred că urma să fie o zi ca oricare alta. Nu mă părăsea ea, mi-am dat asigurări de unul singur – nu pentru mult timp, în tot cazul. Bine, las-o în pace, să-şi urmeze mica ei aventură. Dumnezeu îmi era martor că le avusesem şi eu pe-ale mele,

de-a lungul anilor. Mai devreme sau mai târziu, s-ar fi plictisit şi s-ar fi întors acasă.

Am făcut eforturi să mă dau jos din pat şi m-am dus, împleticindu-mă, spre baia cufundată în aburi, unde m-am uitat la corpul ei gol, cufundat în apa fierbinte. Îşi ţinea închişi ochii. Avea echimoze pe cutia toracică şi pe un antebraţ. M-am întrebat cine-i dăduse loviturile respective şi dacă era cineva cunoscut de mine. Ceva, nu ştiu ce, m-a îndemnat să mă rad – un gest despre care ştiam dinainte că avea să provoace un mic scandal: cum adică, un om al guvernului, care să se fâţâie de colo-colo cu o mutră de comis-voiajor care vindea produse de ras Gillette? La chiuvetă, am întins mâna după brici, dar nu era chip: ori de câte ori dădeam cu mâna, să mai şterg o porţiune de oglindă, aburul se ridica din nou şi-mi ascundea faţa. Puteam să deschid uşa, bineînţeles, dar ultimul lucru pe care mi-l doream era s-o enervez pe Nuşin, stricându-i plăcerea băii.

M-am ras, până la urmă, fără să-mi văd reflecţia în oglindă, mişcând briciul pe bărbie după memorie. Sigur că mi-au scăpat câteva locuri şi că m-am tăiat în alte câteva. Când am terminat, m-am proptit în faţa closetului şi, uitându-mă la jetul de urină, care-mi traversa şi-mi ardea penisul, revărsându-se în vasul de porţelan, l-am văzut însoţit şi de câţiva stropi de sânge. Groaza unei morţi premature m-a eliberat de realitatea mea imediată.

În dimineaţa respectivă, printre zecile de dosare stivuite pe biroul meu, care aşteptau să-mi îndrept atenţia spre ele, se afla şi dosarul lui Bahman. L-am răsfoit – se născuse la Şiraz, îşi luase diploma în domeniul Artelor la Universitatea din Teheran şi-un masterat la Londra. Divorţase şi nu avea copii. Proiectele lui de artă în spaţiul public fuseseră comentate la nivel internaţional şi considerate, în presă, ca

fiind unele „deschizătoare de drumuri”, care „îmbinau spațiul privat cu spațiul public, într-o societate ultra-dihotomică”. Omul ăsta nu numai că-mi furase nevasta – îmi furase, iată, şi viața pe care eram sortit s-o duc. L-am chemat înăuntru.

— Spuneți-vă numele, am zis.

— Bahman Borumand, mi-a răspuns, cu mutra calmă şi obstinată a omului care avea o nemulțumire – arborasem şi eu, mai demult, o mutră similară.

— Sunteți acuzat de vandalism, acțiuni îndreptate împotriva siguranței naționale şi tulburarea ordinii publice. Cum răspundeți la toate acestea?

— Sunt nevinovat, a zis el.

— *Aghaye* Borumand, am zis, cunoaşteți o femeie pe nume Nuşin Mozaffarian?

— Nu.

— Nu-ncercați s-o protejați. Dacă mințiți, nu faceți decât să v-agravați situația. Vă-ntreb din nou: O cunoaşteți pe Nuşin, care lucrează la Galeria de Artă „Anahita”?

— N-o cunosc.

— Spuneți-mi adevărul, nu fiți prost. Fiindcă ştiu deja răspunsul. E-aici, în dosarul dumneavoastră. Negați şi vă faceți situația şi mai proastă decât e.

— Cunosc o Nuşin, care lucrează la Galeria de Artă „Anahita”, mi-a spus, ezitând. Numai că n-o cheamă Mozaffarian.

— Taheri, atunci?

Sfidarea lui de mai înainte a lăsat locul unei stări alarmate, ca de iubit adevărat.

— E bine-sănătoasă? m-a întrebat el pe mine, de nu mi-a venit să-mi cred urechilor.

La ce arsuri simțeam pe bărbie de la brici, eram convins că arătam ca un caraghios – un bărbat care nu era-n stare nici măcar să se bărbierească omeneşte.

— E foarte bine, i-am spus. Nu vă faceți griji în privința ei. Când am văzut-o ultima oară, tocmai făcea baie.

— Sunteți în relații familiare cu Nuşin? a vrut să ştie.

— E şi ăsta un fel de-a spune, am zis, închizându-i dosarul. Nuşin e soția mea.

Omul a înghițit atât de apăsat, încât mărul lui Adam i-a parcurs tot gâtlejul, de parcă ar fi trasat o sinusoidă.

— Mai pretindeți şi-acum că sunteți nevinovat?

— La ce se referă interogatoriul ăsta, mai exact? a zis el.

M-am rezemat de speteaza scaunului şi m-am uitat la el atent. Bătea cu piciorul în podea şi-avea urechile proeminente, ca nişte antene de muscă. Biet prostănac! Dacă n-aş fi trăit cu senzația că lichidarea lui ar fi fost echivalentă cu autolichidarea mea, pe loc i l-aş fi trimis lui Akbari, să-i facă el ce-o şti.

— Ieşiți afară de-aici, i-am spus – dar el a crezut, probabil, că era un bluf din partea mea, pentru că nici nu s-a mişcat. Nu m-ați auzit? am insistat. Sunteți liber. Plecați. Cu discreție.

S-a ridicat şi-a dat să spună:

— Mulțumesc... ăăă...

— Nu-i nevoie de mulțumiri, i-am spus. Ieşiți naibii de-aici!

Tot restul acelei dimineți, n-am făcut nimic altceva, la birou decât să citesc din teancul de dosare, din ce în ce mai înalt. Pe la ora prânzului, m-am urcat pe motor, ca să iau aer şi să-mi iau ceaiul. M-am dus până la cafeneaua locală, unde oamenii începuseră deja să se adune pentru masa de prânz. Cei mai mulți erau clienții obişnuiți, de la închisoare, plus câteva fețe noi – rude ale deținuților, fără îndoială. Era prezent şi Akbari, pe terasă, mâncând un sandvici. Până s-apuc eu să fac stânga-mprejur, mă şi zărise. A făcut un gest

bizar – în parte, salut milităresc; în parte, semn de rugăminte – şi m-a strigat pe nume.

— Hai să-nghiți ceva, mi-a spus. Vreau să stăm de vorbă.

Mi-am parcat motocicleta şi m-am îndreptat către masa lui. Era o după-amiază de vară fără cusur, şi aerul de munte avea darul să te învigoreze.

— Stai jos, a zis, iar eu m-am conformat. Îmi dai voie să-ți comand ceva de mâncare?

— Nu mi-e foame. Am ieşit doar să iau nişte aer.

— Ce-i cu fața asta bărbierită? a vrut să ştie. Parc-ar fi un cur de copil mic.

— Simțeam nevoia unei schimbări, i-am spus.

— Avansezi cu dosarele? m-a întrebat, molfăindu-şi ultima înghițitură din sandviciul cu limbă de vită.

— Merge, dar încet, i-am spus.

— Umblă zvonul că tragi de timp, a continuat el, sorbind cu paiul dintr-un pahar de cola Zamzam.

— De-aia i se spune zvon, i-am întors-o.

— Hamid, sunt cu ochii pe tine, mi-a replicat.

— Stai cu ochii pe cine vrei, am zis. Nu e nimic e văzut.

— Uite, aici greşeşti, a zis el. Mereu e câte ceva de văzut.

Mi-am continuat drumul cu motocicleta spre nord, pe malul apei. Sunetul şuvoiului mi se părea liniştitor. Mă gândeam la Bahman Borumand, care umbla liber şi schimba vorbe dulci cu nevasta mea, fără îndoială, chiar în acel moment. Mă gândeam la cum s-ar fi întâlnit ei mai târziu şi la tandrețea cu care s-ar fi îmbrățişat. Dar nu gelozie resimțeam, ci doar epuizare – eram un om chinuit de capcana vieții greşite în care căzusem.

Încă vreo zece kilometri, am tot mers înspre nord, până la o altă ceainărie, şi, când m-am aşezat pe o banchetă acoperită cu un covor, în liniştea şi la umbra unor platani, durerea mi-a revenit, săgetându-mă în flancul stâng de

astă-dată. M-am blestemat de unul singur, pentru sila pe care mi-o provocau doctorii. Cuprins de greață, m-am aplecat la orizontală şi-am vomitat copios – tot ce mâncasem la micul-dejun de dimineață, aşezat la masa din sufragerie, de unul singur, în timp ce Nuşin şi Golnaz îmi treceau pe dinainte, într-un du-te-vino, adunându-şi boarfele – încă o pereche de pantofi, încă o păpuşă, plus cele două coliere identice de turcoaze, pe care le primiseră de la mine într-o vară, când fusesem cu Akbari la Maşhad şi le cumpărasem câte unul fiecăreia, de la Neyşabur. Imaginea care-mi tot revenea în fața ochilor acum era cu ele două stând în fața mea cu valizele alături, ca două păpuşi *matrioşka*, identice în toate privințele, cu excepția dimensiunilor.

Ospătarul mi-a oferit un şervet de bucătărie, ca să mă şterg la gură.

— Scuzați-mă, i-am spus. Cred că nu mi-e bine deloc.

— Piatră, a declarat doctorul, spre marea mea uşurare. Piatră la rinichi. Du-te acasă şi ai răbdare, până-ți trece, mi-a spus. Apoi mi-a întins nişte pilule împotriva durerii şi mi-a recomandat să beau multe lichide. Numai apă şi ceaiuri, a zis. Restul, ce altceva mai bei dumneata lasă pentru vremuri mai bune.

M-am întors în casa pustie şi mi-am petrecut restul zilei sorbind ceaiul de limba-mielului, lăsat de Nuşin, în timp ce oraşul era chinuit de convulsii, de jur-împrejurul meu. Mi-am amintit de pietrele tatălui meu, cele de la vezica biliară – de „loviturile de cuțit”, cum le spunea el. Noi, bărbații Mozaffarian, eram pricepuți la ceva, în orice caz – la produs de pietre.

Am rămas acasă în acea seară şi n-am aprins luminile după apusul soarelui. Zăcând în pat, pe întunericul înăbuşitor, mi-am ciupit propria piele, amintindu-mi de trupul meu armonios din zilele revoluționare de demult. Îmi

lipsea eul meu cel vechi, aşa cum îți lipseşte un prieten drag.

Chiar înaintea zorilor mi-a venit – piatra, la ea mă refer –, zdrobită sub forma unui nisip care s-a revărsat în vasul closetului, amestecat cu sângele şi urina mea. M-am întors în pat şi m-am întins pe latura lui goală, unde nu mai dormise Nuşin, îngăduindu-mi să dorm o oră, după care m-am trezit, uşurat şi agitat deopotrivă, şi-am început să cutreier casa, ca un prădător care se aştepta la vreo ambuscadă. Nu ştiu sigur ce căutam – poate că, după atât de mulți ani, de când lucram la Ministerul Informațiilor, băgatul nasului în tot şi toate îmi devenise un fel de a fi, pur şi simplu. N-am găsit nimic remarcabil – creioane colorate, caiete, haine împăturite neglijent, poşete pe jumătate goale, în care nu mai erau decât rămăşițele unor zile uitate: bonuri de la curățătorie, batiste făcute ghemotoc, tampoane, luciu de buze, legături de păr. Dar la Nuşin în dulap, alături de rândul ei de cizme, care stăteau în poziție de drepți, ca nişte soldați dând onorul, am găsit stivuite cutii întregi de fotografii, printre care şi una însemnată cu numele meu, iar dedesubt, între ghilimele, era scris: „Anchetatorul”. În ea, erau fotografii cu mine, în alb-şi-negru, care se constituiau într-o cronică a transformării mele, dintr-un revoluționar nedumerit, în prizonierul grizonant al unei vieți care o luase razna.

M-am apucat să etalez fotografiile pe jos, în ordine cronologică. Prima, pe care Nuşin mi-o făcuse când fusese reținută, în acea noapte de vară din urmă cu un deceniu, m-a uluit, nu altceva. Cu toate c-o văzusem de nenumărate ori până atunci, numai acum am remarcat o rugăminte în acei ochi, aşa cum vezi în fotografiile de secol XIX, ale unor oameni îmbrăcați cu haine care le vin prost şi se holbează neputincioşi la obiectivul aparatului de fotografiat. Venele

umflate, care mi se vedeau reliefate pe tâmple şi pe laturile gâtului, ameninţau să plesnească în orice moment.

Pozele care urmau, în total douăzeci şi şapte, erau portrete ale mele în diverse poziţii războinice. Într-una, făcută în camera noastră de zi, mă găseam în picioare, lângă comodă, cu braţele încrucişate, purtând jacheta militărească de camuflaj, de culoare cafeniu-piton, pe care mi-o cumpărasem de pe un site chinezesc, mă uitam în jos la Akbari – care era cu cel puţin un cap mai scund ca mine – şi încuviinţam din cap ce spunea el, pe cât de politicos, pe atât de cu minţile rătăcindu-mi aiurea. Într-alta, datată februarie 2009 – doar cu câteva săptămâni premergătoare episodului cu peştişorul auriu –, o ţineam de mână pe fiica mea, în faţa porţii închisorii, şi aveam, în cealaltă mână, o pungă de cumpărături galbenă, plină cu dosare. În această fotografie recentă, eu priveam într-o parte, iar Golnaz, în uniformă de şcoală, se uita în sus, la mine.

M-am întins pe jos, deasupra fotografiilor, cu trupul încă resimţind convulsiile pietrei care ieşise din mine forţat. Am închis ochii, iar lumea s-a redus, prin distilare, la sunetele ei: loviturile de ciocan ale vecinului, care bătea un cui în perete; bolborositul rezervorului de la WC, care se umplea iar cu apă; un robinet din care picurau stropi; huruitul motoarelor de maşini, de pe stradă; clinchetul paharelor din dulapul de la bucătărie, care stătea lipit de frigider şi vibra odată cu el. Şi, dintr-odată, asta: vocea tatălui meu, care-mi striga numele de la poarta de îmbarcare, în aeroport: „Hamid! Hamid!”

După ce-am scăpat de piatra de la rinichi şi după o săptămână de lenevealã, mi-am înaintat demisia, ştiind prea bine că Akbari putea să-mi dea şah-mat în orice moment, cu moartea judecătorului, aşa cum decenii întregi amenințase că avea să facă.

Timp de o lună, am trecut, iar şi iar, prin ofertele de slujbe de la mica publicitate, fiecare listare propunându-mi versiuni alternative ale persoanei mele: mecanic auto, contabil, învățător, ilustrator de revistă. Ba chiar şi spălător de cadavre. Această din urmă soluție alternativă mi s-a părut cea mai justă pentru cineva ca mine, care acumulase atât de multă facere de rău. Până la urmă, optând pentru o meserie de grădinar, m-am înscris la un curs de horticultură, la seral, care începea din acea toamnă şi-mi permitea să mă cufund, lunea şi miercurea, în fanteziile unei vieți preocupate numai de plante şi bulbi. Colegii mei de curs – gospodine, câțiva ecologişti amatori şi-o mână de tineri oneşti, care abia aşteptau să învețe o meserie – s-au legat imediat unii de alții, dar nu păreau foarte siguri de cum ar fi trebuit să se poarte cu mine. Prudența lor a sporit şi mai mult, când titularul cursului ne-a cerut să ne prezentăm, iar eu am zis: „Hamid Mozaffarian, care speră să-şi găsească un drum în viață”.

În sala de curs, câtă vreme cursanții discutau despre ciclicitatea reînnoirii şi-a morții, eu mâzgăleam la mine-n caiet, aşa cum făcusem şi în şcoală. Adeseori, câte o amintire nechemată de nimic mă lua prin surprindere: bufnița de zăpadă ciobită, încastrată în bila mea de sticlă pierdută, de pildă, sau butaşii de iasomie înstelată, pe care-i plantase unchiul Majid într-o primăvară, de ziua tatălui nostru, al lui Omid şi-al meu, de-a lungul zidului de sud al casei noastre. Mi-am adus aminte cum, în iarna următoare,

când orice altceva era fie mort, fie adormit, florile de iasomie s-au deschis – şi erau toate roşii.

Cât a durat acea toamnă, apoi la începutul iernii, am fost un grădinar în toată puterea cuvântului. În curticica din spate a complexului nostru rezidențial, am sădit plante rezistente şi renumite pentru capacitatea lor de a supraviețui în spații înghesuite – căldăruşe ca nişte mici lampioane, liliac în două nuanțe, cu frunzişul argintat, iar în porțiunea cea mai însorită, unde-şi ținea Golnaz petrecerile cu păpuşi, am pus un strat de narcise din cele albe ca laptele. O vreme, am stat să mă gândesc dacă să includ şi lalele, simbolurile omniprezente ale martirajului, care apăreau în picturile noastre murale, pe timbrele noastre, ba chiar şi pe drapelul nostru. După ce am scormonit pământul cu săpăliga, într-o după-masă, am luat bulbul de lalea în palmă, reamintindu-mi că acea floare în formă de corn de lună fusese, odinioară, mai mult decât un simbol – fusese, pur şi simplu, floarea preferată a unchiului Majid. Aşa c-am adăugat un strat de lalele galbene şi roşii – zece, în total.

Nu citeam ziare, în perioada respectivă, şi numai pentru programe de muzică dădeam drumul la radio. Contul din bancă mi se golise, de la o vreme, în primul rând pentru că Nuşin retrăsese o mare parte din bani. Gândurile care aveau de-a face cu mijloacele de trai fuseseră alungate din viața mea, odată cu zgomotele lumii. Aşa că, într-o dimineață din acel decembrie, când a sunat telefonul şi-am auzit, la celălalt capăt al firului, vocea scrâşnită a lui Akbari, mi-am ținut respirația, devenind conştient brusc de faptul că realitatea mă prinsese din urmă, într-un final. A zis:

— E mort.

Nu mai vorbisem cu nici o altă ființă omenească din toamnă, cu excepția celor câteva replici schimbate cu colegii

mei de la cursul de horticultură şi cu vânzătoarea care mă sfătuise în tot ce ținea de bulbi şi de sol.

— Cine-a murit? am zis.

— N-ai auzit? a zis Akbari. Motanu'! I-au transformat înmormântarea, la Qom, într-un protest de masă, dar o să li se spargă-n față curând. Fiul ăla de cățea ne bătea la cap de douăzeci de ani. De-acuma, gata cu *Gorbeh nareh* – Motanu' şi-a consumat, în fine, toate cele nouă vieți!

Imagini din acea după-amiază de vară sufocantă mi s-au învârtejit prin minte. Musculițele din jurul bolului cu fructe. Muştele cu irizații verzi, tatonând carnea. Şi Motanul, apelând la noi să le cruțăm viețile prizonierilor.

— Dar nu de-asta te-am sunat, a continuat Akbari. Voiam să-ți spun că-mi pare rău că relațiile dintre noi s-au înrăutățit aşa de tare. Ce mai faci? Care mai e viața ta? Iar ai dispărut.

— Aici am fost, i-am spus. Am grădinărit şi-am studiat horticultura.

— Măcar vino şi tu c-o minciună mai pe măsura ta, a râs el.

— N-am fost niciodată mai sincer, i-am spus.

— Eşti bine?

— Cât pot fi de bine.

— Fericit?

— Cam la fel, am zis.

— Cu banii cum te descurci?

Aşa cum avea obiceiul, făcuse zob coaja de ou a felului meu rezervat de a fi.

— Nu mai am deloc, am zis.

— Îți aduc eu nişte bani.

— Ia spune: ce vrei? am zis. Un om ca tine nu vine aşa, pur şi simplu, cu „nişte bani"

El a tăcut un moment, apoi a zis:

— Prietenia nu-nseamnă nimic pentru tine.

— Ce prietenie?

— Măgar ce eşti! Ne ştim de treizeci de ani.

— Îmi pare rău, i-am spus.

— Haide, că vin acuma pe la tine.

Aşa fusese întotdeauna cu Akbari – de fiecare dată, mă predam în faţa lui. Mi-am făcut o cană de cafea şi-am coborât în curtea din spate, unde m-am aşezat pe un scaun de grădină, lângă stratul de narcise. Am zărit o şopârliţă mică, albă ca laptele – după care-şi luase numele Akbari –, căţărându-se pe zidul de cărămidă, sub soarele iernii. I-am urmărit mişcările spasmodice, până când a ajuns în vârf, apoi s-a întors către pământ, ferindu-se de cioburile de sticlă, pe care le lăsaseră în urmă locatarii blocului care, ispitiţi de promisiunea unei curţi din spate pline de flori, se adunaseră acolo noaptea, cu mâncare şi băutură. Veniseră, chiar dacă ştiau prea bine că nici o singură floare nu avea să înflorească până la primăvară.

Akbari a sosit, cu ochelari de soare de aviator şi-o jachetă portocalie, cu puf de gâscă – după cum arăta, s-ar fi zis că pornise într-o excursie pe schiuri în Dizin. Şi-a tras un scaun liber lângă al meu, s-a trântit pe el şi mi-a întins un plic gros şi greu.

— Cine şi-ar fi închipuit că erai şi grădinar? a zis. Dar asta ce-i, o grădină imaginară? Unde-ţi sunt florile?

— Am plantat abia bulbii, i-am spus. Or să-nflorească la primăvară, presupunând c-am făcut aşa cum trebuie toate operaţiunile.

În timp ce-i vorbeam, parcă mă simţeam ruşinat de acel interval de timp dintre plantarea bulbilor şi înflorirea lor promisă – o absenţă pe care speranţa nu putea decât s-o nege. Akbari se uita la mine cu îngăduinţa pe care i-o arată un părinte copilului său preocupat de o jucărie nouă.

— Mulţumesc de-mprumut, i-am spus. O să ţi-i dau înapoi.

— Nu-ți face griji, a zis el. N-o să mai am nevoie de ei, după ce mă transfer la Maşhad.

— Şi-asta... când o să fie?

— După ce se termină treaba cu demonstrațiile astea. Iar au izbucnit azi, pe motiv de-nmormântarea Motanului. Dar nu mai durează ele mult. Lucrurile de felul ăsta se fâsâie repede.

Luându-şi de pe nas ochelarii de soare, s-a lăsat pe spate şi s-a rezemat de spateaza scaunului, cu ochii închişi în lumina puternică. Avea nişte obraji rozalii, ca de om care doarme zdravăn toată noaptea.

— N-o să-ți vină să crezi ce-am găsit azi, mi-a spus. Făceam ordine într-un sertar vechi din biroul meu, şi-am dat acolo, mototolită-n fundul sertarului, peste o hârtiuță pe care-am luat-o de pe consola ta din vestibul, în ziua-n care-am venit după hârtiile lui taică-tău. Era scris pe ea numărul de telefon al generalului. Ce amintiri de demult mi-au revenit în minte!

— Care general? am vrut să aflu.

— Proprietarul casei unde locuiai cu-ai tăi. Ăla din aviație, tipul cu bluze polo, căruia-i plăcea să călărească şi să citească romane polițiste italieneşti.

— Dumnezeule, da, generalul!... Dar am crezut c-a fugit. Oricum, numărul de telefon era inutil...

— Numărul propriu-zis o fi fost inutil, dar era scris pe dosul unei chitanțe de la un magazin de telefoane. Am hotărât să cercetăm şi să vedem unde ne ducea o asemenea pistă întâmplătoare. Şi taman acolo l-am găsit! Se-ascundea în pivnița prăvăliei, stând pe ciuci într-un colț, printre sute de receptoare cu mațele-mbârligate. Avea o mutră de parc-ar fi fost un personaj din ceva benzi desenate – şi Akbari şi-a pus o mână pe genunchi, râzându-şi în barbă. Când l-am încolțit acolo, i-am spus: „Aşteptați vreun telefon, domnu' general?" N-a părut s-aprecieze gluma.

— Păi... nici nu e nimic amuzant în asta.

— Idiot mai eşti, a zis Akbari, zdrobind cu talpa bocancului câteva cioburi de sticlă. Dacă nu eram eu, şi tu sfârşeai ca el. Procurorul era cu ochii pe tine atunci, demult, din cauza mâzgălelilor tale de prin tot oraşul. Eu am fost cel care te-a lăudat până la cer şi-napoi şi care l-am oprit, ca să nu te-aresteze.

— Ştiu. Şi de ce-ai făcut asta?

— În primul rând, că te-admiram pentru ce-i făcuseşi lui taică-tău. N-ar fi avut mulţi un asemenea curaj. Dar a mai fost şi-altceva.

— Ce altceva?

— Că erai ca un fel de premiu. Simţeam o satisfacţie, ştiind că un om de condiţia ta lucra în echipa noastră. Faptul că te-aflai printre noi făcea să se revolte fiecare celulă din tine şi, totuşi, îmi dădeam seama că-ţi făcea şi plăcere, măcar în parte. Ce suferinţă poate fi mai mare, spune-mi, decât ciocnirea dintre cum este un om pe dinafară şi cum e pe dinăuntru? Te-am tot ameninţat cu moartea judecătorului, atât de mulţi ani, ca să nu ne părăseşti.

— Adică, ţi-a făcut plăcere să mă vezi suferind?

— Nu m-am gândit niciodată în termenii ăştia, mi-a spus. Dar aşa este, ne-a făcut plăcere tuturor.

— Ce-nseamnă că *ne*-a făcut plăcere? Care *noi*?

— Noi toţi de-acolo – toată trupa. Aceia dintre noi care ne-am trăit vieţile-n întregime în apele tulburi pe care tu le vizitai doar câte o lună sau două, pe celebra ta motocicletă de Che Guevara. „Hai, că vine şi *aghaye philosophe* – domnu' filozof –, cu cărţile lui franţuzeşti şi poveştile din *Star Trek*!" – aşa ziceam, când te vedeam. Te considerai superior nouă, celorlalţi, şi noi ştiam asta. Erai ca o ditamai salamandra într-o colonie-ntreagă de şopârliţe – asemănător la-nfăţişare, dar, de fapt, dintr-o specie diferită.

— De ce-mi spui toate astea? l-am întrebat.

— De ce nu? Doar ai părăsit corabia. Şi-apoi, ce? Nu pot să te plac măcar aşa, un pic?

M-am gândit la ce figură de înmormântare făcuse fata mea, când îşi văzuse peştişorul auriu dând nebuneşte din coadă în palma strânsă a lui Akbari.

— Ce mai vocaţie-ai căpătat, i-am spus. Numai de durerea celorlalţi te ocupi.

— Las', că nici tu n-oi fi vreun sfânt, a zis el.

O vecină de la etajul al doilea, divorţată recent, despre care ştiam că profita la maximum de noul ei statut de femeie singură, şi-a făcut apariţia în grădina mea, cu o carte în mână. Dar, când a dat cu ochii de Akbari, a cărui mutră de procuror o recunoştea oricine din ziare, s-a răsucit pe călcâie şi-a dispărut înapoi în bloc.

— Rămâi c-un sentiment foarte plăcut, a zis Akbari, zâmbind sfios, când vezi că le inspiri teamă oamenilor.

— Ai vreodată mustrări de conştiinţă? l-am întrebat.

— Mustrări de conştiinţă? Pentru ce?

— Pentru orice, am zis. De pildă, că nu l-am băgat în seamă pe Motan, în după-masa aia de vară.

— Ai şi-nceput, a zis el. De ce să am eu insomnii în legătură cu moartea unor membri ai unei organizaţii care ne bombarda pe noi întruna?

— Organizaţia, da – ne-ar fi bombardat până-n ziua de astăzi, dac-ar fi putut. Dar oamenii ăia omorâţi în acea vară nu erau cei care ne bombardaseră. Nu, stătuseră-n închisoare multă vreme şi nu aveau nimic de-a face cu complotul organizaţiei lor.

— Ăsta-i un detaliu tehnic, a zis Akbari. Erau membri ai unei organizaţii care avusese de-a face cu toată treaba, ce nu pricepi? Poate că de-asta am şi fost atât de diferiţi, tu şi eu, de la bun început. Tu crezi că orice om e răspunzător numai de propriile lui acţiuni, de nimic altceva. Eu cred că

omul nu trăieşte într-un vid, că afilierile lui ori îl condamnă, ori îl exonerează.

M-am gândit la cimitirul ăla, Khavaran, cu gropi comune, fără marcaje, în care fuseseră apoi aruncate cadavrele respective. Mai demult, fusese un cimitir pentru minorităţile religioase, dar, după acea vară, se schimbase în altceva. N-avusesem niciodată suficient curaj să merg să-l vizitez – şi, oricum, ce-ar fi fost de văzut acolo? Lumea zicea că nici nu arăta ca un cimitir, că nu avea pietre funerare, nu avea însemne, nu avea jaloane, că era, de fapt, un loc-al-nimănui, un maidan cu bulgări de pământ răsturnaţi la întâmplare. I se spunea *la'natabad* – locul celor damnaţi.

— Dar cu toţi ceilalţi deţinuţi, cum a fost? am întrebat. Mulţi dintre ei n-aveau afilieri la nimic.

— Orice om are câte o afiliere de vreun fel, a zis Akbari. Indiferent dacă poartă în buzunar vreun carnet de membru sau nu. Oricine a fost arestat a fost reţinut pentru câte un motiv solid.

— Ştii foarte bine c-asta e-o tâmpenie, am zis.

— Dar tu ştii că tot strânsul ăsta de copaci în braţe te transformă într-un sentimental? a zis el. Nu ţi se potriveşte – şi mi-a dat o pălmuţă peste obraz. Adună-te, Hamid. Poţi mai mult de-atât.

— Nici asta nu-i bine, că mă ocup de grădinărit?

Akbari s-a ridicat şi şi-a îndreptat pufoaica – era cu cel puţin o măsură prea mare pentru el.

— Şi din ce-o să trăieşti, din florile pe care le cultivi?

— Ce ruşine e-n asta? i-am spus. Unchiul meu...

— Uite ce e, Hamid, a zis el. Unii oameni creează, alţii distrug. Aşa funcţionează universul. Cu toată pretinsa ta erudiţie, încă n-ai priceput asta? Noi, adică tu şi eu, suntem din categoria celor care distrug. Renunţă, şi nu mai tot încerca să negi adevărul ăsta, fiindcă n-ai să reuşeşti decât să te-ntristezi şi mai tare decât eşti deja – după care şi-a

pus la loc pe nas ochelarii de soare şi a zis: Rămâi cu bine, fratele meu.

37

În timp ce mergeam cu motocicleta, mi se învârteau cuvintele prin minte: *Nuşin, am făcut câteva schimbări. Am renunțat la slujbă. Urmez cursuri de horticultură. Nu râde – am început să mă transform în grădinar. Te rog, mai dă-mi o şansă.*

Era o lumină orbitoare şi, ca de obicei, îmi uitasem ochelarii de soare. Mă chinuiam să țin ochii deschişi, dar începuseră să-mi dea lacrimile – atât de luminos era, de mă dureau globii ochilor.

— Tu eşti... – atât a fost capabilă să spună, când a deschis uşa, îmbrăcată într-un halat de baie, cu părul înfăşurat într-un prosop. ...Eşti atât de slab, a găsit ce să spună, totuşi.

— Iartă-mă că vin aşa, neanunțat, i-am spus. Îmi dai voie să intru?

A oftat, dar s-a dat la o parte.

Primul lucru pe care l-am observat, când am intrat în casă, a fost agrafa de păr mov, cu care-şi prindea Golnaz părul, pe măsuța de cafea. Şi-o păpuşă, pe jos.

— E la şcoală. Iar mama s-a dus la cumpărături, a zis Nuşin, aşezându-se pe canapea, față-n față cu mine,

punându-şi un picior peste celălalt şi rezemându-se de spetează. Ei? a întrebat apoi.

Încercând să-mi reamintesc discursul pregătit, n-am putut să nu mă holbez la picioarele ei dezgolite. De câte ori nu-i sărutasem rotulele genunchilor, care mi se păreau acum necunoscuți, de parcă ar fi fost ai unei femei pe care abia o întâlnisem pentru prima oară? Mi-am întors privirile în altă parte şi-am făcut eforturi să mă concentrez. *... Am făcut câteva schimbări*, mi-am repetat în minte, la fel cum procedasem şi noaptea dinainte, în pat, şi de dimineață, sub duş. Dar, cum-necum, restul vorbelor îmi trăseseră clapa.

— Vrei nişte ceai? a zis ea. Sau, poate, să mănânci de prânz?

Nu aveam deloc intenția să stau prea mult; maică-sa putea să se întoarcă în orice moment. I-am spus:

— Am făcut câteva schimbări...

— Zău? a zis ea, ridicându-se în picioare.

Laşitatea de care dădeam dovadă mă tulbura; de zeci de ani, toată viața mea de adult, eu fusesem cel în fața căruia oamenii se dădeau de ceasul morții să-şi amintească discursurile pregătite dinainte. Ce se-ntâmpla cu mine? Mi-am dres glasul şi-am zis:

— Am venit să-ți cer să te-ntorci înapoi.

Nuşin şi-a strâns mai bine cordonul halatului de baie în jurul taliei.

I-am povestit despre incursiunea mea în domeniul horticulturii, şi despre grădina pe care o plantasem în curtea din spate a blocului nostru, şi despre cum se adunau acolo vecinii, în fiecare noapte. Bineînțeles, nu i-am povestit şi despre cum, în creierii nopții, unii dintre acei vecini deveneau gălăgioşi uneori, sau melancolici, sau belicoşi, despre cum ajungea vacarmul făcut de ei până la fereastra dormitorului meu, agravându-mi starea de insomnie. Dacă

injectam o doză de realitate în creația mea, îi stricam tot caracterul miraculos.

— Aşa c-ai devenit grădinarul Chance[126], a zis ea, râzând.

— Presupun că da, i-am spus. Dar în sens invers! Din om al guvernului, m-am făcut grădinar.

Cât am râs împreună, mi s-a părut că distanța dintre noi începea să se micşoreze. Dar apoi, Nuşin a zis:

— Parc-ai fi un dictator care promite reforme, după ce e răsturnat de la putere. Prea târziu, Hamid.

— Nu poate fi prea târziu, am zis. Mai eşti îndrăgostită de prietenul tău, artistul?

— Aia s-a terminat, a zis ea.

— Şi-atunci, de ce nu te-ai întors acasă?

— Pentru că nu te-am părăsit ca să fiu cu Bahman, a zis ea. M-am cuplat cu el, *tocmai* ca să te pot părăsi.

— Şi-ai reuşit. Acum, vino-napoi.

— Mai vedem, a zis Nuşin, conducându-mă spre ieşire, la fel de vicleană ca funcționarii cu care avea de-a face la Ministerul Culturii şi Călăuzirii Islamice.

În aceeaşi după-amiază, m-am dus cu motocicleta şi la cimitir, să vizitez mormântul unchiului Majid, ceva ce nu mai făcusem de ani buni. În deceniile care trecuseră de la moartea lui, cimitirul se umpluse până aproape de capacitatea lui maximă, obligându-i pe administratori să-i lărgească limitele şi să ofere locuri de veci supraetajate. Am ocolit secțiunea înghesuită a martirilor, dedicată celor căzuți în război şi-n lupte, după care, cu ajutorul telefonului meu mobil şi-al sistemului Bluetooth al cimitirului însuşi, am reuşit să localizez mormântul unchiului meu.

---

[126] Grădinarul Chance, personaj principal, interpretat de Peter Sellers, al filmului *Being There* (1979), regizat de Hal Ashby.

M-am strecurat, în vârful picioarelor, prin labirintul de pietre funerare. Un vânt uscat, iernatic scutura crengile pinilor, aducând cu el un vag miros de smoală. Mai multe înmormântări aveau loc în acelaşi timp, şi le-am evitat şi pe ele, cât de discret am putut. Am tot mers, până am dat de mormântul unchiului Majid, care încă se mai vedea, sub un strat de praf şi de frunze mucede. Am risipit frunzele, am şters piatra de mormânt cu fularul meu de iarnă şi m-am aşezat pe jos, lângă locul de veci al unchiului meu, ştiind că era, de fapt, gol, cu excepția câtorva oase risipite, de la un singur picior. Îmi părea rău pentru felul în care murise şi pentru felul în care trăise. Îmi părea rău pentru însingurarea lui.

Dintr-o maşină parcată dincolo de zidurile cimitirului, se auzea tânguirea unui *setār*, şi acela singuratic, notele melancolice ale instrumentului cu corzi despicându-mi sufletul ca o pană de lumină; mi s-a părut că era o înregistrare cu Ebadi[127], unul dintre preferații tatălui meu. M-am uitat la cele două locuri de veci goale de lângă cel al unchiului Majid, pe care tatăl meu le cumpărase cu multe decenii în urmă, pentru el şi mama mea. Pentru prima dată de la plecarea părinților mei, mi-am amintit de ei nu ca de nişte adversari ai mei, ci ca de nişte ființe umane cu care odată, demult, împărțisem aceeaşi casă.

38

[127] Ostad Ahmad Ebadi (1906–1993), muzician iranian, membru al unei familii prestigioase de interpreți la diverse instrumente.

Ne-am găsit un drum de întoarcere unul către celălalt, Nuşin şi eu. Sau, cel puțin, aşa ni s-a părut, în primele luni de după revenirea ei acasă. În carapacea reprezentată de apartamentul nostru, am rezistat cât a mai durat iarna respectivă, dând la o parte vicisitudinile cu somnifere şi poezie. Diverse cunoştințe mi-au făcut mici comenzi în materie de grădinărit, iar când primele adieri ale lui martie au mai dezghețat pământul, am crezut că reuşisem, în sfârşit, să las în urmă propriul trecut.

În mod frecvent, ziarele publicau articole despre munca lui Akbari la fundația lui de la Maşhad – câte un spital nou, câte o şcoală remobilată, noi şi noi locuințe pentru săraci. Dar nimeni nu scria o vorbă despre fotografiile care însoțeau articolele respective şi care demonstrau schimbările graduale din înfățişarea lui – unghiile manichiurate, pantofii de piele întoarsă cu ciucuraşi, ceasul Rolex de la mână. Lângă el, în toate acele imagini, se afla custodele fundației, un cleric ale cărui recomandări de ordin religios erau la fel de schimbătoare precum aspectul exterior al lui Akbari: cu toate că pretinsese, ani de zile, pe situl personal de pe Internet, c-ar fi fost ayatollah, acum se retrogradase de unul singur la rangul de *hojatoleslam*[128], după ce presa începuse să-şi cam bage nasul în rezultatele lui de la seminar şi în lipsa de-a dreptul misterioasă a tezelor lui teologice.

Mi-am adus aminte de o călătorie pe care o făcusem la Maşhad, împreună cu Akbari, în urmă cu vreo patru ani. Merseserăm să-l vizităm pe Mohsen, fratele lui mai mic – ultimul din zece copii –, care era înscris la celebrul seminar *hawza* din oraş. Akbari pretindea că nici nu-l cunoştea prea

---

[128] Sau *Hujjat al-Islam* – „învățat al Islamului” –, termen onorific acordat unor clerici şiiți de rang mediu.

bine pe fratele lui – zicea că băiatul era încă în scutece, când plecase el de acasă, la douăzeci de ani. Dar îl îndrăgea pe Mohsen, pentru că-l găsea neprihănit şi cinstit – prin urmare şi amuzant, după cum punea el problema.

Îl întâlniserăm pe Mohsen la un restaurant de lângă sanctuarul imamului Reza, care vibra din temelii de zgomotul macaralelor şi pichamărelor de la un şantier de construcţii alăturat. Pe toată durata mesei, Akbari, care urmase şi el seminarul timp de câteva luni, imediat după revoluţie, îşi tachinase fratele, pe care insista să-l numească „Teologul", în privinţa cercetărilor lui legate de un cleric de rang înalt, care scria o carte despre justiţia împărţită pe sexe în legislaţia religioasă. „Orice învăţătură – zisese Mohsen pe un ton defensiv – are atâtea interpretări câţi interpreţi se apleacă asupra ei. Poţi avea o interpretare patriarhală, una umanistă, una feministă..." – la care, Akbari îl ciupise de obraz, aşa cum îmi făcea şi mie mai demult, zicând: „Interpretare feministă? I-auzi!" – şi râsese copios.

Pe urmă, asistaserăm la predicile nocturne de la sanctuar, unde stătuserăm aşezaţi pe covoare roşii în curtea grandioasă, sub luna de octombrie destul de răcoroasă, înconjuraţi de mii de pelerini, de luminile cupolei albastre şi de minaretele care sclipeau pe cerul nopţii. După ce se terminase şedinţa de rugăciune, pe la ora două noaptea, nenumăraţi voluntari îşi făcuseră apariţia, înarmaţi cu mături pe care au început să le mânuiască în tandem, ca nişte cupluri vieneze în paşi de vals. Închisesem ochii, amintindu-mi că Attar însuşi, poetul, îşi purtase paşii prin aceleaşi curţi, în secolul XII; după care, simţindu-l pe Akbari lângă mine, ale cărui mirosuri înţepătoare de colonie Davidoff şi şosete năduşite se amestecau, mă simţisem cuprins de o stranie tristeţe legată de coabitarea, într-unul

şi-acelaşi oraş, a unei atât de mari frumuseți şi unei atât de mari decepții.

Acum, în schimb, instalat comod în viața mea remobilată, de grădinar şi familist, m-am uitat la fotografiile din ziar, care-l înfățişau pe Akbari, cu nepăsarea unui câine de vânătoare pensionat.

— O galerie newyorkeză mi-a propus o expoziție, a zis Nuşin într-o dimineață, în iunie, când ne aşezaserăm la micul-dejun, cu pâinea şi gemul între noi.

— Aşa, dintr-odată? am întrebat.

— Ăăă... nu. Am discutat cu cei de-acolo de ceva timp, a zis ea şi-a zdrobit o floare de levănțică în palmă, după care, şi-a dus palma la nas.

Mă cuprinsese deja groaza pe dinăuntru. În anunțul ei, am simțit o prevestire apocaliptică.

— Nu pari să te bucuri, a zis tot ea.

— Ba da, mă bucur, i-am spus. Felicitări...

Sunetul pe care-l scotea cuțitul meu, întinzând untul pe pâine, parcă avea darul să frâneze timpul.

— E o problemă, totuşi, a zis ea, de astă-dată răsucindu-şi lingurița în ceai. Mi-au cerut ciclul „Anchetatorul”.

— „Anchetatorul”? Adică... fotografiile cu *mine*?

— Pe-alea, da, mi-a răspuns Nuşin, scurt.

Citisem undeva că în Anglia, sub Henric VIII, dacă vreun curățător de haznale murdărea strada cu mizeria pe care o colectase, pedeapsa era să stea cufundat până la genunchi în propriul hârdău cu rahat, purtând pe cap o pălărie pe care era scrisă infracțiunea comisă. Anunțul făcut de Nuşin mi se părea izbitor de similar – ca o legare postmodernă la stâlpul infamiei.

— Nu se poate, i-am spus. Dă-le altceva. La câte alte cicluri ai... Cel cu metroul din Teheran, de pildă. Cel cu arta

stradală sau cel cu distrugerea caselor vechi, pentru a face loc blocurilor-turn.

— Le-am propus deja pe toate. Pe cel cu anchetatorul îl vor.

— Bineînțeles că-l vor, am zis.

— Ştiam c-o să reacționezi aşa, mi-a întors-o ea. Dar ce-ți pasă? O să fie la New York, de partea cealaltă a planetei. Şi galeria-i una obscură. Câtă lume crezi c-o să vadă expoziția?

— Dacă pui pe cineva să stea gol-puşcă într-o piață publică, nu contează dacă o singură persoană-i vede goliciunea sau o mie de inşi. Nu contează nici dacă nu calcă nimeni pragul expoziției tale. Actul în sine contează.

— Îmi pare rău, a zis Nuşin. E ceva ce trebuie să fac. Ar putea fi marea mea şansă-n viață.

— Nu-ți dau voie, am zis.

— Nu-mi dai *voie*? Sunt fotografiile *mele*.

— Ba sunt fotografiile *mele*! i-am întors şi eu vorba.

— Greşeşti, a zis ea. Sunt fotografii *cu tine*. Dar sunt creațiile *mele* şi-mi aparțin *mie* – şi s-a ridicat de la masă şi-a plecat, aruncând floarea de levănțică în ceaşca de ceai.

Într-o cafenea, în după-amiaza respectivă, stăteam cu un ziar în față, pe care nu-l citeam. De jur-împrejurul meu, se amestecau ecouri cu tot felul de bârfe, cu scoruri de la fotbal, cu politică şi filozofie, cu facerea şi desfacerea poveştilor de amor. Aveam în față un pahar cu ceai proaspăt infuzat, care avea în el o frunză de mentă, reamintindu-mi de ce-mi spusese H. odată: „...o să mă vezi în fața ochilor de fiecare dată când vei duce la gură un pahar de ceai, pentru că eu chiar acolo voi fi, față-n față cu tine, o figură pe care nu vei mai putea s-o uiți. Câte zile oi mai trăi, *aghaye* Mozaffarian, o să porți întruna o discuție cu mine."

Acum, douăzeci şi şapte de ani mai târziu, mi-am formulat în minte un răspuns, pe care i l-aş fi dat lui H.: *Poți să spui*

că suntem ca un symbolon *grecesc, o monedă ruptă-n două – martoră a unui schimb identitar.*

39

Cât de uşor au încăput, în rucsacul meu, fotografiile ei printate pe hârtie şi suportul lor electronic! Ca o ludită[129] incorigibilă ce era, Nuşin îmi delegase mie, de-a lungul anilor, sarcina de a-i organiza lucrările, ca un depozitar. În acea noapte, după ce ea se culcase, telefonul ei mobil aprin-zându-se întruna de la mesajele-text pe care i le trimitea Bahman Borumand – nenorocitul pe care n-ar fi trebuit să-l scap de închisoare –, eu m-am strecurat afară din casă, purtând în spate rucsacul, şi m-am dus cu motocicleta la fostul meu birou, acolo unde ştiam că se afla un tocător de documente, pregătit, la orice oră a zilei sau a nopții, pentru ce ştia el să facă.

Deşi permisul de intrare îmi expirase de mult, gardienii m-au recunoscut şi m-au lăsat să trec. Vechea mea cheie s-a

---

[129] De la numele unui personaj fictiv din secolul XVIII englez, Ned Ludd, ajuns apoi, în imaginarul colectiv, Generalul sau Regele Ludd. Ludiții au format un fel de organizație secretă, care distrugea maşinile de orice fel, dar mai ales pe cele din industria bumbacului, de teamă că ele ar fi sfârşit prin a elimina forța de muncă a lucrătorilor obişnuiți.

lăsat răsucită în broasca uşii biroului şi m-am trezit că revenisem de unde plecasem, masa de lucru fiind aproape la fel cum o lăsasem, cu excepția câtorva machete de avioane Mirage F-1 – şapte, în total. Era clar că înlocuitorul meu avea obsesia războiului.

M-am aşezat pe vechiul meu scaun din *Star Trek*. Iată-mă din nou în postura Căpitanului Kir... „ba nu, Căpitanul Puță”. Mi-am desfăcut fermoarul rucsacului şi-am scos din el CD-ul, pe care l-am zdrobit cu făcăleţul pe care-l adusesem în acel scop. După care, am trecut fotografiile prin fanta tocătorului de hârtii, una câte una, şi m-am uitat, cu teamă şi uşurare, cum fâşii-fâşii cu mine în alb-negru cădeau ca ploaia în coşul aparatului.

A doua zi dimineață, Nuşin m-a părăsit – de astă-dată, definitiv.

PARTEA A TREIA

40

Aghaye Mozaffarian, tocmai dumneavoastră? a zis anchetatorul.

Storurile de la ferestrele biroului său, trase până jos, blocau lumina soarelui de după-masă. Îi recunoscusem fața, dar nu-mi amintisem chiar imediat de unde-l ştiam. Curând, însă, mi-am adus aminte: îl vedeam alergând prin Park-e Mellat – „Parcul Național" –, în zilele de la sfârşit de săptămână, pe vremea când o duceam pe fiica mea să vadă cele dintâi lalele înflorite acolo. Renunțase la pieptănătura stil-Cezar în favoarea uneia clasice, cu părul dat pe spate.

— Să-ncepem cu biografia dumneavoastră, a zis omul, întinzându-mi hârtie şi pix. Cunoaşteți procedura.

— Şi dumneavoastră mă cunoaşteți deja, i-am spus – încă nu-mi trecuse răul de fus orar, după zborul interminabil de la New York.

— Vă cunoaştem într-o altă postură, mi-a spus. În postura dumneavoastră de-acum, suntem străini.

— E-absurd, am zis. Doar sunt acelaşi om.

Între el şi mine, trona cutiuța de bomboane mentolate. Pe capac, avea imaginea unui pinguin cu papion, într-o lume albă, curată, ea însăşi mentolată. Abia în momentul acela mi-am dat seama de cât de stupidă putea fi cutia în sine.

— Nu faceți lucrurile şi mai dificile decât sunt, a zis el. Aveți hârtie şi pix. Vă dau timp să scrieți.

M-am aşezat în fața foii albe de hârtie, cu pixul în mână. Mi-am scris numele, adresa, şcolile pe care le urmasem, locurile de muncă prin care trecusem, poziția pe care o aveam la Minister şi motivul pentru care călătorisem la New York. N-am pomenit de Nuşin şi Golnaz – anchetatorul ştia deja că aveam familie. Nici de numele prietenilor n-am pomenit – mai aveam atât de puțini... Când am terminat, am rămas pe scaun şi-am aşteptat, bătând cu pixul în masă.

Lipsa de noimă a vieții mele se rostogolea ca un ecou prin cameră. Mi-am pus întrebarea cam cât avea să mă lase anchetatorul să-l aştept; ştiam şi eu că una dintre tacticile de bază era să-l menții pe cel reținut într-o stare cronică de nesiguranță.

S-a întors după vreo treizeci de minute, aducând şi un pahar de apă. Mi l-a pus în față. I-am mulțumit şi-am luat o sorbitură – era călâie şi avea gust de plastic reciclat.

A trecut cu privirile peste aşa-zisa mea biografie, după care s-a uitat la mine.

— Cum ați ajuns, tocmai dumneavoastră, dintre toți, într-un asemenea hal de rătăcire?

— Sunt la fel de supus greşelii ca orice om.

— Haideți, că puteți veni c-o explicație mai bună de-atât.

— Cum să vă explic eu? am zis. Povestea mea trebuie pusă în context.

— Spuneți-mi-o, povestea dumneavoastră, simplă şi la obiect, a zis el. N-am eu răbdare de contexte. Agentul de pază a raportat că, pe toată durata zborului, v-ați dus mâna de nenumărate ori la buzunar, care s-a dovedit a conține... asta – şi-a făcut semn cu degetul către cutiuța de bomboane mentolate. Ce-avem aici, contrabandă?

— Bomboane mentolate, am zis, încercând puțin umor.

— Suferiți de uscăciunea gurii?

— Deschideți-o, *sarkār* – dom' şef.

A deschis cutia, s-a uitat înăuntrul ei, perplex, şi-a înfipt degetul arătător în cenuşă, apoi l-a dus la gură. Primul meu impuls a fost: *Lasă-l. Lasă ca un om să-l otrăvească pe altul.* Am ezitat o clipă, dar apoi l-am apucat de mână şi i-am tras-o în jos.

— Pentru Dumnezeu, i-am spus, nu duceți la gur-aşa ceva!

— Deci e de contrabandă, a repetat el.

— Da, e de contrabandă, i-am spus. Dar nu de-aia, de care credeți dumneavoastră.

— Da' de care este?

— E tatăl meu, am zis.

S-a uitat prosteşte la bucățelele de os amestecate în cenuşă, care luceau sub lumina gălbuie a veiozei de pe birou.

— Tatăl dumneavoastră...?

— A vrut să fie-nmormântat aici, i-am spus. Nu sunt decât un fiu care onorează ultima dorință a tatălui său, lăsată cu limbă de moarte. Şi nu-i decât o mică parte din el, bineînțeles.

— Unde-i restul?

— Restul e-n exil, în America, i-am trântit.

M-a lăsat iarăşi singur şi-a plecat să caute mai multă îndrumare – problema îi depăşea competența juridică. M-am aşezat la loc, făcând un inventar al obiectelor de pe biroul anchetatorului. Nu ştiu exact ce anume mă aşteptam să găsesc – vreo poză de copil, vreo scrisoare scrisă de mână –, dar nu era nimic de felul ăsta. În afară de un pahar cu ceai care se răcise, un singur alt obiect se afla pe birou, şi anume, un ceas mecanic.

Era înăbuşitor de cald în cameră. Cât am aşteptat, s-a făcut noapte, iar hainele mele de pe drum, şi aşa mai mult decât şifonate şi năduşite, mi se lipiseră, de-acum, de piele. O musculiță se învârtea neobosită în jurul lămpii. Ori de câte ori se apropia de bec prea tare, scotea câte un sfârâit. Am închis ochii, dar nu am reuşit să adorm. Mai bine aşa. De câtva timp, Golnaz îmi apărea în vise ca bebeluş – noapte după noapte. Într-un vis, o uitam în compartimentul de bagaje al unui tren; în altul, o scăpam din brațe într-o cadă plină cu spumă de săpun şi mă uitam neajutorat la cum era suptă în gura de scurgere, odată cu apa murdară.

Pe dinafara camerei de interogatoriu, vocile se apropiau şi se îndepărtau, abia perceptibile. Pe urmă, n-a mai venit nimeni. M-am ridicat, într-o stare febrilă, şi-am început să merg, făcând şi eu cercuri, ca ţânţarii pe care-i capturam în borcane de sticlă, când eram copil.

Pe la miezul nopţii, anchetatorul s-a întors, în sfârşit, cu o foaie de hârtie. Mi-a spus:

— Am vorbit cu *hojatoleslam* Karimi – şi mi-a citit de pe acea hârtie: „Să rupi osul unui mort e ca şi cum i l-ai fi rupt când era viu. Incinerarea este un mare păcat."

— Dar un păcat nu este în mod necesar o crimă, am zis. Ce spune legea-n sensul ăsta?

— N-o faceţi pe prostul, a zis el. Aşa cum ştiţi prea bine, sunt două seturi de legi. Puteţi să purtaţi această discuţie cu judecătorul.

— Pot să păstrez cutia, pân-atunci?

— Păstraţi-o, mi-a spus. Dar, dacă risipiţi din ea fie şi-o singură particulă din praful acela, situaţia dumneavoastră se va deteriora infinit mai mult. L-am cântărit, să ştiţi, până la ultimul fir.

După ce am fost escortat pe nişte coridoare care-mi erau mai familiare decât liniile propriei mele palme, am fost îmbrâncit într-o celulă şi băgat la izolator.

Câţi oameni nu băgasem eu însumi în acea încăpere? Câţi nu-şi trăiseră ultima noapte pe aceeaşi saltea? Şi pe tatăl meu aproape că-l trimisesem tot aici. Când am închis ochii, mi-a răsărit o amintire în minte, cu mine şi tatăl meu jucând table sub caisul din grădina casei. Asta era în vara de după revoluţie, vara indolenţei şi aşteptării, vara care avea să se sfârşească prin trădare şi exil. Cu toţi prietenii şi asociaţii lui fie morţi, fie fugiţi, şi cu enciclopedia lui stând neatinsă în biroul de la etajul de mai sus – fişele îi ajunseseră într-o asemenea dezordine, încât nu mai ştia

cum să le pună la loc în ordine –, părea să-şi fi pierdut ceva esenţial, acea încredere în sine de factură marţială, care-i definise dintotdeauna felul de a fi. Stătea cu orele tăcut, cu *tasbih*-ul – şiragul de mătănii făcute din piatra-lunii – în mână, mărgelele de rugăciune rotindu-se între degetele lui într-o buclă fără sfârşit, şi juca table, când îl pofteam eu să joace câteodată. Nu mai ţinea predici, după cum nici nu asculta predicile altora. De câteva ori, zisese: „Dumnezeu ştie ce s-o fi ales de H....” M-am întrebat dacă faptul că-şi trădase vechiul prieten şi convingerile din tinereţe îl chinuia şi i-am interpretat chinul personal ca fiind o victorie comună – a revoluţiei şi-a mea.

Numai că victoria e ca zaharina şi la fel de efemeră ca o lamelă de gumă de mestecat. Odată ce pricepeai cum funcţiona noul regim, îţi dădeai seama, cum îşi dăduseră atât de mulţi înaintea ta, că supravieţuirea era totuna cu supunerea. Lucrul de care nimeni nu te avertiza era că, în timp ce erai ocupat să supravieţuieşti, asistai la cum îi mistuia puterea extraordinară a indignării tale pe toţi apropiaţii tăi. Şi-atunci, te întrebai: *Oare eu sunt de vină pentru toată această distrugere?* Când realizai că, da, tu erai de vină, îţi lăsai capul în jos de ruşine, dar te şi felicitai, pentru că, iată, deveniseşi demiurgul în rolul căruia dintotdeauna îţi închipuiseşi că erai menit să joci. Promovaseşi, în sfârşit, la nivelul propriei tale mitologii.

Într-o celulă din apropiere, cineva îşi dregea glasul o dată la fiecare câteva minute. Salteaua emana un miros fetid, umed şi rece, de năduşeală combinată cu amărăciune, groază şi durere. Că se-adăugau şi ale mele, mi se părea să fie un fel de justiție poetică, un *contrapasso*[130] dantesc. Dar nu mă temeam – nu în sensul clasic al termenului. Nu soarta mea dintre acele ziduri mă preocupa; trăisem destul şi le supraviețuisem prea multora.

Lucrul de care mă temeam era o voce care începuse, de câtva timp, să-mi erodeze creierul – vocea fiicei mele. Trecuseră trei ani de când mă părăsise şi ea, dar noaptea plecării ei îmi bântuia gândurile, precum acele vise în care-ți faci apariția prea târziu la propria ta înmormântare. Cum să explic eu? Simplul fapt c-aş explica s-ar transforma într-un gest indecent. Aşa încât nu voi face decât să relatez.

Era într-o noapte de iarnă, care inițial nu avusese nimic ieşit din comun. Pregătirile pentru cină, ştirile de seară, zăngănitul geamurilor bătute pe dinafară de vântul de februarie. În ciuda unei asemenea normalități, care aproape că tindea spre stagnare, nu reuşeam să scap de-o presimțire, pe care nici măcar n-o puteam numi. Câtă vreme Golnaz şi eu stătuserăm la cină şi ne mâncaserăm fiecare porția de tocană *fesenjoon*, şi chiar mai târziu, în timp ce urmăriserăm, la televizor, ultimele rezultate de la fotbal, nu ştiu cum, dar ştiusem că era ceva în neregulă. Golnaz îşi ținea telefonul parcă nervoasă, apăsându-i tastele şi citindu-

---

[130] Din cuvintele latineşti *contra* şi *patior*, „a suferi opusul”. La Dante, este o formă de pedepsire a sufletelor în Infern, supunându-le unor chinuri opuse păcatului de care se făceau vinovate.

şi mesajele pe furiş, când i se părea ei că eu nu mă uitam. „Ce se-ntâmplă, Golnaz?”, o întrebasem, în cele din urmă. Ea se înroşise toată, cum făcea şi când era mică de tot, o fetiţă bună la suflet, care se ţinea după mine prin casă, cu câte un fir de pai în gură, ca să-mi inhaleze fumul de la ţigară, şi care venea cu mine la brutărie, în fiecare dimineaţă, ca să ne luăm porţia zilnică de pâine *sangak*. „Ce să se-ntâmple? Nimic”, îmi răspunsese ea. „Dă-mi telefonul ăla!”, îi ordonasem.

Ea se uitase la mine, cum se uitau, probabil, oamenii ăia răstigniţi, în vremurile de demult. Groază. Amărăciune. Implorând milă. Asemenea priviri mă făceau să mă simt precum Dumnezeu, *astaghforallah* – Allah să mă ierte!

„Dă-mi telefonul ăla!”, îi repetasem şi mă îndreptasem către ea. Era trântită pe canapeaua de două locuri, în blugi şi într-un tricou ponosit al trupei Coldplay[131], care-i lăsa la vedere, de sub decolteul destul de coborât, marginea de dantelă dinţată a sutienului într-o nuanţă de roz. De sub coama ei de păr negru – ciufulit, ca de obicei –, mă privea o faţă care mă şi speria cu frumuseţea ei de femeie în formare. „Lasă-mi-l, *bābā*, te rog”, zisese, agăţându-se de telefon.

Aproape că mă făcuse, acel „te rog”, să cedez, dulcea implorare din el fiind atât de neajutorată şi de sfâşietoare. Dar ajunsesem deja un veteran, la faza respectivă, cu trecutul punctat de o succesiune de asemenea rugăminţi, ca de nişte medalii. Îi confiscasem telefonul, aşa cum aş fi smuls un obiect oarecare din strânsoarea unui adversar.

Era parolat, însă, aşa că-i ordonasem, făcând abstracţie de tăcerea ei şocată: „Parola!” Refuzase cu obstinaţie să mi se supună. Şi cu asta eram obişnuit. Plus că învăţasem atâta lucru, la viaţa mea: cei mai mulţi oameni cedează,

---

131 Textual: „Cântat la rece”, denumirea unei trupe londoneze de muzică rock alternativ, înfiinţată în 1996.

până la sfârşit. Tot ce puteam spera, de la Dumnezeu, era să nu complice lucrurile prea mult.

Dacă ar fi să punctez o amintire anume, din momentul în care am apucat-o cu mâna de braţ până în momentul în care şi-a dezvăluit parola, după vreo zece minute, ar fi legată de ce oase delicate avea. Cum rar o mai atinsesem, de pe vremea când era copil – cu excepţia câte unui sărut pe frunte, şi acela din când în când –, uitasem că fusese, şi încă mai era, cu oasele mici, aproape ca un elf. Dar această conştientizare nu mă împiedicase, atunci, s-o ridic în sus ca pe-o păpuşă, după care, s-o trântesc înapoi pe canapeluţă, cu faţa în jos, apăsându-i corpul în perne şi dându-i voie să se ridice să respire, cam la un minut o dată, numai ca să aibă ocazia să-şi revizuiască refuzul. În ultimele momente dinainte să mi se predea, în timp ce o apăsam şi-i priveam spinarea, cum se zvârcolea, ca peştişorul ei de aur de mai demult, mă podidise plânsul pentru prima oară după zeci de ani, dar tot nu-i dădusem drumul. Îmi adusesem aminte, brusc, de ce frică îmi era s-o strâng în braţe, când era mică de tot, fiindcă ştiam, încă de pe atunci, că într-o bună zi aveam s-o frâng.

Pe urmă, o vreme, rămăsese încovrigată pe canapea, trăgând aer adânc în piept şi murmurând ceva ce numai ea putea să audă. Neavând curaj să mai dau ochii cu ea, mă dusesem la culcare, cu lacrimile şiroindu-mi pe obraz. Chiar fusesem cât pe-aci să-mi sufoc propria fiică? Şi pentru ce? Pentru nişte mesaje schimbate cu cine ştie ce băiat – o iubire adolescentină fâsâită? Ce altceva m-aşteptasem să găsesc? Stând acolo pe întuneric, întins pe pat, auzisem uşa de la camera ei deschizându-se şi pârâind, apoi sunetul paşilor ei uşori, ca de pisică, strecurându-se prin camera de zi şi ieşind pe uşă. O singură fată aveam, şi-o lăsasem să iasă, pur şi simplu, din viaţa mea.

42

De pe coridor, am auzit vocea bine-cunoscută a directorului închisorii, care distribuia micul dejun. Mă simțeam stingherit de faptul că avea să dea peste mine acolo, în celula respectivă, aşteptându-i ofranda matinală. Ca să-mi salvez măcar aparența demnității, am hotărât să refuz ce-mi aducea el; eram cunoscut pentru capacitatea mea de a sta fără lucruri de primă necesitate, cum ar fi hrana şi somnul, mai mult decât majoritatea. Paşii s-au tot apropiat, şi zăngănitul uşilor de metal se auzea din ce în ce mai tare.

Când s-a deschis uşa, spre marea mea surprindere, l-am văzut în cadrul ei pe ministru.

— Am vorbit cu ei să-ți dea drumul, a zis.

— Chiar aşa simplu? l-am întrebat.

— Dumneata cunoşti locul ăsta mult mai bine decât mine, mi-a spus. Aici se poate orice, nu-i aşa?

— Şi cenuşa tatălui meu?

— Poți s-o iei cu dumneata, dar să nu vorbeşti cu nimeni despre ea.

— Cum o să pot să vă mulțumesc? am zis.

— Las-o aşa, fără mulțumiri, mi-a spus. Dar ştii, Hamid, nu te mai poți întoarce la Minister.

— Înțeleg, am zis. Oricum, cred că sunt un om terminat.

Ne-am îmbrățişat ca nişte vechi prieteni, cum s-ar fi cuvenit să fim, iar nările mi s-au umplut de parfumul soluției lui după ras. I-am urat succes pentru tot restul mandatului, cât mai avea din el, şi l-am întrebat:

— Credeți că lucrurile se vor îndrepta, până la urmă?

— Cred că nu, pentru că omenirea tinde să se-ndrepte spre-ntuneric, mi-a răspuns.

M-am încălțat şi mi-am aranjat ținuta, cât se putea de bine, în condițiile date; dacă mă grăbeam, încă mai puteam să nu ratez audierea de divorț.

— Şi-atunci, de ce ne mai batem capul? am întrebat. Adică... tot efortul, toată diplomația, întâlnirile cu oficialul cutare sau cu celălalt. Până la urmă, la ce bun?

Ministrul a rămas tăcut o vreme, cercetând cu privirile mâzgăliturile de pe pereți – tot atâtea fragmente din scrierile deținuților, care probabil că formau, la un loc, o singură vastă narațiune.

— Ce altceva putem face, a zis, într-un târziu, decât să-ncercăm să acționăm, fie şi numai pentru răbojul istoriei?

Nuşin arăta bine. Avea pielea mai lucioasă, parcă tinerească, şi ochii negri limpezi şi luminoşi. Statul departe de mine îi priise tare mult.

— *Hagi-aga*, i-a spus judecătorului, este a patra mea încercare să obțin divorțul de bărbatul aici de față. Mi-ajunge.

— De ce doriți să divorțați? a vrut să afle judecătorul.

Nuşin a oftat:

— Am explicat deja de-atâtea ori... Vreau să divorțez de el, pentru că-i curge puterea de distrugere prin sânge, şi face în aşa fel, încât nimeni să nu-l poată iubi. *Hagi-aga*, omul ăsta e radioactiv.

— Dumneavoastră ce-aveți de spus? m-a întrebat judecătorul – dar cuvintele mă părăsiseră.

— Aşteaptă şi fiica mea pe coridor, a continuat Nuşin. Dacă el îşi mai neagă brutalitățile şi acum, cer ca fetei să i se permită să intre şi să depună mărturie. *Hagi-aga*, soțul meu este o ființă egoistă, are un caracter ticălos, este...

— *Khanoum*, i-a tăiat vorba judecătorul, dumnealui este un cadru respectat la Ministerul Afacerilor Externe. Fii bună şi ține-ți limba în frâu – după care s-a întors iar către mine şi-a revenit cu întrebarea: Aşadar, ce aveți de spus în apărarea dumneavoastră?

— Din această dimineață, nu mai lucrez la Minister, i-am spus.

— Foarte bine, a zis judecătorul. Dar nu asta ne interesează, pentru moment. Fiți bun şi răspundeți la caracterizarea pe care v-a făcut-o soția.

La *caracterizarea* soției... Cum aş fi putut să contrazic aşa ceva? Strângând în palmă cutiuța de tinichea din buzunar, m-am gândit iar la fiica mea, şi simpla idee c-aş fi putut să dau ochii cu ea în acea sală de tribunal, să-i aud propria versiune în legătură cu acea noapte blestemată, s-a dovedit a fi mai mult decât aş fi putut suporta până şi eu. Aşa c-am zis:

— Da, *Hagi-aga*. Tot ce spune soția mea chiar aşa este.

Judecătorul nu a reacționat imediat, ca şi cum ar fi vrut să-mi ofere ocazia de a mă răzgândi. În cele din urmă, a zis:

— Mi se pare că nu vă simțiți bine... Poate doriți o amânare?

Nuşin a dovedit că avea destulă minte, cât să nu sară să-l contrazică. Îşi încrucişa picioarele când unul peste altul, când invers, nefiind în stare să-şi găsească o poziție liniştitoare. Purta o pereche de espadrile cu dungi marinăreşti. Mi-am amintit cât de mult îi plăceau dungile de marinar, embleme ale vacanțelor de vară mediteraneene, pe care tot spera că aveam să le petrecem cândva împreună. Atât de mult îşi dorise picnicuri pe plajă, în rochii albe, solare, cu coşuri de răchită, deşi realitatea nu se schimba niciodată – năduşeală, funingine urbană, baticuri şifonate, cleioşenie între pulpe, dezamăgire, numărătoare inversă până la venirea toamnei, până la următoarea iarnă,

friguroasă şi posomorâtă, când începea iar să viseze la vara care se apropia, crezând că asta, cine ştie cum şi de ce, avea să fie diferită, că urma să i se prezinte în faţa ochilor, deşi nu avea de ce, înmuiată în acea nuanţă perfectă de albastru mediteraneean.

— Nu-i nevoie de vreo amânare, *Hagi-aga*, i-am spus judecătorului. Cum ziceam, tot ce spune doamna e perfect adevărat.

Nuşin s-a uitat la judecător, înroşită la faţă şi nedumerită. Şi-a dus mâna făcută căuş la gură şi n-a mai mişcat-o de acolo.

— Foarte bine, a zis judecătorul. Atunci, restul e numai hârţogărie.

Golnaz era pe coridor, aşezată pe o bancă. Nu mai era fetiţa ca un elf, împlinise şaptesprezece ani, şi chiar îi arăta. Când m-a văzut, s-a schimbat la faţă: de la sfidare, a trecut la o privire alarmată, apoi a revenit la cea sfidătoare. Şi-a întors capul în altă direcţie.

Mi-a trecut prin minte că nu mă văzuse niciodată chilug, ceea ce probabil c-o şocase şi mai tare – această apariţie a unui bărbat înalt şi ras în cap, unul pe care-l ştia mai demult drept tatăl ei. M-am îndreptat spre ea, cu inima bătându-mi apăsat şi neregulat. M-am oprit în faţa băncii pe care stătea şi i-am spus:

— Golnaz, îmi pare atât de rău…

N-a zis nimic. Îşi ţinea mâinile proptite pe genunchi, de parcă s-ar fi rugat; avea unghiile date cu o nuanţă de hibiscus. Privită de aproape, semăna cu maică-sa mai tânără, când o cunoscusem eu, şi ăsta era un alt lucru ciudat – să te confrunţi cu prezenţa fizică a unui trecut care de mult nu mai era.

Nuşin a ieşit din toaleta femeilor şi-a venit înspre noi. Arăta liniştită, ca omul care-şi găseşte un adăpost, după ce a rătăcit pe faţa pământului ani de zile.

— Presupun că asta e tot, a zis.

— Asta e, am zis eu.

— Rămâi cu bine, a zis ea, cu jumătate de glas.

Mi-am adus aminte cum odată, când era însărcinată cu Golnaz, şi amândoi stăteam întinşi pe pat şi nu puteam dormi, eu mă întorsesem către ea şi-i spusesem: „Atâta părere de rău...” – la care, ea se uitase lung la mine, cu privirile pline de o iubire pe care nu eram în stare să i-o împărtăşesc. „Atâta părere de rău în lume, vrei să zici?”, mă întrebase, iar eu îi răspunsesem: „Nu, aici, în patul ăsta”.

Am luat-o de mână acum, numai pentru o clipă, iar ea nu şi-a tras înapoi mâna.

— Rămâi cu bine, i-am spus şi eu.

43

Mi s-ar părea tentant, chiar şi mie, să interpretez absenţa duşmăniei, de ultima dată când îmi întâlnisem nevasta şi fata, ca pe un indiciu al mântuirii caracterului meu. La urma urmelor, aşa cum demult pretindea sfântul

Augustin, păcătosul reformat[132], autorul unor *Confesiuni* – cea dintâi carte confesională şi, ca atare, autobiografia originală, în adevăratul sens al termenului –, ca să scrii despre forma pe care a luat-o viaţa ta, mai întâi trebuie să mori, fie şi numai simbolic; abia după aceea, când renaşti, în urma unui proces de convertire, susţinea Doctorul întrale Graţiei, devii capabil să-ţi conştientizezi propria istorie.

Multe secole mai târziu, florentinul Dante Alighieri a întruchipat iarăşi autobiografia, modificând-o puţin: a înlocuit convertirea cu o întâlnire divină, purtându-l pe narator din Infern în Purgatoriu şi, de acolo, în Paradis, într-o mişcare circulară completă, care pornea de la ignoranţă şi ajungea la cunoaştere. Ideea este că există, în autobiografie, o tradiţie străveche a mântuirii şi remuşcării, dragă tuturor: *towbeh* la musulmani, *teşuvah* la evrei, *pocăinţă* la creştini – cine nu apreciază o poveste cu o metamorfoză reală, cu o trecere de la ticăloşie la virtute? Nici măcar naraţiu-nea contemporană, seculară, a beţivului deziluzionat sau a curvarului năbădăios, de pildă, nu a scăpat unei asemenea traiectorii devenite familiare, de la întuneric spre lumină, de la suferinţă spre eliberare.

Dar eu, Hamid Mozaffarian, cu toată aplecarea mea spre povestirile cu mântuiri, nu am avut parte de o asemenea convertire. În ochii celor care-şi trăiesc vieţile prin intermediul naraţiunilor ameliorative, ce spun eu aici ar putea reprezenta o dezamăgire, dacă nu chiar o trădare. Chiar şi aşa, nici măcar eu nu sunt cu totul străin unei traiectorii arcuite. Dacă situaţia care a determinat o

---

[132] Augustin din Hippona (354–430 e.n.), devenit mai târziu episcop de Hippo Regius, în Numidia (pe teritoriul Algeriei actuale), a fost, în tinereţe, iubitor al amorului liber, de unde şi afirmaţia că a fost păcătos şi s-a reformat. Lui i se atribuie butada: „Fă-mă, Doamne, cast şi reţinut, dar puţin mai târziu”.

schimbare în comportamentul meu nu s-a lăsat, propriu-zis, cu o pocăință, tot a venit cu o recunoaştere finală a felului de om care eram şi cu dorința de a-i proteja pe alții de ceea ce eram în stare să fac. Ameliorarea mea, dacă i se poate spune astfel, nu a constat într-o îmblânzire propriu-zisă a caracterului meu, ci în acceptarea, la modul absolut, a ceea ce făcuse lumea din mine şi a ce făcusem eu din ea.

Dar, cum spuneam, ispita interpretărilor pline de speranță este un elixir puternic, iar fiica mea s-a dovedit a fi printre primii care i-au sucombat. La numai o săptămână după ce ne întâlniserăm pe holurile tribunalului, mi-a trimis o scrisoare, aşternută de mână pe hârtie, cu o caligrafie îngrijită:

*

„*Bābā*,
În primii paisprezece ani de viață ai mei, am trecut pe lângă tine în vârful picioarelor. Am pândit pe întuneric, în toate nopțile tale de nesomn, de consum infinit de whiskey, în tăcerea trecutului tău taciturn. Am fost un substitut de copil, exilat încă de cu mult înainte să mă fi născut. Când am plecat, în acea dimineață friguroasă de februarie, cu taxiul neîncălzit al unui străin oarecare, văzând semnele de circulație de pe drum foarte vag, din cauza ceții dense, mi-am dat seama că, din acel moment încolo, toate semnele mă îndreptau în orice direcție, numai să fi fost cât mai departe de casă şi de tine.

Dar, când te-am văzut la tribunal, zilele trecute, ceva s-a descătuşat în mine.

Nu ştiu încotro ne-am putea îndrepta de aici, sau dacă e cazul.

Totuşi, îmi doresc să descopăr. Peste două săptămâni, e vorba să joc într-o piesă pusă în scenă la un mic teatru clandestin (se pare că am talent la jocul pe scenă). Te invit să iei parte. O să îți dau detalii.

Golnaz.”

44

Să mă invite la un „teatru clandestin” era, din câte am înțeles, reacția fiicei mele față de metamorfoza prin care treceam: *clandestin* însemna ilegal şi, prin urmare, neaprobat de cenzorii de la Ministerul Culturii şi Călăuzirii Islamice. Mă provoca sau ce?

Ne-am adunat într-o fostă baie publică transformată în scenă de teatru – vreo douăzeci-treizeci de spectatori, înghesuiți de-a lungul coridoarelor cu pereți de cărămidă. Era şi Nuşin de față. Mi-a făcut semn din cap, rece – nu era vorba de reconciliere. Am stat într-un colț, separat de ceilalți, majoritatea studenți.

Piesa era intitulată „Şase miniştri în căutarea unui guvern” şi spunea povestea unui grup de şase actori, supraviețuitori ai prăbuşirii unui avion Tupolev-154, care transporta întreaga trupă a unui ansamblu teatral. Cei cinci bărbați şi-o femeie – fata mea –, care călătoreau la un festival de teatru, ca să interpreteze rolurile a şase miniştri într-un cabinet guvernamental, se trezesc, dintr-odată, într-o țară stranie, unde populația trăieşte într-un climat de armonie şi unde un comitet de consilieri administrează prin rotație treburile statului. Actorii se prezintă ca fiind ministrul Fericirii, ministrul Singurătății, ministrul Moralității, ministrul Vieții Private, ministrul Autenticității şi ministrul Furiei – rolul acestuia din urmă fiind interpretat de Golnaz. Cei şase, de vreme ce nu au altă identitate, în afară de rolurile ministeriale, care le-au fost atribuite, se văd nevoiți, ca să poată supraviețui cumva, să-şi găsească un guvern în care să funcționeze. Administratorii acelui stat

nenumit se pun de acord, chiar dacă sunt mai reticenți, să le îngăduie să formeze un cabinet, din care să distribuie recomandări neobligatorii. Cu timpul, pe măsură ce consilierul acestor miniştri de ocazie îşi bagă nasul în viețile cetățenilor, cabinetul ad-hoc ajunge să contravină legilor statului ipotetic, până când nimeni – nici măcar cei şase miniştri – nu mai ştie pe cine să creadă.

Am urmărit-o pe fata mea – ministrul Furiei –, cum administra furia pe scenă, oferindu-le oamenilor concesii caraghioase: permisiunea de a râde înainte de răsăritul soarelui; permisiunea de a cânta sub duş; permisiunea de a se scobi în nas între orele nouă seara şi miezul nopții. Avea fața roşie de toată furia colectivă, pe care nu mai era capabilă s-o stăvilească, iar culoarea dată cu dermatograful pe pleoapele de jos, apoi mânjită, o făcea să pară că avea nişte vânătăi sub ochi şi că era ori nedormită, ori, cine ştie cum, rănită. Uitându-mă la ea, mi-a revenit în fața ochilor o imagine, tot a ei, proaspăt venită pe lume, în coşul împletit din salonul de spital. Primăvară. Liliac. Perdele albe, tremurând în fața ferestrelor. Mi-a trecut prin minte, atunci, că eu aveam să-i simt lipsa mai mult decât oricine altcineva, după ce aş fi murit – dar apoi, am realizat şi eu absurditatea unui asemenea gând. În ciuda tuturor anilor pe care-i trăisem pe acest pământ, nu mă vindecasem de solipsism.

După finalul piesei, câtă vreme a fost înconjurată de prietenii ei, care i-au lăudat prestația scenică, eu am stat deoparte şi-am aşteptat. S-a uitat la mine de câteva ori, cu ochii ei negri plini de mânie, dar şi de altceva – era în ei şi-o dorință. Mi-a reamintit de mine însumi la petrecerea dată pentru supa Campbell a lui Andy Warhol, cu multe decenii în urmă, când mă răstisem la tatăl meu şi la Yasser, în privința corupției guvernamentale.

Nuşin s-a apropiat de Golnaz şi i-a şoptit ceva la ureche, apoi a ieşit. Ce era să fac, să stau acolo toată seara şi să aştept ca fata mea să-şi facă timp şi pentru mine? I-am făcut cu mâna de la distanță şi m-am îndreptat şi eu spre ieşire.

Am auzit nişte paşi grăbiți care veneau după mine. M-am întors.

— N-ai de gând să vorbeşti cu mine? m-a întrebat.

— Pari foarte ocupată, i-am spus.

— Ocupată? s-a mirat. Stăteam de vorbă cu nişte prieteni. Cum ți s-a părut piesa?

— O minunată încercare pirandelliană.

— Atât ai de spus despre ea?

— Ce altceva vrei să spun? Mi-ai aruncat priviri sumbre toată seara. Sau, pur şi simplu, m-ai trecut cu vederea.

— Şi la ce te-aşteptai? La vreun covor dintr-ăla, roşu?

— Uite ce e, Golnaz. Prost nu sunt. Ştiu ce faci.

— Zău? Ce fac?

— Eşti plină de furie, şi vrei ca eu s-asist la furia ta. Să ştii c-am trăit şi eu aceeaşi poveste într-o altă versiune, cu tatăl meu.

Atunci şi acolo, într-un colț neluminat al teatrului de ocazie, fiica mea s-a prăbuşit în genunchi, cu vocea denaturată de bolțile de cărămidă în culoare ocru ale vechii băi publice. Cum se făcuse covrig pe podeaua cu gresie, corpul ei, care se scutura tot în tăcere, părea şi mai mic, de parcă intrase la apă. Am stat în picioare lângă ea o vreme, neştiind ce să fac, aruncându-i câte o privire când ei, când uşii de la ieşire. Dar ceva – poate cenuşa tatălui meu, pe care o purtam după mine oriunde mergeam, sau poate doar epuizarea, neputința de-a o ține mereu într-o fugă – m-a făcut să îngenunchez lângă ea, s-o iau în brațe şi să-i lipesc de pieptul meu capul, un gest pe care aproape că-l uitasem. Mi-am adus aminte cum odată, după ce maică-sa plecase,

iar ea stătuse la masa din bucătărie şi lucrase o menajerie întreagă din hârtie, pentru ora de artă şi îndemânare de la şcoală, se înţepase cu foarfeca în braţ dinadins, privind cu fascinaţie cum i se făcea sângele o biluţă din ce în ce mai mare la suprafaţa pielii. Când îi confiscasem foarfeca şi zbierasem la ea să nu mai facă niciodată aşa ceva, ea îmi zâmbise, aproape plină de încântare, transfigurată de concreteţea propriei mortalităţi.

Am ţinut-o în braţe acum, pe jos, în fosta baie publică, mai mult pentru mine, decât pentru ea. Mirosea la fel ca în copilărie, a pudră de talc şi miere, a vanilie şi sare. Nu voia să se mai desprindă.

45

De zece ori am întâlnit-o pe Golnaz, după acea primă reîntâlnire de la vechea baie publică. Am luat ceaiul împreună de două ori, ne-am plimbat în parcul Laleh de patru ori, de trei ori ne-am întâlnit la cină şi o dată ne-am dus cu motocicleta mea până la Tajriş, unde am mâncat sfeclă fiartă la aburi şi porumb copt. La ultima noastră întâlnire, am intrat într-o librărie, de unde ea şi-a cumpărat o traducere după *Meridianul sângelui*, de Cormac McCarthy, iar eu nu mi-am cumpărat nimic, după care ne-am croit drumul de scăpare dintr-o pseudo-carantină, împreună cu alţi trei participanţi la joc, în *Escape Room*-ul din Teheran,

situat lângă strada Mostafa Khomeini, cunoscută mai demult sub denumirea de strada Cirus. Presupusesem, dată fiind natura jocului, că eu aveam să excelez la el, dar ea s-a dovedit a fi, până la urmă, cea care a descoperit cele mai multe indicii, descifrând şi codurile care ne erau necesare, pentru a putea evada. „Să nu presupuneți niciodată – i-a sfătuit Golnaz pe cei din echipa noastră – că un ceas e chiar un ceas şi-un pix e chiar un pix. În acest univers, nimic nu este ce pare a fi."

Întâlnirile noastre au fost, la început, nişte interacțiuni cordiale, aproape ca nişte numere de balet, în decența şi reținerea lor, dar, în după-masa în care ne-am dus cu motocicleta la Tajriş, Golnaz a început să dezvăluie mai mult din personalitatea ei, circumspecția inițială făcând loc unei încrederi nemeritate. Modelul nu-mi era necunoscut: descoperisem de mult că oamenii care-şi trăiau viețile cu precauție deveneau adesea nechibzuiți, în timpul interogatoriilor. Ca s-o protejez, am încercat, în mai multe situații, s-o cârmesc înapoi spre ea însăşi, s-o apăr de scosul pe gură al unor vorbe care, odată rostite, nu mai puteau fi luate înapoi. Dar ea privea încercările mele de acest fel ca pe tot atâtea negări ale persoanei ei, echivalându-le cu nişte forme, chiar dacă diferite, de violență asupra ei.

Mi-a spus că, la ceva timp după ce plecase de acasă, devenise obsedată de cubul Rubik[133], pe care-l găsise în

[133] Joc de tip puzzle tridimensional, inventat în 1974 de sculptorul şi profesorul de arhitectură maghiar Ernő Rubik (n. 1944), sub forma unui cub având fiecare latură de altă culoare şi câte trei cubulețe pe fiecare muchie, care se rotesc pe toate cele trei axe. Scopul jocului este ca, din culorile amestecate, printr-o serie de mutări de rotație, să se ajungă la toate fețele de aceeaşi culoare.

sertarul comodei noastre din camera de zi şi pe care-l dusese cu ea la maică-sa.

— Cubul ăla, i-am spus, mi-a folosit ca să-mi umplu multe ore petrecute la fostul loc de muncă..., înțelegi ce vreau să spun, din vremurile de demult, unde aveam adeseori, chiar şi-n fiecare zi, timpi morți...

Părăsiserăm bazarul şi ne îndreptam către piața centrală a oraşului, cu munții Alborz, acoperiți de zăpadă, vizibili în depărtare.

— Înțeleg, a zis ea. L-ai rezolvat vreodată?

Mi-am amintit cum, ori de câte ori nu mă puteam forța să mai citesc un dosar, nici să intru iarăşi într-o cameră de interogatoriu, scoteam cubul din sertar şi-i roteam şirurile şi coloanele, combinațiile fără număr aducându-mă într-un soi de transă în care nu-şi aveau locul nici omul, nici dosarul, doar cubulețele colorate, care se răsuceau, se răsuceau, se răsuceau...

— L-am rezolvat o singură dată, i-am spus. Reclama de pe-atunci pretindea că erau trei miliarde de configurații şi doar o singură soluție. Dar s-a dovedit că putea fi rezolvat într-o mulțime de feluri... Şi tu? L-ai rezolvat vreodată?

Golnaz a râs:

— După ce-l rezolvasem o dată, nu-l mai puteam dezrezolva, mi-a spus. Ceea ce avea darul să-mi provoace frustrări. Pentru c-aş fi vrut să revin la starea în care să nu ştiu, în care orice era în continuare posibil.

În după-amiaza în care am intrat în acea librărie şi, pe urmă, în *Escape Room* – atunci am purtat cea mai intimă şi, după cum s-a dovedit apoi, ultima noastră conversație.

— Am luat şi altceva din sertarul biroului tău, în acea noapte în care am plecat, mi-a spus, în vreme ce mergeam pe la periferia vechiului cartier Oudjalan. Caietul tău cu desene din liceu. Aveai acolo un personaj numit „Jamşid Oarecarele”, desenat pe aproape fiecare pagină. Mă făcea să

râd – avea ceva foarte meditativ şi, totuşi, atât de simpatic şi de onest, cu perciunii lui, şi gulerul întors în sus, şi ţigara din colţul gurii. Şi-aveai atât de multe desene, pe lângă el: caricaturi ale unor generali din armată înfăţişaţi ca porci, sau regi caraghioşi prinşi cu lanţuri în roţi de bâlci. Iar unul care mi-a plăcut peste măsură de mult era un filfizon călare pe-un catâr, care purta papuci cu chipul lui Cirus cel Mare brodat pe ei. Nu-mi venea să cred că tu erai creatorul tuturor acelor chipuri, că un om ca tine fusese capabil, cândva, să-şi exercite simţul umorului – şi m-a luat cu o mână de braţ – era pentru prima oară de la „incident", cum îi spunea, când iniţia orice fel de contact fizic între ea şi mine. Ai simţit lipsa caietului? a vrut să ştie.

— Nu, am zis. Nici n-am observat că nu mai era.

Golnaz a tăcut o vreme, apoi a zis:

— Asta lipseşte în ziua de azi. Umorul şi buna-dispoziţie.

— Cum faci să le recuperezi, umorul şi buna-dispoziţie? am întrebat-o.

— Cred că-ţi revin ele singure, după ce te-ai îndepărtat suficient de mult de propria suferinţă, a zis ea.

— Cât de departe-nseamnă suficient? am vrut să ştiu.

— Atât de departe, cât n-ai să mai fii dispus vreodată să călătoreşti înapoi, a zis ea.

— Ţii minte spectacolele de marionete, pe care le concepeam eu pentru tine şi mama ta? am întrebat-o. Deşi, poate că erai prea mică şi nu-ţi mai aminteşti.

— Am vagi amintiri, a zis ea. Străfulgerări cu marionetele propriu-zise, şi cu vocile lor piţigăiate, şi cu noi, toţi trei, râzând. Sau poate că nu-i amintirea mea personală, ci doar un ecou al amintirilor mamei, pentru că nu se mai satură să vorbească despre acea perioadă, şi despre cum dădeai câte un spectacol în fiecare noapte, şi cum râdeam toată familia. „Pe-atunci, demult – zice-ntotdeauna, ca şi cum ar vrea să-şi împace propriul suflet pentru anii pierduţi –, eram cu-

adevărat fericiți.” Dar se poate foarte bine să aibă dreptate, se poate să fi fost cu-adevărat fericiți. Poate c-atunci a fost ultima oară când ai mai lăsat buna-dispoziție să te pătrundă. Mă-ntreb dac-aşa se-ntâmplă de obicei – ca starea de grație să părăsească pe cineva, pur şi simplu, într-o după-masă oarecare...

N-am zis nimic. Era şi brutală, şi justă acuzația pe care mi-o aducea.

— Am găsit şi marionetele, a continuat, în acelaşi sertar din care am luat cubul Rubik şi caietul cu desene. Era una cheală, cu un tricou pe care scria „Pahlevan Kachal”...

— A, da, i-am luat vorba din gură. Era preferatul meu – şi protagonistul celor mai multe scenete. Eroul pleşuv, care venea să rezolve conflictul. Mare păcat că nu-ți aminteşti.

— Păăăi... iată-te acum, dup-atât de mulți ani, a zis ea. Te-ai transformat în Pahlevan Kachal tu însuți, doar că n-ai reuşit să rezolvi conflictele, este?

— Golnaz, i-am spus, crezi c-o să mă ierți vreodată?

— Nu-i vorba de iertare, a zis ea. Tot ce pot face este să-ncerc să-nțeleg. Dar nu sunt convinsă că şi reuşesc.

Se lăsa noaptea. Cerul de iarnă, senin şi sumbru, masca poluarea din timpul zilei.

— Când eram tânăr, i-am spus, după ce-au plecat părinții şi fratele meu, dormeam pe acoperiş, ori de câte ori puteam. Stelele, nenumărate cum erau, aveau darul să mă reconforteze, când mă simțeam foarte singur. Credeam că eram interconectați, cumva, cu toții, chiar dacă stăteam separați.

— Problema generației tale, a zis Golnaz, este c-a suferit prea mult şi-a provocat prea multă suferință. N-avem cum, noi, să reparăm această parte a istoriei. Suntem cu toții prinşi înăuntrul ei, ca într-o capcană.

Când ne-am luat rămas-bun, la staţia de metrou, n-aveam de unde să ştiu că era ultima dată când o vedeam. Ba chiar ne făcurerăm planuri să ne întâlnim în joia următoare şi să mergem la un film. Dar, când a luat-o pe scări în jos şi-a dispărut în subteran – se ducea să ia cina cu nişte prieteni – , pe mine m-a luat în stăpânire o nelinişte, cum nu mai resimţisem niciodată de când începuse perioada noastră de reconciliere.

46

Când am ajuns acasă, aveam un gust pe limbă, ca de ceva putred, care mi-a dispărut după un pahar de apă, dar a revenit apoi, de undeva din străfundurile gâtlejului. Mi-am luat nişte brânză şi-o bucată de pâine şi m-am aşezat la masa din bucătărie cu ele, în faţa ferestrei deschise. Le-am devorat, potolindu-mi o senzaţie de foame de-a dreptul cavernoasă. Parcă toată noaptea de-afară se învârtea cu mine. Aveam dureri în tot corpul, pe care nu le puteam explica – în şale, de-a lungul coapselor, în oase, până şi-n vintre. Când te doare sufletul, simţi cu toată fiinţa ta – e ca şi cum ai resimţi timpul pierdut. Cineva din apartamentul de deasupra îşi aranja mobila prin casă – iarăşi: duruia tavanul de vibraţiile picioarelor de mese şi scaune târâte dintr-o parte într-alta.

L-am revăzut în fața ochilor pe H. – ochii lui pătrunzători, bărbuța lui, reticența lui. Din multitudinea de bărbați şi femei care stătuseră față-n față cu mine, de-a lungul anilor, figura lui H. era singurul chip omenesc pe care mi-l aminteam. Cei care urmaseră se şi transformaseră, cu timpul, într-un conglomerat amorf, redus la culorile şi formele lui esențiale, şi-atât. Dacă H. supraviețuise în mine ca o pictură de Goya, toți ceilalți se amestecaseră într-un Rothko – ca un fel de oglindă în care se reflecta propria mea măduvă a spinării.

Ştiam ce aveam de făcut. Ştiam, pentru că epuizasem toate celelalte posibilități. Era momentul ca trecutul – deceniul acela negru, care începuse imediat după revoluția noastră şi culminase cu vara lui 1988 – să se infiltreze în viitor. În sertarul comodei, unde ținusem cubul Rubik, şi vechiul meu caiet cu desene, şi marionetele, se afla şi înregistrarea cu Motanul admonestându-ne pe noi, ceilalți. Aveam de gând să fac publică acea bandă, chiar dacă eram perfect conştient că dezvăluirea conținutului ei n-ar fi avut nici cel mai mic efect, pentru că toți cei implicați acolo, în primul rând Akbari, şi-ar fi negat propriul trecut cu câte o ridicare din umeri, aşa cum făcuseră întotdeauna. Iar grosul populației, eventual mişcată o zi sau două, ar fi lăsat apoi chestiunea să alunece la loc în gaura neagră din care şi răsărise. Nici nu i se putea spune uitare: ca să uiți ceva, trebuie să-ți aminteşti mai întâi acel ceva. Iar noi, moştenitorii unui trecut nerevendicat de nimeni, nu puteam fi blamați, pentru că nu ni-l mai aminteam, din moment ce negarea era limbajul nostru primordial.

Dar Golnaz – cu ea cum rămânea? Fără îndoială că, după ce-ar fi ascultat înregistrarea, n-ar mai fi vorbit cu mine în veci. Oricum îşi întinsese deja fibrele sufletului prea mult; dacă şi le mai încorda peste acel nivel, riscau să i se rupă. Şi totuşi, ultima conversație avută cu ea îmi declanşase

dorința de a face publică înregistrarea, ca să acționez, vorba fostului meu ministru, *fie şi numai pentru răbojul istoriei*.

A doua zi, m-am dus la cineva care mi-a convertit înregistrarea de pe bandă în document audio electronic. Pe urmă, acasă, la calculatorul meu, în timp ce revedeam e-mail-ul pe care-l formulasem pentru cel puțin zece redactori-şefi de ziare – citindu-l şi recitindu-l, cu documentul audio ataşat –, parcă nu-mi venea să apăs butonul de trimitere. Oare merita impulsul meu de a face un gest *fie şi numai pentru răbojul istoriei*, efectul cert de a-mi strica relația cu singura mea fiică? Dar dacă, aşa cum trăsese ea concluzia, suferința pe care generația mea o răbdase şi-o provocase nu putea fi luată înapoi, oare nu se cuvenea, măcar atât, să le oferim progeniturilor noastre acest minim gest de curtoazie – să le spunem adevărul? Ce altceva îmi rămânea de făcut, dacă nu să depun mărturie?

Publicarea conținutului benzii, aşa cum anticipasem, a provocat o mică furtună mediatică, urmată de o tăgăduire generalizată. Nu se putea prinde vreo crimă de cineva, din moment ce fortăreața fusese construită din teflon. A treia zi după ce se răspândise vestea, mi-a parvenit o scrisoare trimisă de Akbari:

> „Aşa cum am spus, demult de tot, din momentul în care te-am cunoscut, am ştiut că urma s-o faci lată. Uite c-ai făcut-o, în cele din urmă. De astă-dată, pe bune. *Mobārak* – felicitări!
>
> Primul instinct mi-a dictat să mă răzbun pe tine. Dar m-am răzgândit, nu din spirit caritabil (după cum bine ştii, n-am aşa ceva), ci pentru că măreața ta încercare de-a o face pe dreptul n-are importanță – şi asta, nu numai aici, la noi, ci peste tot. Şi iată de ce, frate al meu: lumea largă – aceeaşi lume care ne-a condamnat zeci de ani pentru acțiunile şi negările noastre – ne depăşeşte cu mult acum, şi la cruzime, şi la duplicitate. Uită-te în jurul tău. Din cele două Americi până în Caucaz, lumea întreagă e înveşmântată în ticăloşie. Masacre, migrații, exodul unor popoare

întregi, cu tot cu demnitatea lor – şi nu-i pasă nimănui! Aşa că, într-o asemenea mare de întunecime, ce şanse crezi că are micul peştişor auriu, care a crezut că poate dovedi că dreptatea este cu putinţă?

Dacă aş fi un om înclinat spre sentimentalisme, ţi-aş fi purtat ranchiună pentru faptul c-ai trădat prietenia noastră. Dar sentimentalismul nu mă caracterizează. Iar, dacă e cineva de blamat, poate că eu sunt acela, de vreme ce tu mi-ai arătat, de la bun început, ce caracter aveai, cu adevărat. N-a demarat prietenia noastră, la urma urmelor, cu o trădare – cea din ziua în care m-ai chemat să lichidez enciclopedia tatălui tău?

Închei cu o formulă care este una dintre favoritele tale: *Baaz gardad be asleh khod har cheez* – Totul se întoarce la propriile origini.

Mostafa Akbari."

47

M-am trezit într-o zi ca oricare alta. Ceainicul fluiera, laptele clocotea. Dacă aş spune că-mi găsisem liniştea, după ceea ce făcusem, ar însemna să mint. În schimb, aveam o anumită senzaţie că survenise o corecţie în alinierea busolei mele personale, iar pe asta o resimţeam ca pe o compensaţie, oricât de măruntă. Conţinutul înregistrării începuse deja să se piardă, să se dizolve în entropie. Nu conta. Acţionasem, măcar o dată, din respect faţă de viitor.

M-am postat în faţa chiuvetei şi-am întins mâna după instrumentul de ras, pentru ritualul zilnic al bărbieritului. Dar ceva, nu ştiu ce, m-a îndemnat să scormonesc printre

obiectele de toaletă din baie, doar-doar găseam pămătuful pe care mi-l oferiseră părinții mei, când împlinisem optsprezece ani, ultima dintre zilele mele de naştere la care aveam să mai fim toți împreună. Declarând un armistițiu de-o seară, merseserăm să ne luăm cina la *Café* Naderi, după care, la cererea lui Omid, ajunseserăm cu Fiat-ul mamei mele tocmai la Karaj, pentru înghețată. Mama cântase, în maşină, o melodie veche din repertoriul divei Delkaş[134], iar tata îi ținuse isonul, cu vocea lui neinstruită. Noaptea de august vibrase de sunetele duetului lor mieros, se înfiorase de mirosul înghețatei de şofran cu apă de trandafiri şi răsunase de-atâtea ecouri ale îmbarcărilor şi urărilor de rămas-bun. Cu toții eram la capacitatea noastră maximă de gentilețe, nevrând să lăsăm să se destrame bunătatea ivită brusc între noi, care, precum o floare de regina-nopții, avea să se ofilească la ivirea zorilor.

Am scos pămătuful din husa lui prăfuită şi l-am ținut sub jetul robinetului, uitându-mă cum apa caldă îi înmuia perii. L-am dat prin bolul cu spumă şi mi l-am dus apoi la bărbie, simțind pe piele părul de bursuc alb ca pe-o rememorare a indulgențelor din vremuri trecute. Cât de diferită se dovedise a fi viața mea, față de cea pe care şi-o doriseră părinții mei pentru mine când aveam optsprezece ani, viața unui bărbat care ar fi întâmpinat fiecare zi cu un pămătuf negru cu vârful argintiu, de producție germană – un bărbat ca tatăl meu.

Chestiunea cenuşii încă n-o rezolvasem. Acum, c-o aveam asupra mea, nu mai voiam să renunț la ea. Totuşi, le promisesem şi mamei mele, şi lui Omid, fratele meu, că urma s-o împrăştii. Bine, dar unde anume? În Marea Caspică? Mi se părea o soluție prea banalizată. În curtea

---

[134] Esmat Bagherpour Baboli (1925–2004), pe numele ei de scenă Delkaş, cântăreață şi actriță iraniană.

vechii noastre case, mi se părea mai plauzibil, atâta că, după ce mă mutasem de acolo, proprietatea fusese confiscată de una dintre fundațiile caritabile şi oferită unui membru al miliției *basij*, pe care-l cunoşteam prea bine. Dar cum ar fi fost s-o împrăştii, cenuşa, peste locul de veci gol, de lângă cel al unchiului Majid, pe care tatăl meu îl cumpărase pentru el însuşi, cu mult timp în urmă? Această din urmă opțiune mi s-a părut cea mai potrivită, deşi să încredințezi țărânei doar o mână din cenuşa lui, şi nu trupul întreg, mi se părea greşit, cumva, chiar şi mie.

Telefonul a piuit din bucătărie. Mi-am clătit fața – mă tăiasem pe bărbie, ca de obicei – şi m-am grăbit să văd cine era. Nu mai primisem nici măcar un semn de viață de la Golnaz, dinainte să fi făcut publică acea înregistrare, şi aveam ca o premoniție că mesajul era de la ea. Da, era. Iată ce-mi scrisese, într-o scrisoare ataşată:

„Am ajuns la concluzia că nu pot să înțeleg. În timpul uneia dintre plimbările noastre, ai zis că «Revoluția s-a manifestat ca exprimare a unui impuls de a crea ceva nou, nu doar o copie a Republicii lui Platon, a *Magna Cartei*, a Revoluției Franceze sau a oricărei alte forme care ne-a precedat. Revoluția s-a vrut un gest de autorealizare, o manifestare a dorinței poporului de a se onora pe sine.» Asta, pot să accept. Dar cum se poate justifica tot ce s-a întâmplat pe urmă?

Lasă-ne, de-acum. Noi, moştenitorii tăi, nu vrem să mai auzim de vechea ta revoluție. Vrem să avem prieteni buni, iubiți devotați unii altora, nopți de muzică, zile de dialoguri şi de idei. Viață ne dorim, şi iubire... Îmi pare rău, *bābā*, pentru noi amândoi. Ai grijă de tine.”

48

În trenul care se pregătea să plece spre Tabriz, un vânzător a intrat în compartimentul meu, cu o tavă cu dulciuri. Mi-am luat un *koloucheh* cu nuci, pe care l-am aşezat peste paharul cu ceai. Aburul a înmuiat aluatul, încet-încet, şi-am luat o muşcătură. Unt, miez de nucă, zahăr, nucşoară. O amintire cu manuscrisele tatălui meu scoase din casă în pungi de gunoi îmi dădea roată prin minte, ca un lasou.

Când s-a pus trenul în mişcare şi-a părăsit gara, un tânăr a dat buzna în compartiment, abia respirând, şi şi-a depus valiza în plasa de deasupra locurilor din faţa mea.

— La un pas am fost să nu-l mai prind, mi-a spus, cu un accent greoi de turcă vorbită de azeri, aşezându-se faţă-n faţă cu mine. Ai mei ar fi fost dezamăgiţi, dacă nu ajungeam la ei de sărbători.

— Ce sărbători? am întrebat.

— Mâine e solstiţiul de iarnă, *şabeh yaldā*, mi-a spus. Aţi uitat de ele?

Aş fi vrut să-l întreb despre familia lui, dar eram obosit. Şi aerul părea mai dens, de la mirosul de carne friptă, care se strecura înăuntru pe fereastra întredeschisă. Pe peron, undeva, nişte copii se certau.

*

De trei luni purtam după mine, în buzunar, cutiuţa cu cenuşă. Fusesem cu ea în parcuri, la vechea pistă de popice, la chioşcul de unde-şi cumpăra tatăl meu ziarul de dimineaţă şi la fostul apartament al familiei noastre, unde-i văzusem pe actualii ocupanţi, acel *basij* cu nevastă şi trei

copii, dintre care cel mai mic era încă bebeluş, pornind împreună în vreo excursie de sfârşit de săptămână. Nu pricepeam cum şi de ce câteva grame de cenuşă dintr-o cutie, dintr-un buzunar, îi puteau stârni unui om atâta compătimire. Dar, pentru prima oară în decenii întregi, mă simţeam însoţit şi în siguranţă.

Mă îndreptam spre Tabriz, pentru că voiam să văd munţii Aladaglar, locul prezumat al morţii unchiului Majid, în compania tatălui meu. Când am ajuns la Qazvin, m-am ridicat şi-am luat-o înspre vagonul-restaurant, împins nu de foame, ci de nervozitatea care mă cuprinsese. Pe drum într-acolo, am trecut pe lângă vânzătorul de ceai, un mărunţel înghesuit într-un compartiment minuscul, de dimensiunile oficiului unui om de serviciu. În spate, avea un samovar cu luciul dus, şi era înconjurat de ceai, cuburi de zahăr, perniţe şi cuverturi suplimentare. Era bătrân şi părea intrat la apă, cât să se potrivească dimensiunilor încăperii în care-şi făcea veacul. I-am dat bună-ziua, când am trecut pe lângă el, dar s-a uitat la mine cu un aer perplex, capacitatea lui de vorbire fiind redusă, pare-se, la minimul necesar unei tranzacţii legate de ceai.

În vagonul-restaurant, am împărţit masa cu un mullah îmbrăcat cu o *qabā*, care mânca o budincă de ciocolată şi juca un joc pe telefonul inteligent, dând cu degetele în tastatură destul de tare. Din când în când, exclama: „Iete-al naibii, iarăşi am murit...” – după care, îşi ridica privirile de pe telefon, trăgea nişte aer în piept, lua o linguriţă sau două de budincă şi se cufunda într-un joc nou, cu o determinare întreită. Am comandat o supă de rodie, care mi-a sosit repede. Avea o culoare de cireşe putrede.

M-am uitat afară, pe fereastră, la vacile blânde, la păşunile de-un verde intens, ca de murătură, la sfârşitul acela de toamnă, la casele din gresie şi la crestele munţilor din provincia Qazvin, acoperite cu zăpadă ca de nişte

cuşme, care deveneau din ce în ce mai vizibile. Aversiunea mea faţă de mine însumi, devenită obişnuinţă, nu echivala, în momentul acela, decât cu dispreţul pe care-l resimţeam, constatând indiferenţa lumii faţă de acţiunile mele. Am scos cutiuţa de tinichea şi-am pus-o pe masă; clericul era mult prea cufundat în jocul pe care-l juca, şi n-a remarcat.

Sadegh Mozaffarian – pentru că acesta fusese numele tatălui meu –, omul pe care nu reuşisem să-l cunosc. Fiul lui Ahmad Mozaffarian, dispecer de schimb la rafinăria de petrol de la Abadan şi culegător de date pentru recensământ la Teheran, şi al lui Nasrin Mozaffarian. L-am văzut în ipostaza de nou-născut, venirea lui pe lume, intempestivă cum fusese, prinzându-l pe o plută care se legăna pe nişte ape disputate – nici aici, nici acolo. Apoi, ca băiat ceva mai mare, desculţ, alergând pe lângă palmierii de pe malul Karunului, certificatul de naştere fiindu-i unica dovadă a legitimităţii ca *persona grata*[135] şi cetăţean. Sau şi mai târziu, la Teheran, tânăr, purtându-şi primul costum cu dungi subţiri şi primii pantofi stil Oxford, studiindu-i pe Caravaggio şi Delacroix, în timp ce asculta o înregistrare cu muzică de lăută, instrumentul care avea să-i rămână favorit practic toată viaţa. Sau, încă şi mai târziu, de-acum soţ şi tată, bând Cointreau la o cină ministerială oarecare, răsfăţându-şi ţigările Dunhill cu bricheta lui cu monogramă, în timp ce-şi regala comesenii cu vreunul dintre celebrele lui monologuri despre veşnica istorie a artei.

Sau la Isfahan, iată-l – unde am călătorit, însoţiţi de unchiul Majid, când eu aveam opt ani –, la Ali Qapu, marea poartă a palatelor safavizilor. Cum treceam prin acel edificiu de secol XVII, în care Şahul Abbas îi primea pe musafiri şi

---

135 Textual: „persoană acceptată“ (în lb. latină în original), termen juridic referitor la persoanele care sunt acceptate să intre sau să trăiască pe teritoriul unei ţări.

demnitari, tatăl meu alunecase pe panta unei omilii de-ale lui. Şahul Abbas, ne spusese, când ajunseserăm la etajul al şaselea – cunoscut sub denumirea de Sala de Muzică –, regele acela, mai puternic între toţi regii safavizi, când pornise procesul de unificare a ţării – politic, social, economic şi religios –, îi şi îndemnase pe artiştii vremii sale să creeze un stil uniform, care să se reflecte în tot, de la faianţele şi picturile murale, care-i împodobeau lui palatele, până la moschei, sanctuare şi pieţe publice, la covoare, textile şi toate artele cuprinse în cărţi. În timp ce tatăl meu vorbea, vocea fiindu-i amplificată de nişele circulare aflate de jur-împrejurul încăperii, o mulţime întreagă se adunase în jurul nostru, de turişti şi localnici aflaţi doar în trecere, fermecaţi, cu toţii, de profesorul care contextualiza şi pentru ei un patrimoniu fragmentat, pe care s-ar fi cuvenit să-l înţeleagă. De ce se aduna mai multă lume, de aceea prestaţia tatălui meu sporea în dramatism şi de ce el conferenţia mai abitir despre scara în expansiune a motivelor decorative, cum ar fi fost, de pildă, arabescurile în formă de frunză de palmier despicată, de pe cupola moscheii Şeicului Lotfollah, de aceea mie mi se părea din ce în ce mai mult c-o făcea pe clovnul şi se parodia de unul singur. Apogeul dizertaţiei sale fusese omagiul adus lui Reza Abbasi, ale cărui fresce înfăţişând tineri bogat înveşmântaţi, cu buze trandafirii şi ochi migdalaţi practic ne înconjurau. Portretele acelea, lămurise tatăl meu, fuseseră pictate înainte ca pictorul să se fi desprins de curte şi să-şi fi creat propriul stil, subiectele sale nemaifiind nişte tineri idealizaţi, de o tipică splendoare safavidă, ci oameni oarecare, întâlniţi în piaţa oraşului – scribi, ţesălători de cai, pelerini. Formele picturilor, continuase tatăl meu, reflectau conţinutul – şi reciproc. Dar, până ajunsese el acolo, publicul deja i se subţiase, şi atenţia se mutase de la istoria artei la masa de prânz. Iar noi, familia captivă a oratorului, înfometaţi şi

reduşi la tăcere, zăboviserăm lângă el în sala de muzică rămasă pustie.

Aşa, deci: safavizii îşi creaseră o naraţiune despre ei înşişi, iar arta lor era menită să înfăţişeze respectiva himeră. La urma urmelor, omenirea tocmai asta a făcut de la facerea lumii, a încercat să ofere semnificaţie propriei existenţe, chiar şi atunci când ea nu avea sens. Fiecare dinastie, religie, guvernare, trib, generaţie şi familie îşi compilează o istorie în care e vorba despre sine. Unii reuşesc să se păcălească pe ei înşişi, să-i păcălească şi pe ceilalţi în legătură cu autenticitatea respectivei naraţiuni, alţii nu reuşesc. Ceea ce nu pricepusem eu, stând acolo, prins în capcana Sălii de Muzică a lui Ali Qapu, era că şi tatăl meu, ca toţi oamenii, nu făcuse altceva decât să-şi edifice o cronică a lui însuşi – de la bun început. Făcuse asta prin faptul că se apucase de lucru la o enciclopedie, legitimându-şi propriile origini prin aceea că se transformase în lexicograful moştenirii noastre naţionale. Ar fi reuşit, oare, dacă nu-i sabotam eu construcţia de mituri? Eu, fiul său, care-l spulberasem printr-un singur gest de biblioclasm, nu anticipasem că, anihilând naraţiunea lui despre sine, aveam să-mi anihilez şi o parte din propria mea naraţiune.

Când m-am întors în compartimentul supraîncălzit al trenului, l-am găsit pe mai-tânărul meu companion de călătorie adormit, cu broboane de sudoare pe frunte. Mi-am întins paltonul peste radiator şi-am deschis fereastra, dar avea pârghiile slăbite şi se închidea la loc, de fiecare dată.

— E-atât de cald c-aş putea să-mi coc un ochi pe ţeasta chelă, i-am spus bătrânului vânzător de ceai, când a mai dat o tură prin tot trenul.

— Aşteptaţi pân-ajungem la Zanjan, a zis el, şi-o să vedeţi acolo cum vă-ngheaţă chelia ca un ţurţure.

În acea căldură, am adormit şi eu şi-am visat că eram iar tânăr. Trăgeam la un hotel sărăcăcios, împreună cu H., undeva la ţărmul unei mări, poate la Anzali. Recepţionistul ne dădea două chei, dar noi, odată ajunşi sus, constatam că nici măcar nu existau, camerele atribuite nouă. Mergeam de-a lungul coridoarelor întunecate, pe care câte un bec electric pâlpâia din loc în loc. H. îşi lăsa valiza jos şi se aşeza pe ea, în mijlocul holului pe care mirosea a stătut, zicând: „Hamid, sunt foarte obosit" – la care eu îi răspundeam: „Ştiu", şi mă aşezam alături de el. Îl apucam de mână, care-i ardea. *Îl ţin de mână pe H.,* mă gândeam în vis. *Ceea ce-nseamnă că nu e mort, în ultimă instanţă, e tot viu, e-aici.* Pe urmă, el se volatiliza, iar eu ţipam, aşa cum se ţipă în vis, ca un animal care se sufocă. Am deschis ochii şi l-am văzut pe bătrânul vânzător de ceai, care-mi întindea un pahar de apă.

Aşa cum profeţise el, un vânt îngheţat a măturat compartimentul, când nici nu ajunseserăm bine la Zanjan. Trenul a început să urce, iar fereastra se lovea când în sus, când în jos, acum închisă, acum deschisă, căldura şi frigul alternând şi dându-ne fiori. Dintr-odată, l-am văzut, piscul muntelui ca un curcubeu, care-i aparţinea unchiului Majid, în imaginaţia mea. „Un tort gigantic de aniversare", cum îi spusese odată. *Ia uite, bābā* – i-am şoptit cutiuţei de bomboane mentolate –, *suntem din nou aici, împreună cu Majid.* Am închis ochii şi l-am revăzut pe tatăl meu, aşezând un vagon Märklin de pasageri pe o bucată de şină de cale ferată, ignorându-mă complet, aşa cum făcea de obicei. Dar nu mă mai deranja indiferenţa lui acum, aşa cum odată, demult, mă deranjase. Mă bucuram să mă uit la el, şi asta, conştiinţa faptului că puteam s-o ţin tot aşa, urmărindu-l, câte zile mai aveam de trăit, mă consola. Reamintindu-mi cartea din secolul XVII, cu ilustraţii, pe care mi-o dăruise tatăl meu în copilărie, am repetat, în şoaptă, rândurile pe

care le memorasem demult de tot: „Memoria, sălăşluind în partea dinapoia capului, orânduieşte fiecare lucru şi-l cheamă, când e cazul; pe unele, totuşi, le pierde, iar aceea se numeşte uitare”.

La gara din Tabriz, mi-am luat rămas-bun de la tânărul meu coleg de compartiment, care dormise tot drumul până acolo, după care mi-am cumpărat bilet de întoarcere, la trenul de noapte. Când am revenit la Teheran, abia se luminase de ziuă, dar oamenii ieşiseră deja la cumpărături pentru festivitățile din acea seară. Mi-am găsit motocicleta unde o parcasem, în apropiere de bazar, şi-am luat-o înspre nord, râvnind la aer. Dar, în miasmele traficului de la ora de vârf, lumina zilei parcă devenise mai densă în jurul meu, şi fiecare gură de aer – ceva la care trebuia să mă gândesc înainte. Motocicletele, cum era şi a mea, se strecurau printre maşini, fără să le pese prea mult de semafoare. Pietonii blestemau vehiculele şi se înjurau între ei.

Dincolo de centru, aerul era mai curat, şi parcă plutea prin el un iz de uitare. După micul dejun, am dat o raită prin magazinele şic, amânând cât puteam de mult ora întoarcerii în locuința mea bântuită. Într-un asemenea magazin, am dat peste saci de făină transformați în perne cu pretenții. „Aspectul rustic”, mi-a spus vânzătoarea. Într-altul, axat pe produse elveține, m-am uitat la zeci de ceasuri, dar n-am cumpărat niciunul. Mi-am cumpărat, în schimb, un ceas cu cuc, poate în memoria mamei mele şi-a şcolii cu internat elveține din copilăria ei romanțată, a zilelor ei împodobite cu flori-de-colț de la Collège Beau Soleil – Colegiul „Soare Frumos” – din Villars-sur-Ollon, printre băile cu ape termale şi cabanele de la care se vedea piscul Mont Blanc şi se ajungea după câte un drum scurt cu maşina – cum îi plăcea să ne spună – din orăşelele de pe malul lacului: Montreux, Vevey şi – da, da – Évian.

Într-o altă cafenea, în loc să comand ceaiul pe care aveam intenția să-l beau, am cerut ciocolată caldă, băutura copilăriei mele. Trei femei aflate la periferia tinereții, cu părul strâns în cozi netede, care li se vedeau prin umflăturile baticurilor, stăteau la celălalt capăt al localului. Cu câte un snop de brățări la mâini, care scoteau clinchete mai ceva ca zurgălăii, au lăsat urme de buze rujate pe marginile paharelor de ceai, care aveau să fie spălate curând, reumplute şi oferite clienților de mai târziu, pe parcursul zilei, apoi, şi mai târziu, altora – o succesiune de sărutări spălăcite între oameni care nu aveau să se întâlnească niciodată.

Până să părăsesc şi această cafenea, lumina zilei începuse deja să pălească. O femeie m-a întrebat cât era ceasul.

— Aproape ora cinci, i-am spus.

Mi-a mulțumit şi-a trecut mai departe, după care s-a întors şi-a zis:

— Nu vreți să veniți cu mine? Un ansamblu de tineri muzicieni dă un concert în parcul Parvaz, pentru solstițiul de iarnă.

Şi eu i-am mulțumit ei, dar i-am spus că nu puteam lua parte, chiar dacă, refuzând invitația, îmi dădeam seama că refuzam însăşi viața. Probabil c-am făcut şi-o grimasă, care venea să reflecte ambivalența gândurilor mele din acel moment.

— Nu vă faceți griji, mi-a spus femeia, râzând. Nu-i nimic atât de serios, v-asigur!

Ea s-a întors iar, să plece, iar eu m-am surprins de unul singur, strigându-i:

— M-am răzgândit. Vin cu dumneavoastră.

Ne-am îndreptat spre parc, împreună. Era drăguță, de vreo patruzeci de ani. Avea nişte ochi cenuşii de ştrengăriță şi gropițe angelice în obraji.

— Ce-aveți acolo, în geantă, o pasăre, cumva? m-a întrebat.

— Un ceas cu cuc, i-am spus.

— Ce pitoresc, a zis. Trebuie să fiți un romantic.

— Se prea poate să fi fost odată, i-am spus, în timp ce intram în parc, în lumina înjumătățită a soarelui care scăpăta.

Concertul era deja în plină desfăşurare, când am ajuns – un ansamblu de cinci instrumentişti, care cântau la *santoor*, *setār*, *kamanchek*, *ney* şi *daf*. Stând acolo şi ascultând, muzica m-a transportat înapoi în timp, către propriile mele începuturi. Mă simțeam deja un om nelalocul lui. Dacă aş fi fost, de pildă, o pălărie uitată în vreun compartiment de tren, sau vreo mănuşă căzută din buzunarul unui călător neatent, nu mi-aş fi înțeles mai bine locul pe lume. Dar nu conta. Eram, totuşi, acolo, după tot şi toate câte se întâmplaseră. M-am gândit la solstițiul acela de iarnă, din urmă cu câteva decenii, când rămăsesem pentru prima oară cu Minoo, în magazinul ei de oglinzi.

Un băiat a trecut printre ascultători, oferind spre vânzare ghirlande făcute din boboci de trandafir. Am cumpărat două – una pentru femeia de lângă mine, şi alta pentru fiica mea, chiar dacă ştiam că nu aveam s-o mai revăd pe Golnaz. Pe prima, i-am pus-o la gât vecinei mele. A zâmbit, evident mulțumită de podoaba de ocazie, după care, mi-a luat ea din mână cealaltă ghirlandă şi mi-a trecut-o peste cap.

— Când eram fetiță, la Khorramşahr, în timpul războiului, mi-a spus, părinții mei şi eu ne strângeam în jurul pick-up-ului, în timpul raidurilor aeriene. Muzica acoperea huruitul avioanelor... Nu ştiu de ce mi-am adus aminte acum de asta.

— Totul o să fie bine, i-am spus, în lipsa unui răspuns mai breaz, şi-am sărutat-o pe frunte.

Cântărețul la *setār* începuse acum să improvizeze de unul singur. Sunetul instrumentului în formă de pară făcea să vibreze aerul nopții de iarnă, convingându-mă, cum nimic altceva nu reuşise până atunci, să mă desprind odată de tatăl meu. M-am întors către însoțitoarea mea şi i-am spus:

— Iertați-mă, dar trebuie să fac un lucru anume.

Ea mi-a zâmbit, arătându-mi gropițele din obraji, apoi a încuviințat din cap. În alte vremuri, i-aş fi făcut curte. Dar acum, îmi simțeam oasele prea înțepenite pentru aşa ceva.

M-am dus până la marginea parcului. Înaintea mea, la picioarele mele, se întindea metropola, căreia îi licăreau luminile în noapte. Mi-am amintit de oraşul de nisip construit odată, pe plaja de la Babolsar, de mine şi Omid – locuințele, crângul de curmali, groapa de argilă, chiar şi templul zeiței Işstar. Am scos cutia de bomboane mentolate din buzunar şi-am deschis-o. Cenuşa tatălui meu, precum un stol de păsări albe, de zăpadă, a zburat printre crengile unui smochin. Mi-am spus apoi mie însumi, într-o şoaptă ostenită: *Şi-am plâns vreme de şapte zile, în amintirea trecutului pierdut alături de Enkidu şi-n perspectiva morții mele viitoare, ce precis avea să vină în curând*.

M-am întors acasă pe motocicletă, ghirlanda de trandafiri de la gâtul meu împrăştiind petale de-a lungul drumului. În timp ce-mi turnam o băutură, în bucătărie, mi-a sunat telefonul – era Omid.

— Am citit un articol în ziar, azi-dimineață, mi-a spus. Despre înregistrarea pe care-ai făcut-o publică, a zis, dar nu i-am răspuns nimic. Ai făcut bine ce-ai făcut, a continuat el.

— Un lucru bun într-o avalanşă de rele, am zis.

— *Bābā* s-ar fi bucurat, a zis Omid.

— Că tot a venit vorba, unde i-ai împrăştiat restul de cenuşă? l-am întrebat.

— Nu mi-a venit în minte, din toată America, vreun loc anume, care să fi avut vreo semnificație aparte pentru el. Până la urmă, i-am vărsat-o într-unul dintre ghivecele alea enorme din holul Muzeului Metropolitan de Artă.

— Bine lucrat, frate! Şi eu, aseară, i-am împrăştiat porția mea de cenuşă – într-un parc mare, care domină oraşul.

— Cred că i-ar fi plăcut asta.

— Era un concert acolo, de *şabeh yaldā*. Un ansamblu de tineri muzicieni.

— De-acum, e-al lor cu totul, a zis Omid.

— Şi cu noi, cum rămâne? am întrebat.

— Noi suntem o generație peste care s-a sărit.

Într-adevăr, eram o generație peste care se sărise, ca un sughiț al istoriei. Stăteam cu telefonul în mână, şi mi-am îngăduit să simt vârsta noastră – a fratelui meu şi-a mea –, nu numai în termeni de ani, ci şi în funcție de irelevanța noastră, din ce în ce mai profundă.

— Omid, voi, acolo, sărbătoriți *şabeh yaldā*? l-am întrebat.

— Nu, a zis el. Aici, de solstițiul de iarnă, se țin concerte de orgă în marile catedrale. De obicei, muzică de Bach.

— Ce oră e-acum la tine?

— Aproape trei după-masă.

— Nu-i ciudat, am zis, că solstițiul nostru aproape c-a trecut, iar al vostru abia începe?

— Te-ai drogat? a vrut să ştie Omid, râzând. Parc-ai fi un adolescent care-a fumat marijuana.

La masa din bucătărie, cu băutura în mână, am rămas cu privirile ațintite, o vreme, la cutiuța de bomboane mentolate. Mi l-am închipuit pe tatăl meu pe post de figurină modelată, într-un vagon-restaurant marca Märklin, deplasându-se de la un ghiveci din Muzeul Metropolitan de Artă din New York până la un smochin din parcul Parvaz din Teheran – şi înapoi, într-o buclă atemporală. Apoi am observat un colț al

ceasului cu cuc ieşindu-mi din rucsac, l-am scos cu totul, l-am atârnat de un cui bătut în perete mai demult, i-am tras de lanțuri, ca să-l potrivesc, şi m-am uitat la pendulul gălbui care a început să se legene de la stânga la dreapta – şi înapoi. M-am aplecat peste masă, mi-am pus capul pe antebrațe şi-am adormit. Pasărea dinăuntrul ceasului, un cuc roşu, a țâşnit afară şi-a strigat ora exactă, la fix. Am lăsat-o într-ale ei. Mi-era dor de lumina zilei.

Mulțumiri

Aş vrea să-i mulțumesc Ileenei Smith, ale cărei inteligență, perspicacitate şi devotament au făcut ca lucrul nostru împreună să fie o adevărat colaborare – mă simt atât de norocoasă c-am avut această experiență. Le sunt îndatorată şi lui Jonathan Galassi şi Mitzi Angel, pentru votul lor de încredere, şi tuturor celor de la Farrar, Strauss and Giroux, pentru sprijinul şi entuziasmul lor constante. Şi mulțumirile mele profunde lui David McCormick, agent literar statornic şi prieten, care a rămas alături de mine în vremuri bune şi mai puțin bune.

De-a lungul anilor, am avut parte de susținerea generoasă a câtorva organizații, printre care Fundația Whiting, PEN-Clubul American, Consiliul Evreiesc al Cărții, Institutul

Evreiesc de Literatură „Sami Rohr”, Asociația Sirenland – „Tărâmul sirenelor”, Fundația Santa Maddalena şi Corporația din Yaddo, ceea ce mi-a prilejuit, de nenumărate ori, nu numai luxul unor sejururi neîntrerupte, ci şi legarea unor prietenii minunate, durabile.

Un mulțumesc mare de tot pentru accesul la o resursă fără egal în materie de istorie şi cultură iraniană – *Encyclopaedia Iranica* –, pe care mi l-au făcut cu putință profesorul Ehsan Yarşater şi echipa lui de cercetători. Le sunt recunoscătoare, de asemenea, lui Salvatore Quasimodo, pentru poemul său, *Uomo del mio tempo* („Omul timpului meu”), de la care derivă titlul acestui roman, şi lui Ardeshir Mohassess, ale cărui ilustrații ambigue şi satirice m-au inspirat în timp ce scriam; faptul că una dintre ilustrațiile lui figurează pe coperta cărții de față reprezintă împlinirea unui vis pe care n-aş fi îndrăznit să-l cred cu putință.

Dragul meu prieten Giorgio von Straten, îți mulțumesc pentru afecțiunea ta necondiționată şi pentru că ai fost alături de mine, indiferent ce s-a întâmplat, mai ales atunci când a contat cel mai mult. Iar voi, prietenele mele de-o viață, Joy Jacobson (care a citit o mulțime de ciorne ale acestui roman şi mi-a oferit observațiile ei) şi Sophie Arnold – vă sunt recunoscătoare şi vă iubesc pentru lungile noastre ore de conversații liniştite. Le mulțumesc şi lui Gary Lippman, pentru solicitudinea şi generozitatea lui fără limite, şi lui Lucy Rosenthal, pentru mai bine de două decenii de sprijin şi prietenie.

În fine, pentru Salar: îți mulțumesc pentru faptul că m-ai reconectat la pulsul Teheranului – un oraş care continuă să trăiască şi să respire în sufletul meu – şi pentru atât de multe altele. Vă sunt recunoscătoare, Nina, Tanya, Prudy, Marc şi Carol, pentru amabilitatea voastră neobosită; şi vouă, Stephanie, Andrew, Maya, Ellie, Leah şi Simon, pentru

că m-ați făcut să-mi întorc fața spre viitor, în ciuda predilecției mele pentru scormonitul trecutului. Îi rămân îndatorată Ymeldei pentru sufletul ei mare şi umanitatea de care a dat dovadă. Şi, mai presus de toate, fraților mei Joseph, Alfred şi Orly, vă mulțumesc pentru faptul că mi-ați arătat iar şi iar că sentimentul căminului transcende geografia. Le sunt veşnic recunoscătoare mamei mele, Farah, pentru gingăşia, grația şi forța ei, şi tatălui meu, Simon, pe care, deşi nu mai este printre noi, îl simt în continuare alături de mine.

Pentru comenzi şi informații, contactați:
GRUPUL EDITORIAL CORINT
Departamentul de Vânzări
Str. Mihai Eminescu nr. 54A, sector 1, Bucureşti, cod poştal 010517
Tel./Fax: 021.319.47.97; 021.319.48.20
Depozit
Str. Gării nr. 11, Mogoşoaia, jud. Ilfov
Tel.: 0758.053.416
E-mail: vanzari@edituracorint.ro
Magazin virtual: www.edituracorint.ro

ISBN: 978-606-088-003-5